

EGE GENÇ İŞADAMLARI DERNEĞİ

DEMOKRASİ VE PİYASA EKONOMİSİ YÖNÜNDEN

1996 RAPORU

EGİAD

EGE GENÇ İŞADAMLARI DERNEĞİ

**DEMOKRASİ VE PİYASA EKONOMİSİ
YÖNÜNDEN**

TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

HAZIRLAYAN
Coşkun Can AKTAN

İZMİR, 1997

Bu rapordan EGIAD
“Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde?”
referansı belirtilmek kaydıyla alıntı yapılabilir.

YAZAR HAKKINDA

1963 doğumlu olan Coşkun Can AKTAN, 1979 yılında Ankara Maliye Okulu'ndan ve 1984 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden mezun oldu. 1987-1989 yılları arasında ABD'nde George Mason Üniversitesi, Kamu Tercihi Araştırma Merkezi (Center for Study of Public Choice)'nde doktora tez çalışmalarını tamamladı. Aynı araştırma merkezinde 1994-1995 akademik yılında misafir araştırmacı olarak çalıştı. Halen Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde Öğretim Üyesi olarak görevini sürdürüyor.

Can Aktan; Kamu Ekonomisi, Kamu Tercihi, Politik İktisat, Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Özelleştirme, Kamu Maliyesi, Maliye Politikası üzerine dersler veriyor ve araştırmalar yapıyor. Aktan'ın kendi uzmanlık alanlarında yurt içinde ve yurt dışında yayınlanmış araştırma makaleleri ve çeşitli kitapları bulunuyor.

Aktan'ın Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları (1992) ve Optimal Devlet (1995) başlığını taşıyan araştırmaları TÜSİAD tarafından yayınlandı. KİT Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme Stratejisi (1994) ve Ekonomik Anayasa (1996) adlı araştırmaları Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) İnceleme Yayınları arasında yer aldı. Posta ve Telekomünikasyon Hizmetlerinde Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme (1993) başlığını taşıyan bir başka araştırması ise Türk-Haber İş Sendikası tarafından yayınlandı.

Aktan'ın basılı diğer bazı kitapları ise şunlar: Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi (1992), Gerçek Liberalizm Nedir? (1994), 21. Yüzyıl İçin "Yeni" Toplumsal Sözleşme (1994), Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat (1993).

SUNUŞ

Ege Genç İşadamları Derneği (EGİAD) olarak bu yıldan itibaren yeni bir araştırma projesini üstlenmiş bulunuyoruz. Her yılın ilk haftası içinde **Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde?** başlığını taşıyan bir araştırma yayınlayacağız. Her yıl tekrarlamayı planladığımız bu araştırma ile Türkiye'nin dünyadaki yerini tesbit etmeye çalışacağız. Bu yıl ilkinini yayınladığımız araştırmamızda aşağıdaki ekonomik, siyasal ve sosyal kriterler açısından ülkemizin dünyadaki yeri ortaya konulmaya çalışılacak:

1. Demokratikleşme yönünden Türkiye'nin dünyadaki yeri,
2. Ekonomide serbestleşme yönünden Türkiye'nin dünyadaki yeri,
3. Beşeri gelişme yönünden Türkiye'nin dünyadaki yeri,
4. Gelir dağılımı ve yoksulluk yönünden Türkiye'nin dünyadaki yeri,
5. Uluslararası rekabet gücü yönünden Türkiye'nin dünyadaki yeri,
6. Yolsuzluklar yönünden Türkiye'nin dünyadaki yeri.

Oldukça geniş bir perspektiften ülkemizin dünyadaki yerini ve konumunu tesbit etmeyi amaçlıyoruz. Önümüzdeki yıllarda araştırmamızın kapsamını alacağımız eleştiriler, görüş ve öneriler çerçevesinde daha da genişletmeyi düşünüyoruz.

Bu yıl yayınladığımız araştırma sonuçları ülkemizin dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında yerinin ve konumunun pek iyi olmadığını ortaya koyuyor. Örneğın, siyasal hak ve özgürlüklerin mevcut olduğu bir siyasal düzen olarak tanımladığımız demokrasi açısından Türkiye, 200'e yakın dünya ülkesi arasında çok gerilerde bulunuyor. Dünyada ülkelerin demokratikleşme düzeylerini siyasal özgürlükler indeksi ile ölçen uluslararası sivil toplum kuruluşu Freedom House'un 1996 yılında yayınladığı araştırmada Türkiye 191 ülke arasında 136. sırada yer alıyor. Türkiye'de demokrasinin evrensel kurallarının ve ilkelerinin yeterince mevcut olmadığı hepimizce biliniyor. Demokratikleşme konusunda mutlaka daha fazla çabalar sarfetmemiz gerektiğii konusunda ülkemizde bir consensus'un mevcut olduğundan sözedebiliriz. Bu consensus'a rağmen bu konuda çok önemli ve radikal adımlar atılmadığını görüyoruz.

Türkiye'de 1980 sonrasında ekonomide serbestleşme yönünden önemli kararlar alınmış ve uygulanmış olmakla birlikte, bu konuda daha fazla adımlar atılması kaçınılmaz. Ülkemizde piyasa ekonomisinin iyi işlemesi için gerekli kurallar ve kurumlar henüz tam olarak oluşturulmuş değil. En başta piyasa ekonomisinin "olmazsa olmaz" ilkelerinden biri olan rekabete fonksiyonel işlerlik kazandırılması gerekiyor. Yine piyasa ekonomisinin iyi işlemesi için kamu ekonomisinin görev ve fonksiyonlarının çok iyi bir şekilde belirlenmesi ve sınırlandırılması şart. Bu araştırmada yapılan ayrıntılı analizler çok açık olarak ekonomik özgürlüklerin mevcut olduğu bir ekonomik düzen olan piyasa ekonomisini uygulayan ülkelerde ekonomik refah düzeyinin yüksek olduğunu ortaya koyuyor. Daha açık bir ifadeyle, ekonomik büyümenin ve refahın ana kaynağının ekonomik özgürlük olduğu artık hemen herkes tarafından kabul edilmiş bir gerçek olarak karşımızda duruyor.

Piyasa ekonomisi ile yönetilen ülkelerde uluslararası rekabet gücünün de yüksek olduğunu görüyoruz. Bu konuda araştırmamızda yeralan veriler açık olarak ekonomide serbestleşme ile rekabet gücü arasında çok yakın bir ilişkinin mevcut olduğunu gösteriyor. Dünyada hızla artan rekabet olgusu karşısında rakiplerimizi başarıya ulaştıran faktörleri çok iyi analiz etmemiz ve onların deneyimlerinden istifade etmemiz şart. Bir tür "benchmarking" çalışması yaparak yüksek performans ve başarının gerisinde yatan faktörleri belirlememiz ve bunları süratle kendimize uyarlamamız gerekiyor.

Gerek demokrasinin, gerekse piyasa ekonomisinin uzun dönemde yaşayabilirliği için insanlar arasında hak ve özgürlükler açısından eşitsizliklerin mutlaka azaltılması gerekir. Yoksulluk, bugün tüm dünyayı tehdit eden en önemli ve ciddi sorunlardan birisi. Bir çok ülkede terör ve suçların sürekli artmasının tek değil, fakat en önemli nedenlerinden birisi yoksulluktur. Birleşmiş Milletler tarafından Kopenhag'ta yayınlanan Sosyal Kalkınma Deklarasyonu tüm insanlığı yoksullukla mücadele etmeye davet etmektedir. Bu araştırmamızda tüm dünyada zengin ve yoksullar arasındaki uçurumun boyutları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde ülkemizde gelir dağılımının son derece adaletsiz olduğu; gelir ve sosyal imkanlar yoksulluğunun ise ciddi ve tehlikeli boyutlarda olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda özellikle son yıllarda kamuoyunun gündeminden hiç düşmeyen yolsuzluk konusunda da uluslararası bir analiz yapılmaktadır. Yolsuzlukları sağlıklı olarak ölçmek çok güç ve hatta imkansız olmakla birlikte bu konuda bir uluslararası kuruluşun anket çalışmalarına dayalı olarak gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçları en azından bu konuda duyarlılığın artmasına ve önlemler alınmasının gereğine kamuoyunu yönelttiği açısından önemlidir. Araştırmamızda yolsuzluklar ile demokrasi ve piyasa ekonomisi arasındaki ilişkiler ayrıntılı olarak analiz edilmekte ve oldukça ilginç bazı sonuçlar dikkatlerimize sunulmaktadır.

Bu çalışmanın olabildiğince geniş bir kesim tarafından okunması ve tartışılmasını arzuluyoruz. Önümüzdeki yıllarda araştırmanın kapsamını genişletmeyi planlıyoruz.

Bu araştırma Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi Doç.Dr.Coşkun Can Aktan tarafından hazırlanmıştır. Kendisine titiz çalışmaları ve katkıları dolayısıyla teşekkür ederiz.

EGİAD'ın bu araştırmayı yayınlaması, raporun içerisinde yeralan bilgilerin, görüş ve önerilerin EGİAD'ın resmi görüşü olduğu anlamına gelmemektedir.

Araştırmanın ülkemizde fikir hayatına katkıda bulunması ve karar alma konumunda olan yöneticilere ışık tutması en büyük dileğimizdir.

Cüneyt KARAGÜLLE
EGİAD Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	V
ÖZET	1
I. BÖLÜM	
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÖZGÜRLÜKLER	25
1. Özgürlük Kavramı ve Özgürlüklerin Sınıflandırılması	27
2. Siyasal Özgürlükler ve Ekonomik Özgürlükler Arasındaki İlişki.....	35
3. Dünyada Ekonomik ve Siyasal Özgürlükler ve Türkiye'nin Konumu.....	37
3.1. Fraser Institute Adlı Kuruluşun 1996 "Dünyada Ekonomik Özgürlükler" Araştırması.....	38
3.1.1. Ülkelerin Ekonomik Özgürlükler Sıralaması	40
3.1.2. Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü	42
3.1.3. Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah İlişkisi.....	43
3.2. Freedom House Adlı Kuruluşun 1995-96 Ekonomik Özgürlükler Araştırması	54
3.2.1. Ekonomik Özgürlükler Yönünden Dünya Ülkelerinin ve Türkiye'nin Konumu.....	55
3.2.2. Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü	58
3.2.3. Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah Arasındaki İlişki	59
3.3. Heritage Foundation Adlı Kuruluşun 1996 Ekonomik Özgürlükler Araştırması	59
3.4. Freedom House Adlı Kuruluşun 1995-1996 Siyasal Özgürlükler Araştırması.....	62
3.4.1. Siyasal Özgürlükler ve Demokratikleşme Yönünden Dünya Ülkelerinin ve Türkiye'nin Konumu.....	65
3.4.2. Dünyada Siyasal Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü	67
3.4.3. Siyasal Özgürlükler ve Ekonomik Özgürlükler Arasındaki İlişki	67

II. BÖLÜM	
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK	75
1. Dünyada Gelir Dağılımı	77
2. Türkiye'de Gelir Dağılımı	83
III. BÖLÜM	
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BEŞERİ GELİŞME	91
1. Dünyada Beşeri Gelişme	93
2. Türkiye'de Beşeri Gelişme	99
IV. BÖLÜM	
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE REKABET GÜCÜ VE BÜYÜME POTANSİYELİ	103
V. BÖLÜM	
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YOLSUZLUKLAR	117
VI. BÖLÜM	
21. YÜZYILA DOĞRU "YENİ" GLOBAL DEĞERLER, VİZYON VE MİSYON	137
KAYNAKLAR	145

ÖZET

Büyük sosyal dönüşümlerin ve değişimlerin yaşandığı bir yüzyılın sona ermesine az bir zaman kaldı. Dünya yeni bir "Millenium" (Bin Yıl)'a yaklaşmanın heyecanını ve gelecek şokunu bir arada yaşıyor. Ülkeler dünyadaki değişim trendine ayak uydurmaya çalışıyorlar ve değişim rüzgârlarının gerisinde kalmayarak 21. Yüzyıla hazırlanıyorlar.

Dünya'da "yeni" global değerler ülkeleri değişme zorluyor. Dünyadaki değişim trendi izlendiğinde başlıca şu gelişmeler dikkati çekiyor:

● **Globalleşme.** Dünyada ticaret ve sermaye hareketleri ile bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ulusal devletlerin sınırlarını aşan boyutlara ulaşmış ve transnasyonel bir boyut kazanmaya başlamıştır. Globalleşme ya da küreselleşme olarak adlandırılan bu olgu ülkelerarasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin düzeyini ve boyutlarını tamamen değiştirmiştir.

● **Bölgeselleşme.** Dünyada bir taraftan globalleşme ile ülkelerarasındaki ekonomik sınırlar ortadan kalkarken öte yandan, bölgesel bütünleşme hareketleri ile "kutuplaşma" adı verilen bir başka değişim yaşanıyor. Avrupa, Amerika ve Asya-Pasifik'te iktisadi bütünleşme hareketlerinin önem kazandığını görüyoruz.

● **Serbestleşme.** Dünyada görülen diğer bir gelişme ekonomide serbestleşme (liberalleşme) olgusu. Ekonomide serbestleşme, ekonomik birimlerin karar ve faaliyetlerinin mümkün olduğu ölçüde dışarıdan herhangi bir müdahale olmaksızın serbestçe yürütülmesini ifade ediyor.

● **Özelleştirme.** Devletin ekonomideki görev ve fonksiyonlarının mümkün olduğu ölçüde özel sektöre aktarılmasını ifade eden özelleştirme, 1980'li yılların başlarından itibaren tüm dünyada önem kazanmıştır.

● **Yerelleştirme.** Merkezi devletin görev ve yetkilerinin mümkün olduğu ölçüde yerel yönetimlere devredilmesini ifade eden yerelleştirme, katılımcı yerel demokrasiye işlerlik kazandırmayı amaçlıyor. Merkezîyetçilik yerine adem-i merkezîyetçi yönetim sadece devlet yönetiminde değil, tüm organizasyonlarda başarı ve yüksek performans için gerekli görülüyor.

● **Gönüllüleştirme.** Dünyada kamu ve özel sektör dışında üçüncü sektörün önemi giderek artıyor. Devletin görev ve fonksiyonlarının kısmen kar amacı gütmeyen özel kuruluşlara devredilmesi "gönüllüleştirme" olarak adlandırılıyor.

● **Demokratikleşme.** Dünyada siyasal alanda en önemli değişim şüphesiz demokratikleşme konusunda yaşanıyor. İnsan haklarının, sivil ve siyasal özgürlüklerin giderek önem kazandığı dünyada demokratikleşme süreci son çeyrek yüzyılda hızlanmış.

● **Bilgisayarlaşma.** Bilgi ve malzeme teknolojisindeki gelişmeler, bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, üretim sürecinde robotlardan yararlanılması, yeni teknolojik buluşlar, telekomünikasyon alanındaki hızlı gelişmeler dünyadaki değişimin diğer bir boyutunu ortaya koyuyor.

Dünyadaki değişim trendi izlendiğinde devletten bireye ve sivil topluma doğru bir “güç kayması” eğilimi görülüyor. Bu çerçevede özelleştirme, gönüllüleştirme ve yerelleştirme reformları ile devletin görev ve fonksiyonları giderek azalıyor. Demokratikleşme reformu ile bireylerin sivil ve siyasal özgürlükleri daha da güçleniyor.

Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmada piyasa ekonomisi ve demokrasi yönünden dünyadaki ülkelerin ve Türkiye'nin bulunduğu yer ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızda başlıca aşağıdaki temel ekonomik, siyasal ve sosyal göstergeler açısından analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır.

- Ekonomik özgürlükler ve piyasa ekonomisi yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin konumu,
- Siyasal özgürlükler ve demokrasi yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin konumu,
- Gelir dağılımı yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin konumu,
- Beşeri gelişme yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin konumu,
- Uluslararası rekabet gücü yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin konumu,
- Yolsuzluklar yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin konumu,

Dünyada ve Türkiye'de Ekonomik Özgürlükler ve Piyasa Ekonomisi.

Piyasa ekonomisi, bireylerin ekonomik özgürlüklere sahip olduğu bir ekonomik düzenin adıdır. Ekonomik özgürlükler, bireylerin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunabilmelerini ve bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri değerleri dışarıdan herhangi bir müdahale olmaksızın serbestçe kullanabilmelerini ve sahiplenmelerini ifade etmektedir. Teşebbüs, mübadele, sözleşme, mülkiyet ve tercih özgürlükleri piyasa ekonomisinin oluşması ve kurumsallaşması için gerekli ekonomik özgürlüklerdir. Devletin ekonomiye müdahalesi ekonomik özgürlüklerin alanını belirler. Devlet ekonomiye müdahale ettiği ölçüde ekonomik özgürlüklerin, dolayısıyla piyasa ekonomisinin faaliyet alanı daralır.

Fraser Institute adlı uluslararası sivil toplum kuruluşunun 1996 yılında yayınladığı “Dünyada Ekonomik Özgürlükler” adlı araştırmada 103 ülkede ekonomide serbestlik düzeyi incelenmiştir. Bu araştırmaya göre dünyanın ekonomik yönden en özgür ülkesi Hong Kong'tur. Bu ülkeyi Singapur, Yeni Zelanda, ABD, İsviçre, Malezya ve İngiltere izlemektedir.

Fraser Institute adlı kuruluşun ekonomik özgürlük indeks sıralamasında en sonda yer alan ülke Somali'dir. Dünyada ekonomik özgürlüklerin çok sınırlı olduğu diğer ülkeler arasında Zaire, Cezayir, İran, Suriye, Haiti, Romanya, Burundi, Brezilya ve Nikaragua yer almaktadır.

Türkiye, 103 ülke arasında 70. sırada yer almaktadır. Türkiye, piyasa ekonomisi yönünden Kamerun, Bulgaristan, İsrail, Tunus, Bangladeş, Hindistan, Venezuela, Polonya ve Yunanistan'ın gerisinde bulunmaktadır.

Fraser Institute adlı kuruluşun dışında dünyada ekonomik özgürlükleri araştıran ve bir indeks yardımıyla ölçen iki ayrı uluslararası kuruluş daha bulunmaktadır. Merkezi New York'ta bulunan Freedom House ve merkezi Washington DC.'de bulunan Heritage Foundation adlı uluslararası sivil toplum kuruluşları her yıl yayınladıkları raporlarla dünyada piyasa ekonomisi yönünden ülkelerin konumlarını araştırmaktadırlar. Bu üç kuruluş tarafından yayınlanan raporlarda ekonomik özgürlük yönünden yapılan sıralamada bazı farklılıklar görülmektedir. Metodolojiden kaynaklanan bu farklılıklar bir tarafa bırakılacak olursa her üç araştırmanın sonuçları dünyada ekonomik özgürlükler yönünden ülkelerin durumlarını analiz etmemize imkan sağlamaktadır.

Freedom House adlı kuruluşun 1995-1996 ekonomik özgürlükler araştırmasına göre dünyada ekonomik yönden en özgür ülkeler Batı Avrupa ülkeleridir. Bu bölgede Yunanistan ve Türkiye hariç tüm ülkeler ekonomik özgürlüklere en geniş şekilde sahip bulunmaktadır. Yunanistan ve Türkiye "kısmen özgür" ülkeler kategorisinde yer almaktadır. Batı Avrupa'da ekonomik yönden özgür olmayan ülke bulunmamaktadır.

Dünyada ekonomik özgürlükler ve piyasa ekonomisi yönünden en kötü durumda olan ülkeler Orta Doğu ve Afrika bölgesinde bulunuyor. Orta Doğu ve Afrika bölgesinde yeterli düzeyde ekonomik özgürlüğe sahip hiç bir ülke bulunmuyor.

Merkezi ve Doğu Avrupa'da komuta ekonomisinden hızla piyasa ekonomisine geçişi başaran Çek Cumhuriyeti, Polonya, Estonya ve Latviya "özgür ülkeler" kategorisinde yer alıyor. Asya Pasifik bölgesinde ise Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda, Avustralya ve Japonya piyasa ekonomisini en ileri düzeyde uygulayan ülkelerdir. Malezya, Tayvan, Tayland, Güney Kore gibi ülkeler de ekonomide serbestleşme yönünde son yirmi yıl içerisinde çok önemli mesafeler katetmişlerdir.

Dünyanın piyasa ekonomisi yönünden en geri ülkeleri Küba, Haiti, Kuzey Kore, Vietnam, İran, Irak, Suudi Arabistan, Suriye, Mozambik, Nijerya, Zaire gibi ülkelerdir. Bu ülkelerde teşebbüs, mülkiyet, serbest ticaret gibi temel ekonomik özgürlükler ya hiç yoktur ya da önemli ölçüde devlet müdahalelerine maruzdur.

Ekonomik Özgürlükler Yönünden Türkiye'nin Dünya Sıralamasındaki Yeri

Sıra No	Ülke Adı	İndeks Değeri
1	Hong Kong	9.2
2	Singapur	8.2
3	Yeni Zelanda	8.0
4	ABD	7.6
5	İsviçre	7.5
6	Malezya	7.0
7	İngiltere	7.0
8	Tayland	7.0
9	Kanada	6.9
10	Japonya	6.9
70	TÜRKİYE	4.2
90	Kongo	3.5
91	Zimbabve	3.4
92	Macaristan	3.3
93	Nikaragua	3.3
94	Brezilya	3.3
95	Burundi	3.2
96	Cote d'Ivoire	3.2
97	Romanya	2.9
98	Haiti	2.9
99	Suriye	2.6
100	İran	2.1
101	Cezayir	2.1
102	Zaire	1.9
103	Somali	--

Kaynak: The Fraser Institute, Economic Freedom of The World, 1975-1995.

Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

	Amerika	Batı Avrupa	Merkezi ve Doğu Avrupa ve Yeni Oluşan Bağımsız Devletler	Asya	Orta Doğu	Afrika
ÖZGÜR ÜLKELER	Arjantin Kanada Şili ABD	Avusturya Belçika Danimarka Finlandiya Fransa Almanya İrlanda İtalya Hollanda Norveç Portekiz İspanya İsveç İsviçre İngiltere	Çek Cumhuriyeti Estonya Latvya Polonya	Avustralya Japonya Yeni Zelanda Hong Kong		Güney Afrika
KISMEN ÖZGÜR ÜLKELER	Bolivia Kolombiya Kosta Rika El Salvador Peru Uruguay	Yunanistan TÜRKİYE	Bulgaristan Macaristan Kırgız Cumh. Lithuania Slovakya	Singapur Malezya Filipinler Tayvan Tayland	İran Ürdün	Gana Senegal
GENELDE ÖZGÜR OLMAYAN ÜLKELER	Brezilya Meksika Venezuela		Romanya Rusya Ukrayna	Kamboçya Hindistan Güney Kore Pakistan	Mısır	Cote d'Ivoire Kenya
ÖZGÜR OLMAYAN ÜLKELER	Küba Haiti		Azerbeycan Belarus Kazakistan Türkmenistan Özbekistan	Bangladeş Burma Çin Endonezya Kuzey Kore Vietnam	İran Irak Suudi Arabistan Suriye	Mozambik Nijerya Zaire

Kaynak: Freedom House. The World Survey of Economic Freedom, 1995-1996

Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah İlişkisi.

Freedom House adlı kuruluşun araştırmasına göre dünyada ekonomik yönden “özgür” ülkelerin dünyadaki toplam GSYİH içerisindeki payı yüzde 81. Bu sonuç ekonomik özgürlüğe sahip ülkelerin ekonomik refah düzeyinin oldukça yüksek olduğu anlamına geliyor. Dünyada ekonomik özgürlük yönünden en geri ülkelerin tamamının toplam GSYİH içerisindeki payı ise sadece yüzde 5. (Bkz: Tablo)

Ekonomik özgürlük ve ekonomik refah düzeyi arasındaki ilişkiyi Fraser Institute adlı kuruluşun araştırmasında da net bir şekilde görebiliyoruz. Dünyada 1975-1995 yılları arasında istikrarlı bir şekilde piyasa ekonomisini uygulayan ülkelerde (Hong Kong, Singapur, İsviçre, ABD, Kanada ve Almanya) kişi başına GSYİH 15000 Doların üzerinde bulunuyor. Bu ülkelerde 1980-1994 yılları arasında kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı ise pozitifdir. Hong Kong ve Singapur'da büyüme hızı ortalaması yüzde 5'in üzerinde bulunuyor.

Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah İlişkisi.

Ülke Kategorisi	GSYİH (Trilyon Dolar)	Toplam GSYİH İçindeki Payı %
Özgür Ülkeler	18.8	81
Kısmen Özgür Ülkeler	1.1	5
Genelde Özgür Olmayan Ülkeler	1.	8
Özgür Olmayan Ülkeler	1.1	5
Toplam Dünya	23.1	100

Kaynak : Freedom House. The World Survey of Economic Freedom, 1995,1996

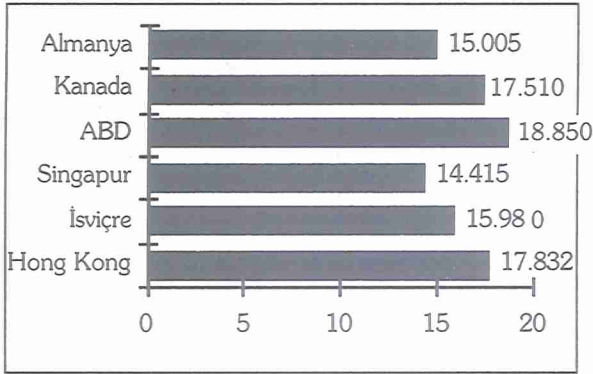
1975-1995 yılları arasında yoğun devlet müdahaleleri ile yönetilen ülkelerde ise kişi başına GSYİH 5000 Doların altında gerçekleşmiştir. Somali, Uganda ve Zaire'de kişi başına milli gelir 1000 Dolar bile değil. Bu ülkelerin bir çoğunda 1980-1994 yılları arasındaki ortalama kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı ise negatiftir. (Bkz.Şekil.)

Ekonomik özgürlük ve ekonomik refah arasındaki ilişkiyi Freedom House ve Dünya Bankası verilerine dayalı olarak oluşturduğumuz matris üzerinde daha net olarak görmek mümkündür. (Bkz. Matris.) Dünya Bankası sınıflamasına göre “yüksek gelirli ülkeler”in tamamında ekonomik özgürlükler üst düzeydedir. Düşük ve orta gelirli ülkelerde ise ekonomik özgürlükler yetersizdir.

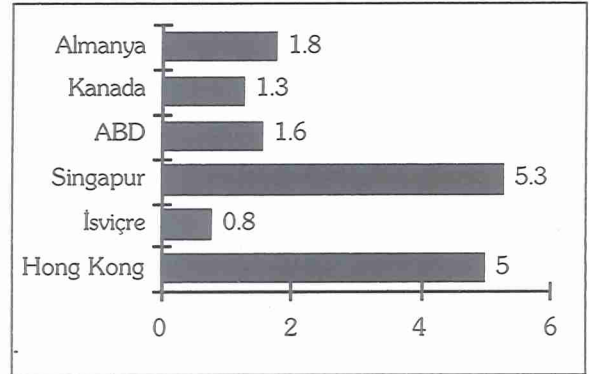
Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Yüksek Olan Ülkelerde Ekonomik Refah

Kişi Başına GSYİH (1994)

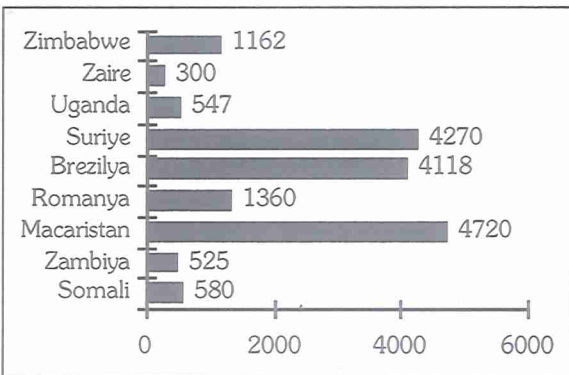

Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Hızı (1980-1994)

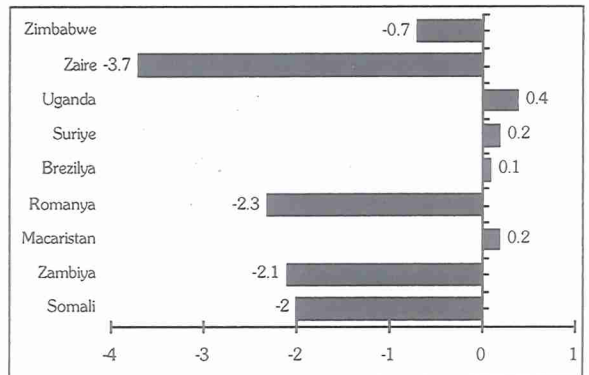

Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Düşük Olan Ülkelerde Ekonomik Refah

Kişi Başına GSYİH (1994) (Dolar)

Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Hızı (1980-1994)

Kaynak: The Fraser Institute, Economic Freedom of the World, 1975-1995.

Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

Ekonomik Özgürlük İndeksi	Ekonomik Refah	Orta Gelirli Ülkeler	Düşük Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler
10				• Hong Kong
9				• Singapur • Yeni Zelanda
8				• ABD • İsviçre • Tayland • Malezya
7				• Kanada • İrlanda • Belçika • Japonya • Tayvan • Avustralya • Hollanda • Güney Kore • Almanya
6				
5		• TÜRKİYE • Kamerun • Bulgaristan • Polonya • Ürdün • Senegal	• Venezuela • Yunanistan	• Gabon • Güney Afrika
4	• Mısır • Benin • Madagaskar • Nikaragua			
3	• Zimbabve • Togo • Nepal • Tanzanya • Zambiya • Uganda • Nijer • Nijerya	• Suriye • Cote d'Ivoire • Kongo • Slovakya • Fas	• Brezilya • Macaristan	
2	• Haiti • Somali • Zaire	• Cezayir • İran • Romanya		
1				
	0 - 675	676 - 2695	2696 - 8355	8356 ve üzeri

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK İNDEKSİ

Yüksek

Düşük

Dünyada ve Türkiye’de Siyasal Özgürlükler ve Demokrasi.

Ekonomik özgürlükler piyasa ekonomisinin; siyasal özgürlükler ise demokrasinin vazgeçilmez temelidir. Siyasal özgürlükler, temel insan hakları (düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, yaşam hakkı ve kişi dokunulmazlığı vs.) ve bireylerin siyasal yaşama katılımını sağlayan haklardan (seçme ve seçilme hakkı, gösteri ve yürüyüş yapma hakkı, dernek kurma hakkı vs.) oluşur.

Dünyada siyasal özgürlükler yönünden ülkelerin konumunu araştıran uluslararası bir bağımsız sivil toplum kuruluşu olan Freedom House her yıl siyasal özgürlüklerle ilgili bir rapor yayınlamaktadır. 1996 yılında yayınlanan rapora göre dünyada 191 ülkenin yüzde 19.5’u “özgür”, yüzde 39’u “özgür olmayan” ülkeler kategorisinde yer alıyor. Dünyada yaşayan toplam 5.7 milyon insanın sadece 1.1. milyonu özgür ülkelerde yaşamaktadır. Dünya nüfusunun halen 2.2 milyonu sivil ve siyasal özgürlüklerin yeterince olmadığı ülkelerde yaşamaktadır. (Bkz. Tablo.)

Bölgeler itibariyle baktığımızda dünyada en demokratik ülkelerin Batı Avrupa’da olduğunu görüyoruz. Batı Avrupa’daki toplam 24 ülkenin tamamında evrensel ölçülerde demokrasi mevcuttur. Siyasal özgürlükler ve demokrasi yönünden dünyanın en geri ülkeleri ise Afrika’da bulunuyor. Asya Pasifik ülkelerinin sadece yarısı gerçek demokrasi ile yönetiliyor. Merkezi ve Doğu Avrupa’daki ülkeler ile eski Sovyetler Birliği’nde yeni oluşan devletler ise hızlı bir demokratikleşme süreci içerisinde bulunuyorlar. Amerika kıtasında ise Küba dışında ülkelerin çoğu demokrasi ile yönetiliyor. (Bkz. Tablo.)

Türkiye, siyasal özgürlükler yönünden “kısmen özgür” ülkeler kategorisinde yer alıyor. Batı Avrupa’da evrensel ölçülerde siyasal özgürlüklere sahip olmayan tek ülke Türkiye’dir.

Orta Doğu’daki ülkelerin hemen hemen tamamında demokrasi mevcut değildir. Bu bölgedeki tek demokratik ülke İsrail’dir. (Bkz. Tablo.)

Dünyada Siyasal Özgürlükler (Demokrasi) Yönünden Genel Görünüm

Ülke Kategorisi	Ülke Sayısı	Nüfus (Milyon)	Siyasal Özgürlüğe Sahip İnsanların Dünya Nüfusu İçindeki Oranı %
Özgür	76	1.114.5	19.5
Kısmen Özgür	62	2.365.8	41.5
Özgür Olmayan	53	2.229.2	39.0
Toplam	191	5.701.5	100.0

Kaynak : Freedom House. Freedom in the World, 1995-1996.

Dünyada Siyasal Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

Bölge Adı	Demokratik Ülke Sayısı (1)	Bölgedeki Ülke Sayısı (2)	Demokratik Ülkelerin Oranı (1/2) %
Batı Avrupa	24	24	100
Amerika	31	35	88.5
Merkezi ve Doğu Avrupa (Eski Rusya'da Oluşan Bağımsız Ülkeler)	19	27	70
Asya-Pasifik Bölgesi	25	52	48.0
Afrika	18	53	34.0

Kaynak : Freedom House. Freedom in the World, 1995-1996.

Dünyada Siyasal Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

	Amerika	Batı Avrupa	Merkezi ve Doğu Avrupa ve Yeni Oluşan Bağımsız Devletler	Asya	Orta Doğu	Afrika
ÖZGÜR	Arijantin Kanada Şili ABD Kosta Rika Uruguay	Avusturya Belçika Danimarğa Finlandiya Fransa Almanya İrlanda İtalya Hollanda Norveç Portekiz İspanya İsveç İsviçre İngiltere Yunanistan	Çek Cumhuriyeti Estonya Latviya Polonya Bulgaristan Macaristan Lithuania Slovakya	Avustralya Japonya Yeni Zelanda Güney Kore	İsrail	
KİSMEN ÖZGÜR	Bolivya Kolombiya El Salvador Peru Brezilya Meksika Venezuela Haiti	TÜRKİYE	Kırgız Cumh. Romanya Rusya Ukrayna Belarus	Singapur Hong Kong Malezya Filipinler Tayvan Tayland Hindistan Pakistan Bangladeş	Ürdün	Mozambik Zambia Zimbabve
ÖZGÜR OLMAYAN	Küba		Azerbeycan Kazakistan Türkmenistan Tacikistan	Kamboçya Burma Çin Endonezya Kuzey Kore Vietnam	Mısır, İran, Irak, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen, Birleşik Arap Emr. Lübnan, Libya, Bahreyn	Nijerya, Zaire, Tunus, Somali, Kenya, Liberya, Gambia, Cote d'Ivoire, Kamerun

Kaynak: Freedom House, Freedom in the World, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1995-1996.

Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.

Dünyanın yüzyüze bulunduğu en önemli sorunlardan birisi yoksulluk. Gelir dağılımı konusunda yapılan araştırmalar son derece yetersiz olmasına karşın mevcut araştırmaların sonuçlarına göre tüm dünya ülkelerinde nüfusun en alt yüzde 20’lik kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 10’un altında bulunuyor. Dünyada gelir dağılımında adaletsizliğin en belirgin olduğu ülke Brezilya. Bu ülkede nüfusun en alt yüzde 20’lik kesiminin milli gelirden aldığı pay sadece yüzde 2.1.

Gelir dağılımı konusunda yapılan araştırmalar gelir yoksulluğu’nun hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde bozuk olduğunu gösteriyor. Ekonomik özgürlük ile gelir dağılımı

Gelir Yoksulluğu Yönünden Türkiye’nin Dünyadaki Yeri

Ülke Adı	Araştırma Yılı	En Alt Yüzde 20’lik Kesimin Milli Gelirden Aldığı Pay (%)
Gelişmiş Ülkeler		
ABD	1985	4.7
İngiltere	1981	5.8
Kanada	1987	5.7
Japonya	1979	8.7
Avustralya	1985	4.4
Almanya	1984	6.8
Fransa	1989	5.6
Danimarka	1981	5.4
Hollanda	1983	6.9
İsveç	1981	8.0
Hong Kong	1980	5.4
Singapur	1982	5.1
İtalya	1986	6.8
İspanya	1981	6.9
Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler		
Bangladeş	1988-89	9.5
Vietnam	1992	7.8
Çin	1990	6.4
Endonezya	1990	8.7
Zimbabve	1990-1991	4.0
Brezilya	1989	2.1
Hindistan	1989-1990	8.8
Venezuela	1989	4.8
Güney Afrika	1993	3.3
Meksika	1984	4.1
Fas	1990-91	6.6
Bulgaristan	1992	8.4
Ürdün	1990	5.9
Tunus	1992	4.2
Uganda	1989-90	8.5
Hindistan	1989-1990	8.8
Zimbabve	1990-1991	4.0
Peru	1986	4.9
Mısır	1974	5.8
Malezya	1989	4.6
Filipinler	1988	6.5
Polonya	1989	9.2
TÜRKİYE	1994	4.9

Kaynak : ⁽¹⁾ World Bank, World Development Report, 1995.

⁽²⁾ İsmail Karaman, "Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı", Yeni Türkiye. Eylül-Ekim 1995, sayı.6.

arasında da belirgin bir ilişki sözkonusu değil. Hem pazar ekonomisi, hem de komuta ekonomilerinde gelir dağılımında adaletsizlik sorunu bulunuyor.

Ülkemizde 1987 yılında DİE tarafından yapılan gelir dağılımı araştırmasına göre nüfusun en alt yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 5.2 olarak hesaplanmış bulunuyor. Yine DİE tarafından gerçekleştirilen 1994 Hane Halkı Gelir Dağılımı Araştırması sonuçlarına göre ülkemizde nüfusun en yoksul yüzde 20'si milli gelir pastasından sadece yüzde 4.9 pay alıyor. Dünya ülkelerinin pek çoğunda da aynı oranda gelir dağılımı adaletsizliği sözkonusu.

Dünya'da "gelir yoksulluğu" dışında diğer önemli bir sorun da "sosyal imkanlar yoksulluğu." Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen "sosyal imkanlar yoksulluk indeksi" ile ülkelerin temel eğitim ve sağlık hizmetlerine ne ölçüde sahip oldukları ölçülmeye çalışılıyor. 1996 yılında gerçekleştirilen araştırmaya göre dünyada halen pek çok ülkede sosyal imkanlar son derece yetersiz. 101 ülkeyi kapsayan araştırmaya göre dünyada sosyal imkanlar yönünden en kötü durumda olan ülke Nepal. Bu ülkeyi Bangladeş, Afganistan, Nijer, Etyopya, Bhutan, Mozambik, Burundi, Angola ve Somali gibi ülkeler izliyor. Türkiye 101 ülke arasında 31. sırada yer alıyor. Dünyadaki gelişmiş ülkelerin bir çoğu ise yeterli sosyal imkanlara sahip olduğundan araştırmaya dahil edilmemiş bulunuyor. (Bkz. Tablo.)

Sosyal İmkanlar Yoksulluğu Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri (1993)

Sıra No	Ülke Adı	Yoksulluk İndeks Değeri*
1	Şili	2.8
2	Trinidad ve Tobago	4.1
3	Uruguay	4.7
4	Kosta Rika	6.1
5	Arjantin	6.3
6	Barbados	6.5
7	Panama	7.2
31	TÜRKİYE	21.2
90	Sierre Leone	62.3
91	Yemen	62.7
92	Somali	63.7
93	Angola	64.0
94	Burundi	66.1
95	Mozambik	66.9
96	Bhutan	68.2
97	Etyopya	70.1
98	Nijer	71.7
99	Afganistan	72.5
100	Bangladeş	76.9
101	Nepal	77.3

Kaynak : UNDP, Human Development Report, 1996.

* İndeks değeri 0 ila 100 arasında değişen puanlardan oluşuyor. 0, sosyal imkanlar yoksulluğunun en az düzeyde olduğunu; 100 ise en fazla olduğunu gösteriyor.

Beşeri Gelişme Yönünden Dünya Ülkeleri ve Türkiye

Beşeri gelişme, bir ülkenin sosyo-ekonomik yönden gelişmişlik düzeyini ifade ediyor. Ekonomik refah, kişi başına düşen milli gelir ile ölçülürken beşeri gelişme düzeyinin belirlenmesinde milli gelire ilaveten eğitim ve sağlık gibi temel sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri de dikkate alınıyor. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) her yıl yayınladığı Beşeri Gelişme Raporu'nda ülkelerin sosyo-ekonomik gelişme düzeylerini karşılaştırıyor. 1996 yılında yayınlanan raporda beşeri gelişme yönünden dünyanın en ileri ülkesinin Kanada olduğu tesbit edilmiş bulunuyor. 174 ülkeyi kapsayan araştırmada ABD ikinci, Japonya üçüncü, Hollanda dördüncü, Norveç ise beşinci sırada yer alıyor.

Beşeri gelişme yönünden dünyanın en geri ülkesi Nijer. bu ülkeyi Sierre Leone, Somali, Mali, Burkina Faso, Afganistan, Etyopya, Mozambik gibi ülkeler izliyor. Türkiye sıralamada 84. sırada yer alıyor.

Beşeri Gelişme Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri (1993)

Sıra No	Ülke Adı	Beşeri Gelişme İndeks Değeri*
1	Kanada	0.951
2	ABD	0.940
3	Japonya	0.938
4	Hollanda	0.938
5	Norveç	0.937
6	Finlandiya	0.935
7	Fransa	0.935
8	İzlanda	0.934
9	İsveç	0.933
10	İspanya	0.933
84	TÜRKİYE	0.711
165	Angola	0.283
166	Burundi	0.282
167	Mozambik	0.261
168	Etyopya	0.237
169	Afganistan	0.229
170	Burkina-Faso	0.225
171	Mali	0.223
172	Somali	0.221
173	Sierra Leone	0.219
174	Nijer	0.204

Kaynak : UNDP, Human Development Report, 1996.

Uluslararası Rekabet Gücü Yönünden Ülkelerin Konumu ve Türkiye

Globalleşen dünyada uluslararası rekabetin hızla arttığı görülüyor. Uluslararası pazarlarda yarışabilmek için üstün rekabet gücüne sahip olmak gerekiyor. Rekabet gücünü belirleyen en önemli etkenler ise fiyat ve kalite. Daha düşük maliyet ve daha yüksek kalitede ürünlerin dünya pazarlarında rekabet etme gücü bulunuyor. Merkezi İsviçre’de bulunan Dünya Ekonomik Forumu adlı kuruluş her yıl yayınladığı Global Rekabet Raporu ile ülkeleri “rekabet edebilirlik” yönünden bir sıralamaya tabi tutuyor. 1996 yılında yayınlanan rapora göre 49 ülke arasında rekabet gücü en yüksek ülke Singapur. Bu ülkeyi Hong Kong, Yeni Zelanda, ABD ve Lüksemburg izliyor. Rusya sıralamada en altta yer alıyor. Rusya’yı, Brezilya, Venezuela, Macaristan, Hindistan, Polonya, Güney Afrika ve Türkiye izliyor. Türkiye 49 ülke arasında 42. sırada ve rekabet gücü düşük ülkeler arasında yer alıyor.

Dünyada Global Rekabet Sıralaması ve Türkiye’nin Uluslararası Rekabet Gücü Açısından Dünyadaki Yeri (1996)

Sıra No	Ülke Adı	Global Rekabet İndeksi
1	Singapur	2.19
2	Hong Kong	1.89
3	Yeni Zelanda	1.57
4	ABD	1.34
5	Lüksemburg	1.29
6	İsviçre	1.27
7	Norveç	1.03
8	Kanada	1.01
9	Tayvan	0.96
10	Malezya	0.91
42	TÜRKİYE	-0.97
43	Güney Afrika	-1.02
44	Polonya	-1.15
45	Hindistan	-1.46
46	Macaristan	-1.48
47	Venezuela	-1.69
48	Brezilya	-1.73
49	Rusya	-2.36

Kaynak : World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 1996.

Dünyada ve Türkiye’de Yolsuzluklar

Piyasa ekonomisi ve demokrasi ile yakından alakalı olan bir diğer önemli konu yolsuzluklardır. Devlet müdahalesinin yaygın olduğu ve demokrasinin kural ve kurumlarının işler durumda olmadığı ülkelerde yolsuzluklar genellikle daha yaygın.

Dünyada yolsuzlukları araştıran ve bir indeks yardımıyla ölçen Transparency International adlı kuruluşun 1996 yılında yayınladığı Uluslararası Yolsuzluklar İndeksi sıralamasında en az yolsuzluk görülen ülkenin Yeni Zelanda olduğu tesbit edilmiş bulunuyor. Bu ülkeyi Danimarka, İsveç,

Finlandiya, Kanada ve Norveç izliyor. Türkiye 54 ülkeyi kapsayan araştırmada yolsuzluğun en fazla olduğu ülkeler sıralamasında 22. sırada bulunuyor. Yolsuzlukların en yaygın olduğu ülkeler ise sırasıyla Nijerya, Pakistan, Kenya, Bangladeş, Çin ve Kamerun gibi ülkeler. (Bkz. Tablo.)

Dünyada Yolsuzluklar Sıralaması ve Türkiye'nin Dünyadaki Yeri (1996)

Sıra No	Ülke Adı	Yolsuzluk İndeksi
1	Nijerya	0.69
2	Pakistan	1.00
3	Kenya	2.21
4	Bangladeş	2.29
5	Çin	2.43
6	Kamerun	2.46
7	Venezuela	2.50
8	Rusya	2.58
9	Hindistan	2.63
10	Endonezya	2.65
22	TÜRKİYE	3.54
45	Avustralya	8.60
46	Hollanda	8.70
47	İsviçre	8.76
48	Singapur	8.80
49	Norveç	8.87
50	Kanada	8.96
51	Finlandiya	9.05
52	İsveç	9.08
53	Danimarka	9.33
54	Yeni Zelanda	9.43

Kaynak : Transparency International, International Corruption Perceptions Index, 1996.

* İndeks 0 ila 10 arasındaki değerlerden oluşmaktadır. 10 en az yolsuzluğu, 0 ise en fazla yolsuzluğu göstermektedir.

Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Yüksek ve En Düşük Ülkelerde Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Göstergelerin Karşılaştırılması.

Aşağıdaki tablolarda dünyada ekonomik özgürlük düzeyi en yüksek ve en düşük 20 ülkede bu araştırmada detaylı olarak incelenen altı kriter açısından genel bir karşılaştırma yapılmaktadır. Tablolardan elde edilen sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Dünyanın ekonomik yönden özgür ülkelerinde siyasal özgürlükler mevcut, dolayısıyla demokratik bir yönetim sözkonusu. Buna karşın ekonomik özgürlük yönünden dünyanın en geri 20 ülkesinde sivil ve siyasal özgürlükler yeterli düzeyde değil. Somali, Zaire, Cezayir, İran, Irak, Suudi Arabistan, Küba, Kuzey Kore, Vietnam gibi ülkelerde ekonomik özgürlükler ve siyasal özgürlükler düzeyi son derece yetersiz. Bu ülkeler ekonomik ve siyasal açıdan "özgür" olmayan ülkeler olarak kabul ediliyorlar.

DÜNYADA EKONOMİK ÖZGÜRLÜK DÜZEYİ EN YÜKSEK 20 ÜLKEDEKİ SİYASAL, EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER

Ülke Adı	Siyasal Özgürlükler (Demokratikleşme) Düzeyi		Ekonomik Refah Düzeyi	Beşeri Gelişme Düzeyi	Uluslararası Rekabet Gücü	Gelir Dağılımı	Yolsuzluk Düzeyi
	Konumu	191 Ülke Arasındaki Konumu					
Hong Kong	Özgür	(1.0)	31.560	22	2	5.4	37
Singapur	Kısmen Özgür	(5.0)	19.350	34	1	5.1	48
Yeni Zelanda	Özgür	(1.0)	16.720	14	3	b.y	54
ABD	Özgür	(1.0)	24.680	2	4	4.7	40
İsviçre	Özgür	(1.0)	22.720	15	6	b.y	47
İngiltere	Özgür	(1.0)	17.230	16	15	5.8	43
Kanada	Özgür	(1.0)	20.950	1	8	5.7	50
Japonya	Özgür	(1.0)	20.660	3	13	8.7	38
Avustralya	Özgür	(1.0)	18.530	11	12	4.4	45
İrlanda	Özgür	(1.0)	15.220	19	26	b.y	44
Almanya	Özgür	(1.5)	18.840	18	22	6.8	42
Belçika	Özgür	(1.0)	19.540	12	25	b.y	35
Fransa	Özgür	(1.5)	19.140	7	23	5.6	36
Danimarka	Özgür	(1.0)	20.200	17	11	5.4	53
Hollanda	Özgür	(1.0)	17.340	4	17	6.9	46
Norveç	Özgür	(1.0)	20.370	5	7	b.y	49
Finlandiya	Özgür	(1.0)	16.320	6	16	b.y	51
İsveç	Özgür	(1.0)	17.900	9	21	8.0	52
Avusturya	Özgür	(1.0)	19.115	13	19	b.y	39
Lüksemburg	Özgür	(1.0)	25.390	27	5	b.y	b.y

b.y.:bilgi yok.

DÜNYADA EKONOMİK ÖZGÜRLÜK DÜZEYİ EN DÜŞÜK 20 ÜLKEDEKİ SİYASAL, EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER

Ülke Adı	Siyasal Özgürlükler (Demokratikleşme) Düzeyi		Ekonomik Refah Düzeyi	Beşeri Gelişme Düzeyi	Uluslararası Rekabet Gücü	Gelir Dağılımı		Yolsuzluk Düzeyi
	191 Ülke Arasındaki Konumu	İndeks Değeri				Gelir Yoksulluğu	Sosyal İmkanlar Yoksulluğu	
Somali	Özgür Değil	7.0	712	172	b.y	b.y	93	b.y
Zaire	Özgür Değil	6.5	300	141	b.y	b.y	66	b.y
Cezayir	Özgür-Değil	6.0	5570	69	b.y	b.y	73	b.y
İran	Özgür Değil	6.0	5380	66	b.y	b.y	43	b.y
Irak	Özgür Değil	7.0	3413	109	b.y	b.y	b.y.	b.y
Suriye	Özgür Değil	7.0	4196	92	b.y	b.y	48	b.y
Suudi Arabistan	Özgür Değil	7.0	12600	63	b.y	b.y	38	b.y
Haiti	Kısmen Özgür	5.0	1050	145	b.y	b.y	83	b.y
Küba	Özgür Değil	7.0	3000	79	b.y	b.y	10	b.y
Bangladeş	Kısmen Özgür	3.5	1290	143	b.y	9.5	100	4
Kuzey Kore	Özgür Değil	7.0	3000	83	b.y	6.4	11	b.y
Vietnam	Özgür Değil	7.0	1040	121	b.y	7.8	27	b.y
Mozambik	Kısmen Özgür	3.5	640	167	b.y	b.y	95	b.y
Nijerya	Özgür Değil	7.0	1540	137	b.y	b.y	78	1
Çin	Özgür Değil	7.0	2330	108	36	6.4	24	5
Endonezya	Özgür Değil	6.5	3270	102	30	8.7	b.y.	10
Zimbabve	Kısmen Özgür	5.0	2100	124	b.y	4.0	32	b.y
Nepal	Kısmen Özgür	3.5	1000	151	b.y	b.y	101	b.y
Brezilya	Kısmen Özgür	3.0	5500	58	48	2.1	13	15
Hindistan	Kısmen Özgür	4.0	1240	135	45	8.8	89	9
TÜRKİYE	Kısmen Özgür	4.0	4210	84	42	5.2	31	22

b.y.:bilgi yok.

2. Dünyanın ekonomik yönden en özgür 20 ülkesinde ekonomik refah düzeyi oldukça yüksek. Bu 20 ülkenin tamamında kişi başına GSYİH 15.000 Doların üzerinde bulunuyor. Hong Kong, ABD, İsviçre, Kanada, Japonya, Danimarka, Norveç ve Lüksemburg'da bu rakam 20.000 Doların üzerinde. Dünyanın ekonomik özgürlük düzeyi en düşük 20 ülkesinde ise kişi başına GSYİH - Petrol ülkeleri bir tarafa bırakılacak olursa - 5.000 Doların altında bulunuyor. Somali, Zaire, Mozambik, Nepal, Vietnam, Haiti gibi ülkelerde ise kişi başına GSYİH 1.000 Dolar civarında ya da aşağısında. Özetle, tablodan çıkan sonuç Adam Smith'in iki yüzyıl öncesindeki görüşlerini doğruluyor: "milletlerin zenginliği'nin kaynağı ekonomik özgürlük."

3. Ekonomik özgürlük düzeyi yüksek ülkelerde beşeri gelişme düzeyi de oldukça yüksek. Beşeri gelişme, bir ülkenin sosyo-ekonomik yönden gelişmişlik düzeyini ifade ediyor. Ekonomik büyüme, kişi başına milli gelir düzeyi ile ölçülürken, sosyo-ekonomik gelişme; bir ülkenin eğitim, sağlık gibi alanlardaki gelişmişlik düzeyi ile ölçülüyor. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Beşeri Gelişme Raporu (1996)'nda beşeri gelişme indeksi sıralamasında yeralan ülkelerin tamamı pazar ekonomisi ile yönetiliyor. Tablodan açıkça görüldüğü üzere ekonomik yönden en özgür 20 ülke beşeri gelişme yönünden yapılan dünya sıralamasında 174 ülke arasında ilk 30 ülke arasında yer alıyor. Ekonomik yönden özgür olmayan ülkeler ise beşeri gelişme sıralamasında en alt sıralarda yer alıyorlar.

4. Dünyada ekonomik özgürlüklere sahip ülkelerin rekabet gücü de oldukça yüksek bulunuyor. Rekabet özgürlüğü, piyasa ekonomisinin "olmazsa olmaz" ilkelerinden birisi. Bu nedenle, piyasa ekonomilerinin rekabet gücünün yüksek olmasına şaşırılmamalı gerekiyor. Dünyada halen ekonomik yönden en özgür ülkeler-olan Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda ve ABD aynı zamanda uluslararası rekabet gücü en yüksek olan ülkeler. Dünya Ekonomik Forumu'nun 1996 Global Rekabet Raporu'nda ilk 25 sırada yeralan ülkelerin tamamı piyasa ekonomisi ile yönetiliyor. Bu ilginç bir tesadüf değil, piyasa ekonomisinin doğal bir sonucudur. Dünyada ekonomik özgürlükler yönünden en alt sırada yeralan ülkelerin tamamının uluslararası pazarlarda rekabet etme şansı ve gücü son derece düşük.

5. Gelir dağılımı açısından ise durum oldukça farklı. Dünyada ekonomik özgürlük düzeyi ne olursa olsun tüm ülkelerde gelir dağılımında adaletsizlik sorunu bulunuyor. Gelir dağılımı konusundaki araştırmalar son derece yetersiz olmasına karşın mevcut çalışmalara göre tüm ülkelerde nüfusun en alt yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 10'un altında bulunuyor. Özetle, "gelir yoksulluğu" tüm dünyanın ortak sorunu. Öte yandan, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1996 yılında "sosyal imkanlar yoksulluğu" adı altında yeni bir gelir dağılımı göstergesi oluşturulmuş bulunuyor. Temel eğitim ve sağlık imkanlarına sahip olma yönünden ülkeleri karşılaştıran bu indekse göre ekonomik özgürlük düzeyi yüksek ülkelerin tamamı "sosyal imkanlar yoksulluğu" sınırının üzerinde bulunuyor. Ekonomik özgürlük düzeyi düşük ve beşeri gelişme düzeyi yetersiz olan ülkelerde ise hem "gelir yoksulluğu" hem de, "sosyal imkanlar yoksulluğu" sözkonusu.

6. Ekonomik özgürlük ile yolsuzluklar arasındaki ilişki de tabloda yer almaktadır. Piyasa ekonomisi ile yönetilen ülkelerde yolsuzluklar göreceli olarak daha az. Devlet müdahalelerinin sözkonusu olduğu ülkelerde ise yolsuzluklar daha yaygın. Transparency International adlı kuruluşun 54 ülkeyi kapsayan yolsuzluklar araştırması esas alındığında ekonomik özgürlük düzeyi düşük olan ülkelerin "en fazla yolsuzluk" sıralamasında en başlarda yer aldığı görülüyor. Nijerya, Bangladeş, Çin, Hindistan, Endonezya gibi devlet müdahalesinin yaygın olduğu ülkelerde yolsuzluklar oldukça yaygın.

Türkiye Ne Durumda...

Türkiye ekonomik özgürlük yönünden yapılan araştırmalarda dünyada “kısmen özgür” ülkeler kategorisinde yer alıyor. Ülkemiz Freedom House adlı kuruluşun yaptığı araştırmada siyasal özgürlükler yönünden de “kısmen özgür” olarak tanımlanıyor. Yani, ülkemizde hem ekonomik, hem de siyasal özgürlükler yeterli düzeyde değil.

Ülkemiz, ekonomik refah düzeyi yönünden Dünya Bankası'nın yaptığı sınıflamaya göre “orta gelirli ülkeler” kategorisinde yer alıyor. 1993 yılı itibariyle satın alma gücü partisine göre kişi başına GSYİH 4.210 Dolar olan ülkemizde ekonomik refah düzeyi, ekonomik özgürlük düzeyi yüksek olan ülkelerdeki ekonomik refah düzeyinin çok aşağısında bulunuyor.

Ülkemizde beşeri gelişme düzeyi de yeterli değil. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanan 1996 Beşeri Gelişme Raporu'na göre Türkiye 194 ülke arasında beşeri gelişme yönünden 84. sırada yer alıyor.

Türkiye'nin uluslararası pazarlarda rekabet gücü de yetersiz. Dünya Ekonomik Forumu'nun 1996 yılında yayınladığı Global Rekabet Raporu'nda 49 ülke arasında Türkiye 42. sırada ve “rekabet gücü düşük ülkeler” arasında yer alıyor.

Öte yandan, ülkemizde en son 1994 yılında yapılan resmi gelir dağılımı araştırmasına göre nüfusun en alt yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay sadece yüzde 4.9. Dünyanın diğer ülkelerinde de benzer şekilde gelir dağılımında adaletsizlik sözkonusu.

Ülkemizin yolsuzluklar yönünden karnesi de hiç iyi değil. 1996 yılında yapılan Uluslararası Yolsuzluklar İndeksi araştırmasında Türkiye yolsuzlukların en yaygın olduğu ülkeler sıralamasında 54 ülke arasında 22. sırada yer alıyor.

Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve sosyal temel göstergeler itibariyle dünyadaki yerinin pek iyi olduğunu söylemek mümkün değil. Türkiye'nin ekonomik refah ve beşeri gelişme düzeyini artırması, uluslararası rekabet gücünü yükseltmesi için daha fazla çaba harcaması gerekiyor. Ülkemizin gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yolsuzluk sorunlarını da ortadan kaldırması gerekiyor. Tüm bu hedeflere ulaşabilmek için Türkiye'nin en başta ekonomik özgürlüklerin etkin bir şekilde mevcut olduğu bir piyasa ekonomisini ve siyasal özgürlüklerin güvence altına alındığı ve korunduğu demokrasiyi oluşturması ve kurumsallaştırması şart.

EKONOMİK, SİYASAL VE SOSYAL GÖSTERGELER YÖNÜNDE DÜNYADA EN İYİ DURUMDA OLAN ÜLKELER

Ekonomik Özgürlükler (Piyasa Ekonomisi) Yönünden Dünyanın En İleri 20 Ülkesi	Siyasal Özgürlükler (Demokrasi) Yönünden Dünyanın En İleri 20 Ülkesi	Beşeri Gelişme Yönünden Dünyanın En İleri 20 Ülkesi
Hong Kong Singapur Yeni Zelanda ABD İsviçre İngiltere Kanada Japonya Avustralya Hollanda Danimarka İsveç	Avusturya Belçika Fransa Almanya Malezya Tayland Tayvan Güney Kore	1. Kanada 2. ABD 3. Japonya 4. Hollanda 5. Norveç 6. Finlandiya 7. Fransa 8. İzlanda 9. İsveç 10. İspanya 11. Avustralya 12. Belçika
ABD Avustralya Kanada Finlandiya Danimarka Lüksemburg Hollanda Yeni Zelanda Norveç İsviçre İsveç Portekiz	İzlanda Avusturya Belçika İrlanda Almanya İngiltere Malta Andora	13. Avusturya 14. Yeni Zelanda 15. İsviçre 16. İngiltere 17. Danimarka 18. Almanya 19. İrlanda 20. İtalya

Uluslararası Rekabet Gücü En Yüksek 20 Ülke	Yolsuzlukların En Az Olduğu 20 Ülke
1. Singapur 2. Hong Kong 3. Yeni Zelanda 4. ABD 5. Lüksemburg 6. İsviçre 7. Norveç 8. Kanada 9. Tayvan 10. Malezya	1. Yeni Zelanda 2. Danimarka 3. İsveç 4. Finlandiya 5. Kanada 6. Norveç 7. Singapur 8. İsviçre 9. Hollanda 10. Avustralya
11. Danimarka 12. Avustralya 13. Japonya 14. Tayland 15. İngiltere 16. Finlandiya 17. Hollanda 18. Şili 19. Avusturya 20. G.Kore	11. İrlanda 12. İngiltere 13. Almanya 14. İsrail 15. ABD 16. Avusturya 17. Japonya 18. Hong Kong 19. Fransa 20. Belçika

EKONOMİK, SİYASAL VE SOSYAL GÖSTERGELER YÖNÜNDE DÜNYANIN EN GERİ ÜLKELERİ

Ekonomik Özgürlükler (Piyasa Ekonomisi) Yönünden Dünyanın En Geri 20 Ülkesi	Siyasal Özgürlükler (Demokrasi) Yönünden Dünyanın En Geri 20 Ülkesi	Beşeri Gelişme Yönünden Dünyanın En Geri 20 Ülkesi
Kuzey Kore Irak Küba Burma Azerbaycan Kazakistan Çin Zaire Suriye Özbekistan	Kuzey Kore Irak Küba Suriye Libya İran Nijerya Vietnam Somali Burma	Nijer Sierra Leone Somali Mali Burkina Faso Afganistan Etyopya Mozambik Burundi Angola
Nijerya İran Belarus Vietnam Türkmenistan S.Arabistan Mozambik Endonezya Haiti Bangladeş	Çin Suudi Arabistan Kenya Liberya Afganistan Nijerya Tacikistan Azerbaycan Türkmenistan Özbekistan	Dijibuti Çad Gambia Gine-Bissau Gine Bhutan Liberya Malawi Kamboçya Uganda

Uluslararası Rekabet Gücü En Düşük 20 Ülke	Yolsuzlukların En Fazla Olduğu 20 Ülke	Sosyal İmkanlar Yoksulluğu Yönünden En Geri 20 Ülke
1. Rusya 2. Brezilya 3. Venezuela 4. Macaristan 5. Hindistan 6. Polonya 7. G.Afrika 8. Türkiye 9. İtalya 10. Kolombiya	1. Nijerya 2. Pakistan 3. Kenya 4. Bangladeş 5. Çin 6. Kamerun 7. Venezuela 8. Rusya 9. Hindistan 10. Endonezya	Nepal Bangladeş Afganistan Nijer Etyopya Bhutan Mozambik Burundi Angola Somali
11. Yunanistan 12. Peru 13. Arjantin 14. Çin 15. Çek Cumhuriyeti 16. Portekiz 17. Meksika 18. İspanya 19. Filipinler 20. Endonezya	11. Filipinler 12. Uganda 13. Kolombiya 14. Mısır 15. Brezilya 16. Ekvator 17. Meksika 18. Tayland 19. Bolivya 20. Arjantin	Yemen Sierra Leone Hindistan Çad Pakistan Mauritania Burkina Faso Mali Haiti Gine-Bissau

TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE PİYASA EKONOMİSİ

● Türkiye, ekonomik özgürlük yönünden dünyada 103 ülke arasında 70. sırada ve “kısmen özgür” ülkeler arasında yer alıyor. Türkiye’de piyasa ekonomisi henüz yeterli düzeyde uygulanmıyor. Türkiye’de ekonomik özgürlükler, Botswana, Çad, Ürdün, Gana, Gabon, Kenya, Hindistan, Bangladeş, Tunus, Kamerun gibi ülkelere göre daha az düzeyde bulunuyor.

SIYASAL ÖZGÜRLÜKLER VE DEMOKRASİ

● Türkiye, siyasal özgürlükler yönünden dünyada 191 ülke arasında yapılan araştırmaya göre “kısmen özgür” ülkeler arasında yer alıyor.

● Ülkemizde temel siyasal ve sivil özgürlükler etkin bir şekilde güvence altına alınmış değil.

● Türkiye’deki demokratikleşme pek çok ülkeye göre yetersiz. Venezuela, Uruguay, Ukrayna, Güney Afrika, Filipinler, Panama, Nikaragua, Nijer, Nepal, Mozambik, Maldiva, Bangladeş, Brezilya gibi ülkeler Türkiye’ye göre daha demokratik bir yönetime sahip.

BEŞERİ GELİŞME

● Türkiye, beşeri gelişme yönünden dünyada 174 ülke arasında 84. sırada ve “orta düzeyde beşeri gelişmeye sahip ülkeler” arasında yer alıyor. Ülkemizde beşeri gelişme düzeyi Brezilya, Kolombiya, Bulgaristan, Cezayir, Ürdün, Libya gibi ülkelerin daha gerisinde bulunuyor.

● Türkiye’de ortalama yaşam beklentisi 67 yıl; okuma yazma oranı yüzde 81, ilk ve orta öğretimde okullaşma oranı yüzde 62; kişi başına düşen milli gelir ise 4000 Dolar düzeyinde.

SOSYAL İMKANLAR YOKSULLUĞU

● Türkiye sosyal imkanlar yoksulluğu sıralamasında gelişmiş ülkeler hariç 101 ülke arasında 31 sırada bulunuyor.

● Ülkemizde doğumların yüzde 24’ü yetişmiş sağlık personeli olmadan yapılıyor; 5 yaşın altındaki çocukların yüzde 10’u yetersiz besleniyor; kadınlarda okuma-yazma oranı yüzde 29.

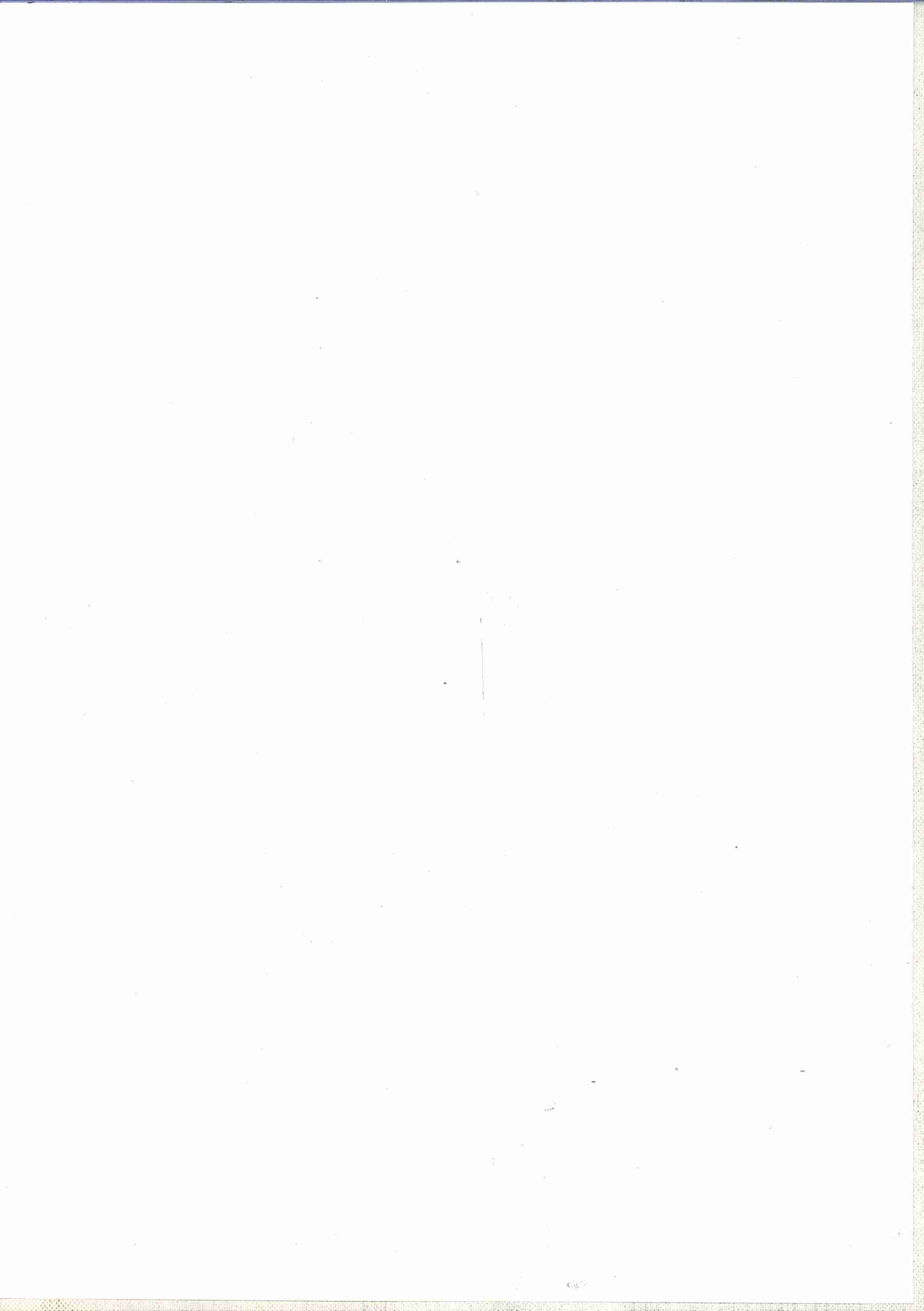
ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ

● Uluslararası rekabet gücü en yüksek ülkeler sıralamasında Türkiye 49 ülke arasında 42. sırada ve “rekabet gücü düşük ülkeler” arasında yer alıyor. Türkiye, uluslararası “rekabet edebilirlik” yönünden Şili, İsrail, Ürdün, Mısır, Filipinler, Peru, Kolombiya, Yunanistan gibi ülkelerin daha gerisinde bulunuyor.

YOLSUZLUKLAR

● Türkiye yolsuzlukların en fazla yaygın olduğu ülkeler sıralamasında 54 ülke arasında 22. sırada yer alıyor.

● Türkiye’de siyasal yozlaşmalar oldukça yaygın.

I. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÖZGÜRLÜKLER

1. ÖZGÜRLÜK KAVRAMI VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIFLANDIRILMASI

Özgürlük, bireyin başkalarının zorlaması altında olmaksızın davranabilmesi demektir. Başka bir ifadeyle, özgürlük dışarıdan herhangi bir baskı ve zorlama olmaksızın bireyin başkasına zarar vermeyecek eylem ve davranışlarda bulunabilmesi anlamına gelmektedir. Özgürlüğün varolabilmesi için “zorlamanın olmaması” (absence of coercion) gerekir.

Bireyin her istediğini yapabilmesi mutlak ya da sınırsız özgürlük anlamına gelir. Mutlak özgürlük için şu temel koşullar önem taşır:

- Dışardan baskı ve zorlama söz konusu olmamalıdır.
- Birey, başka kimselerin keyfi isteklerinden bağımsız hareket edebilmelidir.
- Birey, yapmak istediği şeyleri serbestçe yapabilmeli, istediği şekilde hareket edebilmelidir.

Ancak mutlak özgürlük diğer bireylerin özgürlüklerinin sınırlandırılması sorununu ortaya çıkarır. Her istediğini yapmaya kalkışan birey, bu kez başkalarının özgürlüklerine zarar verebilir. Bu bakımdan toplumsal yaşamda mutlak özgürlükten feragat edilmesi kaçınılmazdır.

Özgürlük kavramını “yetenek” ya da “istenilen şeyi yapmaya muktedir olma” şeklinde ele almak pek gerçekçi değildir. Zira, insanın her istediğini yapmaya muktedir olması en başta doğal ve fiziksel açıdan olanaklı değildir. Doğal olaylar insanların fiziksel yeteneklerini sınırlandırır. Örneğin, insanın kuşlar gibi uçabilmesi mümkün değildir. Bu bakımdan özgürlüğü, doğal ve fiziksel bir olgu olarak değil, sosyal bir olgu olarak kabul etmek ve bu şekilde ele almak daha doğrudur. İnsanın bir kuş gibi uçamaması şüphesiz onun özgür olmadığı anlamına gelmez.

Çoğunlukla bireyin parasal imkanlara sahip olması da bireyin özgür olması için gerekli bir şart olarak ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. İnsanın her istediğini satın alabilmesi onun özgür olduğu anlamına gelmez. “Maddi özgürlük” yani, bireyin parasal açıdan her istediği mal ve hizmetleri satın alma imkanına sahip olması mümkün değildir. Zira, her birey için bir bütçe sınırlaması söz konusudur. Şu halde “parasal yetenek” de sınırlıdır ve özgürlük kavramını “maddi özgürlük” olarak ele almak doğru değildir.

Bazen özgürlük kavramı ile “bağımsızlık” kavramı eş anlamlı kullanılmaktadır. Özellikle, bir ülkenin bağımsız olması, o ülkenin özgür olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bir ülkenin dış ülkelerin boyunduruğu ya da hegemonyası altında olmaması, o ülke bireylerinin tamamının özgür olduğu ve özgür yaşadığı anlamına gelmez. Bir ülkenin siyasal ve ekonomik açıdan diğer ülkelere bağımlı olmaması, o ülke bireylerinin özgürlüğü için yeterli değildir. Ülke içinde bireylerin baskı ve zorlama altında olmaması gerekir. Ülke içindeki yönetim şekli ile özgürlük arasında bu bakımdan yakın ilişki vardır. Otoriter ve totaliter rejimlerde bireyin eylem ve davranışları üzerinde baskı ve zorlamalar söz konusudur.

Özgürlük kavramını inceleyen bazı düşünürler, insanın doğası gereği özgür olmayı seven bir yaratık olduğunu ve özgürlüğün insanın en temel ve “doğal” hakkı olduğunu ifade etmektedirler. 18. yüzyılın büyük filozoflarından John Locke, insanın doğuştan üç temel hakka sahip olduğunu belirtmektedir. Bunlar;

- Yaşam hakkı,
- Özgürlük hakkı,
- Mülkiyet hakkıdır.

Locke'un belirttiği yaşam ve mülkiyet hakkı esasen özgürlük hakkının bir parçasıdır. İnsanın yaşam hakkı, onun kendi fiziksel varlığına, yani kendine sahip olma (self-ownership) özgürlüğüdür. Mülkiyet hakkı, İnsanın çabaları sonucu ürettiği şeylere sahip olma özgürlüğüdür. Locke, bu konuda şöyle demektedir:

“Her ne kadar yeryüzü ve üstündeki yaratıklar bütün insanlığa ait ise de her insanın kendine ait bir mülkü vardır ve bu mülk sadece ona aittir. Vücudunun ve ellerinin emeği ile yarattıkları sadece ona aittir. Emeğini katıp tabiattan elde ettikleri onun mülkiyetini oluşturur.” (Lagueur and Rubin, 1989: 63.)

Locke, yukarıda belirttiği üç temel hakkın devletin insanlara bahsettiği ya da lütfettiği haklar olmadığını, bu hakların devlet adı verilen “Siyasal Toplum”un öncesinde var olduğunu belirtmektedir. Siyasal toplum (devlet) düzenine geçilmesi sadece bu haklara bir hukuki güvence sağlanması açısından önem taşır. Yoksa, devlet haklarının ve özgürlüklerin kaynağı değildir.

Büyük filozoflardan Thomas Hobbes ise Locke'den farklı düşünmektedir. Ona göre Leviathan adlı dev yaratık, yani Devlet özgürlüklerin kaynağı ve güvencesidir. “İnsan insanın kurdudur” sözü Hobbes'un temel felsefesini özetlemektedir. İnsanlar, toplumsal yaşamda birbirlerine baskı ve zorlamada bulunabilirler. Bu nedenle, devletin oluşturulması ve bireylerin özgürlüklerinin güvence altına alınması gerekir.

Klasik liberalizmin ve modern iktisat biliminin kurucusu olarak kabul edilen Adam Smith ise 1759 yılında yayınladığı Ahlaki Duygular Teorisi adlı eserinde insanın doğasında bulunan üç özelliği şu şekilde belirtir:

- Kendini düşünme ve sempati,
- Özgürlük isteği ve arzusu,
- Çalışma ve mübadele eğilimi,

Smith, Locke gibi özgürlüğü insanın doğal bir hakkı olarak ele alır. Bu açıklamalardan sonra şimdi özgürlüklerin bir sınıflamasını yapmaya çalışalım.

Özgürlükler konusunda en başta Doğal Özgürlükler ya da Doğal Haklar'dan söz etmemiz gerekir. Doğal özgürlükler, insan olmak sıfatıyla tüm insanların cinsiyet, ırk, din, dil farkı gözetmeksizin sahip oldukları özgürlüklerdir. İnsanın kendi fiziki varlığına sahip olma özgürlüğü (self-ownership), insanın kendi emeği ile meydana getirdiği şeylere sahip olma özgürlüğü, dışarıdan baskı ve zorlama olmaksızın yaşama özgürlüğü insanların doğal hak ve özgürlükleridir. Bu çerçevede kişi ve mal dokunulmazlığı temel bireysel özgürlükler olarak kabul edilir. Doğal hak ve özgürlükler literatürde bazı yazarlar tarafından klasik haklar, geleneksel haklar ve sivil özgürlükler (civil liberties) olarak adlandırılmaktadır.

Doğal haklar (özgürlükler) esasen koruyucu (protective) haklardır. Bireyin can ve mal güvenliğinin korunması gereği, yaşam ve mülkiyet özgürlüğünün temel özgürlükler olarak kabul edilmesini gerekli kılmaktadır.

Doğal haklar, literatürde aynı zamanda “negatif özgürlükler” olarak da adlandırılmaktadır. Negatif özgürlük, dışarıdan bir müdahale olmaksızın bireyin serbestçe davranabilmesi anlamına gelmektedir. Negatif özgürlük için devletin bireye “bir şey sağlaması” sözkonusu değildir. Buna karşın “pozitif özgürlük”, devletin müdahalesi ve diğer bireylerin özgürlüklerinin sınırlandırılması ile elde edilen özgürlüklerdir. Konut hakkı, eğitim hakkı, yiyecek hakkı, vs. hakların elde edilmesi devletin sağlayacağı türden haklardır. Pozitif özgürlüklerin sağlanabilmesi için bazı bireylerin çaba ve çalışmalar sonucu elde ettikleri iktisadi değerlerin bir kısmını başkalarına vermeleri gerekir. Dolayısıyla, pozitif özgürlükler, bazı bireylerin ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik olarak, diğer bir kısım bireylerin maddi özgürlüklerinin sınırlandırılması sonucu doğurur. Pozitif özgürlükler bu bakımdan “müdahaleci haklar” (intrusive rights) olarak da adlandırılmaktadır. Pozitif özgürlükler, bir kısım bireyi, zorla başkaları için çalıştırılan işgücü (forced labor) konumuna getirir.

Pozitif özgürlük kavramını ilk savunan düşünürlerin başında Thomas Hill Green gelmektedir. Green, pozitif özgürlüğü eserinde şu şekilde açıklamaktadır: (Tunçay, 1980: 175.)

“Muhtemelen hepimiz özgürlüğün, doğru olarak anlaşıldığında, en büyük nimet olduğunda birleşiriz; ona erişmek, yurttaş olarak bütün çabalarımızın gerçek amacıdır. Ancak, özgürlükten söz ettiğimizde, bununla ne anlatmak istediğimizi dikkatlice düşünmeliyiz. Bununla sadece sınırlamalardan ve zorlamalardan bağımsız olmayı anlamalıyız. Sadece, neyi istediğimiz önemli olmaksızın, dilediğimizi yapmayı anlamalıyız. Yüksek bir değeri olan bir şey olarak özgürlükten söz ettiğimizde, yapmaya ve zevk almaya geçecek bir şeyi yapmak ve ondan zevk almak konusundaki pozitif bir güç ya da kapasiteyi ve de başkalarıyla ortak olarak yaptığımız ve zevk aldığımız bir şeyi ifade ederiz.”

Green, gerçek özgürlük için bireylerin “yapmaya ve zevk almaya geçecek birşeyi yapmak ve ondan zevk almak konusundaki pozitif bir güç ya da kapasiteyi” anlamak gerektiğini vurgulamaktadır. Green’in bu görüşü, kendi ifadesinde belirttiği görüşlerin aksine başka bireylerin özgürlüklerinin sınırlandırılması neticesini doğurur. Tüm bireylerin istedikleri veya zevk aldığı şeyleri yapma konusunda bir pozitif güce sahip olabilmesi ancak diğer bireylerin başta mülkiyet özgürlüğü olmak üzere doğal özgürlüklerinin sınırlandırılmasına neden olur. Özetle, pozitif özgürlükleri “insan hakkı” olarak ele alınca bu kaçınılmaz olarak diğer bir kısım bireylerin negatif özgürlüklerini ortadan kaldırma veya sınırlandırma işlevi görür. Önemle belirtelim ki, tarihi seyir içinde, insan ihtiyaçları (human needs) ile insan hakları (human rights) bazı yanlış yorumlamalar ve değerlendirmeler neticesinde birbiriyle karıştırılmaya başlanmıştır. İnsanın gereksinimlerini karşılayacak şeyler “insan hakkı” olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, pozitif özgürlüklerin kapsamının genişlemesine ve sonuçta adeta bir “Haklar Kataloğu”nun oluşmasına neden olmuştur. Bu eğilim doğal olarak devletin görev ve fonksiyonlarını da artırmıştır.

ABD Başkanlarından Franklin D.Roosevelt’in 6 Ocak 1942’de yaptığı şu konuşmadaki sözleri pozitif özgürlükleri sağlamada devletin görevinin gerekli olduğunu belirtmesi açısından ilginçtir. Roosevelt şöyle demektedir:

“Güven altına almak istediğimiz gelecek günlerde, insanın 4 temel özgürlüğü üzerine kurulmuş bir dünya bulacağımızı umuyoruz. Bu özgürlüklerin ilki, dünyanın her yerinde konuşma ve ifade özgürlüğüdür. Bu özgürlüklerin ikincisi, her yerde herkesin Tanrı'ya kendi istediği biçimde tapabilmesi özgürlüğüdür. Bu özgürlüklerin üçüncüsü, yokluktan kurtulma özgürlüğüdür. Bu dünyanın her yerinde her ulusu halkı için sağlıklı bir barış ortamını sağlayacak evrensel bir iktisadi yakınlaşmanın kurulması anlamına gelir. Bu özgürlüklerin dördüncüsü, endişeden kurtulma özgürlüğüdür. Bu, dünyanın her yerinde her devletin komşusunu silah zoruyla istila edemeyecek duruma gelene değin sürdürülecek etkin ve genel bir silahsızlanma anlamına gelir.” (Bkz: Musulin, 1983: 178.)

Roosevelt'in üçüncü özgürlük olarak ele aldığı “yokluktan kurtulma özgürlüğü”, özgürlük kavramının hak kavramı ile aynı anlamda kullanılması neticesini doğurmuştur.

Yoksulluktan kurtulmayı insan özgürlüğü olarak ele alınca kaçınılmaz olarak bu özgürlük bireyler için bir “hak”, devlet içinse bir “ödev” durumuna dönüşmektedir. Bu ise devletin bu alanda anayasal, yasal ve kurumsal bazı tedbirler olarak bireylere bazı imkanlar sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Aslında yiyecek ve giyecek gibi insanın fiziki ihtiyaçlarını “insan hakkı” olarak ele almak ve temel özgürlükler arasında saymak doğru bir yaklaşım değildir. Bu insanları tembelleğe sevkedecek, üretimin azalmasına yolaçacak bir eğilimdir. Özetle, insan ihtiyacı ile insan hakkı birbirlerinden tamamen farklı iki kavramdır. İnsan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mal ve hizmetleri “insan hakkı” olarak ele alınca, bu bireyi devletten alacaklı kılar.

Bu açıklamalardan sonra şimdi özgürlükleri ekonomik, siyasal ve sosyal açılarından sınıflandırmaya çalışalım:

Özgürlükler günümüzde çoğunlukla siyasal, ekonomik ve sosyal özgürlükler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Siyasal özgürlükler, genel olarak bireylerin devlet yönetimine katılmalarına olanak sağlayan hak ve özgürlüklerdir. Seçme ve seçilme özgürlüğü, siyasi parti kurma ve siyasi partilere katılma özgürlüğü, bireylerin düşüncelerini serbestçe ifade etme özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü vs. siyasal özgürlüklerin başlıcalarıdır.

Hemen belirtelim ki, siyasal özgürlüklerin bir kısmı bireylerin duygu ve düşüncelerini, dini inançlarını ifade etme ve gerçekleştirilmeye olanak sağlayan özgürlüklerdir. Düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü bu çerçevede belirtilebilir. Bu tür özgürlükler iç özgürlükler ya da manevi özgürlükler olarak adlandırılabilir.

Ekonomik özgürlükler ise bireylerin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunabilmelerini ve bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri değerleri dışarıdan bir müdahale olmaksızın özgürce kullanabilmelerini ifade etmektedir. Bu tanım çerçevesinde teşebbüs özgürlüğü, mübadele özgürlüğü, sözleşme özgürlüğü, mülkiyet özgürlüğü, tercih özgürlüğü ekonomik özgürlüklerin başlıcalarıdır.

Ekonomik özgürlük, günlük konuşma dilinde bazen bireyin başka kimselere bağımlı ve muhtaç olmadan yaşayabilmesi ve istediklerini satın alabilmesi şeklinde de kullanılmaktadır. Bu çerçevede maddi özgürlük, ekonomik özgürlük ile eş anlamlı olarak düşünülmektedir. Ancak, ekonomik özgürlüğü bu şekilde ele almak ve tanımlamak doğru değildir. Zira, toplum yaşamında, ekonomik açıdan birbirlerine bağımlı olmayan kimse bulmak güçtür. Herkes, belirli ölçüde diğer bireylerin yardımına ve işbirliğine ihtiyaç duymak zorundadır.

Sadece sermaye faktörü ile üretimde bulunmak mümkün değildir. Sermaye, emek, müteşebbis ve doğal kaynakların, ekonomik faaliyetlerin gerçekleşmesi ve etkinliği için işbirliğine ve işbölümüne gerek vardır. Ayrıca, bireyin her istediğini satın alabilmesi insan ihtiyaçlarının sınırsız ve buna karşın kaynakların sınırlı olduğu gerçeği ile çelişmektedir. Bireyin istediklerini satın alabilmesi halinde bireyin özgür olabileceğini düşünmek ve bunu bir hak olarak ele almak, sonuçta bireylerin ekonomik özgürlüklerinin sınırlandırılması neticesini doğurur.

Özetle, ekonomik özgürlükler, piyasa ekonomisinin oluşmasına ve kurumsallaşmasına olanak sağlayan özgürlüklerdir. Siyasal özgürlükler ise demokrasi için gerekli hak ve özgürlüklerdir.

Siyasal ve ekonomik özgürlükler dışında literatürde “sosyal özgürlükler” de insan özgürlüklerinin bir yönü olarak ele alınmaktadır. Sosyal özgürlükler genel olarak ekonomik özgürlükler ile yakından alakalı ve esasen bu özgürlüklerin bir yönüdür. Literatürde, insan hakları bildirgelerinde ve çeşitli ülkelerin anayasalarında “ekonomik ve sosyal hak ve özgürlükler” kavramı genelde birarada kullanılmaktadır. Sosyal hak ve özgürlükler, iktisadi yaşama katılan çalışanlara sağlanan bir takım haklardan oluşmaktadır. Sosyal haklar, en geniş biçimde 18 Ekim 1965’de Avrupa Konseyi üyesi 13 ülke tarafından İtalya’nın Torino şehrinde imzalanan Avrupa Sosyal Şartı (European Social Charter) ile gündeme gelmiştir. Türkiye, bu belgeyi 16 Haziran 1989’da kısmen onaylamış ve imzalamıştır. Avrupa Sosyal Şartı’nda yer alan sosyal hakların başlıcaları şunlardır: Çalışma hakkı, toplu sözleşme hakkı, sendika hakkı, sosyal güvenlik hakkı, ailenin korunması, çalışan kadın ve çocukların korunması, göçmen işçilerin sosyal yardımlardan yararlanması, meslek eğitimi görme hakkı vs.

Önemle belirtelim ki, zaman içerisinde ekonomik ve sosyal hakların kapsamı oldukça genişlemiş, esasen “insan ihtiyacı” olan bir takım gereksinimler “insan hakkı” olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Ekonomik ve sosyal hakların adeta bir “haklar kataloğu”na dönüşmesine çeşitli insan hakları bildirgeleri ve uluslararası anlaşmaların etkisi ve katkısı olmuştur. Örneğin, çalışma hakkı, konut hakkı şeklinde ifade edilen haklar esasen bir “hak” olmaktan öteye insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetler veya işlemlerdir. Çalışmanın bir “hak” olarak kabul edilmesi şu anlamda doğrudur: Herkes dışarıdan bir zorlama olmaksızın serbestçe çalışma ya da çalışmama hakkına ve özgürlüğüne sahiptir. Bu anlamda çalışma hakkı, şüphesiz temel insan hak ve özgürlüklerinden birisidir. Ancak, herkesin bir işe sahip olması bir hak olarak kabul edildiğinde bu takdirde devletin tüm insanlara iş bulma gibi görevi ve ödevi ortaya çıkmaktadır. Nitekim, çalışma hakkını bu şekilde ele alanlar tam istihdamı sağlamanın devletin temel görevlerinden birisi olduğunu ileri sürmektedirler.

Aynı şekilde insanların her türlü sosyal risklere karşı korunması sosyal güvenliğin konusunu oluşturmaktadır. Ancak, bireylerin “sosyal güvenlik hakkı”ndan söz edince kaçınılmaz olarak devlete bir görev düşmektedir. Nitekim, uzun yıllar sosyal güvenlik, devletin temel görevlerinden birisi olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Sosyal güvenliğin devlet tarafından güvence altına alınması, kaçınılmaz olarak bir kısım bireylerin ekonomik özgürlüklerini sınırlandırmaktadır. Zira, devlet bu hizmetleri sunabilmek için vergi almak suretiyle bir kısım insanın ekonomik özgürlüğünü diğer bireylerin refahını arttırmak pahasına sınırlamaktadır. Aynı sorun eğitim ve sağlık hizmetleri birer hak olarak kabul edildiğinde de sözkonusu olmaktadır. Kanaatimizce, günümüzde “sosyal hak” olarak kabul edilen bir kısım ihtiyaçların gerçek anlamda “insan hakkı” olarak kabul edilebilmesi doğru değildir.

Bu açıklamalarımız çerçevesinde demokrasi ve piyasa ekonomisi için gerekli temel hak ve özgürlükleri esasen iki ayrı kategoride ele almamız mümkündür. Tablo-1’de siyasal ve ekonomik özgürlükler topluca bir tablo halinde gösterilmiştir. (Bkz: Tablo-1)

Bireyin siyasal ve ekonomik hak ve özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi, ancak devletin siyasi ve ekonomik alandaki hak, yetki, görev ve fonksiyonlarının sınırlandırılması ile mümkündür. Devletin siyasi alanda zor kullanma hakkının hukukla sınırlandırılmaması, bireylerin siyasi hak ve özgürlüklerini tehlikeye düşürür. Devlet, “hukuk devleti” olmaktan çıkar ve “polis devleti”ne dönüşür. Devletin, varlık nedeni en başta bireylerin can ve mal güvenliklerinin korunmasıdır. Ancak, devlet hukuk kuralları ile sınırlandırılmadığı takdirde siyasal gücü elinde bulunduranların sahip olduğu güç ve yetkileri kötüye kullanabilme tehlikesi her zaman sözkonusu olabilir.

Tablo-1: Siyasal ve Ekonomik Özgürlükler

SİYASAL ÖZGÜRLÜKLER	EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER
<ul style="list-style-type: none">- Seçme ve seçilme özgürlüğü,- Siyasi parti kurma özgürlüğü,- Siyasi partilere üye olma özgürlüğü,- Dernek kurma ve derneklere üye olma özgürlüğü.- Düşünce özgürlüğü,- Din ve vicdan özgürlüğü,- Toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü,- Basın özgürlüğü,- Seyahat özgürlüğü,- Özel hayatın gizliliği hakkı,- Kişi dokunulmazlığı hakkı ve yaşam özgürlüğü,- Keyfi tutuklama ve gözaltılarından koruma hakkı,- İkamet (yerleşme) özgürlüğü,- Konut dokunulmazlığı hakkı.	<ul style="list-style-type: none">- Teşebbüs özgürlüğü,- Tercih özgürlüğü,- Mübadele özgürlüğü,- Sözleşme özgürlüğü,- Mülkiyet ve miras özgürlüğü,- Uluslararası ticaret özgürlüğü,- Gelirini ve servetini istediği şekilde kullanma özgürlüğü.

Demokrasinin dünyada yerleşmesine önemli katkıları olan büyük düşünürlerden Montesquieu’nun şu sözleri siyasal özgürlüklerin güvence altına alınması için siyasal gücün sınırlandırılmasının önemi üzerinde durmaktadır:

“Siyasal özgürlük, ancak yönetime sınırların konulduğu yerde varolabilir. Ama yönetimin yetkilerine sınırlar konulan yerde, özgürlük kendiliğinden boy göstermez; her şeyden önce iktidarın kötüye kullanılmaması gerekir. Sık sık saptanan bir gerçektir bu:

İktidar sahibi her insan, bu iktidarı kötüye kullanma tehlikesiyle karşı karşıyadır; Ancak karşı taraftan bir tepki görürse, bundan vazgeçer. En iyisinin bile, bu tür sınırlamalara gereksinimi vardır. Eğer gücün kötüye kullanılmamasını istiyorsak kendi kendini durdurmasını, denetlemesini sağlayacak bazı önlemler almamız zorunludur.” (Bkz:Musulin, 1983:69-70.)

Aynı şekilde, ekonomik özgürlüklerin korunabilmesi için devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinin sınırlandırılması gerekir. Devletin; harcama, vergileme, borçlanma ve para basma yetkilerinin mutlaka anayasal düzeyde sınırlanması gereklidir. Devletin ekonomik hak ve yetkilerinin sınırsız olması bireylerin ekonomik özgürlüklerini önemli ölçüde sınırlandırır ve hatta tamamen ortadan kaldırır. Devletin vergileme, borçlanma ve para basma yetkilerine sahip olması başlıca aşağıdaki sonuçları doğurur:

Devlet, vergi alarak bireylerin mülkiyet ve gelirini serbestçe kullanabilme özgürlüğünü sınırlandırır. Vergi yükünün ağırlaşması ve vergi oranlarının yüksek olması teşebbüs özgürlüğünü olumsuz yönde etkiler. Vergi yükünün ağırlaşması bireylerin tüketim, tasarruf, yatırım ve çalışma gayreti üzerinde olumsuz etkiler doğurur. Vergilerin ağırlaşması, bireyleri daha az çalışmaya, daha az tasarruf etmeye ve daha az yatırımda bulunmaya sevkeder. Uluslararası ticaret üzerinde konulan vergiler de serbest ticareti engeller. Daha açık bir ifadeyle, ithalat ve ihracat üzerine konulan vergiler, uluslararası ticaret yapma özgürlüğünü sınırlandırır.

Devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinden bir diğeri para basma yetkisidir. Para basmanın sonucu enflasyondur. Enflasyon ise mübadele ve sözleşme özgürlüğünü olumsuz yönde etkiler. Paranın satın alma gücünün azalması, bireylerin kazandıklarının bir kısmının yok olmasına neden olur. Enflasyon bir tür “gizli vergi” özelliği taşır. Şüphesiz enflasyon belirli bir kesimin gelir ve servetinin artmasına yol açar. Buna karşın, enflasyon dolayısıyla bir kısım bireyin satın alma gücü azalır. Netice olarak, enflasyonun ekonomik birimlerin karar ve tercihleri üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Devletin ekonomiye yaptığı müdahaleler ve düzenlemeler (regulation) bireylerin ekonomik özgürlükleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurur. Devletin mal ve hizmet piyasalarına müdahale ederek fiyatları kontrol etmesi (mal piyasalarında fiyat kontrolü, faiz kontrolü, döviz kontrolü, kira kontrolü, vs.) ekonomik birimlerin karar ve tercihleri üzerinde sınırlandırıcı etki yapar.

ÖZGÜRLÜK BİLDİRGELERİ

İnsanların özgürlük mücadeleleri çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Özgürlükler büyük mücadelelere sonucunda kazanılabilmektedir. Tarihte ilk yazılı özgürlük belgesi Magna Carta Libertatum'dur. 1215 tarihini taşıyan bu belgeyi takiben bir çok ülkede düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, keyfi tutuklama ve gözaltılarından korunma hakkı ve özgürlüğü konularında bir çok belge yayınlanmış ve imzalanmıştır. Bugün dünyada pek çok ülkenin imzaladığı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi (1948) insan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına almayı amaçlayan bir beynamedir. 21 Kasım 1990 tarihinde ikinci AGİK zirvesinde imzalanan Paris Şartı ise siyasal özgürlükler (demokrasi) kadar ekonomik özgürlüklerin de önemi üzerinde durmaktadır.

MAGNA CARTA'DAN GÜNÜMÜZE ÖZGÜRLÜK BİLDİRGELERİ

MAGNA CARTA LIBERTATUM (BÜYÜK ÖZGÜRLÜK FERMANI)	19 Haziran 1215 tarihini taşıyan bu ilk yazılı özgürlük bildirisi İngiltere Kralı John'un yetkilerinin sınırlandırılması ve yetkilerin bir kısmının Baronlara verilmesi amacı ile yayınlanmıştır. Bu belge ile Baronlar (dünyevi ve ruhani derebeyleri) İngiliz Kralı Yurtsuz John'un yetkilerini sınırlandırmayı ve bazı özgürlüklere sahip olmayı başaramışlardır.
NANTES FERMANI	13 Nisan 1598'de yayınlanmıştır. Bu belge Fransa'da din ve vicdan özgürlüğünün kazanılması için verilen mücadeleyi yansıtmaktadır.
İNGİLİZ HAKLARI BİLDİRİSİ (PETITION OF RIGHTS)	İngiltere'de Magna Carta'dan sonra yayınlanan ilk önemli özgürlük bildirisi. 7 Haziran 1628 tarihinde yayınlanmıştır.
HABEAS CORPUS BİLDİRİLERİ	1679 tarihini taşıyan bu belgeler hukuk devletinin yerleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Habeas Corpus, keyfi tutuklama ve hapsedilmeyi engelleyen hükümleri içermektedir.
İNGİLTERE İNSAN HAKLARI BİLDİRİSİ (BILL OF RIGHTS)	1689'da yayınlanmıştır. "Petition of Rights" adlı bildiriye özgürlüklerin daha da genişletilmesi ve güçlendirilmesi amacını taşımaktadır.
VIRGINIA İNSAN HAKLARI BİLDİRİSİ	ABD'de yayınlanan ilk özgürlük bildirgesidir. 12 Haziran 1776 tarihini taşıyan bu belgede siyasal özgürlükler kısmen güvence altına alınmıştır.
BİRLEŞİK DEVLETLER BAĞIMSIZLIK BİLDİRİSİ	4 Temmuz 1776 tarihinde imzalanan bu belge modern özgürlük bildirelerinden birisi olarak kabul edilmektedir.
ABD ANAYASASI	1787 tarihinde kabul edilen ABD Anayasası dünyanın ilk yazılı anayasasıdır. Siyasal özgürlükleri güvence altına almayı başaran önemli bir özgürlük belgesidir.
FRANSIZ İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRİSİ	1789 Fransız devriminin en büyük ürünüdür. İngiliz ve Amerikan devrimlerinden geniş ölçüde etkilenen bu bildiri ile siyasal özgürlükler güvence altına alınmıştır.
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ	10 Aralık 1948 tarihinde New York'ta imzalanmıştır. İlk uluslararası yazılı özgürlük belgesidir.
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ	4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmıştır. "İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme" başlığını taşıyan bu belge ilk bölgesel özgürlük bildirgesidir.
AVRUPA SOSYAL ŞARTI	18 Ekim 1961'de Torino'da Avrupa Konseyi üyesi 13 ülke tarafından imzalanmıştır. Sosyal ve ekonomik hakları güvence altına almayı amaçlayan belgedir.
HELSİNKİ SONUÇ BELGESİ	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Sonuç Belgesi, uluslararası alanda insan haklarına saygı gösterilmesini amaçlayan bir belgedir. 1 Ağustos 1975'de imzalanmıştır.
PARİS ŞARTI	21 Kasım 1990 tarihinde 34 devletin Başkan veya Başbakanları tarafından imzalanmıştır. Demokrasi ve piyasa ekonomisini, özgürlüklerin güvencesi için birlikte esas alan bir bildiridir.

2. SİYASAL ÖZGÜRLÜKLER VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Demokrasi, siyasal özgürlüklerin güvence altına alındığı bir yönetim sisteminin adıdır. Piyasa ekonomisi ise ekonomik özgürlüklerin var olduğu bir ekonomik düzendir. Demokrasi ve piyasa ekonomisi arasındaki ilişki doğal olarak siyasal ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Siyasal özgürlüklerin geçerli olduğu bir yönetim sisteminde, yani demokrasilerde, halk seçim ve oylama mekanizması aracılığıyla yöneticilerini seçer. Yönetimi elinde tutan iktidarın ekonomik alandaki güç ve yetkileri eğer sınırlandırılmamışsa bu taktirde bireylerin ekonomik özgürlükleri daraltılmış ya da tamamen ortadan kaldırılmış olur. Demokrasi, bireylerin ekonomik özgürlüklerini güvence altına alan bir ekonomik düzen değildir. Demokrasi, bir siyasal sistemin ya da yönetim sisteminin adıdır. Ekonomik özgürlükler ancak, piyasa ekonomisinin geçerli olduğu bir ekonomik düzen içerisinde varolabilir. Dahası, piyasa ekonomisi, siyasal özgürlüklerin de etkin bir şekilde korunmasına imkan sağlar. Zira, piyasa ekonomisi siyasal kanallar aracılığıyla karara sağlanması gereken sorunları olabildiğince azaltarak, sorunların piyasa ekonomisi içinde çözümlenebilmesine olanak sağlar. Başka bir ifadeyle, siyasal otoritenin (devletin) toplumsal yaşama olan müdahaleleri azaltılmış olur.

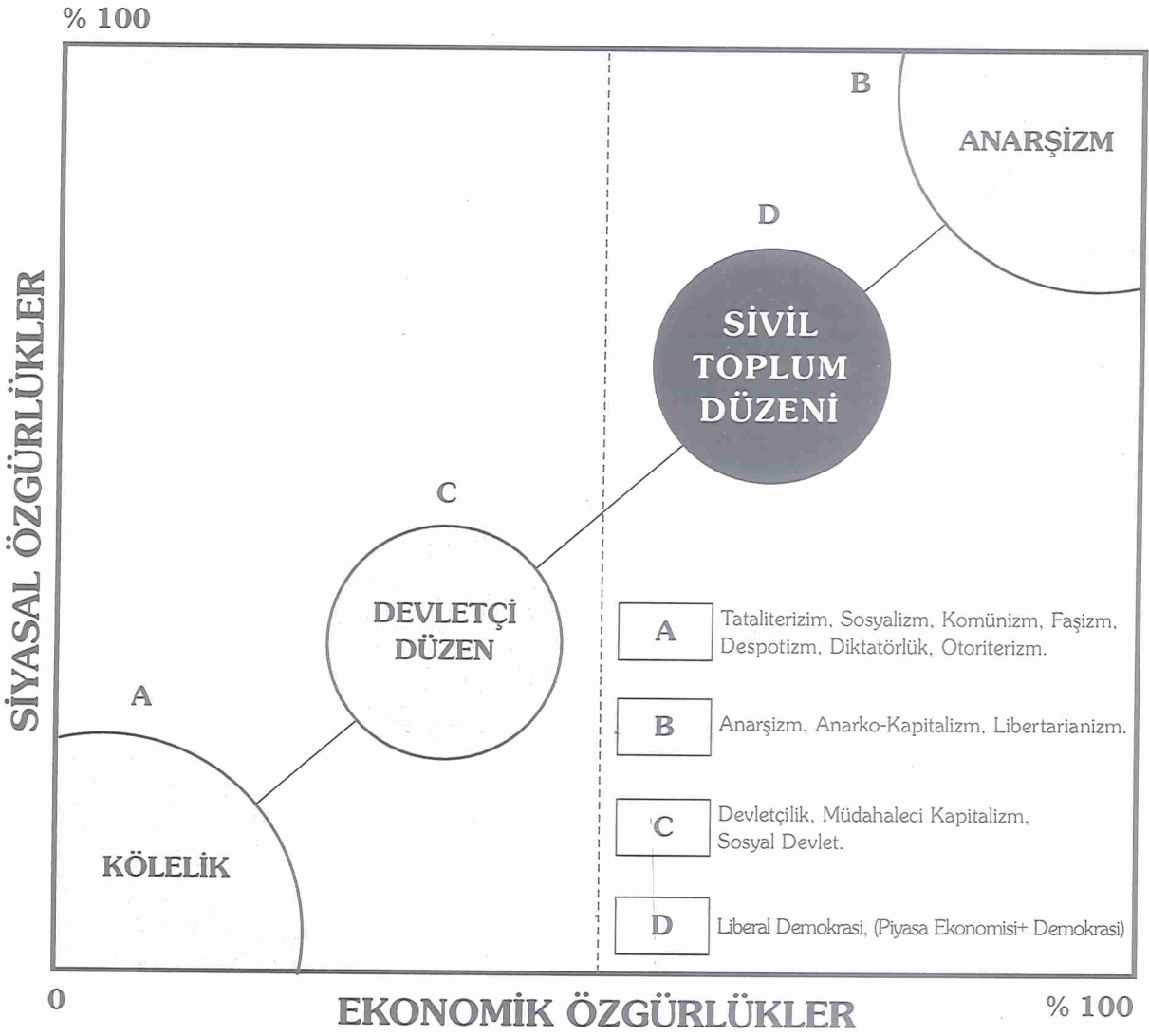
Konuyu daha iyi ortaya koymak için siyasal özgürlük ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi bir şekil üzerinde gösterebiliriz. (Bkz.Şekil) Şekilden anlaşıldığı üzere sınırsız özgürlük (mutlak özgürlük) ortamı anarşizm; özgürlüklerin olmadığı bir ortam ise kölelik olarak adlandırılabilir. A bölgesinde bireyin ekonomik ve siyasal özgürlükleri önemli ölçüde budanmış veya yok edilmiştir. Bireyin yaşamında egemen olan "otorite"dir. Bu otorite bir kişinin egemenliğine dayalı bir yönetim sistemi (monarşi, diktatörlük vs.) olabileceği gibi, belirli bir sınıfın egemenliğine dayalı bir sistem (oligarşi)'de olabilir. A bölgesinde ekonomik faaliyetleri düzenleyen devlettir. Üretim faktörleri devlet tarafından sahiplenilmiş olup, özel mülkiyet özgürlüğü sözkonusu değildir. Bu bölgede geçerli olan ekonomik düzen sosyalizm, totaliterizm, otoriterizm, diktatörlük ve benzeri isimlerle adlandırılabilir.

B bölgesinde bireyin özgürlükleri sınırsızdır. Devlet bireyin yaşamına hiç bir şekilde müdahale etmemektedir. Devlet adı verilen kurum sözkonusu değildir. Bu bölgedeki ekonomik ve siyasal sistemi Anarşizm, ya da Anarko-Kapitalizm olarak adlandırabiliriz.

C bölgesi ise devletçiliğin hakim olduğu bölgedir. Bu bölgede devletçilik ağırlıklı bir ekonomik düzen sözkonusudur. Devletin ekonomideki rolü ve görevleri oldukça geniştir. Siyasal özgürlükler ise kısmen mevcut olmasına karşın etkin bir şekilde güvence altına alınmış değildir. Hukuk devleti ve demokrasi gerçek anlamda mevcut değildir.

D bölgesinde bireyin hem ekonomik, hem de siyasal özgürlüklerinin sözkonusu olduğu bir sivil toplum düzeni mevcuttur. Bu bölgede ekonomik düzen olarak piyasa ekonomisi, siyasal sistem olarak demokrasi sözkonusudur.

Kanaatimizce, ideal toplum düzeni "sivil toplum düzeni"dir. Sivil toplum düzeninde bireylerin siyasal ve ekonomik özgürlükleri güvence altına alınmış, devletin güç, yetki, görev ve fonksiyonları ise etkin bir şekilde anayasal-yasal-kurumsal normlarla sınırlandırılmıştır.

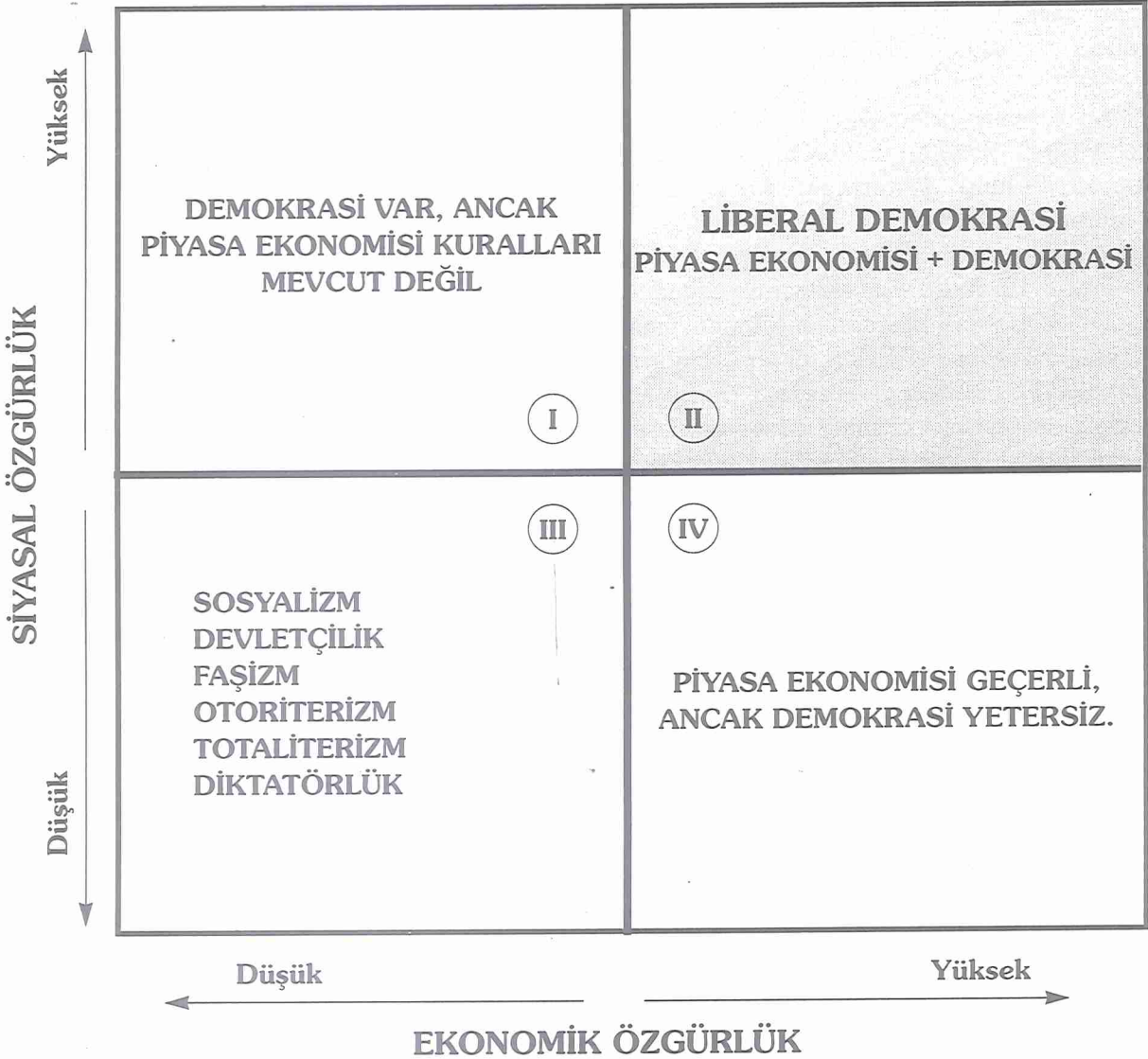

Ekonomik ve siyasal özgürlük arasındaki ilişkiyi farklı açıdan bir matris üzerinde ele alabiliriz. Matriste (I) no'lu alanda siyasal özgürlük düzeyi yüksek, ancak ekonomik özgürlük düzeyi düşüktür. Başka bir ifadeyle, bu bölgede bireylerin temel siyasal hak ve özgürlüklerinin etkin bir şekilde güvence alınmış olduğu demokratik bir yönetim mevcuttur. Ancak, bu alanda piyasa ekonomisi değil, devletçi ekonominin kuralları işlemektedir. Ekonomik düzen sosyalizm veyahut devlet ağırlıklı bir model olabilir. Önemle belirtelim, sosyalizm ile demokrasi bir arada yaşamayacak iki ayrı sistemdir. Zira, sosyalizmde bireylerin ekonomik yaşamını düzenleyen devlettir. Devletin bu ölçüde geniş olduğu bir sistemde siyasal özgürlüklerin her zaman tehlikede olması mümkündür.

IV. numaralı alanda ise piyasa ekonomisi kuralları geçerli olup, siyasal özgürlükler söz konusu değildir veya sınırlıdır. Başka bir ifadeyle; ekonomik alanda devletin faaliyetleri sınırlandırılmıştır. IV. numaralı alan gerçek yaşamda bulunması güç bir bölgeyi oluşturmaktadır. Dünyada piyasa ekonomisi kuralları ile yönetilen ancak, demokratik hak ve özgürlüklerin söz konusu olmadığı ülkeleri bulmak gerçekten güçtür. Asya-Pasifik ülkelerinde güçlü piyasa ekonomisi mevcut olmasına karşın bu ülkelerde otoriterizmin varlığından söz edilmektedir. Ancak bu ülkelerdeki otoriterizm, daha ziyade çalışma ahlakı ve disiplinini ifade etmektedir.

III. numaralı alanda ise hem siyasal, hem de ekonomik özgürlüklerin düzeyi düşüktür. Bu bölgede demokrasi değil, otoriter ve totaliter bir rejim; piyasa ekonomisi değil, devlet ağırlıklı bir ekonomik düzen modeli geçerlidir.

II. numaralı alanda ise demokrasi ve piyasa ekonomisinin bir arada olduğu bir düzen geçerlidir. Bu düzeni "sivil toplum düzeni" olarak adlandırıyoruz.

3. DÜNYADA EKONOMİK VE SİYASAL ÖZGÜRLÜKLER VE TÜRKİYE'NİN KONUMU

Halen özgürlükler yönünden dünya ülkelerinin durumunu araştıran başlıca üç kurum bulunmaktadır.

1. Fraser Enstitüsü: Merkezi Kanada'da bulunan bu kamu politikası araştırma enstitüsü uzun yıllardır ekonomik özgürlükler konusunda araştırmalar yapmakta, seminer ve sempozyumlar düzenlemektedir. Fraser Enstitüsü (The Fraser Institute) 1996 yılında Dünyada Ekonomik Özgürlükler (Economic Freedom of the World) adlı bir araştırma yayınlamış ve 103 ülkeyi ekonomik özgürlükler yönünden karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Uluslararası bazı think-tank'lar ile işbirliği yapılarak hazırlanan bu çalışmada 1975-1995 yılları arasında dünyada ekonomik özgürlükler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2. Heritage Vakfı: ABD'nin ünlü think-tank'larından biri olan Heritage Foundation adlı kuruluş 1995 yılından itibaren Ekonomik Özgürlük İndeksi adı altında yıllık bir rapor yayınlamaktadır.

3. Freedom House: Merkezi New York'ta bulunan bu bağımsız think-tank dünyada özgürlükler konusunda yayınlar yapmaktadır. Uzun yıllardır siyasal özgürlükler konusunda yıllık bir rapor yayınlayan bu kuruluş, ilk kez 1996 yılında ekonomik özgürlükler konusunda ayrı bir rapor yayınlamıştır. Her yıl yayınlanması düşünülen bu raporda dünyada ülkelerin ekonomik yönden ne ölçüde özgür olduklarının araştırılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmamızda yukarıda belirtilen her üç kuruluşun raporu da özetlenecektir. Ekonomik özgürlükleri ölçen bu üç kuruluşun araştırmasındaki metodoloji ve ekonomik özgürlük kriterleri kısmen farklılık göstermektedir. Dolayısıyla araştırmaların sonuçlarında bazı farklılıklar sözkonusudur.

Fraser Enstitüsü'nün ekonomik özgürlükler araştırmasını yürüten James Gwartney, Walter Block ve Robert Lowson bu alanda uzun yıllardır araştırmalarıyla tanınan iktisatçılardır. Kanaatimizce Fraser Enstitüsü'nün araştırması diğer araştırmalardan daha önem taşımaktadır. Heritage Foundation ve Freedom House adlı kuruluşların raporlarında uzun bir periyod yerine sadece bir tek yıl içerisinde dünya ülkelerinin ekonomik özgürlükler yönünden durumu analiz edilmektedir. Fraser Enstitüsü'nün araştırmasında ise 20 yıllık dönemde ekonomik özgürlüklerin gelişimini izlemek mümkündür. Ayrıca, Fraser Enstitüsü'nün yayınlanan araştırmasında ekonomik özgürlük ile ekonomik refah arasındaki ilişki ayrıntılı olarak analiz edilmektedir. Bu nedenlerden ötürü biz bu çalışmada Fraser Enstitüsü'nün raporunun daha detaylı olarak sunmaya çalışacağız.

3.1. Fraser Institute Adlı Kuruluşun 1996 Dünyada Ekonomik Özgürlükler Araştırması

Ekonomik özgürlük, önceki açıklamalarımızda da belirtildiği üzere ekonomik birimlerin (üretici ve tüketiciler) iktisadi açıdan karar ve tercih özgürlüğünü ifade etmektedir. Ekonomik birimlerin karar ve tercihlerine dışarıdan müdahalelerde bulunulması ekonomik özgürlükleri sınırlandırmakta ve hatta bu özgürlükleri tamamen ortadan kaldırmaktadır. Fraser Enstitüsü tarafından geliştirilen Ekonomik Özgürlük İndeksi 17 kriter esas alınarak hesaplanmaktadır. (Bkz:Tablo.) Ekonomik özgürlük indeksinin hesaplanmasında izlenen metodoloji ise şu şekildedir:

● Her ülke belirtilen 17 ekonomik özgürlük kriteri yönünden değerlendirilerek her kritere 0 ila 10 arasında bir puan verilmiştir. 0, ekonomik özgürlüğün en düşük olduğu durumu, 10 ise ekonomik özgürlüğün en yüksek olduğu düzeyi göstermektedir.

● Ülkeler her kriter yönünden aldıkları puan ortalamasına göre ayrıca bir sınıflamaya tabi tutulmuştur. Buna göre 17 kriter açısından 10 üzerinden alınan puanlara göre ülkeler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

Puanı ← 4.0 ve daha az olan ülkeler	= F ₍₋₎ Grubu
Puanı ← 4.00 - 4.99 " " "	= F " "
Puanı ← 5.00 - 5.99 " " "	= D " "
Puanı ← 6.00 - 6.99 " " "	= C " "
Puanı ← 7.00 - 7.99 " " "	= B " "
Puanı ← 8.00 - 9.00 " " "	= A " "
Puanı ← 9.00 - 10 arası " " "	= A ₍₊₎ " "

Puanlamada en özgür ülkeler A ve A₍₊₎, en az özgür ülkeler ise F ve F₍₋₎ olarak gösterilmektedir.

Fraser Institute Araştırmasında Yeralan Ekonomik Özgürlük Kriterleri

I. PARA VE ENFLASYON (Mübadele aracı olarak paranın değerinin korunması)

- (1) Para arzındaki ortalama büyüme oranı,
- (2) Yıllık enflasyon oranı,
- (3) Vatandaşların ülke içinde döviz bulundurma ve sahip olma özgürlüğü,
- (4) Vatandaşların dış ülkelerde banka hesabı açma özgürlüğü,

II. DEVLET FAALİYETLERİ VE REGULASYONLAR (Hangi mal ve hizmetlerin üretileceğine ve tüketileceğine karar verme özgürlüğü)

- (5) GSYİH'nin yüzdesi olarak toplam kamu harcamaları,
- (6) KİT'lerin ulusal ekonomideki yeri ve önemi,
- (7) Fiyat kontrolleri,
- (8) Piyasaya giriş-çıkış ve rekabet özgürlüğü,
- (9) Kanun önünde eşitlik ve vatandaşların eşit yargılama hakkına sahip olmaları,
- (10) Bankacılık ve mali sektörde devlet müdahaleleri,

III. VERGİLER (Kazandığını istediği gibi kullanma özgürlüğü)

- (11) GSYİH'nin yüzdesi olarak transferler ve sübvansiyonlar,
- (12) En yüksek marjinal vergi oranı,
- (13) Askeri insangücü tedarikinde zorunlu askerliğin kullanılma düzeyi,

IV. ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ SINIRLAMALAR

- (14) Uluslararası ticaret üzerindeki vergi yükü.
- (15) Resmi döviz kuru ile resmi olmayan döviz kuru arasındaki fark,
- (16) Ticaret sektörünün büyüklüğü,
- (17) Uluslararası sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamalar,

3.1.1. Ülkelerin Ekonomik Özgürlükler Sıralaması

Fraser Enstitüsü'nün araştırmasına göre 1993-1995 yılları arasında dünyada ekonomik özgürlükler indeksi şu şekilde tesbit edilmiştir. (Bkz. Şekil-1)

Şekilden anlaşılacağı üzere dünyada ekonomik yönden en özgür ülke Hong Kong'tur. Hong Kong'un 10 üzerinden aldığı puan 9.2'dir ve A₍₊₎ kategorisi içerisinde yer almaktadır. Hong Kong'u Singapur, Yeni Zelanda, ABD, İsviçre, Malezya, İngiltere, Tayland ve Japonya izlemektedir.

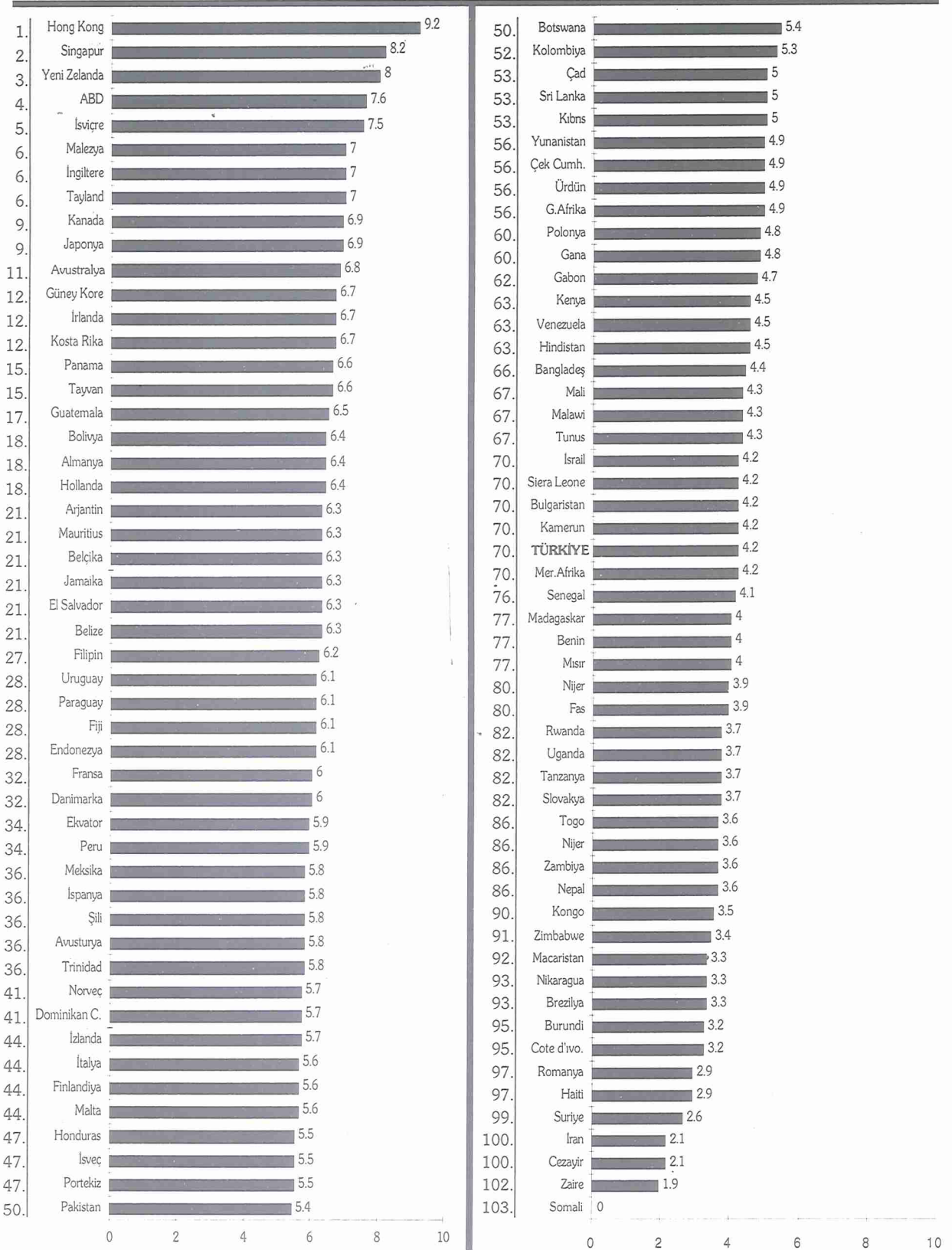
Ekonomik özgürlükler yönünden dünyada en kötü konumda olan ülke ise Somali'dir. Bu ülkeyi Zaire, Cezayir, İran, Suriye, Haiti ve Romanya izlemektedir.

Türkiye dünyada ekonomik özgürlükler yönünden 103 ülke arasında 70. sırada bulunmaktadır ve indeks puanı 4.2'dir. Türkiye F kategorisinde yer almakta ve "en az özgür ülkeler" arasında yer almaktadır.

Fraser Enstitüsü'nün 1993-1995 ekonomik özgürlük indeksi incelendiğinde şu tesbitler yapılabilmektedir.

- Asya kaplanları olarak adlandırılan ülkeler ekonomik özgürlük indeks sıralamasında ilk sıralarda yer almaktadır. Hong Kong, Singapur, Malezya, Tayland, Japonya, Güney Kore ve Tayvan sıralamada ilk 15 ülke arasında yer almaktadır.
- Afrika ve Orta Doğu ülkelerin bir çoğu sıralamada gerilerde yer almaktadır.
- Türkiye sıralamada, Kamerun, Bulgaristan, İsrail, Tunus, Malawi, Mali, Bangladeş, Hindistan, Kenya, Gabon, Gana gibi ülkelerin daha gerisinde bulunmaktadır.
- Sosyal refah devletleri olarak tanımlanan İsveç, Norveç, Finlandiya gibi ülkelerde ekonomi özgürlük düzeyi diğer gelişmiş ülkelere oranla daha düşüktür. Bunun nedeni bu ülkelerde devletin ekonomideki yerinin fazla olmasıdır.

Şekil-1: Dünyada Ekonomik Özgürlük Sıralaması

Kaynak: The Fraser Institute, Economic Freedom of the World, 1975 - 1996.

3.1.2. Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

Fraser Enstitüsü'nün araştırmasına göre dünyada ekonomik özgürlükler yönünden en ileri ülkeler Kuzey Amerika ve Okyanus bölgesindedir. Bu bölgede ABD, Kanada, ve Yeni Zelanda yer almaktadır. 1975 yılında bu bölgede 5.4 olan indeks ortalaması, 1995 yılında 7.4 olarak hesaplanmıştır. Kuzey Amerika ve Okyanus ülkeleri olarak sınıflandırılan bölgeden sonra dünyada ekonomik yönden en özgür ülkeler Asya ve Avrupa'da yer almaktadır. Asya'da bulunan 15 ve Avrupa'da bulunan 26 ülke, dünyanın diğer bölgelerine göre ekonomik yönden daha özgür konumdadırlar. Ekonomik özgürlüğe en az düzeyde sahip olan ülkeler ise Orta Doğu ve Afrika bölgesinde bulunmaktadır.

Ekonomik kalkınma yönünden değerlendirildiğinde sanayileşmiş ülkelerin yüksek düzeyde ekonomik özgürlüğe sahip oldukları, az gelişmiş ülkelerin ise ekonomik özgürlük düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo-2.)

Tablo-2: Kalkınma Düzeyi ve Bölgesel Açından Dünyada Ekonomik Özgürlükler

Kalkınma Düzeyi İtibariyle:	1975	1980	1985	1990	1995
Sanayileşmiş Ülkeler _a	4.7 (20)	4.9 (20)	5.0 (20)	5.7 (20)	5.7 (20)
Az Gelişmiş Ülkeler	4.1 (73)	3.9 (82)	4.1 (82)	4.4 (82)	4.8 (82)
Bölgeler İtibariyle:					
Afrika	3.6 (28)	3.6 (31)	3.7 (31)	3.8 (31)	4.0 (30)
Asya	4.8 (15)	5.0 (15)	5.4 (15)	5.8 (15)	6.2 (15)
Avrupa	4.2 (20)	3.6 (25)	4.1 (25)	4.5 (25)	5.4 (26)
Orta Doğu _b	3.5 (5)	3.2 (5)	3.3 (5)	3.6 (5)	3.6 (5)
Güney Amerika	4.7 (9)	4.7 (9)	4.6 (9)	5.3 (9)	5.9 (9)
Merkezi Amerika/Karayipler	5.0 (12)	4.6 (13)	4.4 (13)	4.9 (13)	5.5 (13)
Kuzey Amerika/Okyanusya _c	5.4 (4)	5.8 (4)	5.6 (4)	6.6 (4)	7.4 (4)

a. Sanayileşmiş ülkeler, Dünya Bankası'nın sınıflamasına dayalıdır.
b. Bu grupta şu ülkeler yer almaktadır: Mısır, İran, İsrail, Ürdün ve Suriye.
c. Bu bölgede şu ülkeler yer almaktadır: ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda.
Not: Parantez içindeki rakamlar ülke sayısını göstermektedir.

Kaynak: The Fraser Institute.

3.1.3. Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Refah İlişkisi

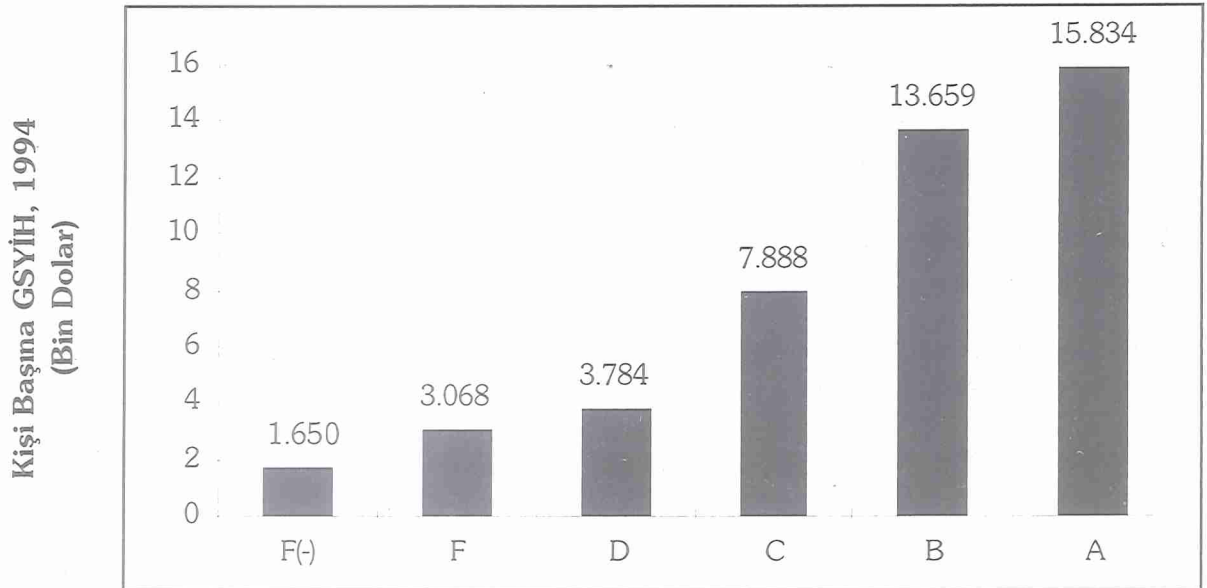
Fraser Enstitüsü araştırmasında ekonomik özgürlükler ile ekonomik refah düzeyi arasındaki ilişkiler ayrıntılı olarak analiz edilmektedir. Aşağıda bu konuda bilgiler yer almaktadır.

(a) Ekonomik Özgürlük, Kişi Başına Milli Gelir ve Ekonomik Büyüme Hızları

Fraser Enstitüsü'nün yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre ekonomik yönden daha özgür olan ülkelerde kişi başına milli gelir ve ekonomik büyüme hızları daha yüksek olarak tesbit edilmiştir. Araştırma, ekonomik refahın kaynağının ekonomik özgürlük olduğunu ve bu ilişkinin tesadüfi olmadığını ortaya koymaktadır. Gerçekten de teşebbüs, mülkiyet, tercih, mübadele ve uluslararası ticaret özgürlüğünün sözkonusu olduğu ülkelerde ekonomik refah düzeyi, ekonomik özgürlüğün nisbeten daha az olduğu ülkelere göre daha yüksektir.

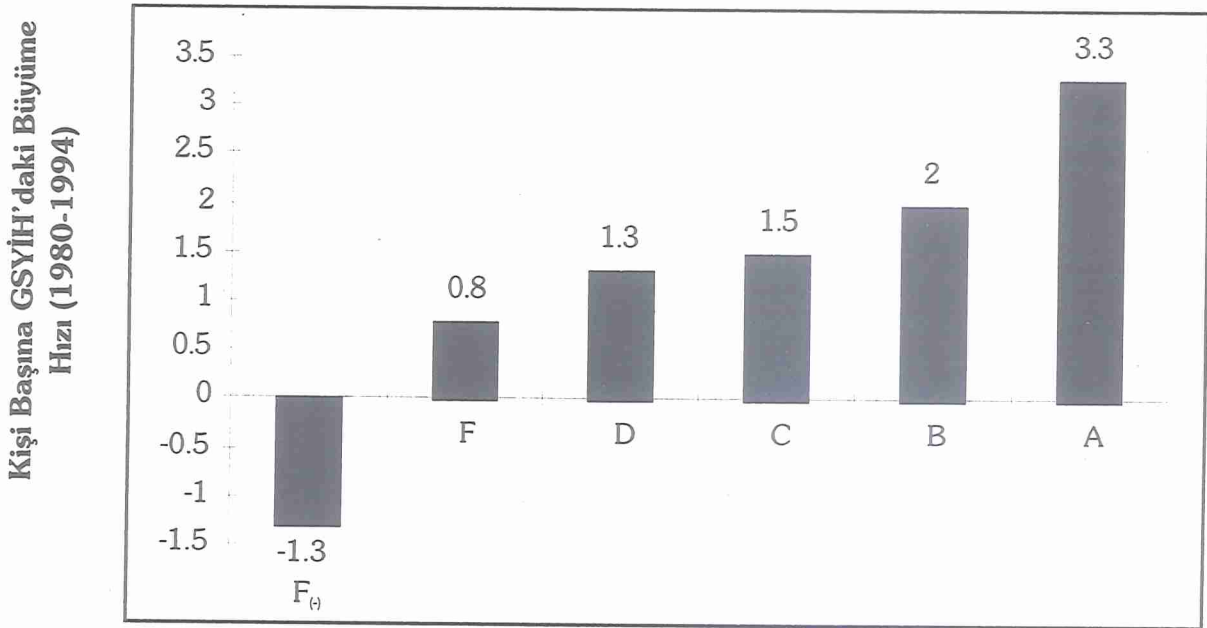
Ekonomik özgürlük indeksinde en yüksek özgürlüğe sahip ülkelerde (A kategorisine dahil ülkelerde) 1994 yılında kişi başına milli gelir yaklaşık 15.000 Dolar düzeyinde iken ekonomik özgürlüğün en az olduğu ülkelerde (F ve F₍₋₎ kategorisine dahil ülkelerde) kişi başına milli gelir 3000 Doların altındadır. B gruba dahil ülkelerde kişi başına milli gelir ortalama 13.659 düzeyindedir. Şekil-2 açık bir şekilde daha özgür olan ülkelerin daha zengin olduğunu göstermektedir.

Şekil-2: 1995 Ekonomik Özgürlük Puanlarına Göre Ülke Kategorilerinde Kişi Başına GSYİH (1994)

1995 Ekonomik Özgürlük Puanına Göre Ülke Kategorileri

Şekil-3: 1995 Ekonomik Özgürlük Puanlarına Göre Ülke Kategorilerinde Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Ortalaması (1980-1994)

1995 Ekonomik Özgürlük Puanına Göre Ülke Kategorileri

Ekonomik özgürlük ile kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı arasındaki ilişki de net bir sonucu ortaya koymaktadır. Ekonomik özgürlüğün olduğu ülkelerde büyüme hızı yüksek, diğer ülkelerde ise nisbeten düşüktür. A kategorisine dahil ülkelerde (ekonomik özgürlüğün en üst düzeyde olduğu ülkeler) 1980-1994 arasındaki ortalama büyüme hızı yüzde 3.3'tür. F(-) kategorisine dahil ülkelerde büyüme hızı negatiftir. F kategorisine dahil ülkelerde ise büyüme hızı ortalaması 0.8'dir. (Bkz: Şekil-3.)

Fraser Enstitüsü raporunda ekonomik özgürlüğün sözkonusu olduğu ülkelerde ekonomik refah düzeyinin yüksek olmasının nedeni şu faktörlere bağlanmaktadır:

- Teşebbüs özgürlüğünün olduğu ülkelerde girişimci ruhu ekonomik faaliyetlerin en etkin bir şekilde yapılmasına imkan sağlamaktadır.
- Ekonomik yönden karar ve tercih özgürlüğüne sahip olan üreticiler ekonomide etkinliğin ve verimliliğin yükselmesine katkıda bulunmaktadır.
- Tercih özgürlüğüne sahip olan bireyler, rekabetin sözkonusu olduğu piyasada kaliteli ve düşük maliyetli mal ve hizmet üretilmesi için üreticiler üzerinde baskı oluşturmaktadırlar.
- Ekonomik özgürlük, teknolojik yenilikler ve gelişme üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır.
- Uluslararası ticaret özgürlüğü, bireylerin yurtiçi piyasaya bağımlılığını azaltmakta, netice olarak yurt içindeki üreticiler uluslararası rekabet baskısı altında daha kaliteli mal ve hizmetleri daha ucuza üretme çabası içine girmektedirler.
- Mülkiyet özgürlüğünün mevcut olması dolayısıyla insanlar, kendilerine çalıştıklarının bilinci içerisinde daha fazla üretimde bulunmaktadır.

(b) Dünyada En Yüksek ve En Düşük Ekonomik Özgürlüğe Sahip Ülkelerdeki Kişi Başına GSYİH Karşılaştırması

Fraser Enstitüsü araştırmasına göre 1975-1995 yılları arasındaki tüm yıllarda istikrarlı ve tutarlı olarak ekonomik özgürlük düzeyini muhafaza eden ve/veya artıran ülkelerde kişi başına GSYİH düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu ülkeler arasında Hong Kong, İsviçre, Singapur, ABD, Kanada ve Almanya yer almaktadır. Bu ülkelerde kişi başına GSYİH 1994 yılı itibarıyla ortalama 16.599 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1980-1994 döneminde kişi başına GSYİH'daki ortalama reel büyüme oranı yüzde 2.6'dır. (Bkz: Şekil-4 ve Şekil-5)

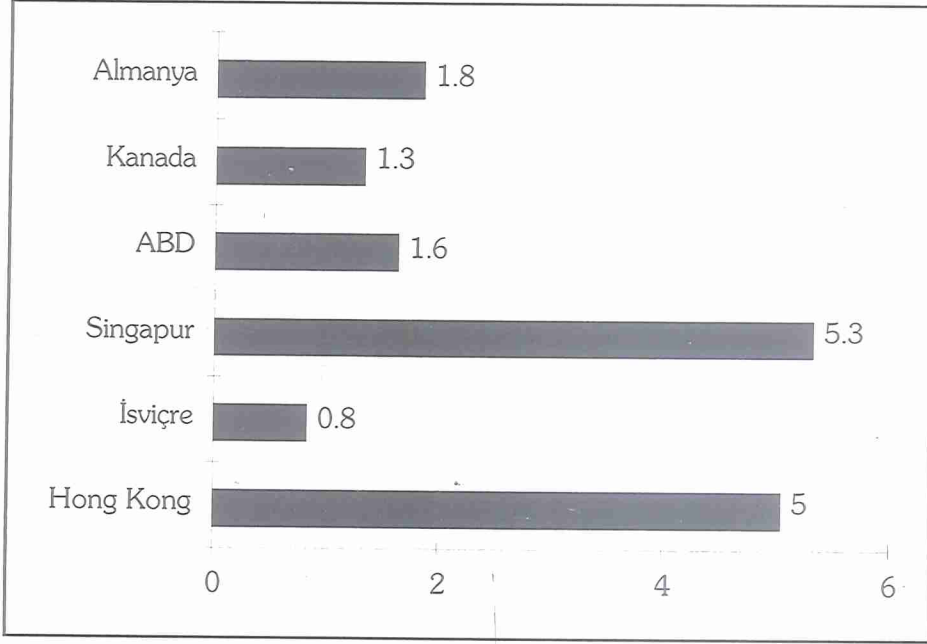
Buna karşın 1975-1995 döneminde ekonomik özgürlük yönünden hızlı bir gelişme göstermeyen, aksine mevcut ekonomik özgürlük düzeyinden daha da gerileyen ülkelerin ise ekonomik refah düzeyi oldukça düşüktür. Somali, Zambia, Macaristan, Romanya, Brezilya, Suriye, Uganda, Zaire ve Zimbabve'de ortalama kişi başına milli gelir 1994 yılında yaklaşık 2000 Dolar düzeyindedir. Bu ülkelerden Zaire'de kişi başına milli gelir 300 Dolar, Zambia, Uganda ve Somali'de 500 Dolar civarındadır. Özetle, ekonomik özgürlüğün olmadığı veya çok düşük düzeyde bulunduğu bu ülkelerdeki kişi başına milli gelir, ekonomik özgürlüğün var olduğu ülkelerle karşılaştırılmayacak kadar düşüktür. Bu ülkelerde kişi başına milli gelirdeki büyüme hızı da 1980-1994 dönemi ortalaması olarak negatif -1.1 olarak gerçekleşmiştir. (Bkz: Şekil-4 ve Şekil-5.)

Şekil-4 ve 5'deki veriler şu gerçeği çok açık bir şekilde gözler önüne sermektedir: Milletlerin Zenginliğin Yolu Ekonomik Özgürlüktür.

Şekil-4: 1975-1995 Yılları Arasında Sürekli Olarak Yüksek ve Düşük Ekonomik Özgürlük Düzeyine Sahip Olan Ülkelerde Kişi Başına GSYİH'daki Artış Oranı

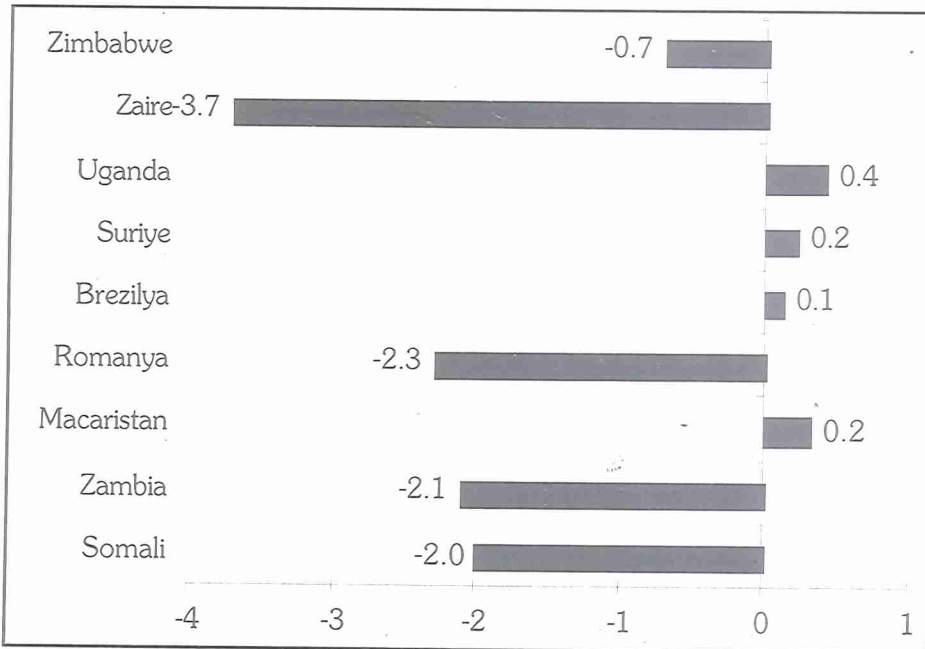
Ekonomik Özgürlüğe Sahip Ülkeler

Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme (1980-1994) %

Ekonomik Özgürlüklerin Yetersiz Olduğu Ülkeler

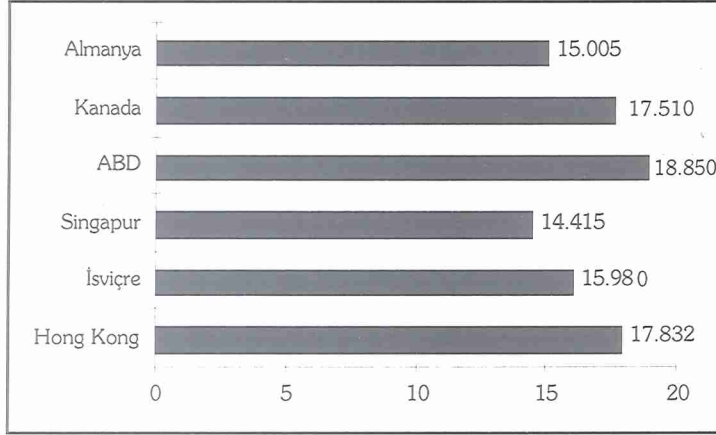
Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme (1980-1994) %

Şekil-5: 1975-1995 Yılları Arasında Sürekli Olarak Yüksek ve Düşük Ekonomik Özgürlük Düzeyine Sahip Olan Ülkelerde Kişi Başına GSYİH

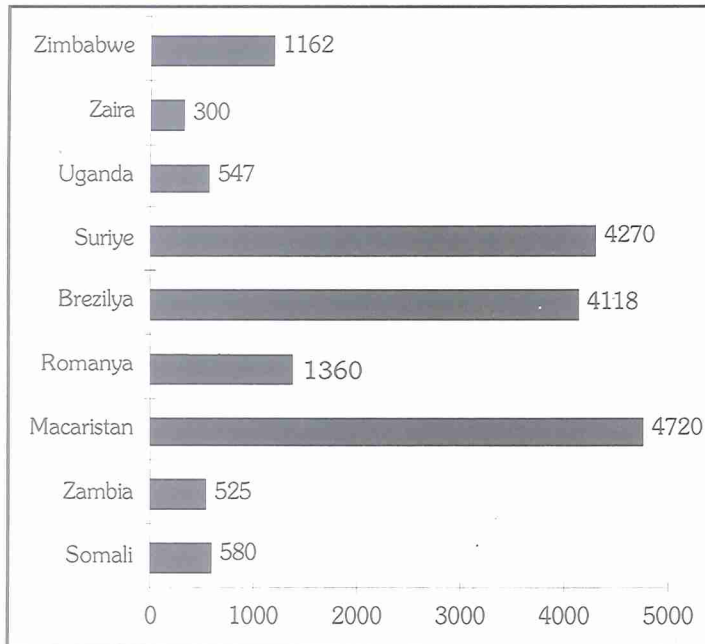
Ekonomik Özgürlüğe Sahip Ülkeler

Kişi Başına GSYİH 1994 (Dolar)

Ekonomik Özgürlüklerin Yetersiz Olduğu Ülkeler

Kişi Başına GSYİH 1994 (Dolar)

1993 ve 1995 yılları arasında ekonomik özgürlük indeksinde A ve B grubuna dahil olan ülkelerle ekonomik özgürlüğün olmadığı veya çok düşük düzeyde olduğu F(-) kategorisindeki ülkeleri topluca karşılaştırdığımızda benzer sonuçları elde ediyoruz. A ve B kategorisine dahil ülkelerde kişi başına GSYİH yaklaşık 15000 dolar; kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı ortalaması ise 1980-94 yılları arasında yüzde 2.4, 1985-94 yılları arasında yüzde 2.6'dır. Ekonomik özgürlük yönünden dünyada birinci sırada bulunan Hong Kong aynı zamanda kişi başına milli geliri dünyada en yüksek olan ülkedir. Hong Kong'da 1994 kişi başına düşen milli gelir 17.832 Dolar olarak gerçekleşmiştir. (Bkz: Tablo-3.)

F(-) kategorisine dahil olan ve 103 dünya ülkesi arasında en az ekonomik özgürlük düzeyine sahip olan 27 ülkede kişi başına GSYİH ortalaması 1650 Dolardır. Bu, A ve B kategorisindeki kişi başına milli gelirden neredeyse 10 kat daha az bir rakamdır. Bu kategorideki ülkelerde büyüme hızları da hemen hemen tüm ülkelerde 1980-94 ve 1985-94 dönemlerinde çoğunlukla negatif olarak gerçekleşmiştir. Bu 27 ülkenin hiç birinde belirtilen dönemde yüzde 1'in üzerinde bir büyüme hızı gerçekleşmemiştir. Nijerya bu konuda tek istisnadır. Bu ülkedeki büyüme hızı ortalaması 1985-94 yılları arasında sadece yüzde 1.1'dir. (Bkz: Tablo-4.)

Tablo-3: Ekonomik Özgürlük Düzeyi Yüksek Olan Ülkelerde (A ve B Kategorisi) Ekonomik Refah Düzeyi

A ve B Kategorisindeki Ülkeler	1993-95 İndeks Puanı	Kişi Başına GSYİH, 1994 (1985 Fiyatlarıyla) (Dolar)	Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Hızı (%)	
			1980-94	1985-94
Hong Kong	9.0	17,832	5.0	5.7
Singapur	8.2	14,415	5.3	5.9
Yeni Zelanda	8.0	12,240	1.2	0.8
ABD	7.7	18,850	1.6	1.6
İsviçre	7.5	15,980	0.8	0.7
Malezya	7.0	6,510	4.1	5.0
İngiltere	7.0	13,430	1.9	1.8
Kanada	6.9	17,510	1.3	1.0
Japonya	6.9	15,105	2.9	2.8
Avustralya	6.8	15,169	1.6	1.6
İrlanda	6.7	10,640	3.2	4.3
Hollanda	6.4	13,505	1.3	1.7
Almanya ^a	6.4	15,005	1.8	2.1
Belçika	6.3	13,735	1.5	1.9
Ortalama		14,280	2.4	2.6

a Sadece Batı Almanya

**Tablo-4: Ekonomik Özgürlük Düzeyi Düşük Olan Ülkelerde (F_H) Kategorisi)
Ekonomik Refah Düzeyi**

F _H Kategorisine Dahil Ülkeler	1993-1995 İndeks Puanı	Kişi Başına GSYİH, 1994 (1985 Fiyatlarıyla) (Dolar)	Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Hızı (%)	
			1980-94	1985-94
Brezilya	3.3	4.118	+0.1	+0.8
Haiti	2.9	665	-4.5	-5.4
Nikaragua	3.3	1.165	-3.3	-3.8
Venezuela	4.5	6.395	-1.2	+0.2
Macaristan	3.3	4.720	-0.2	-1.0
İran ^a	2.1	3.650	-0.2	-1.7
Romanya	2.9	1.366	-2.3	-4.9
Suriye ^a	2.6	4.270	+0.2	+0.6
Nepal	3.6	1.005	+2.3	+2.4
Cezayir ^a	2.1	2.700	-0.6	-2.3
Benin ^a	4.0	930	-0.1	-1.0
Burundi ^a	3.2	569	+1.0	+0.3
Merkezi Afrika	3.9	514	-1.9	-2.9
Kongo ^a	3.5	2.200	-0.7	-3.1
Cote d'Ivoire ^a	3.2	1.065	-3.9	-4.3
Madagaskar	4.0	605	-2.8	-1.9
Fas ^a	3.9	2.150	+0.5	+0.5
Nijer ^a	3.6	470	-3.9	-2.2
Nijerya	3.9	960	-1.3	+1.1
Rwanda	3.7	762	-1.0	-1.7
Sierre Leone ^a	4.2	734	-1.2	-1.1
Tanzanya ^a	3.7	470	-0.6	+0.5
Togo ^a	3.6	530	-4.2	-4.9
Uganda	3.7	547	+0.5	+0.6
Zaire ^a	1.9	300	-3.7	-5.3
Zambia ^a	3.6	525	-2.1	-1.6
Zimbamwe ^a	3.4	1.162	-0.7	-1.6
Ortalama		1.650	-1.3	-1.6

(a) Kişi başına GSYİH ve büyüme oranları 1993 aittir.

c. Dünya'da 1975-1990 Yılları Arasında Ekonomik Özgürlük Düzeyini Sürekli Artıran ve Hızla Piyasa Ekonomisine Yönelen Ülkelerde Ekonomik Refah Düzeyi

Bilindiği üzere 1970'li yılların sonlarından itibaren dünyada pek çok ülkede hızla liberalleşme süreci başlamış ve piyasa ekonomisine yönelik politikalar yürürlüğe konulmuştur. Bu trend dünyada bir çok ülkede ekonomik özgürlük düzeyini artırmıştır. Yine bu dönemde dünyadaki değişim trendinin gerisinde kalan ve kapalı devletçi ekonomi modelini uygulamaya devam eden ülkelerde ise netice olarak ekonomik özgürlük düzeyinde ilerleme değil, aksine gerileme olmuştur.

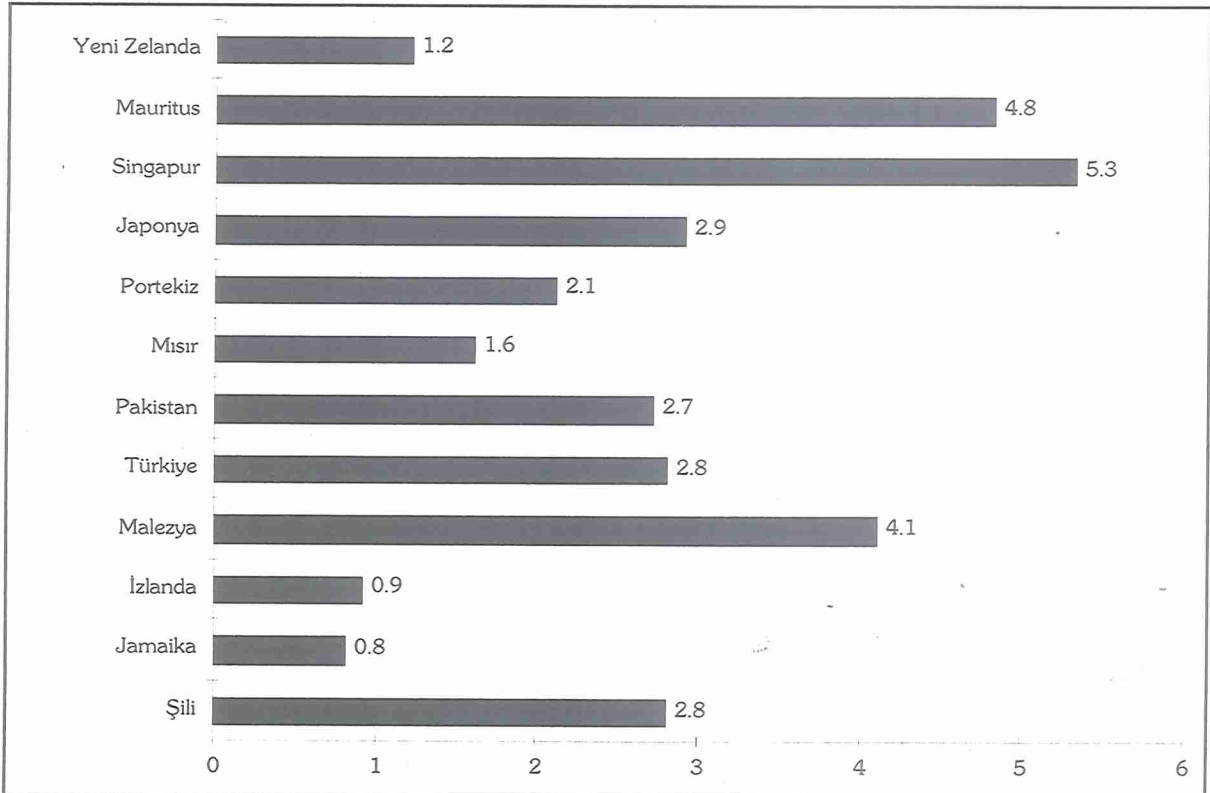
Acaba hızla piyasa ekonomisine yönelen ülkeler diğer ülkelere oranla ekonomik refah düzeyini daha fazla arttırabilmişler midir? Bu sorunun cevabını aşağıdaki tablolar yardımıyla açıklayabiliriz.

Şekil-6'da 1975-90 yılları arasında dünyada hızla piyasa ekonomisine yönelen 12 ülkedeki 1980-94 yılları arasındaki kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı yeralmaktadır. Bu ülkelerde büyüme hızı ortalama yüzde 2.7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-5'de ise bu kez yine 1975-1990 yılları arasında ekonomik özgürlük düzeyini dünyada en fazla artıran 17 ülke yeralmaktadır. Bu ülkelerde gerek kişi başına GSYİH, gerekse kişi başına GSYİH'daki artış hızı takdir edilecek düzeyde gelişme göstermiştir.

Şekil-6: 1975-90 Yılları Arasında Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyinde En Fazla Yükselme Olan Ülkelerde Ekonomik Refah Düzeyi

Kişi Başına Milli Gelirdeki Büyüme Hızı (1980-1994) %

Tablo-5: 1975-1990 Yılları Arasında Ekonomik Özgürlük Düzeyinde En Fazla Yükselme Olan 15 Ülkedeki Ekonomik Refah Düzeyi

ÜLKE	1975-90 İndeksindeki Değişim	Kişi Başına GSYİH 1980 (Dolar)	Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Hızı (%)		
			1980-90	1980-94	1985-94
Şili	+2.9	3.892	1.5	2.8	4.8
Jamaika	+2.0	2.362	1.0	0.8	2.1
İzlanda	+2.0	11.566	1.0	0.9	0.6
Malezya	+2.0	3.799	3.3	4.1	5.0
Pakistan	+1.9	1.879	3.0	2.7	2.3
Türkiye	+1.8	2.874	2.9	2.8	3.2
Mısır	+1.8	1.645	2.4	1.6	0.1
Portekiz	+1.7	4.982	2.6	2.1	3.3
Japonya	+1.7	10.072	3.5	2.9	2.8
Singapur	+1.7	7.053	5.2	5.3	5.9
Mauritus	+1.7	3.988	5.0	4.8	5.4
Yeni Zelanda	+1.7	10.362	1.0	1.2	0.8
İngiltere	+1.6	10.167	2.9	1.9	1.8
Tayland	+1.4	2.178	5.9	6.1	7.6
Endonezya	+1.4	1.281	3.7	4.0	3.4
ABD	+1.4	15.295	1.7	1.6	1.6
Kosta Rika	+1.4	3.717	-0.4	0.4	2.1
Ortalama Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Hızı			2.7	2.7	3.1

(d) Dünya'da 1975-90 Yılları Arasında Ekonomik Özgürlük Düzeyinde Gerileme Olan Ülkelerde Ekonomik Refah Düzeyi

Şekil-7'de 1975-90 yılları arasında dünyada ekonomik özgürlük düzeyinde azalma sözkonusu olan ülkeler yer almaktadır. Panama, Fas, Cezayir, Tanzanya, Zambia, Kongo, Venezuela, Honduras, İran, Somali, Nikaragua, Yunanistan ve El Salvador bu ülkeler arasında yer almaktadır. Bu kategoide yer alan ülkelerde kişi başına milli gelir düzeyi Yunanistan ve Venezuela hariç oldukça düşüktür. Kişi başına milli gelirdeki büyüme hızı da bir kaç ülke hariç negatif olarak gerçekleşmiştir. (Ayrıca Bkz: Tablo-6.)

(e) Ekonomik Özgürlük ve Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Sınıflandırılması.

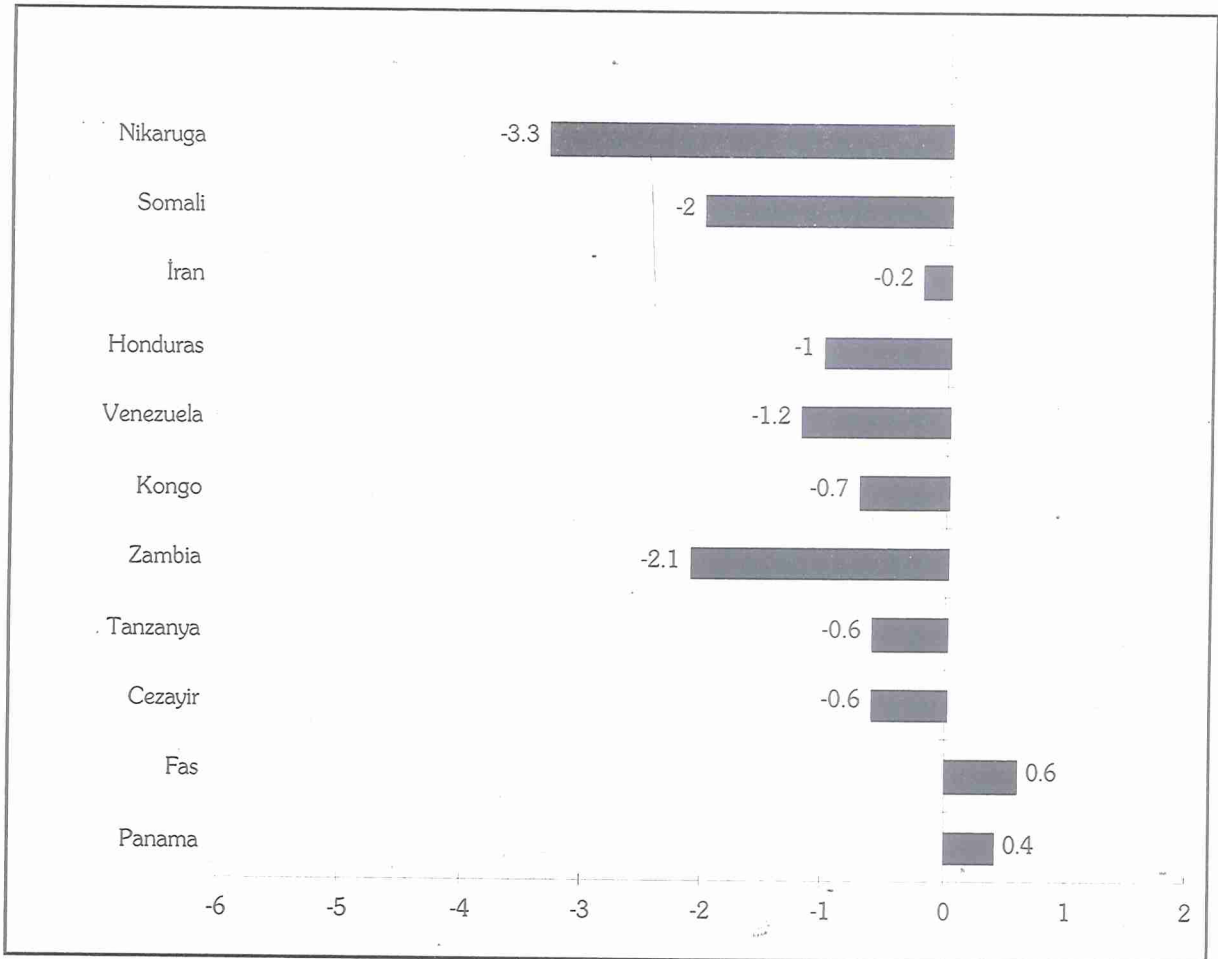
Dünya Bankası ülkeleri "düşük gelirli", "orta gelirli" ve "yüksek gelirli" olmak üzere üç grupta sınıflandırmaktadır. Dünya Bankası, 1994 yılında yayınladığı Az Gelişmiş Ekonomilerde Terendler (Trends in Developing Economies) adlı raporda 1992 yılı itibariyle kişi başına milli geliri 675 Doların altında olan ülkeleri "Düşük Gelirli"; 676 ve 8355 Dolar arasında kişi başına milli gelire sahip olan ülkeleri "Orta Gelirli", bunun üzerinde bir gelire sahip olan ülkeleri ise "Yüksek Gelirli" ülkeler olarak sınıflandırmıştır.

Bu üç kategorideki ülkeleri Fraser Institute adlı kuruluşun ekonomik özgürlük indeksindeki puanlara göre değerlendirdiğimizde çok açık olarak ekonomik yönden serbestliğe sahip ülkelerin tamamının yüksek gelirli ülkeler olduğunu görmekteyiz. Ekonomik özgürlük indeksindeki puanı 5 ve altında olan tüm ülkeler ise düşük ve orta gelirli ülkelerdir. Şekil-8'den görüleceği üzere ekonomik özgürlük arttıkça ülkelerin refah düzeyi de yükselmektedir.

Şekil-7: 1975-90 Yılları Arasında Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyinde En Fazla Azalma Görülen Ülkelerde Ekonomik Refah Düzeyi

Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Fazla Azalan On Ülke

Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme (1980-94)

Tablo-6: 1975-90 Yılları Arasında Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Fazla Azalan 15 Ülkedeki Ekonomik Refah Düzeyi

Ülke	1975-90 İndeksindeki Değişim	Kişi Başına GSYİH 1980 (Dolar)	GSYİH'daki Büyüme		
			1980-90	1980-94	1985-94
Nikaragua	-4.4	1.853	-1.2	-3.3	-3.8
Somali	-1.8	744	-0.7	-2.0	-
İran	-1.8	3.434	-1.1	-0.2	-1.7
Honduras	-1.4	1.519	-1.1	-0.7	-0.1
Venezuela	-1.4	6.395	-1.7	-1.2	+0.2
Kongo	-1.2	1.931	+0.2	-0.7	-3.1
Zambia	-1.1	971	-2.9	-2.1	-1.6
Tanzanya	-1.0	481	-0.3	-0.6	+0.5
Cezayir	-0.8	2.758	+0.1	-0.6	-2.3
Fas	-0.7	1.941	+1.1	+0.6	+0.5
Panama	-0.7	3.392	-1.4	+0.4	+0.3
Suriye	-0.5	4.467	-1.2	+0.2	+0.6
Yunanistan	-0.5	5.901	+1.0	+0.8	+0.9
El Salvador	-0.4	2.014	-0.5	-0.4	+1.4
Sierra Leone	-0.3	1.139	-0.9	-1.2	-1.1
Brezilya	-0.3	4.305	-0.6	+0.9	+0.8
Ortalama Kişi Başına GSYİH'daki Büyüme Hızı			-0.7	-0.6	-0.6

Şekil-8: Ekonomik Özgürlük ile Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK İNDEKSİ	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK İNDEKSİ			EKONOMİK ÖZGÜRLÜK İNDEKSİ		
	1	2	3	4	5	6
						* HONG KONG
						* SİNGAPUR
						* YENİ ZELANDA
						* ABD * İNGİLTERE
						* İSVİÇRE * TAYLAND
						* KANADA * İRLANDA
						* BELÇİKA * TAYVAN
						* JAPONYA * HOLLANDA
						* AVUSTRALYA * ALMANYA
	* MERKEZİ AFRİKA	* TÜRKİYE	* VENEZUELLA			
	* MALAWİ	* KAMERUN	* GABON			
	* GANA	* BULGARİSTAN	* GÜNEY AFRİKA			
	* KENYA	* POLONYA	* YUNANİSTAN			
	* BANGLADEŞ	* ÜRDÜN				
	* HİNDİSTAN					
	* MİSİR	* SENEGAL				
	* BENİN					
	* MADAGASKAR					
	* NİKARAGUA					
	* ZİMBABWE * TOGO	* SURİYE	* BREZİLYA			
	* NEPAL * NİJER	* COTE D'VOİRE	* MACARİSTAN			
	* TANZANYA * NİJERYA	* KONGO				
	* ZAMBİA	* SLOVAKYA				
	* UGANDA	* FAS				
	* HAİTİ	* CEZAYİR				
	* SOMALİ	* İRAN				
	* ZAİRE	* ROMANYA				
	0-675 (\$)	676-2695	2696-8355	8356 ve üzeri		
	Düşük Gelirli Ülkeler	Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler			

EKONOMİK REFAH DÜZEYİ

3.2. Freedom House Adlı Kuruluşun 1995-96 Ekonomik Özgürlükler Araştırması

Dünyada siyasal özgürlükler ve demokrasinin gelişimini analiz eden bir bağımsız sivil toplum kuruluşu olan Freedom House ilk kez 1996 yılında World Survey of Economic Freedom adlı bir araştırma yayınlamaya ekonomik özgürlük yönünden dünyadaki 191 ülkeden 82 ülkenin durumunu inceledi. Freedom House'un araştırma sonuçlarını ortaya koymadan önce çalışmanın metodolojisi ve ekonomik özgürlük kriterlerini ortaya koymakta yarar var.

Freedom House araştırmasında ekonomik özgürlük başlıca 6 ana kategoride ele alınmış ve bu kriterler yönünden ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyi tesbit edilmeye çalışılmıştır. Bu kriterler aşağıda yer almaktadır.

Freedom House Araştırmasında Yeralan Ekonomik Özgürlük Kriterleri

1. Mülkiyet Özgürlüğü:

- 1.1. Mülkiyet özgürlüğü anayasal ve yasal güvence altına alınmış mıdır?
- 1.2. Fikri mülkiyet hakları yasal olarak korunmakta mıdır?
- 1.3. Bireylerin mülkiyet hakları üzerinde sınırlamalar söz konusu mudur? Birey sahip olduğu mülkiyeti satmak, kiralamak veya değiş-tokuş yapmak konusunda serbestliğe sahip midir?

2. Çalışma Özgürlüğü:

- 2.1. Bireyler, ücret haklarını korumak için sendika kurma özgürlüğüne sahip midir?
- 2.2. Ücretler piyasada mı oluşmakta, yoksa devlet tarafından kontrol edilmekte midir?
- 2.3. Çalışanlar işlerinden serbestçe ayrılabilme özgürlüğüne sahip midir?

3. Teşebbüs Özgürlüğü:

- 3.1. Piyasaya giriş-çıkış serbestliği var mıdır?
- 3.2. Mal ve sermaye piyasalarında fiyat kontrolleri söz konusu mudur?
- 3.3. İşyeri açma konusunda bürokratik formaliteler ve kırtasiyecilik söz konusu mudur?
- 3.4. Mesleki birlik oluşturma özgürlüğü söz konusu mudur?

4. Gelirini İstedığı Gibi Kullanma Özgürlüğü:

- 4.1. Faiz oranları devlet tarafından kontrol edilmekte midir?
- 4.2. Teşebbüslerin kar marjına devlet müdahalesi söz konusu mudur?
- 4.3. Yabancı ülkede yatırım yapma özgürlüğü söz konusu mudur?
- 4.4. Bireyler serbestçe döviz satın alma ve satma özgürlüğüne sahip midirler?
- 4.5. Ülkede bireylerin tasarruf, tüketim, yatırım özgürlükleri enflasyon yoluyla ne ölçüde sınırlanmaktadır?

5. Uluslararası Ticaret Özgürlüğü:

- 5.1. İthalat üzerinde tarife ve tarife dışı engeller söz konusu mudur?
- 5.2. İhracat üzerinden alınan vergiler söz konusu mudur?
- 5.3. Yabancı sermaye üzerinde engeller veya sınırlamalar var mıdır?
- 5.4. Döviz fiyatı devlet tarafından mı belirlenmektedir?

6. Piyasaya Giriş-Çıkış Özgürlüğü:

- 6.1. Piyasaya giriş-çıkış açısından çeşitli etnik gruplar, cinsiyet ve ırk üzerinde sınırlamalar veya yasaklar var mıdır?
- 6.2. Piyasa ekonomisinin işleyişi için gerekli kurallar mevcut mudur?
- 6.3. Piyasa ekonomisinin işleyişini bozacak yolsuzluklar var mıdır?

Freedom House, yukarıda belirtilen ilk dört kriteri 0 ile 3 arasında puanlamaktadır. Uluslararası ticaret özgürlüğü ve piyasaya giriş-çıkış özgürlüğü ise 0 ile 2 arasında puanlanmaktadır. En yüksek düzeyde özgür olan ülkenin toplam puanı 16 olmaktadır. İlk 4 kriter 3, son iki kritere ise 2 üzerinden puan verilmektedir. Böylece toplam puan 16 olmaktadır. Toplam puanlara göre ülkeler şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Puanı 13 - 16 arası olan ülkeler : Özgür
- Puanı 10 - 12 arası olan ülkeler : Kısmen Özgür
- Puanı 7 - 19 arası olan ülkeler : Genelde Özgür Olmayan
- Puanı 0 - 6 arası : Özgür Olmayan

3.2.1. Ekonomik Özgürlükler Yönünden Dünya Ülkelerinin ve Türkiye'nin Konumu.

Freedom House'un dünyada 191 ülkeden 82 ülkeyi incelediği araştırmasında elde edilen genel sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

- 82 ülkeden sadece 27 ülke dünyada ekonomik yönden "özgür" ülke olarak kabul edilmiştir. 22 ülke "kısmen özgür", 13 ülke "genelde özgür olmayan", 20 ülke ise "özgür olmayan" ülkeler kategorisinde yer alıyor.

- Dünya nüfusunun (yaklaşık 5.5 milyar) yaklaşık yüzde 17'si özgür ülkelerde yaşıyor. Dünya nüfusunun yüzde 36'sı ekonomik özgürlüğün çok az olduğu veya hiç olmadığı ülkelerde yaşıyor. Başka bir ifadeyle, dünyada yaklaşık 3.6 milyon insan ekonomik özgürlüklerin yeterli ölçüde var olmadığı ülkelerde yaşamlarını sürdürüyor.

Tablo-7: 1995 Ekonomik Özgürlük Araştırmasının Sonuçları

Ülke Kategorisi	Ülke Sayısı	Nüfus (Milyon)	GSYİH (Trilyon Dolar)
Özgür	27	942 (%17)	18.8 (%81)
Kısmen Özgür	22	395 (%7)	1.1 (%5)
Genelde Özgür Olmayan	13	1665 (%30)	1.9 (%8)
Özgür Olmayan	20	1974 (%36)	1.1 (%5)
Araştırılmayan	109	546 (%10)	0.2 (%1)
DÜNYA TOPLAMI	191	5502	23.1
Kaynak: Freedom House.			

Öte yandan, Freedom House adlı kuruluşun araştırmasında 82 ülke, ekonomik özgürlük yönünden şu şekilde sınıflandırılmıştır. (Bkz: Tablo-8.)

Tablo-8: Freedom House'un Dünyada Ekonomik Özgürlükler Sıralaması (1996)

	Mülkiyet Özgürlüğü	Çalışma Özgürlüğü	Teşebbüs Özgürlüğü	Gelirini İstediği Şekilde Kullanma Özgürlüğü	Uluslararası Ticaret Özgürlüğü	Piyasaya Giriş-Çıkış Özgürlüğü	Ekonomik Özgürlük Puanı
	(0-3)	(0-3)	(0-3)	(0-3)	(0-2)	(0-2)	
Özgür Ülkeler							
Danimarka	3	3	3	3	2	2	16
Hollanda	3	3	3	3	2	2	16
Yeni Zelanda	3	3	3	3	2	2	16
İsveç	3	3	3	3	2	2	16
İngiltere	3	3	3	3	2	2	16
ABD	3	3	3	3	2	2	16
Avusturya	3	3	2	3	2	2	15
Belçika	3	3	2	3	2	2	15
Kanada	3	3	3	3	1	2	15
Çek. Cum.	3	3	3	3	2	1	15
Fransa	3	3	2	3	2	2	15
Almanya	3	3	2	3	2	2	15
İrlanda	3	3	3	3	1	2	15
Norveç	3	3	3	3	1	2	15
İspanya	3	3	3	3	2	1	15
Arjantin	2	3	3	3	2	1	14
Avustralya	3	3	2	3	1	2	14
Finlandiya	3	3	2	3	1	2	14
Polonya	1	3	3	3	2	2	14
Portekiz	3	3	2	2	2	2	14
İsviçre	3	3	2	3	1	2	14
Şili	2	2	3	3	1	2	13
Estonya	2	3	2	2	2	2	13
İtalya	2	3	2	3	2	1	13
Japonya	3	3	2	2	1	2	13
Latviya	2	3	3	2	2	1	13
Güney Afrika	3	3	2	2	1	2	13
Kısmen Özgür Ülkeler							
Bolivya	1	2	3	3	2	1	12
Kolombiya	2	1	3	2	2	2	12
Gana	2	2	2	2	2	2	12
Yunanistan	3	3	2	2	1	1	12
Macaristan	2	3	2	2	1	2	12
İsrail	2	3	2	2	1	2	12
Litvanya	2	2	3	3	1	1	12
Malezya	3	2	2	3	1	1	12
Peru	2	2	2	3	2	1	12
Senegal	2	3	2	2	2	1	12
Singapur	3	1	2	3	2	1	12
Tayland	2	2	3	3	1	1	12

Bulgaristan	2	2	3	2	1	1	11
Tayvan	2	2	2	2	2	1	11
Türkiye	2	2	2	2	2	1	10
Kosta Rika	2	2	2	2	1	1	10
El Salvador	2	1	2	3	1	1	10
Ürdün	2	2	2	1	1	2	10
Kızgız Cumh.	1	1	2	3	2	1	10
Filipin	2	3	1	2	1	1	10
Slovakya	2	2	2	2	1	1	10
Uruguay	1	3	2	1	1	2	10
Genelde Özgür Olmayan Ülkeler							
Cote d'Ivoire	1	2	2	1	1	1	8
Hindistan	2	1	1	2	1	1	8
Kenya	2	1	2	1	1	1	8
Meksika	2	1	2	1	1	1	8
Romanya	1	2	2	0	2	1	8
Ukrayna	1	2	2	1	1	1	8
Brezilya	1	2	1	1	1	1	7
Kamboçya	0	2	2	1	2	0	7
Mısır	2	1	1	1	1	1	7
Güney Kore	2	1	1	1	1	1	7
Pakistan	1	1	2	1	1	1	7
Rusya	1	1	2	1	1	1	7
Venezuela	1	3	1	0	1	1	7
Özgür Olmayan Ülkeler							
Bangladeş	1	1	1	1	1	1	6
Haiti	1	1	1	1	1	1	6
Endonezya	1	1	1	2	1	0	6
Mozambik	0	3	1	0	1	1	6
S. Arabistan	1	0	1	2	1	0	5
Türkmenistan	1	0	1	1	1	1	5
Vietnam	1	1	1	1	0	1	5
Belarus	1	1	0	0	1	1	4
İran	1	1	1	1	0	0	4
Nijerya	1	1	1	0	0	1	4
Özbekistan	0	0	2	1	1	0	4
Suriye	1	0	1	0	0	1	3
Zaire	0	1	1	1	0	0	3
Çin	1	0	0	0	1	0	2
Kazakistan	0	0	1	0	1	0	2
Azerbeycan	0	0	1	0	0	0	1
Küba	0	0	0	0	0	1	1
Burma	0	0	0	0	0	0	0
İrak	0	0	0	0	0	0	0
Kuzey Kore	0	0	0	0	0	0	0

3.2.2. Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

Freedom House araştırmasına göre dünyada en özgür ülkelerin Batı Avrupa'da toplandığı görülüyor. Batı Avrupa'da Türkiye ve Yunistan dışında tüm ülkeler ekonomik özgürlüğe sahip bulunuyor.

Dünyada coğrafi bölgeler itibariyle sadece Orta Doğu'da hiç bir "özgür" ülke bulunmuyor. Orta Doğu'da ekonomik özgürlüğe sahip olmayan ülkeler şunlar: İran, Irak, Suudi Arabistan ve Suriye.

Afrika ülkeleri içerisinde sadece Güney Afrika "özgür" ülkeler kategorisinde yer alıyor. Gana ve Senegal "kısmen özgür"; Mozambik, Nijerya ve Zaire ise "özgür olmayan" ülkeler kategorisinde bulunuyor.

Amerika katasında ise ABD, Kanada, Arjantin ve Şili özgür ülkeler arasında yer alıyor. Bu kıtada özgür olmayan iki ülke Küba ve Haiti. Brezilya, Meksika ve Venezuela ise "geelde özgür" olmayan ülkeler kategorisinde yer alıyor.

Doğu Avrupa'da ise özellikle son 10 yıl içerisinde Çek Cumhuriyeti, Estonya, Latviya ve Polonya inanılmaz bir performans göstererek ekonomik özgürlük düzeyini artırmışlardır. (Bkz: Tablo-9.)

Tablo-9: Ekonomik Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

	Amerika	Batı Avrupa	Merkezi ve Doğu Avrupa	Asya	Orta Doğu	Afrika
ÖZGÜR	Arjantin Kanada Şili ABD	Avusturya Belçika Danimarka Finlandiya Fransa Almanya İrlanda İtalya Hollanda Norveç Portekiz İspanya İsveç İsviçre İngiltere	Çek. Cum. Estonya Latvia Polonya	Avustralya Japonya Yeni Zelanda		Güney Afrika
KISMEN ÖZGÜR	Bolivya Kolombiya Kosta Rika El Salvador Peru Uruguay	Yunistan TÜRKİYE		Malezya Filipinler Singapur Tayvan Tayland	İsrail Ürdün	Gana Senegal
GENELDE ÖZGÜR OLMAYAN	Brezilya Meksika Venezuela		Romanya Rusya Ukrayna	Kamboçya Hindistan Güney Kore Pakistan	Mısır	Cote D'Ivoire
ÖZGÜR OLMAYAN	Küba Haiti		Azerbaycan Belarus Kazakistan Türkmenistan Özbekistan	Bangladeş Burma Çin Endonezya Kuzey Kore Vietnam	İran Irak S.Arabistan Suriye	Mozambik Nijerya Zaire

3.2.3. Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

Freedom House adlı kuruluşun araştırmasına göre ekonomik yönden daha özgür ülkelerin ekonomik refah düzeyleri de yüksek bulunuyor. Araştırmaya dahil edilen 82 ülkede toplam GSYİH 23 Trilyon Dolar civarında bulunuyor. Bunun yüzde 81'i, yani 18.8 Trilyon Doları ekonomik yönden özgür ülkelerde oluşuyor. Diğer kategorilerde yeralan tüm ülkelerin GSYİH tutarı toplam dünya üretiminin sadece yüzde 4'ünü oluşturuyor. Bu rakamlar açık bir şekilde ekonomik özgürlüğün ekonomik zenginliğin temel kaynağı olduğunu gösteriyor. (Bkz: Tablo-10)

Tablo-10: Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah İlişkisi

Ülke Kategorisi	GSYİH (Trilyon Dolar)	Toplam GSYİH İçindeki Payı %
Kısmen Özgür	18.8	81
Kısmen Özgür	1.1	5
Genelde Özgür Olmayan	1.9	8
Özgür Olmayan	1.1	5
Toplam Dünya	23.1	100

3.3. Heritage Foundation Adlı Kuruluşun 1996 Ekonomik Özgürlükler Araştırması.

Merkezi ABD'nin Washington D.C. şehrinde bulunan kamu politikası araştırma enstitülerinden Heritage Foundation adlı kuruluş 1995 yılından bu yana her yıl Ekonomik Özgürlük İndeksi (The Index of Economic Freedom) başlığını taşıyan bir araştırma yayınlıyor. Heritage Foundation tarafından yayınlanan araştırmada "Ekonomik Özgürlük" düzeyi başlıca on kriter çerçevesinde tespit edilmiş bulunuyor. Kriterler şunlar:

1. Ticaret Politikası: Serbest ticaretin geçerli olduğu ülkeler ekonomik yönden daha özgür olarak kabul ediliyor.

2. Vergi Politikası: Vergi yükünün düşük olduğu ülkeler, vergi yükünün nisbeten daha ağır olduğu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha özgür olarak kabul ediliyor.

3. Kamu Harcamaları Düzeyi: Toplam kamu harcamalarının milli gelir içerisindeki payı ekonomik özgürlüğü ölçmeye yarayan kriterlerden bir diğeri. Bu oranın düşük olduğu ülkelerde özel kesimin ulusal ekonomi içindeki payı daha fazla bulunuyor. Dolayısıyla piyasa ekonomisinin daha geniş olduğu ülkeler, daha özgür ülkeler kategorisinde yer alıyor.

4. Para Politikası: Bir ülkede para arzındaki artış yüzdesi ve enflasyon oranı da ekonomik özgürlüğün derecesini belirliyor. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde doğal olarak ekonomik özgürlük derecesi düşük olarak hesaplanıyor.

5. Yabancı Sermaye: Ülkede yabancı sermaye girişini serbestleştirmek o ülkenin ekonomik yönden özgür olduğu anlamına geliyor.

6. Bankacılık: Devletin bankacılık sektöründeki payı ve bu sektöre yaptığı müdahaleler de ekonomik özgürlüğü hesaplamak için kullanılan kriterlerden birisi.

7. Ücret ve Fiyat Kontrolleri: Devletin mal ve hizmet piyasalarıyla emek piyasasına yaptığı müdahalelerin derecesi ekonomik özgürlük derecesini de belirliyor.

8. Mülkiyet Hakkı: Özel mülkiyetin anayasal ve yasal normlarla güvence altına alındığı ülkelerde ekonomik özgürlük düzeyinin daha fazla olduğu kabul ediliyor. Mülkiyet özgürlüğü, ekonomik özgürlüğün temelini oluşturuyor.

9. Regülasyonlar: Devletin piyasa ekonomisinin işleyişine yaptığı müdahaleler ve regülasyonların kapsamı da ekonomik özgürlük derecesini belirlemeye yardımcı oluyor. Örneğin; işyeri açma ruhsatı alınmasındaki bürokratik formalitelerin fazlalığı regülasyonların fazla olduğu anlamına geliyor.

10. Karaborsa: Ekonomideki karaborsa ve kaçakçılık faaliyetlerinin düzeyi o ülkenin ekonomik yönden özgür olup olmadığını tespit etmeye imkan veriyor. Karaborsanın geniş olduğu ülkelerde devletin ekonomiye daha fazla müdahale ettiği varsayımı ile bu ülkelerdeki ekonomik özgürlüğün düşük olduğu belirtiliyor.

Heritage Foundation adlı kuruluş yukarıda belirtilen 10 kriteri esas alarak her ülke için ekonomik özgürlük indeks puanını tesbit ediyor. Her ülkeye 1 ile 5 arasında bir puan veriliyor. İndeks puanına göre ülkeler şu şekilde sınıflandırılıyor:

<u>Toplam İndeks Puanı</u>	<u>Ülke Kategorisi</u>
0 - 1.99	Özgür
2.00 - 2.99	Genelde Özgür
3.00 - 3.99	Genelde Özgür Olmayan
4.00 - 5.00	Özgür Olmayan

Heritage Foundation adlı kuruluşun 1996 yılı araştırmasında incelenen 142 dünya ülkesinden 11'i "özgür", 54'ü "genelde özgür", 60'ı "genelde özgür olmayan", geri kalan 17'si ise "özgür olmayan" kategorisinde yer almaktadır. (Bkz. Tablo-11.)

Söz konusu araştırmaya göre dünyanın ekonomik yönden en serbest ülkesi Hong Kong olarak tesbit edilmiştir. Bu ülkeyi Singapur izlemektedir. Üçüncü sırada Bahreyn yer almaktadır. 1971 yılında İngiltere'den ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Bahreyn, Arap dünyasında ekonomik serbestleşmeyi gerçekleştirebilen tek ülkedir.

Heritage Foundation araştırmasına göre dünyada ekonomik özgürlük sınıflamasında "özgür olmayan ülkeler" kategorisinde yer alan ülkeler ise sırayla Kuzey Kore, Laos, Küba, Irak, Vietnam, Somali, Libya, İran, Azerbaycan, Angola, Myanmar, Zaire, Suriye, Haiti, Sudan, Mozambik ve Ukrayna'dır.

Türkiye, araştırmada 142 ülke arasında 66. sırada yer almaktadır. Türkiye 3.00 indeks puanı ile "genelde özgür olmayan" ülke kategorisinde yer almaktadır. Türkiye'nin ekonomik özgürlük kriterlerine göre puanları ise şöyledir:

<u>Kriter</u>	<u>Puan</u>	<u>Kriter</u>	<u>Puan</u>
Ticaret Politikası	2	Bankacılık	2
Vergi Politikası	5	Ücret ve Fiyat Kont.	3
Kamu Harcamaları	2	Mülkiyet Özgürlüğü	2
Para Politikası	5	Devlet Regülasyonları	2
Yabancı Sermaye	2	Karaborsa	5

Tablo-11: Heritage Vakfının Araştırmasına Göre 1996 Ekonomik Özgürlük Sıralaması

SIRA	ÜLKE	SIRA	ÜLKE	SIRA	ÜLKE
1	Hong Kong	47	Ürdün		
2	Singapur	47	Uruguay	94	Tanzanya
3	Bahreyn	47	B. Samua	100	Bulgaristan
4	Yeni Zelanda	53	Uganda	100	Litvanya
4	İsviçre	54	Guatemala	100	Moğolistan
6	Hollanda	54	Endonezya	100	Nepal
7	ABD	54	Umman	100	Rusya
8	Danimarka	57	Macaristan	100	Venezuela
8	Lüksemburg	57	İsrail	106	Belarus
8	Tayvan	57	Filipinler	107	Kamerun
8	İngiltere	57	Suudi Arabistan	107	Nikaraqua
12	Bahamalar	57	Swaziland	107	Banğades
12	Kanada	62	Benin	110	Lesotho
12	Çek Cumhuriyeti	62	Lübnan	100	Burkino Faso
15	Avusturya	62	Slovak Cumh.	112	Hırvatistan
15	Japonya	62	Zambia	112	Etyopya
17	Avustralya	66	Barbados	112	Nijer
17	Belçika	66	Kolombiya	112	Romanya
17	Almanya	66	Peru	112	Zimbabve
17	Birleşik Ar. Em.	66	Güney Afrika	117	Ermenistan
21	İrlanda	66	Türkiye	117	Hindistan
22	Finlandiya	71	Kenya	117	Sierra Leone
22	Fransa	71	Latvia	117	Yemen
22	G. Kore	71	Malta	121	Çin
22	Tayland	71	Pakistan	121	Kongo
26	Estonya	71	Polonya	121	Maritania
27	Kuveyt	76	Gabon	124	Gürcistan
27	Malezya	77	Fiji	125	Suriname
27	Panama	77	Mali	126	Ukrayna
30	Şili	77	Yeni Gine	127	Mozambik
30	El Salvador	80	Ekvator	128	Sudan
30	Norveç	80	Honduras	129	Haiti
33	Trinidad Tobago	82	Gana	129	Suriye
34	İsveç	83	Cezayir	129	Zaire
35	Kıbrıs	83	Fildişi Sahilleri	132	Myanmar
35	Portekiz	83	Nijerya	133	Angola
37	Arjantin	86	Gine	134	Azerbeycan
37	Paraguay	86	Madagaskar	134	İran
37	Sri Lanka	86	Meksika	134	Libya
37	Tunus	86	Slovenia	134	Somali
41	Belize	90	Guyana	134	Vietnam
41	İtalya	90	Malawi	139	Irak
41	Jamaika	90	Senegal	140	Küba
41	Fas	93	Cape Verde	140	Laos
41	İspanya	94	Arnavutluk	140	Kuzey Kore
46	Bolivya	94	Brezilya		
47	Botswana	94	Dominikan Cum.		
47	Kosta Rika	94	Mısır		
47	Yunanistan	94	Maldovya		

Kaynak: The Heritage Foundation, Index of Economic Freedom, 1996.

Ülkemizde uluslararası ticaretin önemli ölçüde serbestleştirilmiş olması, yabancı sermaye girişine izin verilmesi, bankacılık sektöründeki devlet müdahalelerinin az olması, mülkiyetin anayasal ve yasal güvence altında olması ve devletin piyasa ekonomisindeki düzenleyici kararların (regulasyonlar) azlığı nedenlerinden dolayı bu kriterler 2 puan olarak indeksde yer almıştır. Kamu harcamalarının GSYİH'ya oranının ülkemizde düşük olduğundan hareketle bu kritere de 2 puan verilmiştir. Ancak ülkemizde merkezi devlet harcamaları yerine toplam devlet harcamaları esas alındığında bu kriter yönünden ülkemizin durumunun pek iyi olmadığı görülebilir. Heritage Vakfı araştırmasında merkezi devlet harcamalarının GSYİH'ya oranı esas alınmıştır.

Ülkemizde mali ve parasal alanda ise devlet müdahalesinin yüksek olduğu ve bunun ekonomik özgürlüğü azalttığı belirtilmektedir. Vergi oranlarının ve enflasyon oranının yüksekliği Türkiye'nin bu alanda puanlarının 5 olarak tesbit edilmesi neticesini doğurmuştur.

3.4. Freedom House Adlı Kuruluşun 1995-1996 Siyasal Özgürlükler Araştırması.

Freedom House 1972 yılından bu yana her yıl Dünyada Özgürlük (Freedom in The World) adıyla bir araştırma yayınlamaktadır. Bu araştırmanın metodolojisi ve sonuçlarını aşağıda özetliyoruz.

Freedom House araştırmasında siyasal özgürlükler değerlendirilerek her kritere 1 ile 7 arasında bir puan verilerek indeks oluşturulmaktadır. 1 ile 2.5 arasındaki puan "özgür", 3 ile 5.5 arasındaki puan "kısmen özgür"; 5.5 ile 7 arasındaki puan ise "özgür olmayan" ülke kategorilerini göstermektedir.

Freedom House aşağıdaki kriterlere dayalı olarak dünyadaki ülkelerin siyasal özgürlük konumunu incelemektedir. Araştırmada özgürlükler, siyasi özgürlükler (political liberties) ve sivil özgürlükler (civil liberties) şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Siyasal özgürlükler, bireylerin siyasal yaşama katılmalarını sağlayan haklardan oluşmakta; sivil özgürlükler ise bireylerin düşünce ve inançlarını serbestçe ifade etmelerine olanak sağlayan haklardan oluşmaktadır.

Freedom House Araştırmasında Yeralan Siyasal Özgürlük Kriterleri

1. Devlet ya da hükümet başkanı serbest ve adil seçimler yoluyla mı seçilmektedir?

2. Yasama organının temsilcileri serbest ve adil seçimler yoluyla mı seçilmektedir?

3. Adil seçim kanunları mevcut mudur? Seçim kampanyalarında siyasal partiler eşit düzeyde yarışma imkanına sahip midirler? Seçim sonuçları adil ve dürüst bir şekilde incelenmekte midir?

4. Seçmenler temsilcilerini özgürce seçme imknına sahip midirler?

5. İnsanlar farklı siyasal partiler oluşturabilme imkanına sahip midirler?

6. Muhalefetin oyu yüksek midir? Muhalefetin seçimler yoluyla iktidarı ele geçirme imkanı mevcut mudur?

7. Askeri idarenin, dış güçlerin, totaliter partilerin, dini gruplar, "ekonomik oligarşi" ya da başkaca güçlü grupların bireylerin seçme özgürlüğünü sınırlama imkanı var mıdır?

8. Ülkedeki kültürel, etnik, dini gruplar ve azınlıkların siyasal karar alma sürecine katılma imkanları mevcut mudur?

Ek. İhtiyari Siyasal Özgürlük Kriterleri

(a) Siyasal partiye ve seçim mekanizmasına sahip olmayan geleneksel monarşilerde, sistem halkın katılımına imkan sağlıyor mu? Halkın kamusal kararları tartışması imkanı var mı?

(b) Hükümet ya da siyasal gücü elinde tutan grup, ülkede herhangi bir kültürü ortadan kaldırmaya çalışıyor mu?

Freedom House Araştırmasında Yeralan Sivil Özgürlük Kriterleri

1. Ülkede serbest ve bağımsız medya, düşünce ve kültürel faaliyetler özgürlüğü var mı?

2. Ülkede serbest kamuoyu, tartışma imkanı ve bireylerin özgürce tartışma imkanı var mı?

3. Siyasi organizasyonlar kurma özgürlüğü var mıdır? Sivil toplum örgütleri oluşturmak serbest midir?

4. Toplantı ve ifade özgürlüğü var mıdır?

5. Bireyler yasa önünde eşit midirler? Bireyler bağımsız ve eşit yargılanma imkanına sahip midirler? Bireylere güvenlik güçlerinin davranışı saygılı mıdır?

6. Mevcut sisteme muhalif bireylere karşı politik terör, haksız tutuklama, sürgün ve işkence gibi olaylar sözkonusu mudur? Bireylerin savaşa katılmama özgürlükleri var mıdır?

7. Ülkede sendikalar özgürce faaliyette bulunmakta mıdır? Etkin bir toplu sözleşme sistemi var mıdır?

8. Ülkede mesleki birimler ve özel organizasyonlar mevcut mudur?

9. Hür teşebbüs sözkonusu mudur?

10. Dini kurumların özgürlüğü var mıdır? Bireylerin inançlarını ifade etme özgürlüğü var mıdır?

11. Cinsiyet arasında eşitlik var mıdır? Mülkiyet hakkı, seyahat ve yerleşme özgürlüğü mevcut mudur? Evlenme ve çocuk sahibi olma özgürlüğü var mıdır?

12. Fırsat eşitliği var mıdır? Bireylerin işverenler, ev sahipleri, sendika liderleri, politikacı ve bürokratlar tarafından sömürülmesi sözkonusu mudur?

13. Bireyler, yolsuzluklardan arandırılmış bir ortamda yaşama özgürlüğüne sahip midirler?

3.4.1. Siyasal Özgürlükler ve Demokratikleşme Yönünden Dünya Ülkelerinin ve Türkiye'nin Konumu

Freedom House tarafından 1996 yılında yayınlanan Dünyada Özgürlükler araştırmasında 191 ülke ve 58 bağımlı ülke (territory) incelenmiştir.

Araştırmanın genel sonuçlarına göre dünyada 191 ülkeden 76'sı "özgür", 62'si "kısmen özgür", 53'ü ise "özgür olmayan" ülke kategorisinde yer almaktadır. 58 bağımlı ülkenin (territory) çoğunluğu siyasal ve sivil özgürlüklere sahip bulunmaktadır. Araştırmaya göre dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 20'si özgür ülkelerde yaşamaktadır. Nüfusun yüzde 41.5'i kısmen özgür ülke olarak sınıflandırılan ülkelere; yüzde 39'u ise özgür olmayan ülkelere yaşamaktadır. (Bkz: Tablo-12.)

Tablo-12: Dünyada Siyasal Özgürlüklerin Genel Görünümü

Ülke Kategorisi	Nüfus (Milyon)	Dünya Nüfusu İçindeki Payı	Ülke Sayısı	Bağımlı Ülke Sayısı
Özgür	1.114.5	19.5	76	44
Kısmen Özgür	2.365.8	41.5	62	6
Özgür Olmayan	2.221.2	39	53	8
Toplam	5.701.5	100	191	58

Kaynak: Freedom House.

Freedom Houe araştırmasına göre dünyada demokratikleşme yönünden 1986 yılına oranla olumlu gelişmeler olmuştur. Demokratikleşme, insanların daha fazla siyasal ve sivil haklara sahip olması anlamına gelmektedir. 1986 yılında dünyada 56 ülke siyasal özgürlüklere sahip kabul edilirken 1996 yılında sayı 76'ya yükselmiştir. Son on yılda demokratikleşme yönünde ciddi bir eğilim dünyada dikkat çekmektedir. Yine 1986 yılında 56 ülke kısmen özgür ülkeler kategorisinde yer alırken, 1996 yılında bu sayı 62'ye yükselmiştir. (Bkz: Tablo-13.)

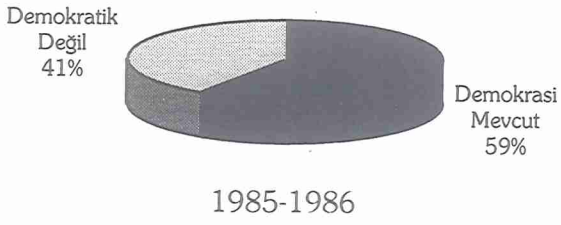
Tablo-13: Dünyada Demokratikleşmenin Gelişimi (1986-96)

Yıl	"Özgür" Ülke Sayısı	"Kısmen Özgür" Ülke Sayısı	"Özgür Olmayan" Ülke Sayısı
1986	56	56	55
1993	75	73	38
1994	72	63	55
1995	76	61	54
1996	76	62	53

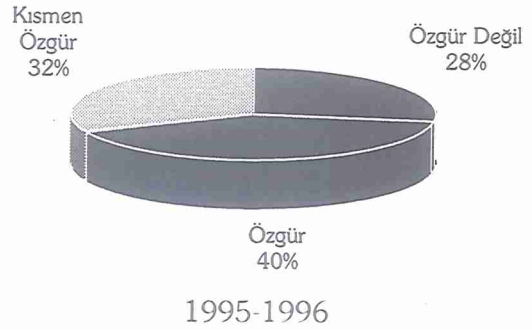
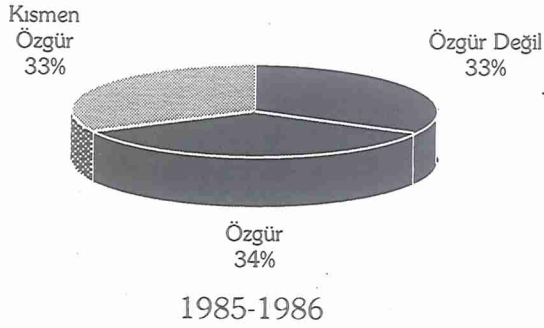
Kaynak: Freedom House.

Dünyada Siyasal Özgürlükler ve Demokratikleşme

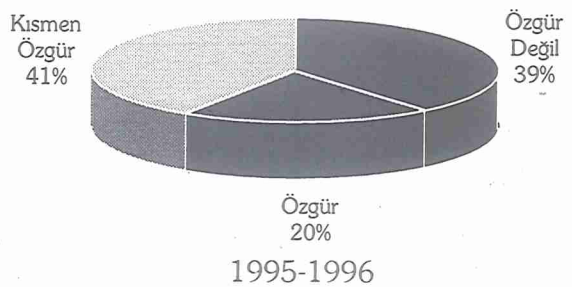
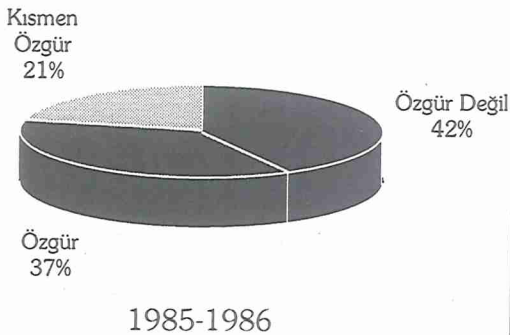
Demokrasiye Sahip Ülke Sayısının Oransal Dağılımı

Siyasal Özgürlükler Yönünden Ülkelerin Oransal Dağılımı

Nüfusun Siyasal Özgürlükler Yönünden Konumu

Freedom House istatistiki verilerine göre 1985-86 yılında 191 ülkeden yüzde 41inde demokrasi mevcutken bu oran 1995-96'da yüzde 61'e yükselmiştir. (Bkz. Grafik). Yine 1985-86 yılında dünyadaki ülkelerin yüzde 34'ü özgür iken, bu oran 1995-96'da yüzde 40'a yükselmiştir. Özgür olmayan ülkelerin oranı 1985-86'da yüzde 33 iken, bu oran 1995-96'da yüzde 28'e düşmüştür. Bu veriler dünyada demokratikleşme eğilimini göstermektedir. (Bkz. Grafik).

Dünya nüfusu açısından değerlendirildiğinde 1985-86 yılında siyasal özgürlüğe sahip nüfusun dünya nüfusu içindeki payı yüzde 37 iken, bu oran 1995-96 yılına yüzde 20'ye düşmüştür. Buna karşın "kısmen özgür" olarak sınıflandırılan ülkelerde oransal bir artış görülmektedir. 1985-86 döneminde dünya nüfusunun yüzde 25'i kısmen özgür ülkelerde yaşarken, 1995-96 yılında bu oran yüzde 41'e yükselmiştir. Dikkat edilirse dünyada siyasal özgürlüklere sahip ülke sayısı artarken özgür ülkelerdeki nüfusun payı, kısmen özgür ülkelerdeki nüfus oranından daha düşüktür.

1996 yılı itibariyle dünya nüfusu 5,7 milyar olarak tahmin edilmektedir. Bunun sadece yaklaşık 1 milyarı "özgür" olarak sınıflandırılan ülkelerde yaşamaktadır.

Freedom House araştırmasına göre dünyada "özgür" olarak sınıflandırılan ülkeler içinde Demokratik Mali dışında başka bir islam ülkesi bulunmuyor. Araştırmaya göre dünyada islam ülkelerinin 13'ü "kısmen özgür", 29'u ise "özgür olmayan" ülke olarak sınıflandırılmıştır. Mali dışında resmi olarak demokrasiye sahip islam ülkeleri şunlardır: Cezayir, Bangladeş, Kırgız Cumhuriyeti, Nijerya, Pakistan ve Türkiye.

Bu açıklamalardan sonra şimdi dünyada 1995 siyasal özgürlük sıralamasını değerlendirelim. Tablo-14'de dünyadaki tüm ülkelerde "özgür", "kısmen özgür" ve "özgür olmayan ülkeler" sınıflaması yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerin çoğu siyasal özgürlüğe sahip bulunmaktadır. Türkiye 5 indeks puanı ile "kısmen özgür" ülkeler kategorisinde yer almaktadır.

Dünyada siyasal özgürlükler yönünden en kötü durumda olan ülkeler arasında Afganistan Çin, Küba, Irak, Kuzey Kore, Libya, Suriye, Vietnam, Nijerya gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkelerin otoriter ve totaliter rejimlere (sosyalizm, komünizm, diktatörlük vs.) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo-14: Dünyada Siyasal Özgürlükler Sıralaması

ÖZGÜR 1.0	İngiltere	Rusya	Swaziland
Andora	Benin	Tayland	Togo
Avustralya	Botswana	Ukrayna	Tunus
Avusturya	Bulgaristan	Zambiya	B. Arab Em.
Barbados	Sili		Yemen
Belçika	Estonya	4.0	
Belize	Yunanistan	Ermenistan	6.0
Kanada	Guyana	Kolombiya	Cezayir
Kıbrıs	İsrail	Comoros	Angola
Danimarka	Güney Kore	Kongo	Azerbeycan
Dominika	Latvia	Croatia	Bahreyn
Finlandiya	Nauru	Gana	Bosna-Hersek
İzlanda	Uruquay	Hindistan	Brunei
İrlanda	Vanuatu	Ürdün	Kamboçya
Kiribati	Batı Samoa	Kırgız Cum.	Kamerun
Liechtenstein		Lesotho	Mısır
Lüksemburg	2.5	Meksika	Maldives
Malta	Arjantin	Moldova	Mauritania
Marshall Adaları	Ekvator	Nikaraqua	Umman
Micronesia	Jamaika	Nijer	Yugoslavya
Hollanda	Malawi	Pakistan	
Yeni Zelanda	Mali	Tonga	6.5
Norveç	Mongolia		Burundi
Portekiz	Namibia	4.5	Gambia
San Marino	Panama	Bürkina-Faso	Endonezya
İsveç	Slovakya	Etyopya	İran
İsviçre		Gabon	Kenya
Tuvalu	KISMEN ÖZGÜR	Georgia	Laos
ABD	3.0	Guatemala	Liberia
	Bolivya	Malezya	Katar
1.5	Brezilya	Peru	Rwanda
Bahama	El Salvador	Senegal	Sierra Leone
Cape Verde	Honduras	Sri Lanka	Zaire
Kosta Rika	Madagaskar	Uganda	
Çek Cumhuriyeti	Papua Yeni Gine		7.0
Fransa	Filipinler	5.0	Afganistan
Almanya	Seychelles	Belarus	Bhutan
Grenada	Suriname	Eritrea	Burma
Macaristan	Tayvan	Haiti	Çin
İtalya	Venezuela	Kuveyt	Küba
Japonya		Fas	Ekvator Ginesi
Lithuania	3.5	Singapur	İrak
Maritius	Arnavutluk	Tanzanya	Kuzey Kore
Monako	Antigua and Barb.	Türkiye	Libya
Palau	Bangladeş	Zimbabve	Nijerya
Polonya	M. Afrikan Cum.		Suudi Arabistan
St. Kitts and Nevis	Dominikan Cumh.	ÖZGÜR DEĞİL	Somali
St. Lucia	Fiji	5.5	Sudan
St. Vincent & Grend	Guinea Bissau	Çad	Suriye
Sao Tome And Prin.	Makedonya	Cote d'Ivoire	Tajikistan
Slovanya	Mozambik	Djibouti	Türkmenistan
Saloma Adaları	Nepal	Gine	Özbekistan
Güney Afrika	Paraguay	Kazakistan	Vietnam
İspanya	Romanya	Lübnan	

3.4.2 Dünyada Siyasal Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

Freedom House'un siyasal özgürlükler araştırmasının sonuçlarına göre dünyada en özgür ülkelerin Batı Avrupa'da olduğu görülüyor. Batı Avrupa'da bulunan tüm ülkelerin (24 ülke) tamamı özgür ülke kategorisinde yer alıyor. Amerika kıtasındaki 35 ülkeden 31'i demokratik hak ve özgürlüklere sahip bulunuyor. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile eski Sovyetler Birliği bölgesinde bulunan 27 ülkeden 19'u demokrasiye sahip ülkeler olarak kabul ediliyorlar. Asya Pasifik'teki 52 ülkenin yaklaşık yarısı demokrasi ile yönetiliyor. Afrika bölgesindeki durum Asya Pasifik bölgesinden daha kötü. Afrika'daki 53 ülkeden sadece 18'inde demokrasi ve siyasal özgürlükler bulunuyor. Bölgelere genel olarak bakıldığında en özgür ve demokratik ülkelerin Batı Avrupa'da; demokratik olmayan ülkelerin ise Afrika'da bulunduğu gözlemleniyor. (Bkz: Tablo-15.)

Tablo-15: Bölgeler İtibariyle Dünyada Siyasal Özgürlükler

Bölge	Demokratik Ülke Sayısı (1)	Bölgedeki Ülke Sayısı (2)	Demokratik Ülkelerin Yüzdesi (1/2) %
Batı Avrupa	24	24	100
Amerika	31	35	88.5
Merkezi ve Doğu Avrupa ve Yeni Oluşan Bağımsız Devletler	19	27	70
Asya-Pasifik Bölgesi	25	52	48
Afrika	18	53	34

3.4.3. Siyasal Özgürlükler ile Ekonomik Özgürlükler Arasındaki İlişki.

Freedom House, dünyadaki ülkelerde hem siyasal, hem de ekonomik özgürlüklerin düzeyini araştırmaktadır. Her iki araştırmanın sonuçları karşılaştırıldığında siyasal özgürlükler ile ekonomik özgürlükler arasında yakın bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir. Siyasal özgürlüklere sahip olan bir ülkede ekonomik özgürlükler de sözkonusudur. Siyasal özgürlükler mi, ekonomik özgürlükleri beraberinde getirmekte, yoksa ekonomik özgürlükler mi siyasal özgürlüklere uygun ortam oluşturmaktadır? Bu soru esasen literatürde tartışmalı bir alanı oluşturmaktadır. Çeşitli düşünürler bu konuda farklı görüşlere sahiptirler. Kimi düşünürler siyasal özgürlüğün (demokrasinin), ekonomik özgürlük (piyasa ekonomisi) için zaruri olduğunu ifade etmektedir. Ancak açık olan şudur ki, her iki özgürlük bir arada daha iyi bir yaşama şansına sahip bulunmaktadır.

Freedom House araştırmasında genelde yukarıdaki ilişki doğrulanmakla birlikte bazı istisnalar da mevcuttur. (Bkz: Tablo-16.) Öneğin, Uruguay, Kosta Rika, Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, İsrail, Lithuania ve Slovakya siyasal ve sivil özgürlükler yönünden "özgür" olarak sınıflandırılırken ekonomik özgürlük yönünden "kısmen özgür" kategorisinde yer almaktadırlar. Ancak siyasal özgürlüklere sahip olup da ekonomik özgürlüklere sahip olmayan bir ülke bulunmamaktadır. Haiti, Bangladeş ve Mozambik siyasal özgürlükler açısından "kısmen özgür"

kategorisinde, ekonomik özgürlükler yönünden “özgür olmayan” ülke kategorisinde yer almaktadır.

Dünyada bölgeler itibariyle siyasal ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişki açık olarak demokrasi ile piyasa ekonomisinin kaçınılmaz olarak aynı topraklarda yeşerdiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Amerika kıtasında Küba, hem siyasal, hem de ekonomik açıdan özgürlüğe sahip değildir. ABD ve Kanada ise bu bölgedeki en yüksek özgürlüğe sahip ülkelerdir.

Tablo-16: Siyasal Özgürlük ve Ekonomik Özgürlük Açısından Aynı Kategoride Yer Almayan Ülkeler

Siyasal ve Sivil Özgürlükler Kategorisi

	Özgür	Özgür	Kısmen Özgür	Özgür Olmayan
Ekonomik Özgürlükler Kategorisi	Kısmen Özgür	Uruguay Kosta Rika Yunanistan Macaristan	Bulgaristan Slovakya Lithuania İsrail	
	Genelde Özgür Olmayan	Güney Kore		Kamboçya Mısır Kenya Cote d'Ivoire
	Özgür Olmayan		Haiti Belarus Bangladeş Mozambik	

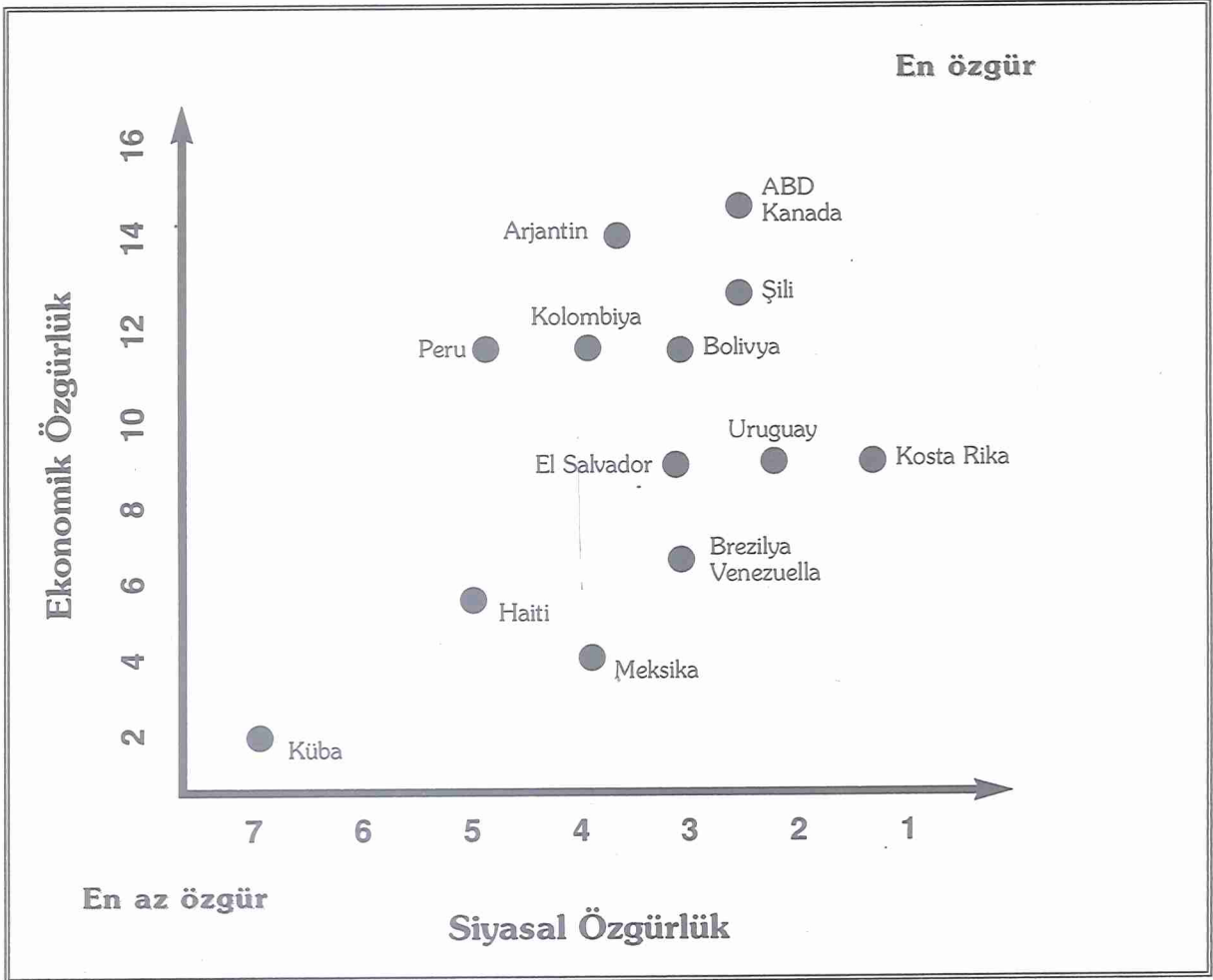
Batı Avrupa'nın tüm ülkelerinde (Türkiye ve bir ölçüde Yunanistan hariç) hem demokrasi, hem de piyasa ekonomisi birlikte mevcuttur. Merkezi ve Doğu Avrupa ile eski Sovyetler Birliği'nden ayrılarak oluşan yeni bağımsız ülkelerde demokrasi ve piyasa ekonomisi ilişkisi çok açıktır. Hızla liberalleşen Çek Cumhuriyeti, Polonya, Estonya ve Latvia gibi ülkelerde demokratikleşme hızı da yüksek olmuştur. Bu bölgede Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan özgürlük düzeyi düşük ülkelerdir.

Asya'nın özgür ülkeleri Yeni Zelanda, Avustralya ve Japonya'dır. Asya kaplanları olarak anılan ülkelerde (Tayland, Tayvan, Malezya, Singapur, Güney Kore) ekonomik ve siyasal özgürlük düzeyi yüksektir. Asya bölgesinde özgürlüklerin nisbeten çok yetersiz olduğu ülkeler Çin, Burma ve Vietnam'dır.

Orta Doğu'daki ülkelerin hemen hemen hepsinde siyasal ve ekonomik özgürlükler önemli ölçüde sınırlanmıştır. Irak, Suriye, İran bu bölgede en kötü durumda olan ülkelerdir.

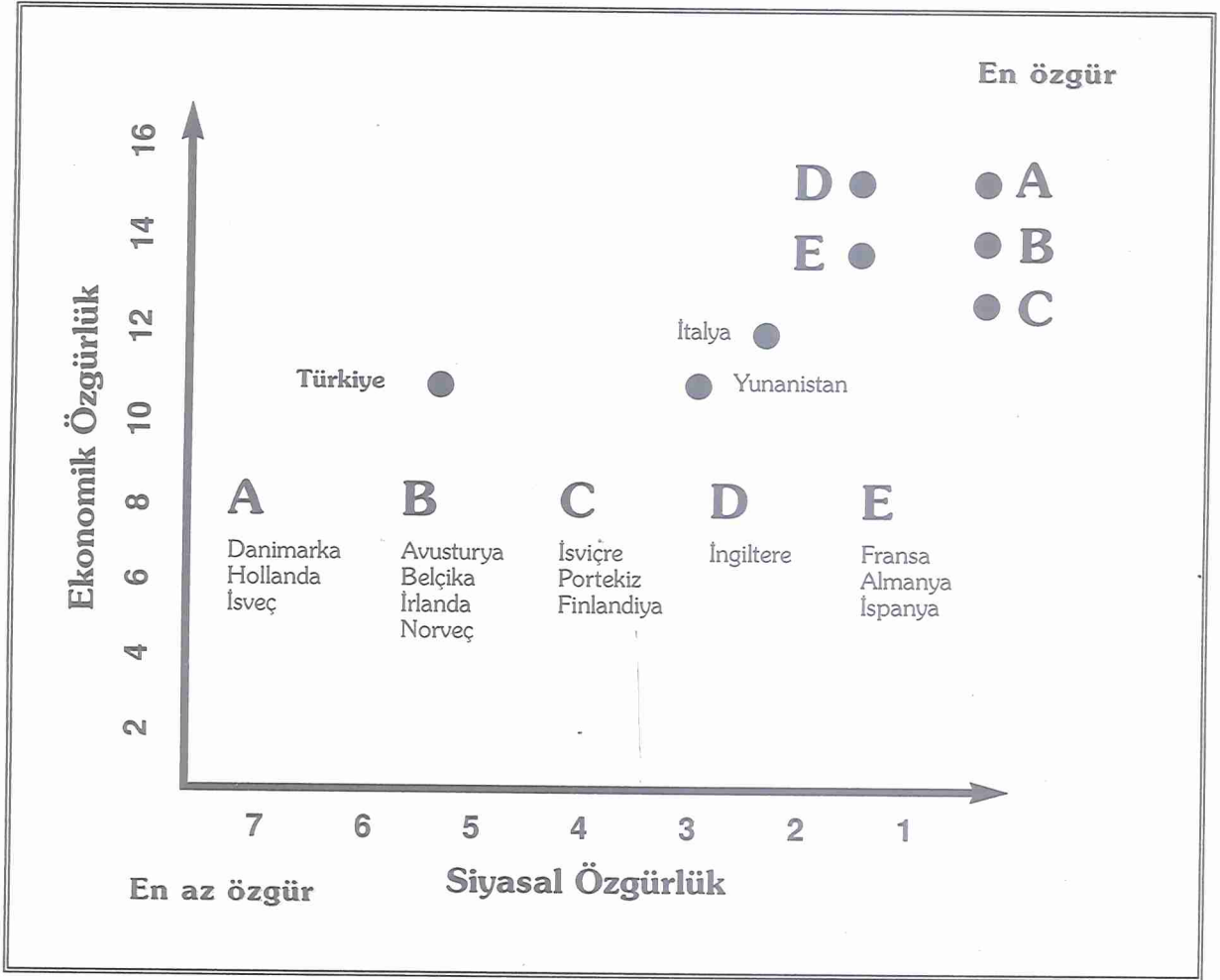
Afrika'da ise ülkelerin çoğunda demokrasi zayıf, piyasa ekonomisi kurumları ise oluşmamıştır. Bu bölgede en iyi konumda olan ülke Güney Afrika'dır.

Şekil-9: Amerika Kıtasında Siyasal ve Ekonomik Özgürlük

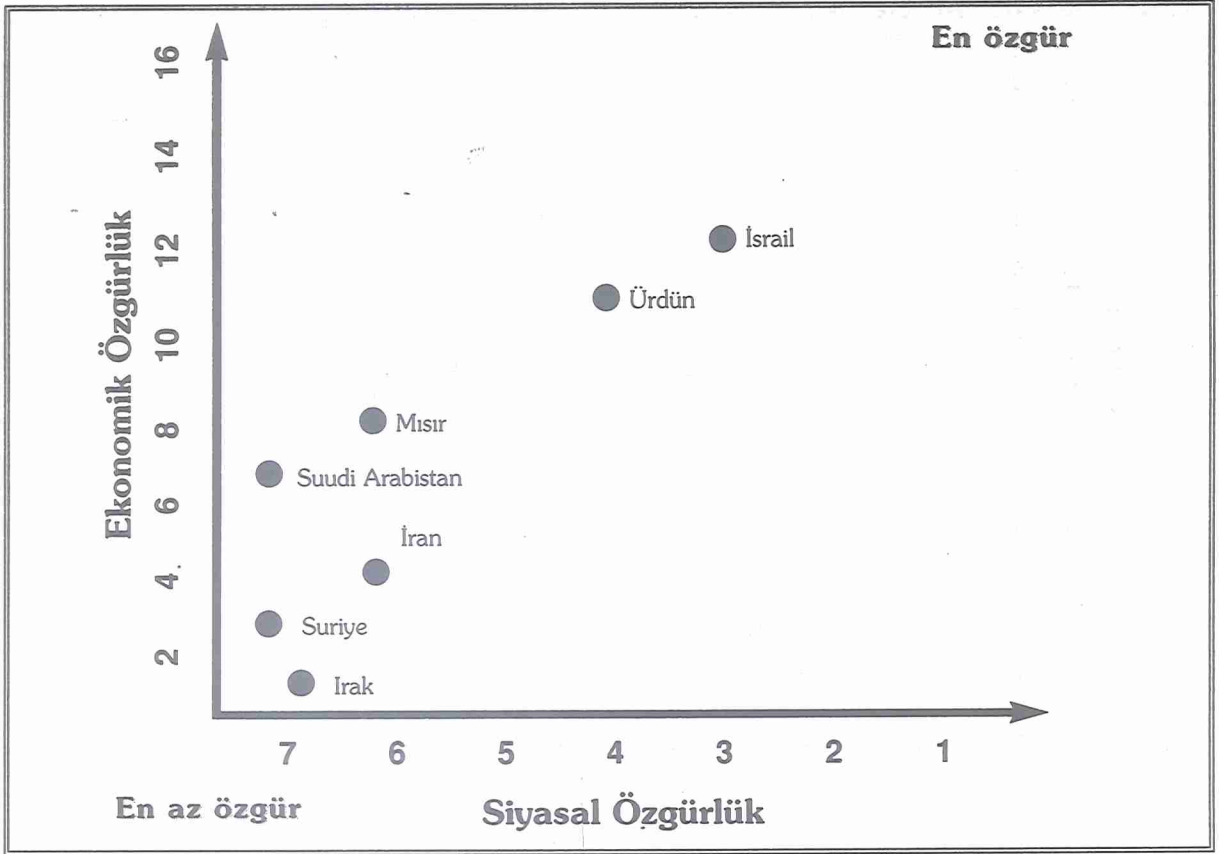
Not: Siyasal özgürlük indeksinde 1 en özgür, 7 ise en az özgürlüğü göstermektedir. Ekonomik özgürlük indeksinde 0 en az özgürlüğü, 16 en yüksek özgürlüğü göstermektedir.

Şekil-10: Batı Avrupa'da Siyasal ve Ekonomik Özgürlük

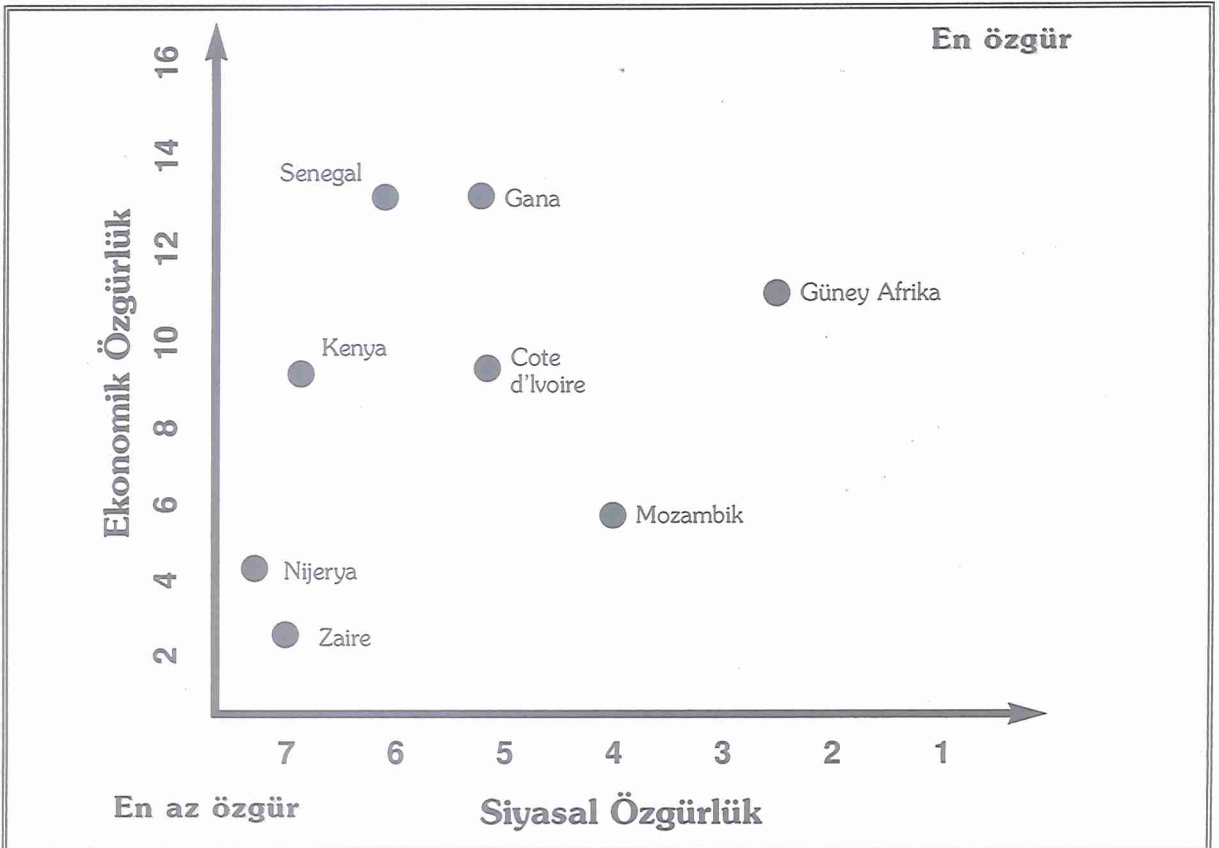

Not: Siyasal özgürlük indeksinde 1 en özgür, 7 ise en az özgürlüğü göstermektedir.
Ekonomik özgürlük indeksinde 0 en az özgürlüğü, 16 en yüksek özgürlüğü göstermektedir.

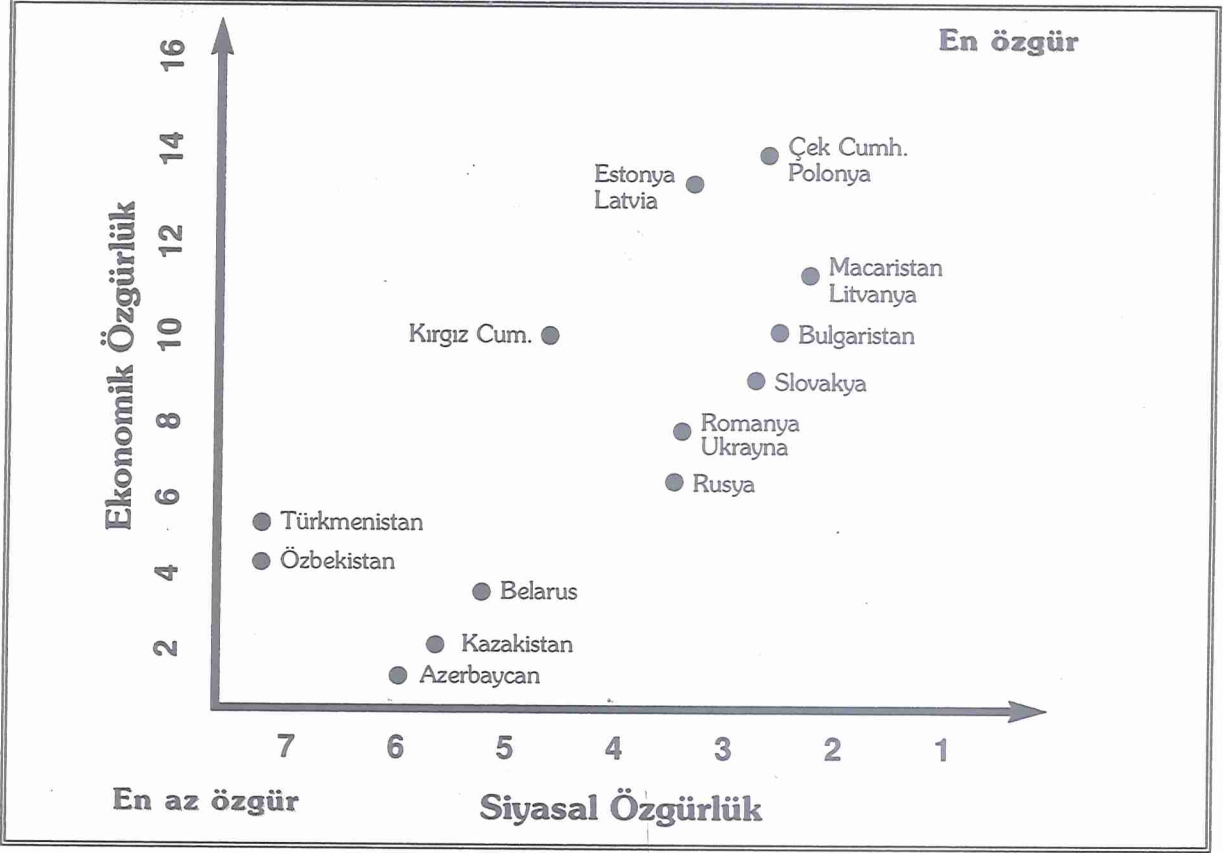
Şekil-11: Orta Doğuda Siyasal ve Ekonomik Özgürlük

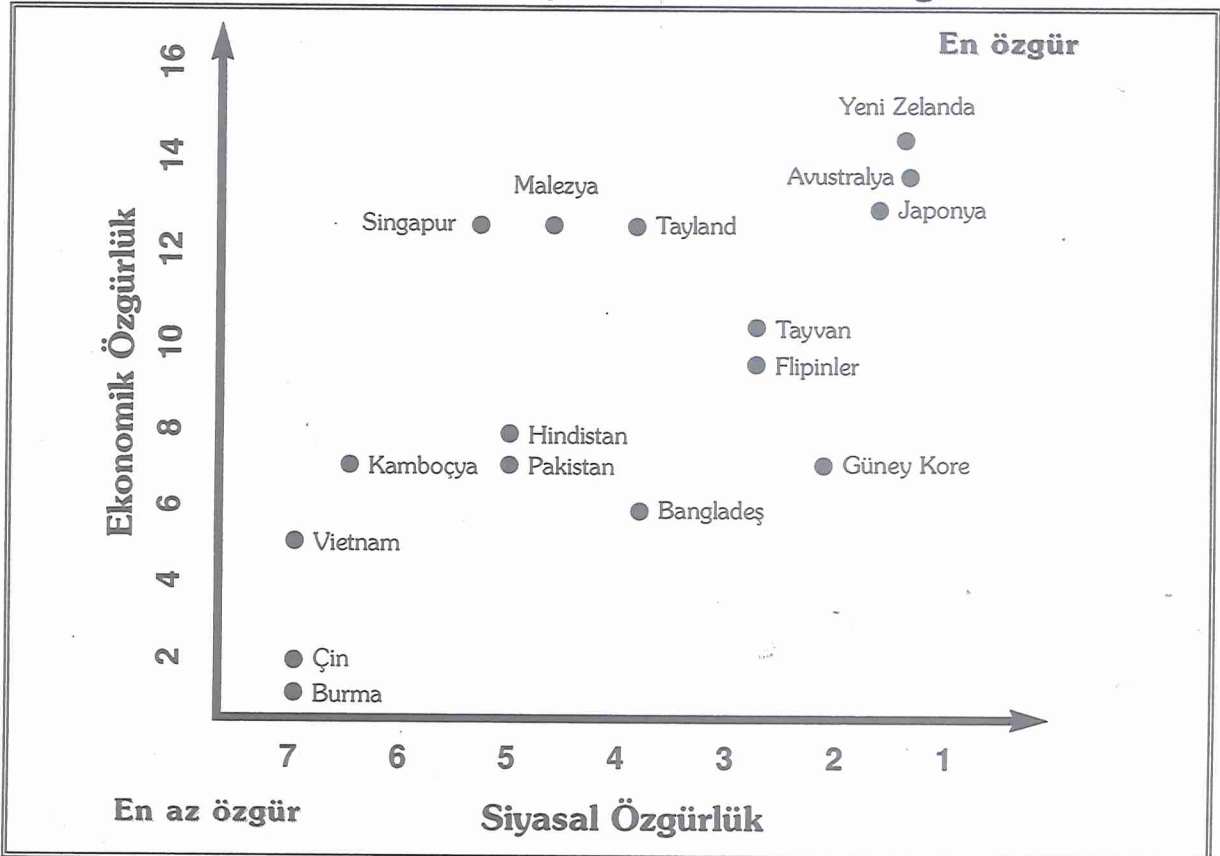
Şekil-12: Afrika'da Siyasal ve Ekonomik Özgürlük

Şekil-13: Merkezi ve Doğu Avrupa ile Eski Sovyetler Birliği'nden Ayrılarak Oluşan Bağımsız Devletlerde Siyasal ve Ekonomik Özgürlük

Şekil-14: Asya'da Siyasal ve Ekonomik Özgürlük

II. BÖLÜM

**DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE
GELİR DAĞILIMI
VE
YOKSULLUK**

Bir ülkenin gelişmişlik seviyesini sadece milli gelir ile değerlendirmek yeterli kabul edilmemektedir. Milli gelirin gerek bireyler, gerekse üretime katılan faktörler arasındaki dağılımı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirlemek açısından önem taşımaktadır. Bu bölümde dünyada ve Türkiye’de kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımına ilişkin istatistiki verilerin analizi yeralmaktadır.

1. Dünyada Gelir Dağılımı

Dünya Bankası’nın 1995 Kalkınma Raporu’ndan elde edilen veriler çerçevesinde dünyada gelir dağılımı Tablo-1’de yeralmaktadır. Dünya Bankası tarafından ülkeler üç gruba ayrılmaktadır: Düşük gelirli, orta gelirli ve yüksek gelirli ülkeler. Tabloya bakıldığında tüm ülkelerde gelir dağılımının adaletsiz olduğu görülmektedir. Nüfusun en düşük gelirli yüzde yirmisini oluşturan kesim tüm ülkelerde milli gelirin yüzde 10’undan daha az bir pay almaktadır. Nüfusun ikinci yüzde 20’lik kesimi de hemen hemen tüm ülkelerde ortalama milli gelirin yüzde 10’unu almaktadır. Nüfusun üçüncü yüzde 20’lik kesimi ortalama milli gelirden yüzde 15 oranında bir pay almaktadır. Nüfusun dördüncü yüzde 20’lik kesimi ise toplam milli gelirden yüzde 20 civarında bir pay almaktadır. Her dört kategoride de ülkeler arasında gelirin dağılımında benzerlik olması dikkat çekmektedir. Nüfusun en yüksek yüzde 20’lik kesimi ise milli gelirin yüzde 40’ından daha fazlasına sahip bulunmaktadır. Bazı ülkelerde bu oran yüzde 50’lerin üzerindedir. Zimbabwe, Güney Afrika, Brezilya, Malezya ve Meksika bu açıdan milli gelirin en adaletsiz dağılımının olduğu ülkelerdir. Öte yandan nüfusun en yüksek gelirli yüzde 10’luk kesimi ise milli gelirin yüzde 22.4’ü ile yüzde 51.3’ü arasında bir paya sahip bulunmaktadır. Tablodaki veriler zengin ile yoksul arasındaki uçurumun büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Hemen belirtelim ki, tabloda gelir dağılımı karşılaştırması yapılırken veri olmaması dolayısıyla aynı yıl esas alınmamıştır. Gelir dağılımı ile ilgili araştırmalar bir çok ülkede yeterli ve sağlıklı düzeyde değildir.

Bir ülkede gelir dağılımındaki adaletsizlik kadar ülkeler arasında gelir düzeyi açısından da dengesizlikler söz konusudur. Tablodan görüleceği üzere, düşük gelirli ülkelerde kişi başına milli gelir 500 Doların altında iken, yüksek gelirli ülkelerde kişi başına milli gelir 17.000 Doların üzerindedir. Yüksek gelirli ülkelerde kişi başına milli gelir ortalaması 23.090 Dolar, orta gelirli ülkelerde 4.370 Dolar, düşük gelirli ülkelerde ise 380 Dolardır.

Gelir dağılımı açısından bir diğer adaletsizlik de satın alma gücü paritesine göre kişi başına gelirin karşılaştırılmasında gözlemlenebilmektedir. ABD’de kişi başına milli gelirin 100 kabul edilmesi durumunda ilginç bazı sonuçları görebilmekteyiz. Buna göre 1987 yılında düşük gelirli ülkelerin kişi başına milli geliri, ABD’nin kişi başına milli gelirinin yüzde 10’undan daha azdır. 1993 yılında da benzer durum görülebilmektedir. Çin ve Vietnam’da kişi başına milli gelir ABD’deki kişi başına milli gelirin yaklaşık yüzde 5’ine tekabül etmektedir. Orta gelirli ülkelerde ise bu oran yüzde 10 ila 20 arasında değişmektedir.

Tablo-2’de ve Tablo-3’de ise gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkelerde kişisel gelir dağılımı göstergeleri yeralmaktadır. Gelir dağılımında uzun dönemli değişimleri tablolardan izlemek mümkündür. Gelişmiş ülkelerde zaman içerisinde en yüksek gelirli nüfus grubunun milli gelirden aldığı pay zamanla azalırken düşük gelirli grupların payları ise artmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde ise gelişmiş ülkelerle benzer durum söz konusudur. Bununla birlikte, kişisel gelir dağılımının halen bu ülkelerde daha adaletsiz olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yıllar itibariyle gelir dağılımında kısmi iyileşmeler görülmektedir. Ancak Brezilya’da nüfusun en yüksek gelirli yüzde 10’u oluşturan kesimin milli gelirden aldığı pay 1970 yılında yüzde 52 iken bu oran 1989’da, 67.5’a yükselmiştir.

Tablo-1: Dünyada Kişisel Gelir Dağılımı

	Gelirin veya Tüketimin Yüzde Paylaşımı							Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Gelir		
	Araştırma Yılı	En Düşük Gelirli %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	En Yüksek %20	En Yüksek Gelirli %20	Kişi Başına Milli Gelir \$1993	ABD=100 1987	1993
A. Düşük Gelirli Ülkeler								380		
Çin ve Hindistan Dahil								300		
Vietnam	1992	7.8	11.4	15.4	21.4	44.0	29.0	170		
Uganda	1989-90	8.5	12.1	16.0	21.5	41.9	27.4	180	3.2	3.6
Bangladeş	1988-89	9.5	13.4	17.0	21.6	38.6	24.6	220	4.9	5.2
Hindistan	1989-90	8.8	12.5	16.2	21.3	41.3	27.1	300	4.5	4.9
Çin	1990	6.4	11.0	16.4	24.4	41.8	24.6	490	6.3	9.4
Zimbabve	1990-91	4.0	6.3	10.0	17.4	62.3	46.9	520	-	-
B. Orta Gelirli Ülkeler										
1-Düşük Gelirli Ülkeler								1596		
Endonezya	1990	8.7	12.1	15.9	21.1	42.3	27.9	1095	10.1	10.7
Fas	1990-91	6.6	10.5	15.0	21.7	46.3	30.5	1040	13.4	12.5
Bulgaristan	1992	8.4	13.0	17.6	22.3	39.3	24.7	1140	28.5	16.6
Ürdün	1991	6.5	10.3	14.6	20.9	47.7	32.6	1190	21.4	16.6
Tunus	1990	5.9	10.4	15.6	22.1	46.3	30.7	1720	18.7	19.3
Rusya Federasyonu	1992	4.2	9.8	15.3	22.8	48.0	31.5	2340	35.8	20.4
2-Üst Orta Gelirli Ülk.								4370		
Venezuela	1989	4.8	9.5	14.4	21.9	49.5	33.2	2840	34.1	32.9
Güney Afrika	1993	5.3	5.8	9.8	17.7	63.3	47.3	2980	-	-
Brezilya	1989	2.1	4.9	8.9	16.8	67.5	51.3	2930	24.8	24.1
Malezya	1989	4.6	8.3	13.0	20.4	53.7	37.9	3140	23.8	32.1
Meksika	1984	4.1	7.8	12.3	19.9	55.9	39.5	3610	28.2	27.5
Kore	1988	7.4	12.3	16.3	21.8	42.2	27.6	7600	27.7	38.9
C. Yüksek Gelirli Ülk.								23090		
Avusturya	1985	4.1	11.1	17.5	21.9	42.2	25.8	17500	73.3	72.4
Hong-Kong	1980	5.4	10.8	15.2	17.7	47.7	31.3	18060	73.2	87.1
İtalya	1986	6.8	12.0	16.7	16.8	41.0	25.3	19840	70.6	72.1
Fransa	1989	5.6	11.8	17.2	20.4	41.9	26.1	22490	76.2	76.8
ABD	1985	4.7	11.0	17.4	19.9	41.9	25.0	24740	100.0	100.0
Japonya	1979	8.7	13.2	17.4	21.8	37.5	22.4	31490	74.6	84.3

Kaynak: World Bank, World Development Report, 1995. (Yeni Türkiye, Sayı 6, s. 272'den aktarıldı.)

Tablo-2: Gelişmiş Ülkelerde Kişisel Gelir Dağılımı

Ülkeler	Yıllar	<u>Nüfus Yüzdelerinin Gelirden Aldığı Pay</u>			
		En Yüksek Gelirli - %5	En Yüksek Gelirli %20	En Düşük Gelirli %20	En Düşük Gelirli %60
Batı Almanya	1950	24.0	48.0	-	29.0
	1959	18.0	43.0	-	34.0
	1978	-	39.5	-	37.4
	1984	23.4	38.7	6.8	37.3
Hollanda	1949	17.0	45.5	-	34.0
	1977	-	37.0	-	39.6
	1981	-	36.2	-	40.6
	1983	-	38.3	6.9	38.0
Danimarka	1939	24.5	51.0	-	27.0
	1955	17.5	44.0	-	32.0
	1981	-	38.6	5.4	35.8
İngiltere	1949	23.5	47.5	-	-
	1957	18.0	41.5	-	-
	1980	-	39.0	-	37.0
	1981	-	-	5.8	-
İsveç	1930	30.0	59.0	-	19.0
	1945	24.0	52.0	-	23.0
	1981	-	41.7	5.0	37.3
İtalya	1969	-	46.0	-	32.0
	1980	-	44.0	-	34.0
	1986	-	41.0	6.8	35.5
Fransa	1962	-	53.7	-	23.5
	1975	-	45.8	-	32.4
	1979	-	40.8	6.3	35.6
ABD	1935	18.0	51.5	-	27.7
	1959	14.0	43.9	-	34.3
	1985	-	41.9	4.7	32.7
Japonya	1979	-	44.6	5.2	33.6
Kanada	1987	-	40.2	5.7	35.2

Kaynak: İsmail Karaman, Dünyada ve Türkiye'de Gelir Dağılımı, Yeni Türkiye, Sayı 6, Eylül-Ekim 1995 s. 156.

Tablo-3: Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişisel Gelir Dağılımı

Ülkeler	<u>Yüzde 20'lik Nüfus Gruplarına Düşen Gelir Payları</u>					
	Yıllar	En Düşük Gelirli %5	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20
Hindistan	1964	5.0	11.0	13.9	19.0	52.0
	1976	7.0	9.2	12.8	20.5	49.4
	1990	8.8	12.5	16.2	21.3	41.3
Filipinler	1965	3.9	7.9	12.5	20.3	55.4
	1971	5.2	9.0	12.8	19.0	54.0
	1988	6.5	10.1	14.4	21.2	47.0
Malezya	1970	3.4	8.0	12.6	20.1	55.9
	1973	3.5	7.7	12.4	20.3	56.1
	1989	4.6	8.3	13.0	20.4	53.7
Mısır	1965	4.2	9.8	15.5	23.5	47.0
	1974	5.8	10.7	14.7	20.8	48.0
Brezilya	1970	3.1	6.9	10.8	17.0	52.2
	1972	2.0	5.0	9.4	17.0	66.6
	1989	2.1	4.9	8.9	16.8	67.3
Peru	1970	1.5	5.0	12.0	21.5	60.0
	1972	1.9	5.1	11.0	21.0	61.0
	1986	4.9	9.2	13.7	21.0	51.4
Meksika	1970	4.0	6.5	9.5	16.0	64.0
	1977	2.9	7.0	12.0	20.4	57.7
	1984	4.1	7.8	12.3	19.9	55.9
Singapur	1982	5.1	9.9	14.6	2.4	48.9
Hong Kong	1980	5.4	10.8	15.2	21.6	47.0
Kore	1980	-	-	-	-	16.0*

Kaynak: İsmail Karaman, Dünyada ve Türkiye'de Gelir Dağılımı, Yeni Türkiye, Sayı 6, Eylül-Ekim 1995 s. 157.

* En Yüksek gelirli yüzde 5 nüfusun payı.

Buraya kadarki açıklamalarımızda dünyada milli gelirin bölüşümü ile ilgili istatistikleri ele almış ve yorumlamış bulunuyoruz. Açıklamalar çok net olarak zengin ve yoksul arasındaki uçurumun giderek büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Zengin ile yoksul arasında parasal gelir yönünden söz konusu olan bu uçurum yoksulluğun sadece bir yönünü ortaya koymaktadır. "Gelir Yoksulluğu" (Income Poverty) adı verilen bu durum yoksulluğu parasal olarak ölçmektedir. Başka bir ifadeyle, gelir yoksulluğu temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli minimum gelir seviyesinin altında -bu genellikle yoksulluk sınırı olarak adlandırılmaktadır.- bir gelire sahip olanların durumunu ifade etmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan 1996 Beşeri Gelişme Raporu'nda "Gelir Yoksulluğu" dışında bir de "Sosyal İmkanlar Yoksulluğu" (Capability Poverty)'nin dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. Sosyal imkanlar yoksulluğu, parasal gelir dışında minimum düzeyde gerekli sosyal imkanlara bireylerin ne ölçüde sahip olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen bu yeni kavram yoksulluğun sadece parasal gelir ile ölçülemeyeceğini, bireylerin insani gelişme için gerekli temel ihtiyaçlara ne ölçüde sahip olduklarının da ölçülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

UNDP tarafından geliştirilen Sosyal İmkanlar Yoksulluğu İndeksi başlıca üç kriterden hareketle ölçülmektedir. Bu kriterler;

1- Sağlıklı büyüme kriteri: 5 yaşın altında olan ve uluslararası standartlarda bir ağırlığın altındaki çocukların toplam nüfus içindeki yüzdesi ele alınmaktadır.

2- Sağlıklı üreme imkanı: Uzman sağlık personeli olmaksızın gerçekleştirilen doğum yüzdesi ikinci kriteri oluşturmaktadır.

3- Kadınlarda okuma yazma imkanı: 15 yaş ve üstünde olup okuma yazma bilmeyen kadınların toplam nüfus içindeki yüzdesi üçüncü kriteri oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen üç kriter için hesaplanan yüzdeler birleştirilerek tek yüzdeye dönüştürülmekte ve bu oran "sosyal imkanlar yoksulluğu" indeks puanını ortaya koymaktadır.

Önemle belirtelim ki, UNDP tarafından geliştirilen "sosyal imkanlar yoksulluğu" indeksi yoksulluğu, bireylerin milli gelirden aldığı paya göre ölçmemektedir. Söz konusu indeks, bireylerin belirli yaşam standardına sahip olmada ne ölçüde yetersiz olduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo-4'de sosyal imkanlar yoksulluğu indeks sıralaması yer almaktadır. 1993 yılına ait olan indeks sadece gelişmekte olan ülkeleri kapsamaktadır. İndeks sıralamasında ilk sırada Şili yer almaktadır. ikinci sırada Trinidad ve Tobago, üçüncü sırada Uruguay, dördüncü sırada Kosta Rika, beşinci sırada Arjantin yer almaktadır. 101 ülkeyi kapsayan araştırmada Türkiye 31. sırada bulunuyor. İndeks sıralamasında en altta Nepal yer almakta, bu ülkeyi Bangladeş, Afganistan, Nijerya, Etyopya ve Bhutan izlemektedir. Örneğin, Nepal'da kadınların yüzde 94'ü bir sağlık personeli olmaksızın doğum yapmakta, 5 yaşın altındaki çocuk nüfusun yüzde 51'i normal bir kiloya sahip bulunmakta ve kadınların (15-) yüzde 87'si okuma yazma imkanına sahip bulunmamaktadır.

Tablodan açıkça anlaşıldığı üzere parasal gelir yoksulluğu ile sosyal imkanlar yoksulluğu arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Kişi başına reel GSYİH'sı göreceli olarak düşük olan ülkelerde sosyal imkanlar yoksulluğu da yüksektir.

Tablo-4: Dünyada Sosyal İmkanlar Yoksulluğu İndeksi (1993)

Ülke Adı	Sosyal imkanlar yoksulluğu indeks değeri	Sağlık personeli olmaksızın yapılan doğumlar% (1983-94)	Beş yaşın altında olup yeterli beslenemeyen çocuklar% (1985-95)	Kadınların okuma yazma oranı % (1993)	Kişi başına reel GSYİH (Satın alma gücü paritesi) (Dolar) 1993	
1	Şili	2.8	2	1	5.5	8.900
2	Trinidad ve Tobago	4.1	2	7	3.4	8.670
3	Uruguay	4.7	4	7	2.6	6.500
4	Kosta Rika	6.1	7	6	5.4	5.680
5	Arjantin	6.3	13	2	4.1	8.350
6	Barbados	6.5	10	6	3.6	10.570
7	Panama	7.2	4	7	10.5	5.890
8	Hong Kong	7.3	0	9	12.9	21.560
9	Singapur	7.7	0	8	15.0	19.350
10	Küba	7.8	10	8	5.4	3.000
11	Kore Cum.	8.6	11	11	3.9	9.170
12	Birleşik Arap Emirlik.	9.9	1	7	21.8	20.940
13	Brezilya	10.0	5	7	18.0	5.500
14	Kuveyt	10.8	1	5	26.4	21.630
15	Jamaika	12.3	18	7	11.7	3.180
16	Dominik Cum.	12.4	8	10	18.8	3.690
17	Mangolia	12.6	1	12	24.4	2.090
18	Kolombiya	13.4	19	12	9.4	5.790
19	Ürdün	14.2	13	6	23.3	4.380
20	Ekvator	15.0	16	17	12.5	4.400
21	Venezuela	15.2	31	5	10.1	8.300
22	Paraguay	15.9	34	4	10.1	3.340
23	Meksika	16.9	23	14	13.6	7.040
24	Çin	17.5	6	17	29.1	2.300
25	Guyana	18.4	30	22	3.0	2.140
26	Sri Lanka	19.3	6	38	13.8	3.030
27	Vietnam	20.1	5	45	10.5	1.040
28	Mauritius	2.6	15	24	32.8	12.510
29	Malezya	20.6	13	25	23.7	8.360
30	Tayland	21.1	29	16	8.6	6.350
31	Türkiye	21.2	24	10	29.1	4.210
32	Zimbabwe	22.3	30	16	21.4	2.100
33	Honduras	22.4	19	19	28.8	2.100
34	Libya Halk Cum.	22.9	24	4	30.7	6.125
35	Nikaragua	24.3	27	12	34.1	2.280
36	Lübnan	24.9	55	9	10.6	2.500
37	Swaziland	25.1	39	10	24.4	2.940
38	Suudi Arabistan	25.1	10	13	52.4	12.600
39	El Salvador	25.6	34	11	31.5	2.360
40	Peru	25.7	48	11	18.4	3.320
41	Gabon	28.4	20	15	50.1	3.861
42	Filipinler	28.8	47	33	6.1	2.590
43	İran	29.8	30	16	43.6	5.380
44	Tunus	29.9	31	10	48.4	4.950
45	Botswana	30.4	22	27	42.2	5.220

46	Güney Afrika	30.4	29	43	19.2	3.127
47	Bolivya	31.6	53	16	25.1	2.510
48	Suriye	32.7	36	12	47.0	4.196
49	Kamerun	33.5	46	14	51.0	2.220
50	Kenya	33.8		22	33.2	1.400
51	Myanmar	34.4	43	37	23.4	650
52	Zambia	35.1	49	25	31.3	1.110
53	Maldives	35.5	43	56	7.4	2.200
54	Madagaskar	36.7	44	39	27.0	700
55	Gambiya	38.0	20	17	76.9	1.190
56	Lesotho	38.6	60	16	40.0	9.80
57	Gana	39.3	41	27	49.5	2.000
58	Tanzanya	39.4	47	25	46.1	630
59	Irak	39.9	50	12	57.7	3.413
60	Kongo	41.7	65	24	36.2	2.750
61	Kamboçya	42.0	53	38	35.0	1.250
62	Endonezya	42.3	64	40	23.1	3.270
63	Mısır	43.7	59	9	63.0	3.800
64	Malawi	44.1	45	27	60.2	710
65	Sudan	44.3	31	34	68.0	1.350
66	Zaire	44.7	66	33	35.1	300
67	Guatemala	45.0	49	34	52.4	3.400
68	Togo	45.4	46	24	65.7	1.020
69	Uganda	45.9	62	23	52.3	910
70	Merkezi Afrika Cum.	46.0	54	32	52.1	1.050
71	Cote d'Ivoire	46.7	55	12	72.6	1.620
72	Liberya	47.1	42	20	79.3	843
73	Cezayir	49.5	82	9	54.2	5.570
74	Fas	49.7	69	9	71.2	3.270
75	Papua Yeni Gine	49.8	80	30	39.4	2530
					78.5	
76	Senegal	50.9	54	20	51.4	1.710
77	Rwanda	51.5	74	29	56.2	740
78	Nijerya	51.6	63	36	76.8	1.540
79	Benin	51.9	55	24	57.9	1.650
80	Lao Halk Cum.	54.6	52	52		1458
81	Gine	56.0	64	24	79.9	1.800
82	Gine-Bissau	56.6	73	37	59.9	860
83	Haiti	57.8	80	34	59.5	1.050
84	Mali	59.4	68	31	79.2	530
85	Burkina Faso	59.7	58	30	91.6	780
86	Mauritania	60.8	60	48	74.7	1.610
87	Pakistan	60.8	65	40	77.0	2.160
88	Çad	61.2	85	31	67.6	690
89	Hindistan	61.5	67	53	64.0	1.240
90	Sierre Leone	62.3	75	29	83.3	860

91	Yemen	62.7	84	30	74.0	1.600
92	Somali	63.7	98	39	54.0	712
93	Angola	64.0	85	35	72.1	674
94	Burundi	66.1	81	38	79.1	670
95	Mozambik	66.9	75	47	78.6	540
96	Bhutan	68.2	93	38	73.8	790
97	Etyopya	70.1	86	48	76.5	420
98	Nijerya	71.7	85	36	93.9	790
99	Afganistan	72.5	91	40	86.5	819
100	Bangladeş	76.9	90	66	75.0	1.290
101	Nepal	77.3	94	51	87.0	1.000

Kaynak : UNDP, Human Development Report, 1996.

1996 yılı Beşeri Gelişme Raporu'nda dünyada hem gelir yoksulluğunun, hem de sosyal imkanlar yoksulluğunun tehlikeli boyutlarda olduğu, zengin ile yoksul arasındaki uçurumun giderek büyüdüğü ortaya konuluyor. Söz konusu rapordaki şu çarpıcı bilgiler sorunun ne ölçüde büyük olduğunu açıkça gözler önüne seriyor:

- Dünya giderek iki kutuplu bir konuma geliyor. Bir tarafta zenginler, diğer tarafta yoksullar. 1993 yılında 23 trilyon Dolar olan GSYİH'nın 18 trilyon Dolarına gelişmiş ülkeler sahip iken, gelişmekte olan ülkelerin payı sadece 5 trilyon Dolar dolayında bulunuyor.

- Dünya nüfusunun en yoksul yüzde 20'lik kesiminin toplam gelir içerisindeki payı son 30 yıl içerisinde yüzde 2.3'den yüzde 1.4'e gerilemiş bulunuyor.

- Dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'lik kesiminin toplam gelir içerisindeki payı ise son 30 yıl içinde yüzde 70'den yüzde 85'e yükselmiş bulunuyor.

- Kişi başına milli gelir yönünden ülkeler arasındaki uçurum giderek büyüyor. Zaire, Afganistan, Nijer, Etyopya, Mozambik, Angola, Somali, Çad, Rwanda, Liberya, Uganda, Malawi, Madagaskar gibi ülkelerin kişi başına reel GSYİH'ları 1000 Doların altında bulunuyor. Gelişmiş ülkelerin bir çoğunun geliri ise 20.000 Doları aşmış durumda.

- Kişisel gelir dağılımı tüm dünyada adil olmamakla birlikte, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bölüşümün daha da adaletsiz olduğu görülüyor. Nüfusun en yoksul yüzde 20'lik kesiminin ortalama kişi başına düşen gelirden aldığı pay az gelişmiş ülkelerde çok daha az durumda. (Bkz. Tablo-5.) Örneğin, Japonya'da nüfusun en yoksul yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay, Tanzanya'ya kıyasla 130 kat daha fazla. Yine Japonya'da ortalama kişi başına gelir (24.240 Dolar) Tanzanya'dakinden (580 Dolar) 36 kat daha fazla.

- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı raporuna göre dünyadaki en zengin 358 kişinin serveti, nüfusun en yoksul yüzde 45'ini oluşturan kesiminin yıllık gelirine eşit bulunuyor. Bir başka ifadeyle 358 kişinin serveti 2.3 milyar insanın gelirine eşit durumda.

- Gelir dağılımında yoksulluk düzeyinde coğrafi bölgeler açısından da büyük farklar bulunuyor. Dünyanın en yoksul ülkeleri Afrika ve Güney Asya'da bulunuyor. (Bkz. Tablo-6.)

Tablo-5: Çeşitli Ülkelerde En Yoksul %20'lik Kesime Düşen Kişi Başına Milli Gelir(1993)

Ülke	Ortalama Kişi Başına Milli Gelir (1)	En Yoksul %20'lik Kesimin Kişi Başına Geliri (2)	2/1
ABD	24.240	5.814	23.9
Japonya	20.850	9.070	43.5
Hollanda	17.330	7.105	40.9
İngiltere	17.210	3.958	22.9
Kore Cumh.	9.630	3.563	36.9
Şili	8.400	1.386	16.5
Macaristan	6.050	3.297	54.5
Brezilya	5.370	564	10.5
Guatemala	3.350	352	10.5
Endonezya	3.150	1.370	43.5
Nijerya	1.400	357	25.5
Hindistan	1.220	537	44.0
Bangladeş	1.290	613	47.5
Nepal	1020	464	45.4
Guinea-Bissau	840	88	10.4
Tanzanya	580	70	12.1
Türkiye	5.000	520	10.4

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996.

Tablo-6: Dünyada Yoksulluk (1990'lı Yıllar)

Bölge	Yoksulluk Düzeyi
Gelişmekte Olan Ülkeler	Nüfusun üçte biri (1.3 milyar insan) yoksulluk içinde yaşıyor.
Gelişmiş Ülkeler	100 milyondan fazla insan yoksulluk sınırı altında yaşıyor. 5 milyondan fazla insan evsiz.
Doğu ve Güneydoğu Asya ve Pasifik	Yaklaşık 170 milyon insan yoksulluk içinde yaşıyor.
Güney Asya	560 milyon insan yoksulluk içinde. Bu neredeyse dünyadaki nüfusun yarısı.
Arap Ülkeleri	73 milyondan fazla insan yoksulluk sınırı altında. 10 milyondan fazla insan yiyecek sıkıntısı içinde.
Latin Amerika ve Karayipler	Yaklaşık 110 milyon insan yoksul.
Afrika	Bölge nüfusunun üçte biri (yaklaşık 170 milyon) yiyecek sıkıntısı içinde.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996.

2. Türkiye'de Gelir Dağılımı

Türkiye diğer ülkelerle karşılaştırıldığında kişisel gelir dağılımının diğer ülkelerde olduğu gibi adaletsiz olduğu görülmektedir. Ülkemizde ilk resmi gelir dağılımı araştırması 1963 yılında DPT tarafından, en son gelir dağılımı araştırması ise Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1994 yılında yapılmıştır. Resmi gelir dağılımı araştırmalarının sonuçları Tablo-7'de gösterilmiştir. 1963 yılı, 1987 yılı ile karşılaştırıldığında ülkemizde gelir dağılımında kısmi bir iyileşme görülmektedir. Gini katsayısında da bu durum gözlemlenebilmektedir. Bununla birlikte, nüfusun en alt yüzde 20'lik kesiminin payı 1987'de sadece yüzde 5 olarak hesaplanmıştır. 1996 yılında DİE tarafından açıklanan 1994 Hane Halkı Gelir Dağılımı rakamlarına göre milli gelir pastasının yüzde 54.9'luk bölümünü en zengin yüzde 20'lik kesim alırken, en yoksul yüzde 20 sadece yüzde 4.9 pay almaktadır.

Tablo-7: Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı

Nüfus Yüzdeleri	Nüfus Yüzdelerinin Gelirden Aldığı Pay		
	1963 DPT Araştırması	1987 DİE Araştırması	1994 DİE Araştırması
Birinci %20	4.50	5.24	4.9
İkinci %20	8.50	9.61	8.6
Üçüncü %20	11.50	14.06	12.6
Dördüncü %20	18.50	21.15	19.0
Beşinci %20	57.00	49.94	54.9
En Yüksek %5	-	23.01	-
Gini Katsayısı	0.55	0.43	-

Kaynak: DİE, 1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, Gelir Dağılımı, Ankara: DİE, 1990; DPT, Gelir Dağılımı Araştırması, 1973, Ankara: 1976.

Ülkemizde fonksiyonel gelir dağılımına ilişkin istatistikler incelendiğinde milli gelirin üretim faktörleri arasında dağılımının da adaletsiz olduğu görülmektedir. 1973 yılında DPT’nin yaptığı araştırma ile 1987 DİE araştırmasının sonuçları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. 1973 yılında milli gelir içinde kar, faiz ve rant gelirlerinin payı yüzde 41, ücret gelirinin payı yüzde 28, küçük üreticilerin payı ise yüzde 30’dur. 1987 DİE araştırmasında ise fonksiyonel gelir dağılımında önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. Ücretlilerin milli gelirden aldığı pay bir ölçüde azalırken, kar, faiz ve kira gelirlerinin payı artmış, toplam olarak bu üç gelirin payı yüzde 68’e ulaşmıştır. DİE araştırması ülkemizde milli gelirin fonksiyonel dağılımının adaletsiz olduğunu ortaya koymaktadır.

**Tablo-8: Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı
(1973 DPT Araştırması)**

Faktör Gelirleri	Faktör Gelirlerinin Payları (%)
Kar, Faiz, Rant	41.2
Ücret	28.3
Küçük Üretici	30.5
Toplam	100

Kaynak: DPT, Gelir Dağılımı Araştırması, 1973, Ankara: 1976.

**Tablo-9: Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı
(1987 DİE Araştırması)**

Faktör Gelirleri	Faktör Gelirlerinin Payları		
	Kent (%)	Kır (%)	Ülke Geneli (%)
Ücret	34.36	16.97	26.99
Müteşebbis	44.08	76.19	52.9
Kira	18.32	6.42	13.28
Faiz	3.23	0.42	2.04

Kaynak: DİE, Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi: Gelir Dağılımı, 1987, Ankara: 1990.

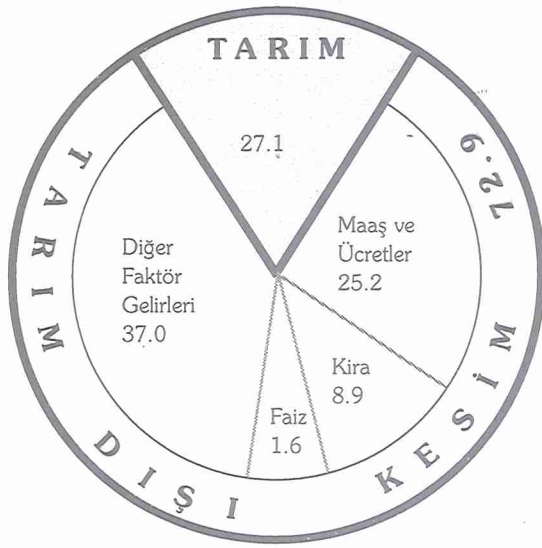
DPT’den iki araştırmacının 1980-1994 yıllarını kapsayan fonksiyonel gelir dağılımı araştırması sonuçları da ülkemizde üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payın adaletsiz olduğunu göstermektedir. 1980-1994 döneminde toplam yurt içi faktör gelirleri içinde tarım kesiminin payı sürekli azalırken, sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişmenin sonucu olarak tarım-dışı kesimin payının arttığı görülmektedir. 1980 yılında tarım kesiminin yurt içi faktör gelirleri içindeki payı yüzde 27.1 iken, 1994 yılında bu oran yüzde 15.9’a inmiştir. Tarım-dışı kesimin payı ise sözkonusu dönemde yüzde 72.9’dan yüzde 84.1’e yükselmiştir.

Tarım-dışı kesim içinde toplam maaş ve ücretlerin payı 1980’de yüzde 25.2 iken, bu oran 1986 yılında yüzde 17’ye kadar düşmüş, 1987 yılından itibaren tekrar artış göstererek 1994 yılında yüzde 25.3 seviyesine ulaşmıştır.

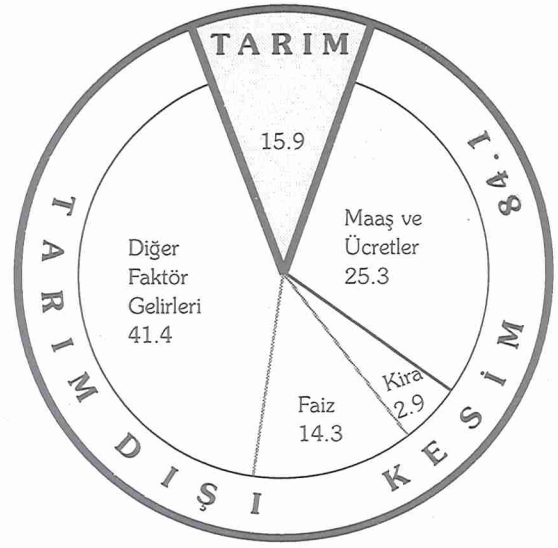
Faiz gelirlerinin faktör gelirleri içerisindeki payı ise 1980 yılında yüzde 1.6’dan, 1994 yılında yüzde 14.3’e kadar yükselmiştir. Başlıca kar gelirlerinden oluşan diğer faktör gelirlerinde de artış sözkonusu olmuştur. 1980 yılında kar gelirinin faktör gelirleri içindeki payı yüzde 37’den 1994 yılında yüzde 41.4’e yükselmiştir. Özetle, milli gelirin fonksiyonel dağılımı 1980 ve 1994 yıllarında karşılaştırmalı olarak aşağıdaki grafiklerden izlenebilir.

Kira gelirlerinin toplam yurt içi faktör gelirleri içindeki payı 1980’de yüzde 5.9 iken, bu oran sürekli azalarak 1994 yılında yüzde 2.9’a kadar inmiştir.

Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı, 1980 ve 1994

1980

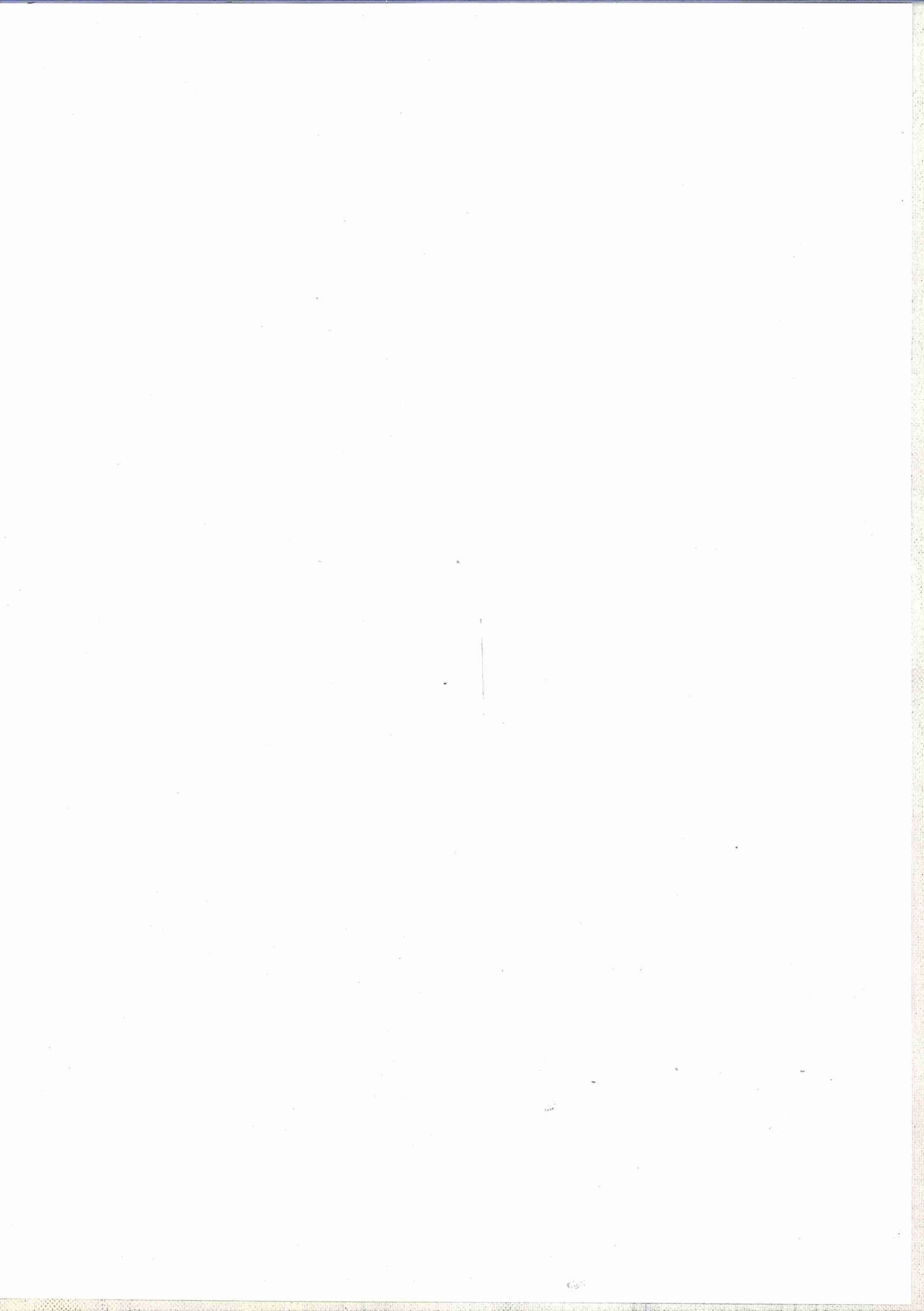

1994

Tablo-10: Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı (1980-1994)

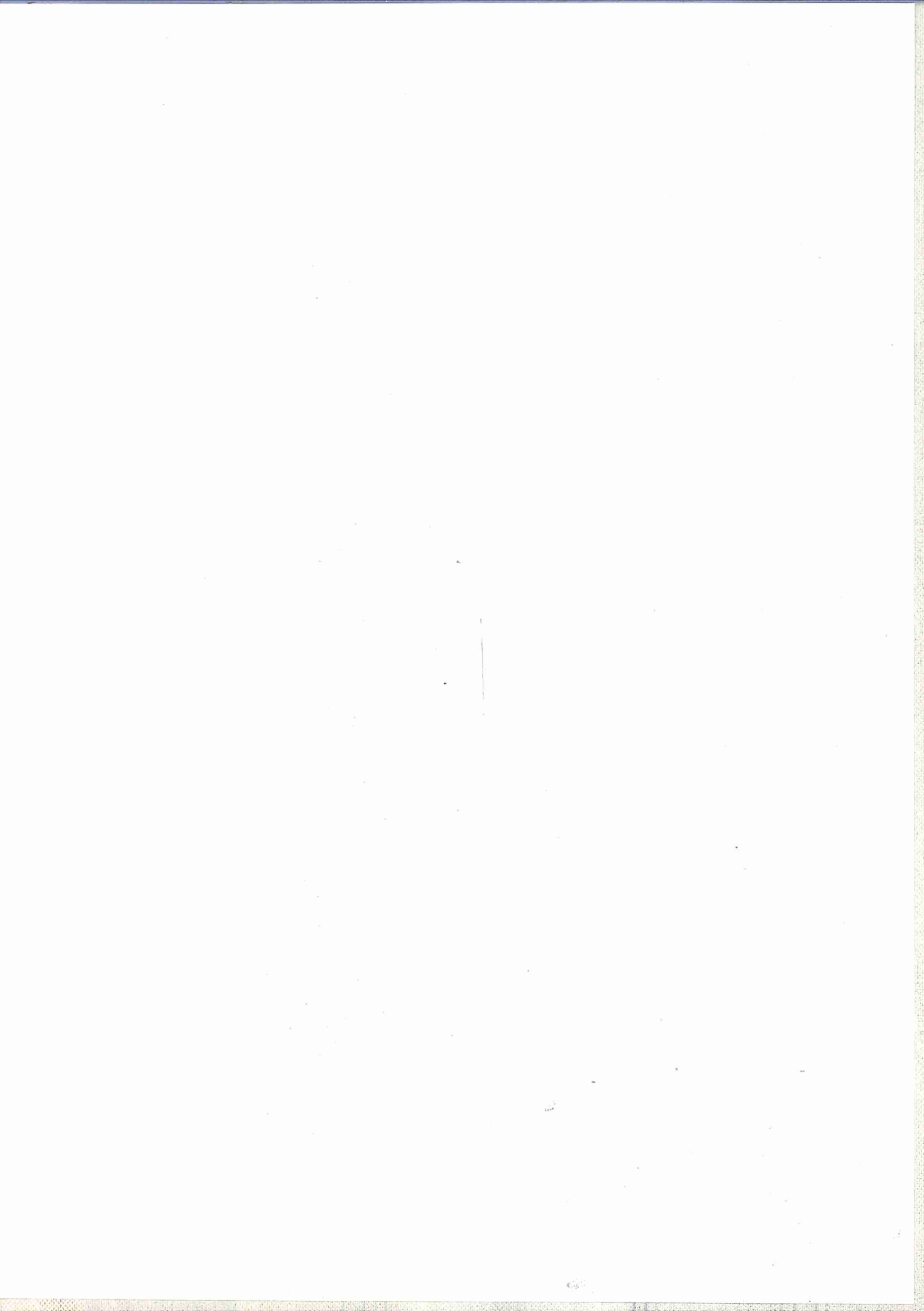
Yıllar	Yurt İçi Faktör Gelirleri Toplamı	Tarım	Toplam	Tarım Dışı Faktör Gelirleri						
				Maaş ve Ücretler			Maaş ve Ücretler Dışı Kesim Gelirleri			
				Toplam	Kamu Kesimi	Özel Kesimi	Toplam	Kira Gelirli	Faiz Gelirleri	Diğer Faktör Gelirleri
1980	100.00	27.10	72.90	25.24	14.78	10.46	47.65	8.97	1.60	37.09
1981	100.00	24.89	75.11	22.14	12.01	10.13	52.97	8.04	3.48	41.44
1982	100.00	23.16	76.84	20.01	10.38	9.62	56.83	8.13	5.89	42.81
1983	100.00	21.84	78.16	21.74	11.10	10.63	56.42	8.15	6.49	42.78
1984	100.00	22.18	77.82	19.40	9.98	9.42	58.43	7.56	7.46	43.41
1985	100.00	20.92	79.08	17.26	8.83	8.43	61.82	7.78	7.95	46.09
1986	100.00	20.81	79.19	17.02	8.73	8.29	62.19	7.24	7.13	47.79
1987	100.00	18.81	81.19	20.26	9.60	10.66	60.93	6.16	6.21	48.55
1988	100.00	18.14	81.86	20.91	9.35	11.56	60.95	4.70	8.58	47.67
1989	100.00	17.87	82.13	24.86	12.87	11.99	57.27	3.87	8.40	44.99
1990	100.00	18.78	81.22	28.91	15.58	13.33	52.31	3.38	7.09	41.84
1991	100.00	16.13	83.87	35.49	19.31	16.18	48.37	3.72	8.11	36.54
1992	100.00	15.65	84.35	34.82	19.83	14.99	49.54	3.80	8.72	37.02
1993	100.00	14.87	85.13	35.37	20.47	14.90	49.76	3.55	10.39	35.82
1994	100.00	15.90	84.10	25.38	14.11	11.26	58.72	2.93	14.36	41.44

Kaynak: Adil Temel ve Mehmet Ali Kelleci, "Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımında Gelişmeler (1980-1994)", Yeni Türkiye, Sayı 6, Eylül-Ekim 1995, s.174.

III. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BEŞERİ GELİŞME

1. Dünyada Beşeri Gelişme

Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) adını taşıyan ünite tarafından 1990 yılından bu yana Beşeri Gelişme Raporu adını taşıyan bir yıllık araştırma yayınlanmaktadır. Bu raporda ülkelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmak için Beşeri Gelişme İndeksi (Human Development Index) adı verilen bir indeks geliştirilmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, yayınladığı raporda ülkeler arasındaki gelişme düzeyinin sadece kişi başına milli gelirdeki artışla (ekonomik büyüme) ölçülmesinin doğru olmadığını ifade etmektedir. Bir ülkedeki milli gelir artışının yüksek olması o ülkenin gelişmiş ülke olarak kabul edilmesi için yeterli değildir. Ekonomik büyüme kavramının dışında "sosyo-ekonomik gelişme" kavramı ülkeler arasındaki refah ve yaşam standartını açıklamak için daha doğrudur. Başlıca bu gerekçelerden hareketle hazırlanan Beşeri Gelişme Raporu'nda sosyo-ekonomik gelişme düzeyi başlıca üç kriterden yola çıkılarak tespit edilmektedir:

1- Yaşam standardı: Kişi başına düşen milli gelirin yerel geçim maliyetlerine uyarlanmasıyla hesaplanmaktadır. Buna "Satınalma Gücü Paritesi" (SPG) adı verilmektedir.

2. Eğitim standardı: Beşeri gelişme indeksinin hesaplanmasında kullanılan ikinci kriter ülkenin eğitim düzeyidir. İndeksde eğitim düzeyini tespit etmek için iki ayrı faktörden yararlanılmaktadır:

● Yetişkinler arasındaki okuma-yazma oranı: (Bu oran "okuma yazma indeksi"ni oluşturmaktadır.)

● Ortalama eğitim süresi (okullaşma indeksi): Eğitim standardı, okuma yazma indeksi ile okullaşma indeksinden oluşmaktadır. Okuma yazma oranı, indeksin hesaplanmasında üçte iki, diğeri ise üçte bir ağırlık taşımaktadır.

3- Sağlık standardı: Bir ülkedeki ortalama yaşam süresi beklentisi esas alınarak sağlık standardı beşeri gelişme indeksine dahil edilmektedir.

Birleşmiş Milletler raporunda ülkeler yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde oluşturulan Beşeri Gelişme İndeksine göre üç kategoriye ayrılmaktadır:

● Yüksek beşeri gelişme düzeyine sahip ülkeler: İndeks puanı 0.800 ila 1.0 arasında olan ülkeler bu grupta yer almaktadır.

● Orta düzeyde beşeri gelişmeye sahip ülkeler: İndeks Puanı 0.500 ila 0.799 arasında olan ülkeler bu grupta yer almaktadır.

● Düşük düzeyde beşeri gelişmeye sahip ülkeler: İndeks puanı 0 ila 0.499 arasında olan ülkeler bu grupta yer almaktadır.

1996 yılı Beşeri Gelişme Raporu'na göre dünyada ülkelerin beşeri gelişme sıralaması Tablo-1'de yer almaktadır. Tablo'da "yüksek beşeri gelişme" düzeyine sahip 57 ülke yer almaktadır. Toplam 174 ülke içerisinde Kanada, dünyada beşeri gelişme düzeyine sahip en yüksek ülkedir. Bu ülkeyi ABD, Japonya, Hollanda, Norveç, Finlandiya, Fransa, İzlanda, İsveç ve İspanya izlemektedir.

Tablo1: Beşeri Gelişme İndeksi 1996

	Ortalama Yaşam Beklentisi 1993	Yetişkinler Okuma Yazma Oranı %1993	Okullaşma Oranı % 1993	Reel Kişi Başına GSYİH (SGP\$) 1993	Yerel Geçim Maliyetlerine Uyarlanmış Reel Kişi Başına GSYİH 1993 \$	Beşeri Gelişme İndeksi Değeri 1993
Yüksek Beşeri Gelişme	73.8	97.2	79	14.922	5.908	0.901
1 Kanada	77.5	99.0	100	20.950	5.947	0.951
2 ABD	76.1	99.0	96	24.680	5.973	0.940
3 Japonya	79.6	99.0	78	20.660	5.947	0.938
4 Hollanda	77.5	99.0	78	20.660	5.931	0.938
5 Norveç	77.0	99.0	90	20.370	5.946	0.937
6 Finlandiya	75.8	99.0	96	16.320	5.913	0.935
7 Fransa	77.0	99.0	88	19.140	5.943	0.935
8 İzlanda	78.2	99.0	82	18.640	5.941	0.934
9 İsveç	78.3	99.0	80	17.900	5.937	0.933
10 İspanya	77.7	98.0	87	13.660	5.901	0.933
11 Avustralya	77.8	99.0	79	18.530	5.940	0.929
12 Belçika	76.5	99.0	85	19.540	5.944	0.929
13 Avusturya	76.3	99.0	85	19.115	5.942	0.928
14 Y. Zelanda	75.6	99.0	89	16.720	5.914	0.927
15 İsviçre	78.1	99.0	75	22.720	5.950	0.926
16 İngiltere	76.3	99.0	83	17.230	5.928	0.924
17 Danimarka	75.3	99.0	87	20.200	5.946	0.924
18 Almanya	76.1	99.0	79	18.840	5.941	0.920
19 İzlanda	75.4	99.0	84	15.120	5.909	0.919
20 İtalya	77.6	97.4	70	18.160	5.938	0.914
21 Yunanistan	77.7	93.8	78	8.950	5.825	0.909
22 Hong Kong	78.1	91.5	71	21.560	5.948	0.909
23 Kıbrıs	77.1	94.0	76	14.060	5.909	0.909
24 İsrail	76.6	95.0	76	15.130	5.909	0.908
25 Barbados	75.7	97.1	78	10.570	5.850	0.906
26 Bahama	73.2	98.1	75	16.180	0.895	
27 Luksemburg	75.8	99.0	57	25.390	5.975	0.895
28 Malta	76.2	87.0	76	11.570	5.878	0.886
29 Kore	71.3	97.6	81	9.710	5.837	0.886
30 Arjantin	72.2	96.0	80	8.350	5.814	0.885
31 Kosta Rika	76.4	94.5	68	5.680	5.680	0.884
32 Uruguay	72.6	97.7	76	6.550	5.769	0.883
33 Şili	73.9	94.7	71	8.900	5.824	0.882
34 Singapur	74.9	90.3	68	19.350	5.943	0.881
35 Portekiz	74.7	86.2	79	10.720	5.835	0.878
36 Brunei	74.3	87.0	70	18.414	5.940	0.872
37 Çek Cumh.	71.3	99.0	67	8.430	5.815	0.872
38 Trinidad ve Tobago	71.7	97.6	67	8.670	5.820	0.872
39 Bahreyn	71.7	84.1	84	15.500	5.910	0.866
40 Antigua ve Barbuda	74.0	96.0	76	5.369	5.369	0.866
41 Slovakya	70.9	99.0	71	5.620	5.620	0.864
42 Birleşik Arap Cumh.	73.9	78.2	81	20.940	5.947	0.864
43 Panama	72.9	90.0	69	5.890	5.738	0.859
44 Venezuela	71.8	90.6	69	8.360	5.814	0.859
45 Saint Kitts	70.0	90.0	78	9.340	5.831	0.858
46 Macaristan	69.0	99.0	67	6.059	5.748	0.855
47 Fiji	71.0	90.6	79	5.530	5.530	0.853
48 Meksika	71.0	89.0	65	7.010	5.738	0.845

49	Kolombiya	69.4	90.6	68	5.790	5.729	0.840
50	Katar	70.6	78.5	74	22.910	5.962	0.839
51	Kuveyt	75.0	77.4	53	21.630	5.949	0.836
52	Tayland	69.2	93.6	54	6.350	5.762	0.832
53	Malezya	70.9	82.2	61	8.360	5.814	0.826
54	Mauritius	70.4	81.7	60	12.510	5.893	0.825
55	Latvia	69.0	99.0	72	5.010	5.010	0.820
56	Polonya	71.1	99.0	76	4.702	4.702	0.819
57	Rusya	67.4	98.7	79	4.760	4.760	0.804
Orta Düzeyde Beşeri Gelişme		67.0	80.7	62	3.044	3.044	0.647
58	Brezilya	66.5	82.4	72	5.500	5.500	0.796
59	Libya Arap Cumh.	63.4	73.7	88	6.125	5.752	0.792
60	Seychelles	71.0	88.0	61	4.960	4.960	0.792
61	Belarus	69.7	97.9	79	4.244	4.244	0.787
62	Bulgaristan	71.2	93.0	65	4.320	4.320	0.773
64	Suudi Arabistan	69.9	61.3	55	12.600	5.894	0.771
64	Ekvator	69.0	89.0	72	4.400	4.400	0.764
65	Dominik	72.0	94.0	77	3.810	0.064	
66	İran	67.7	66.1	67	5.380	5.380	0.754
67	Belize	73.7	70.0	68	4.610	4.610	0.754
68	Estonya	69.2	99.0	78	3.610	3.610	0.749
69	Cezayir	67.3	58.8	66	5.570	5.570	0.746
70	Ürdün	68.1	84.8	66	4.380	4.380	0.741
71	Botswana	65.2	68.0	71	5.220	5.220	0.741
72	Kazakistan	69.7	97.5	65	3.710	3.710	0.740
73	Saint Vincent	71.0	91.0	78	3.552	3.552	0.738
74	Romanya	69.9	96.9	62	3.727	3.727	0.738
75	Surinam	70.50	92.5	71	3.670	3.670	0.737
76	Saint Lucia	72.0	82.0	74	3.795	3.795	0.733
77	Grenada	71.0	98.0	78	3.118	3.118	0.729
78	Tunus	68.0	64.1	66	4.950	4.950	0.727
79	Küba	75.4	95.1	65	3.000	3.000	0.726
80	Ukrayna	69.3	95.0	76	3.250	3.250	0.719
81	Lithuania	70.3	98.4	72	3.110	3.110	0.719
82	Umman	69.8	35.0	60	10.420	10.420	0.716
83	Kore	71.2	95.0	75	3.000	3.000	0.714
84	Türkiye	66.7	81.1	62	4.210	4.210	0.711
85	Paraguay	70.1	91.5	62	3.340	3.340	0.704
86	Jamaika	73.7	84.1	64	3.180	3.180	0.702
87	Dominikan Cumh.	96.7	81.2	64	3.690	3.690	0.701
88	Batı Samoa	67.8	98.0	74	3.000	3.000	0.700
89	Sri Lanka	72.0	89.6	66	3.030	3.030	0.698
90	Türkmenistan	65.1	97.7	77	3.128	3.128	0.695
91	Peru	66.3	87.7	80	3.320	3.320	0.694
92	Suriye	67.3	68.7	65	4.196	4.196	0.690
93	Ermenistan	72.8	98.8	78	2.040	2.040	0.680
94	Özbekistan	69.4	97.2	73	2.510	2.510	0.679
95	Filipinler	66.5	94.2	77	2.590	0.590	0.665
96	Azerbeycan	70.7	96.3	72	2.190	0.665	
97	Lübnan	68.7	91.7	74	2.500	2.500	0.664
98	Maldova	67.6	96.4	76	2.370	2.370	0.663
99	Kırgızistan	69.2	97.0	70	2.320	2.320	0.663
100	Güney Afrika	63.0	81.0	78	3.127	3.127	0.649
101	Georgia	72.9	94.9	68	1.750	1.750	0.645
102	Endonezya	63.0	82.9	61	3.270	3.270	0.641
103	Guyana	65.4	97.7	70	2.140	2.140	0.633
104	Arnavutluk	77.0	85.0	59	2.200	2.200	0.633

105 Tacikistan	70.4	96.7	69	1.380	1.380	0.616
106 Mısır	63.9	49.8	69	3.800	3.800	0.611
107 Maldives	62.4	92.8	70	2.200	2.200	0.610
108 Çin	68.6	80.0	57	2.330	2.330	0.609
109 Irak	66.1	55.7	55	3.413	3.413	0.566
110 Bolivya	57.8	74.9	70	2.940	2.940	0.586
111 Bolivya	59.7	81.5	68	2.510	2.510	0.584
112 Guetemala	65.1	54.6	45	3.400	3.400	0.580
113 Mongolia	63.9	81.7	62	2.090	0.578	
114 Honduras	67.9	71.4	61	2.100	2.100	0.576
115 El Salvador	66.8	70.4	54	2.360	2.360	0.576
116 Namibia	59.1	40.0	83	3.710	3.710	0.573
117 Nikaragua	67.1	69.0	61	2.280	2.280	0.568
118 Solomon Adaları	70.5	62.0	46	2.266	2.266	0.563
119 Vanuatu	65.4	65.0	52	2.500	2.500	0.562
120 Gabon	53.7	60.3	47	3.861	3.861	0.557
121 Vietnam	65.5	92.3	47	1.040	1.040	0.523
122 Cape Verde	64.9	68.1	62	1.820	1.820	0.539
123 Fas	63.6	41.7	44	3.270	3.270	0.534
124 Zimbabwe	53.4	84.0	70	2.100	2.100	0.534
125 Kongo	51.2	72.1	56	2.750	2.750	0.517
126 Papu Yeni Gine	56.0	70.5	35	2.530	2.530	0.504
Düşük Beşeri Gelişme	56.0	48.9	46	1.241	1.241	0.396
127 Kamuran	56.3	60.8	48	2.220	2.200	0.481
128 Kenya	55.5	75.7	56	1.400	1.400	0.473
129 Gana	56.2	62.0	45	2.000	2.000	0.467
130 Lesotho	60.8	69.5	55	980	980	0.464
131 Ekvator Ginesi	48.2	76.4	60	1.800	1.800	0.461
132 Sao Tome ve Principe	67.0	60.0	57	600	600	0.458
133 Myanmar	57.9	82.4	49	650	650	0.451
134 Pakistan	61.8	36.4	37	2.160	2.160	0.442
135 Hindistan	60.7	50.6	55	1.240	1.240	0.436
136 Zambia	48.6	76.2	49	1.110	1.110	0.411
137 Nijerya	50.6	54.1	52	1.540	1.540	0.400
138 Lao Halk Cumh.	51.3	54.6	50	1.458	1.458	0.400
139 Komoros	56.2	56.2	38	1.130	1.130	0.399
140 Togo	55.2	49.2	51	1.020	1.020	0.385
141 Zaire	52.0	75.2	39	300	300	0.371
142 Yemen	50.4	41.1	45	1.600	1.600	0.366
143 Bangladeş	55.9	37.0	40	1.290	1.290	0.365
144 Tanzanya	52.1	65.5	34	630	630	0.364
145 Haiti	56.8	43.4	30	1.050	1.050	0.359
146 Sudan	53.2	43.8	31	1.350	1.350	0.359
147 Cote d'Ivoire	50.9	37.8	39	1.620	1.620	0.357
148 Merkezi Afrika Cum.	49.5	56.0	37	1.050	1.050	0.355
149 Mauritania	51.7	36.7	35	1.610	1.610	0.353
150 Madagaskar	56.8	45.8	34	700	700	0.349
151 Nepal	53.8	26.3	57	1.000	1.000	0.332
152 Rwanda	47.2	58.0	39	740	740	0.332
153 Senegal	49.5	31.4	31	1.710	1.710	0.331
154 Benin	47.8	34.3	34	1.650	1.650	0.327
155 Uganda	44.7	59.7	35	910	910	0.326
156 Kamboçya	51.9	35.0	30	1.250	1.250	0.325
157 Malawi	45.5	54.7	47	710	710	0.321
158 Liberya	55.6	36.4	17	843	843	0.311
159 Bhutan	51.0	40.2	31	790	790	0.307
160 Gine	44.7	33.9	24	1.800	1.800	0.306
161 Gine-Bissau	43.7	52.8	30	860	860	0.297

162	Gambia	45.2	36.6	34	1.190	1.190	0.292
163	Çad	47.7	46.0	27	690	690	0.291
164	Dijubuti	48.4	44.2	10	775	775	0.287
165	Angola	46.8	42.5	32	674	674	0.283
166	Burundi	50.3	33.7	31	670	670	0.282
167	Mozambik	46.4	37.9	25	640	640	0.261
168	Etyopya	47.8	33.6	16	420	420	0.237
169	Afganistan	43.7	29.8	18	800	800	0.229
170	Burkina Faso	47.5	18.0	19	780	780	0.225
171	Mali	46.2	28.4	16	530	530	0.223
172	Somali	47.2	24.9	7	712	712	0.221
173	Sierre Leone	39.2	29.6	28	860	860	0.219
174	Nijer	46.7	12.8	15	790	790	0.204
	Tüm Gelişmekte Olan Ülkeler	61.5	68.8	55	2.696	2.696	0.563
	En Az Gelişmiş Ülkeler	51.0	46.5	34	898	898	0.331
	Afrika Ülkeleri	50.9	55.0	42	1.288	1.288	0.379
	Sanayileşmiş Ülkeler	74.3	98.3	82	15.136	5.909	0.909
	Dünya	63.0	76.3	60	5.428	5.428	0.746

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı raporuna göre “düşük beşeri gelişme” düzeyine sahip ülkeler kategorisinde en kötü durumda olan ülkeler arasında sırasıyla Nijer, Sierre Leone, Somali, Mali, Burkina Faso, Afganistan, Etyopya ve Mozambik gibi ülkeler yer almaktadır. Düşük beşeri gelişme düzeyine sahip ülkeler genelde Afrika ülkeleridir.

UNDP'nin 1996 Beşeri Gelişme Raporu'nda ekonomik büyüme ile beşeri gelişme arasındaki ilişkiler ayrıntılı olarak analiz edilmektedir. İndeks sıralamasına bakıldığında genel olarak yüksek beşeri gelişme kategorisinde yer alan ülkelerin kişi başına milli gelirlerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, beşeri gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin kesin ve otomatik bir ilişki olmadığı Tablo-2'de ayrıntılı olarak analiz edildiğinde görülebilmektedir. Örneğin, beşeri gelişme yönünden hemen hemen aynı durumda olan (birbirine yakın indeks puanlarına sahip olan) ülkelerin kişi başına GSYİH düzeylerinin birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Yeni Zelanda ile İsviçre beşeri gelişme açısından birbirine yakın düzeylerde olmalarına karşın kişi başına GSYİH Yeni Zelanda'da 12.600, İsviçre'de ise 35.760 ABD Dolarıdır. Bir başka örnek, Bulgaristan ve Ekvator karşılaştırmasıdır. Bulgaristan'da kişi başına GSYİH 7.780 Dolar, Ekvator'da ise 1.200 dolardır. Düşük beşeri gelişmeye sahip ülkelerden Nepal ve Senegal karşılaştırması da ilginçtir. Nepal'da kişi başına milli gelir 190 Dolar, Senegal'de ise 750 Dolarıdır.

Diğer taraftan, kişi başına milli gelir düzeyleri birbirine yakın ülkelerin bir kısmında beşeri gelişme düzeyleri tamamen farklıdır. Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Umman gibi ülkelerin kişi başına milli gelir düzeyleri yüksek olmasına karşın, aynı

Tablo-2: Beşeri Gelişme Düzeyleri Birbirine Yakın Olan Ülkelerde Farklı Kişi Başına Gelire Sahip Olan Ülkeler (1993)

Ülke Adı	Beşeri Gelişme İndeks Değeri	Kişi Başına GSMH (ABD Doları) 1993
Yeni Zelanda	0.927	12600
İsviçre	0.926	35760
Arjantin	0.885	7220
Kosta Rika	0.884	2150
Bulgaristan	0.773	7780
Ekvator	0.764	1200
Güney Amerika	0.649	2980
Endonezya	0.641	740
Solomon	0.582	740
Gabon	0.557	4960
Vietnam	0.523	170
Kongo	0.517	950
Nepal	0.332	190
Senegal	0.331	750

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996, s.30.

gelire sahip ülkelere kıyasla beşeri gelişme düzeyleri farklıdır. Bu ülkeler esasen petrol zenginliklerine sahip olmaları dolayısıyla kişi başına milli gelirleri yüksektir. Ancak, gelir düzeyleri yüksek olmasına karşın eğitim, sağlık ve diğer sosyo-ekonomik gelişme kriterleri açısından durumları çok iyi değildir.

Özetle, “ekonomik büyüme netice olarak beşeri gelişme düzeyini yükseltir” görüşü tamamen doğru değildir. Bu hipotezi doğrulayan örnekler olduğu gibi, yanlışlayan örnekler de mevcuttur. Bu bakımdan şu önemli husus üzerinde durulması gerekir: Ekonomik büyüme, ancak beşeri gelişmeyi arttırdığı ölçüde anlamlı ve değerlidir. Daha da geniş bir ifadeyle, ekonomik büyüme aşağıdaki hedefleri iyileştirmede katkı sağladığı ölçüde önem taşır:

- Ekonomik büyümeye paralel olarak beşeri gelişme düzeyi de artmalıdır.
- Ekonomik büyüme neticesinde artan milli gelirin dağılımı adil olmalıdır. Artan gelirle birlikte hem gelir yoksulluğu, hem de sosyal imkanlar yoksulluğu azalmalıdır.
- Ekonomik büyüme “sürdürülebilir” olmalıdır.

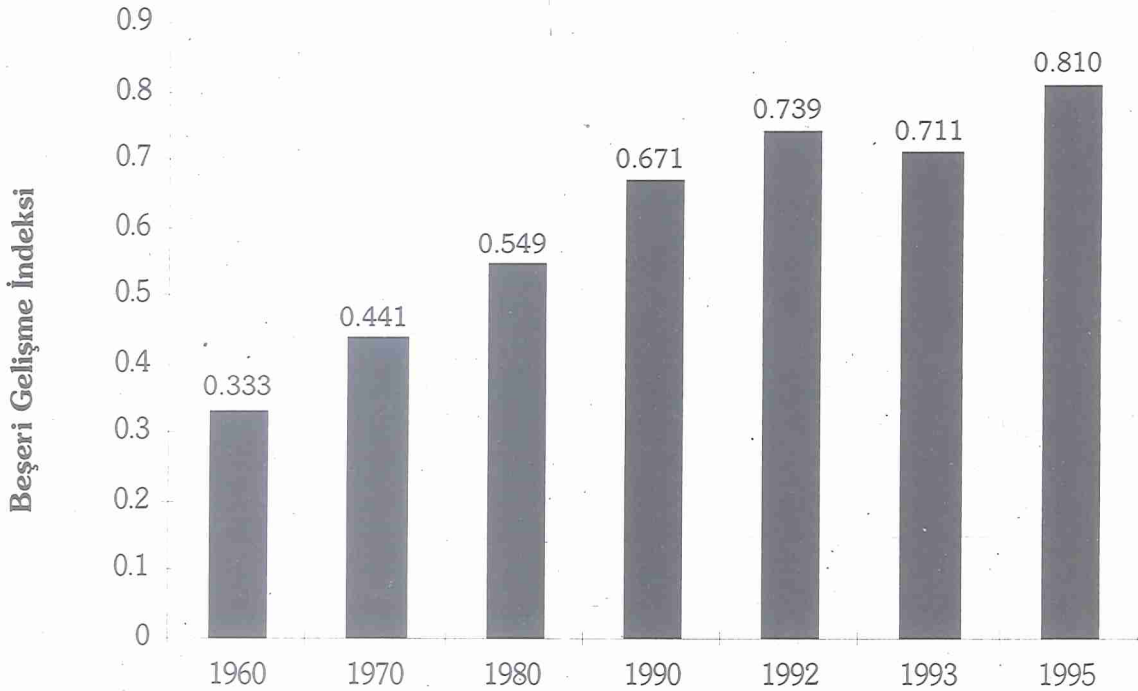
- Ekonomik büyüme, çevreye ve doğaya zarar vermeyecek ve tahrip etmeyecek şekilde gerçekleştirilmelidir.
- Ekonomik büyümeye paralel olarak işsizlik trendinde de azalma görülmelidir.

2. Türkiye’de Beşeri Gelişme

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan Beşeri Gelişme Raporu’nda Türkiye 1993 yılı itibarıyla 0.711 indeks değeri ile 84. sırada bulunuyor. UNDP ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) işbirliği ile hazırlanan Beşeri Gelişme Raporu, 1996 Türkiye başlığını taşıyan raporda Türkiye’nin 1960 sonrasında beşeri gelişme düzeyini önemli ölçüde artırdığı belirtiliyor. 1960 yılında indeks değeri 0.333 olan ülkemiz 1995 yılında indeks değerini 0.810’a yükseltmiştir. Beşeri gelişme indeksinde en yüksek gelişme düzeyi 1 değeridir. Türkiye bu indeks değerine ulaşmak yönünde gelişme göstermektedir. (Bkz: Tablo-3.)

Beşeri Gelişme Raporu Türkiye özel bölümünde bölgeler itibarıyla beşeri gelişme indeks değerleri de ortaya konulmuştur. Rapora göre ülkemize beşeri gelişme yönünden en gelişmiş

Tablo-3: Türkiye’de Beşeri Gelişme İndeksindeki Değişim (1960-1995)

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996 Turkey, Ankara: 1996.

bölge Ege ve Marmara'dır. Bu bölgeyi sırasıyla Orta Anadolu, Akdeniz ve Karadeniz bölgeleri izlemektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu ise beşeri gelişme yönünden en geri kalmış bölgedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ortalama yaşam beklentisi 67 yıl, okuma yazma oranı yüzde 65.7, okullaşma oranı yüzde 49.1, kişi başına milli gelir ise 2855 Dolar düzeyindedir. Ege ve Marmara bölgesinde ise bu alanlarda gelişme düzeyi daha yüksektir. Ege ve Marmara bölgesinde okuma yazma oranı yüzde 87.5, okullaşma oranı yüzde 65.7, kişi başına milli gelir ise 5223 Dolar düzeyindedir. (Tablo-4.)

Tablo-4: Türkiye'de Bölgeler İtibariyle Beşeri Gelişme İndeksi, 1995.

Bölge	Ortalama Yaşam Beklentisi	Okuma Yazma Oranı %	Okullaşma Oranı %	Kişi Başına GSYİH (SGP)	Gelişme İndeksi
Ege ve Marmara	69.7	87.5	65.7	5223	0.835
Akdeniz	67.7	81.6	57.8	5167	0.799
Orta Anadolu	67.2	84.2	65.3	5146	0.809
Karadeniz	69.5	78.3	57.3	3813	0.716
Doğu Güneydoğu Anadolu	66.9	65.7	49.1	2855	0.615
TÜRKİYE	68.0	81.9	59.8	5162	0.803

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996 Turkey, Ankara: 1996.

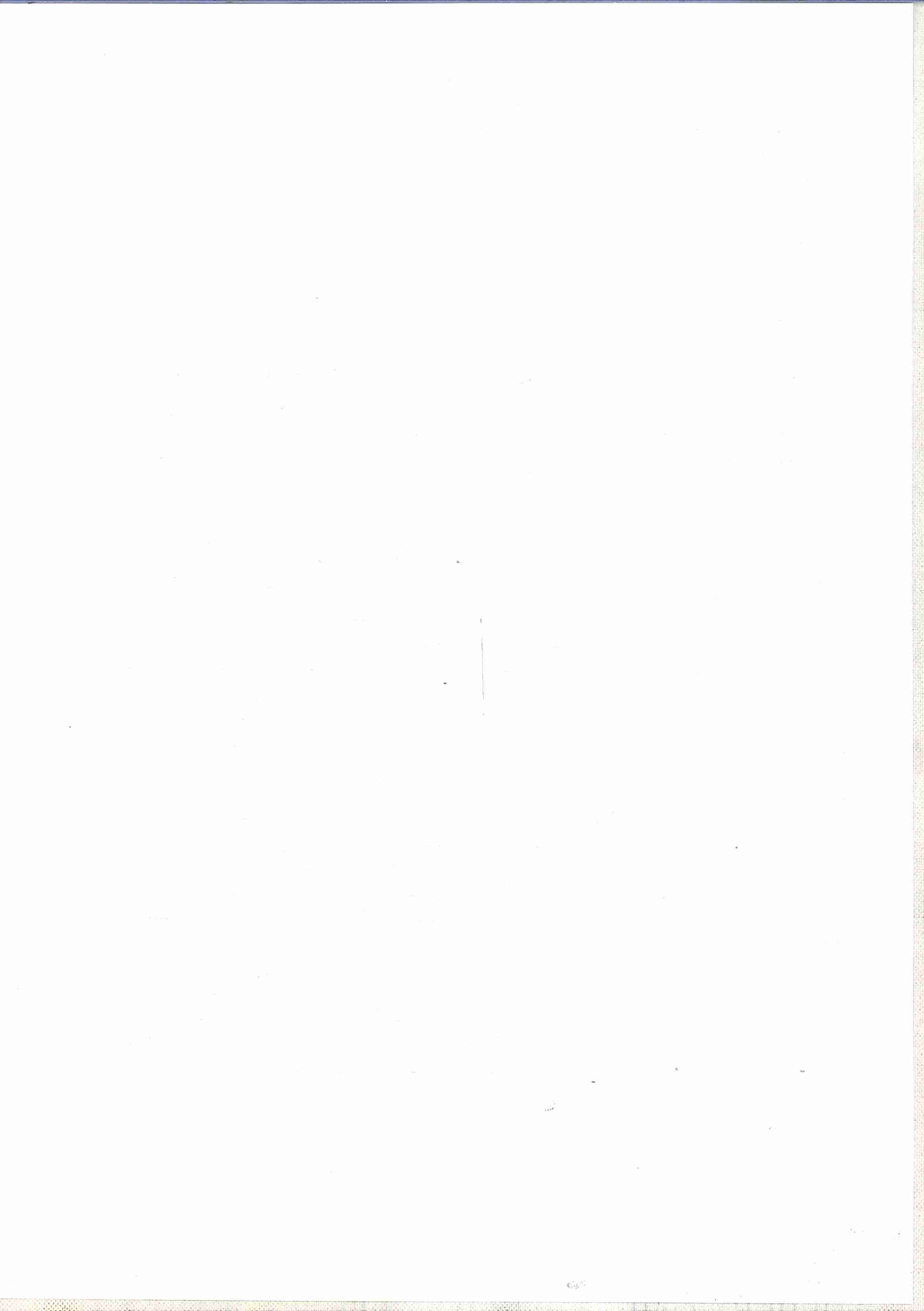
Rapora göre ülkemizde beşeri gelişme düzeyinin en yüksek olduğu ilin Ankara olduğu tesbit edilmiştir. İkinci sırada İstanbul yer almaktadır. Bu iki ilimizi sırasıyla Eskişehir, Kocaeli, İzmir,

Kırklareli, Edirne, Tekirdağ ve Bursa izlemektedir. Yüksek düzeyde beşeri gelişme düzeyine sahip 21 il bulunmaktadır. Orta düzeyde beşeri gelişme düzeyine sahip olan 52 ilimiz içerisinde Burdur ilk sırada yer almaktadır. Düşük beşeri gelişme düzeyine sahip olan sadece üç ilimiz bulunmaktadır. Bunlar Şırnak, Ağrı ve Muş'tur. Ağrı'da kişi başına milli gelir 1.317 Dolar düzeyindedir. Şırnak'ta okuma yazma oranı yüzde 44, okullaşma oranı ise yüzde 25'tir. (Bkz. Tablo-5.)

Tablo-5: Türkiye'de İller İtibariyle Beşeri Gelişme Düzeyi, 1995

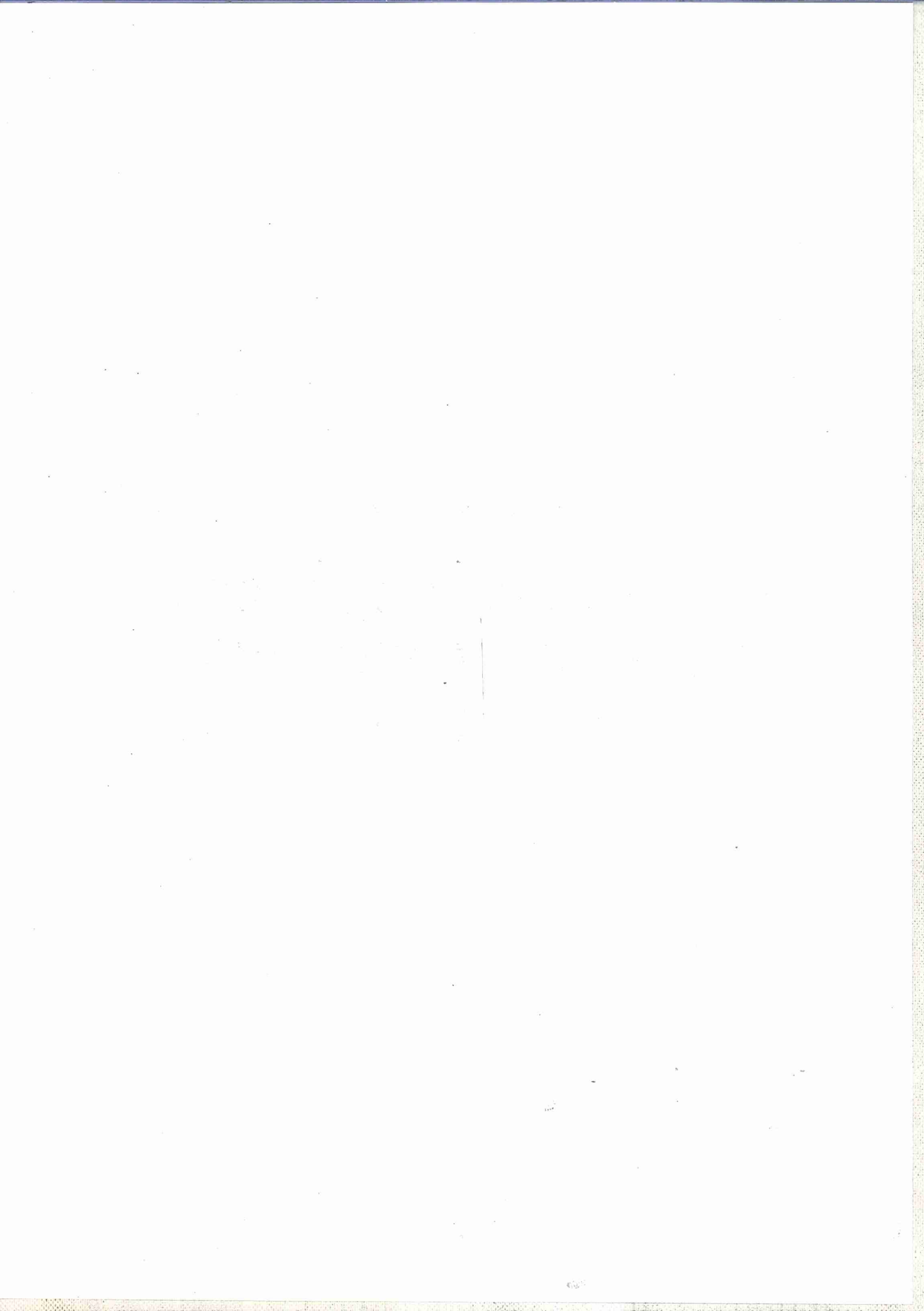
Yüksek Beşeri Gelişme Düzeyine Sahip İller	Yaşam beklentisi (Yıl)	Okuma yazma oranı %	Okullaşma oranı %	Kişi başına GSYİH (SGP)	Beşeri gelişme indeksi
1. Ankara	70.0	70.0	89.3	5.231	0.869
2. İstanbul	70.0	70.0	70.9	5.227	0.850
3. Eskişehir	68.7	68.7	77.0	5.175	0.845
4. Kocaeli	68.3	68.3	64.8	5.314	0.836
5. İzmir	68.3	68.3	70.8	5.238	0.835
6. Kırklareli	69.6	69.6	58.9	5.228	0.829
7. Edirne	69.2	69.2	70.6	5.160	0.829
8. Tekirdağ	69.4	69.4	58.4	5.206	0.826
9. Bursa	68.7	68.7	65.5	5.216	0.826
10. Bilecik	69.6	69.6	54.9	5.231	0.822
Orta Düzeyde Beşeri Gelişme Düzeyine Sahip İller					
22. Buldur	70.5	70.5	59.4	4.719	0.798
23. Artvin	67.5	67.5	62.2	5.094	0.796
24. Nevşehir	68.5	68.5	56.2	5.020	0.795
25. Karaman	67.2	67.2	50.8	5.158	0.793
26. Hatay	69.2	69.2	60.4	4.951	0.791
Düşük Beşeri Gelişme Düzeyine Sahip İller					
74. Şırnak	69.4	69.4	25.2	2.051	0.494
75. Ağrı	64.7	64.7	48.1	1.317	0.479
76. Muş	63.0	63.0	46.9	1.420	0.476

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996 Turkey, Ankara: 1996.

IV. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE REKABET GÜCÜ VE BÜYÜME POTANSİYELİ

Dünya ekonomisindeki globalleşme ve serbestleşme trendi ile birlikte “uluslararası rekabet gücü” kavramı çok sık kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası rekabet gücü, her ne kadar makro-ekonomik açıdan ülkelerin rekabet gücünü karşılaştıran bir kavram olarak görünse de esasen mikro-ekonomik üretici birimlerin (firmaların) uluslararası piyasada rekabet yönünden üstünlüklerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyan bir kavramdır. Firmaların rekabet gücünü belirlemede rol oynayan etkenler bir değil, pek çoktur. En başta bir firmanın ürettiği ürünün maliyetleri, fiyatı ve kalitesi, o firmanın uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğini ortaya koymaktadır. Ancak uluslararası rekabet gücünü belirleyen başka etkenler de bulunmaktadır. Bu etkenler arasında, firmanın faaliyette bulunduğu sektördeki rekabet yoğunluğu, firmanın malın fiyatını tesbit etmede ne ölçüde güçlü olduğu, sektördeki ölçek ekonomileri, işgücünün verimliliği, firmanın organizasyon ve yönetim biçimi, kapasite kullanım oranı, sermaye piyasalarındaki finansman koşulları ve benzeri faktörler sayılabilir.

Araştırmamızın bu bölümünde merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan World Economic Forum adlı uluslararası kuruluşun her yıl yayınladığı Global Rekabet Raporu (Global Competitiveness Report)'nda yer alan kriterler çerçevesinde dünyada ülkelerin rekabet güçlerini ortaya koymaya çalışacağız.

World Economic Forum adlı uluslararası kuruluş her yıl ülkelerin uluslararası rekabet gücü ile gelecekteki ekonomik büyüme potansiyelini ölçmeyi amaçlayan bir rapor yayınlamaktadır. Global Rekabet İndeksi (Global Competitiveness Index) adı verilen indeksle bir ülkenin gelecek 5-10 yıl içerisindeki ekonomik büyüme potansiyeli tahmin edilmektedir.

World Economic Forum adlı kuruluşun 1996 yılında yayınladığı Global Rekabet Raporu'nda yeralan araştırma sonuçlarını incelemeye önce, sözkonusu raporda yeralan indeks kriterlerini ve araştırma metodolojisini kısaca özetlemekte yarar bulunmaktadır.

Araştırmada “rekabet edebilirlik” (Competitiveness) bir ülkenin ekonomik refah ve yaşam standardını yükseltebilmesi için gerekli ekonomik güç olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım çerçevesinde bir ülkenin rekabet gücünü belirleyen 8 kriter incelenmektedir. Global rekabet indeksinde yeralan kriterler şunlardır: (Bkz: Tablo-1.)

**Tablo-1: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirlemede Kullanılan
Global Rekabet İndeksi Kriterleri**

1. Ekonomide Açıklık ve Serbestleşme Düzeyi

1.1. Döviz Kurları

- Serbest piyasada döviz kurunun getirisi
- Reel döviz kuru
- Döviz kurlarının ihracat üzerindeki etkisi

1.2. Uluslararası Ticaret

- Ortalama tarife oranı
- Ticaret politikaları
- Bölgesel ticari entegrasyon
- Korumacılık
- Uluslararası ticaret için kolaylıklar
- İhracata verilen önem
- İhracata sağlanan teşvikler

1.3. Yabancı Sermaye

- Sınır ticaretindeki serbestlik
- Yabancı sermaye ile stratejik işbirliği
- Yabancı sermayenin korunma düzeyi
- Yatırım teşvikleri
- Yabancı yatırımcıların yatırım yaptığı ülkede şirket sahibi olma durumu
- İhalelerin yabancı yatırımcılara açıklık düzeyi

1.4. Mali Piyasalar

- Yurt içindeki şirketlerin yabancı ülkelerdeki sermaye piyasalarına katılabilme imkanı
- Yabancı yatırımcıların diğer ülkelerde sermaye piyasalarına serbestçe katılabilme düzeyi

2. Devletin Ekonomideki Rolü

2.1. Devletin Ekonomideki Büyüklüğü

- Kamu harcamaları
- Devletin kontrolündeki üretim düzeyi

2.2. Maliye Politikası ve Tasarruflar

- Kamu tasarrufları
- Devletin sosyal güvenlik harcamalarının kişi başına GSYİH içindeki payı
- Merkezi devlet bütçe dengesi (bütçe açığının büyüklüğü)

2.3. Vergileme

- Ortalama kurumlar vergisi oranı
- Ortalama bir çalışan tarafından ödenen marjinal gelir vergisi oranı
- KDV oranı
- Maaş ve ücretler üzerinden alınan vergi düzeyi
- Kurumlar vergisi
- Sermaye kazançları vergisi
- Amortisman kolaylıkları
- Şahıslar üzerinden alınan vergiler

2.4. Devletin Ekonomiye Müdahalesi

- KİT'ler
- Devlet müdahalesinin özel teşebbüsler üzerindeki etkisi
- Devletin özel yatırımlar üzerindeki etkisi
- Fiyat kontrolleri
- Devlet teşvikleri

2.5. Bürokrasi

- Rüşvet ve yolsuzluklar
- Devlet yönetimindeki şeffaflık
- Bürokrasinin özel teşebbüsler üzerindeki etkisi

3. Mali Piyasaların Gelişme Düzeyi

3.1. Mali Derinlik

- Bankacılık sektöründe aktiflerin büyüklüğü
- Piyasalara açılan kredi büyüklüğü

3.2. Mali Aracılıkta Etkinlik

- Faiz oranı
- Mali piyasalardaki gelişme düzeyi
- Risk sermayesi
- Bankacılık sektörünün sanayi üzerindeki etkisi
- Sanayiye açılan krediler düzeyi
- Sermaye maliyeti
- Mali aracı kurumlara olan güven
- Sermaye piyasası

3.3. Risk ve Finansal İstikrar

- Finansal sektörde risk düzeyi
- Ülkenin kredibilitesi
- Gayrisafi yurt içi tasarruflar

4. Altyapı Düzeyi

- 4.1. Ulaşım
- 4.2. Telekomünikasyon
- 4.3. Enerji ve diğer altyapı

5. Teknoloji Düzeyi

- 5.1. Kalifiye işgücü
- 5.2. Araştırma ve geliştirme
- 5.3. Bilgisayar kullanım düzeyi
- 5.4. Teknoloji düzeyi

6. Yönetim

- 6.1. Teşebbüs gücü
- 6.2. Stratejik planlama yönetimi
- 6.3. Müşteri odaklı yönetim

7. İşgücü Piyasalarının Esnekliği

- 7.1. İşgücü
- 7.2. İşgücünün bilgi ve beceri düzeyi
- 7.3. İşgücü maliyeti
- 7.4. İşgücü piyasasındaki regülasyonlar
- 7.5. Endüstriyel ilişkiler

8. Sivil Kurumların Durumu

- 8.1. Hukukun üstünlüğü
- 8.2. Mülkiyet hakkı ve özgürlüğü

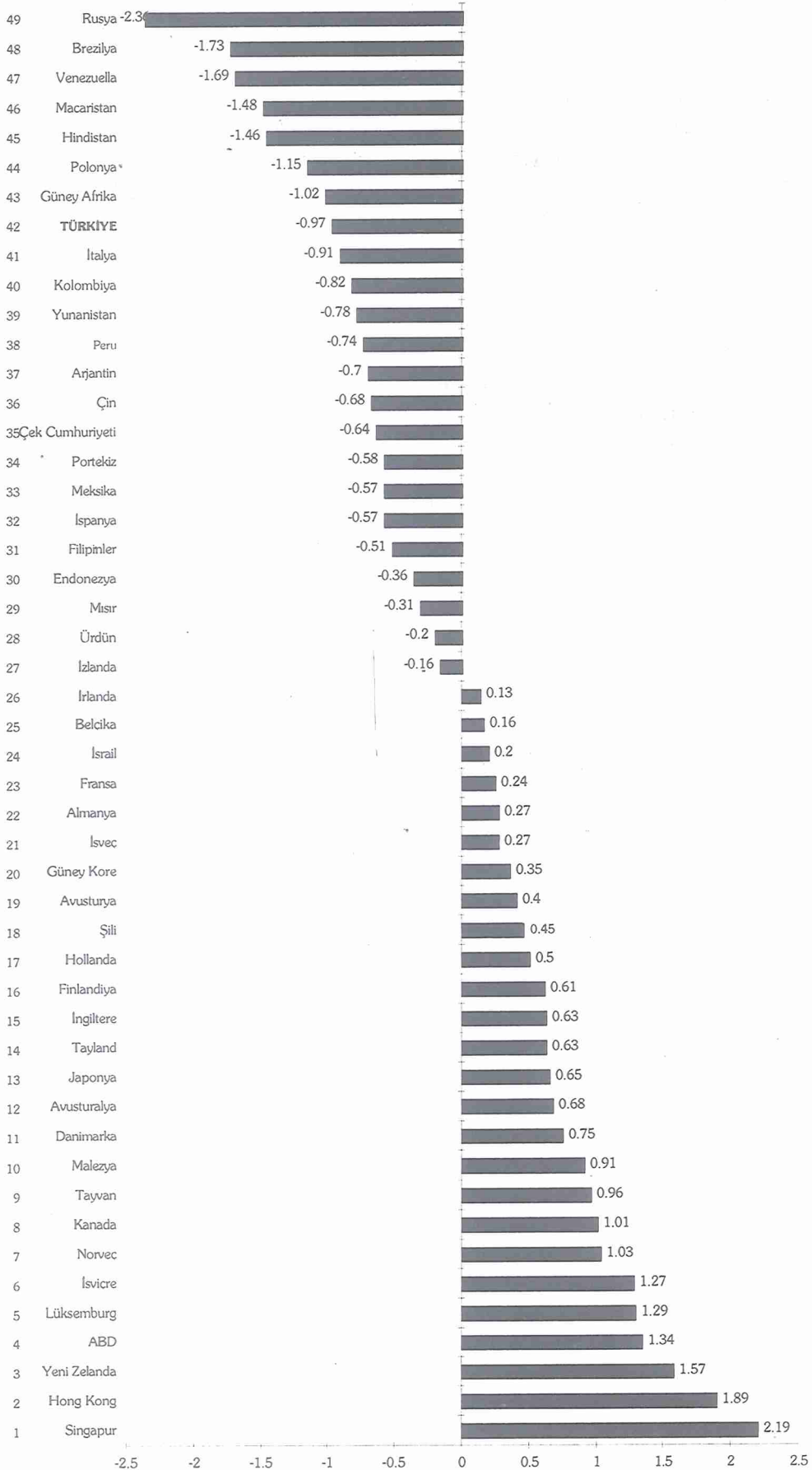
Global rekabet indeksi yukarıda belirtilen kriter veya yapısal faktörler dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Global rekabet indeksi 0 ile 2 arasında değişen puanlardan oluşuyor. O, ülkenin rekabet gücünün en düşük düzeyde olduğunu, 2 ise ülkenin uluslararası rekabet gücünün en yüksek olduğunu ifade ediyor. Önce her yapısal faktör, alt grupları ile birlikte dikkate alınarak puanlanıyor. Daha sonra tüm yapısal faktörler birlikte değerlendirilerek genel bir indeks puanı hesaplanıyor. Bir ülkenin genel indeks puanının tesbit edilmesinde ilk dört kriter (dışa açıklık, devletin ekonomideki yeri, finansal piyasalar ve emek piyasasının yapısı) istatistikî verilerden yararlanılarak puanlanıyor. Diğer dört faktör (altyapı, teknoloji, yönetim ve sivil kurumların yapısı) ise anket çalışmalarından yararlanılarak puanlanıyor. Anketler, World Economic Forum'un dünyanın çeşitli ülkelerinde özel sektörde üst düzeyde yöneticilik (özellikle, şirket yönetim kurulu başkanları) yapan kimselerle yaptığı görüşmelere dayanıyor. 1996 yılında anket çalışmalarında 2000'den fazla kişi ile yazışma ve görüşmeler yapıldığı belirtiliyor.

1996 yılı Global Rekabet Raporu'nda 49 ülkenin uluslararası rekabet gücü incelenmiş bulunuyor. Her ne kadar araştırma dünyadaki ülkelerin yaklaşık dörtte birini kapsıyorsa da, rapor diğer ülkelere mesajlar vermesi açısından büyük önem taşıyor.

Tekrar belirtelim ki, Global Rekabet İndeksi kişi başına milli gelir dışında bir takım sosyo-ekonomik göstergeler (8 yapısal faktörden oluşuyor) esas alınarak bir ülkenin gelecek 5-10 yıl içerisindeki büyüme potansiyelini ortaya koymayı amaçlıyor. Global rekabet indeksi, bir ülkenin orta vadede ne tür bir gelişme trendi içerisinde olduğunu görmemiz açısından önem taşıyor. Şüphesiz, indeks sıralaması bir tahminden öteye gitmiyor. Bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısal faktörlerinde ani bir iyileşme veya bozulma ülkenin rekabet indeksindeki yerini de pekala değiştirebiliyor.

1996 yılı Global Rekabet İndeksi sıralaması Tablo-2'de yer alıyor. Uluslararası rekabet gücü açısından 49 ülke arasında Singapur birinci, Hong Kong ikinci, Yeni Zelanda üçüncü ve ABD dördüncü sırada yer alıyor. Sıralamada Rusya, global rekabet gücü en düşük ülke olarak yer alıyor. Rusya'yı Brezilya, Venezuela, Macaristan, Hindistan, Polonya, Güney Afrika ve Türkiye izliyor. Türkiye, 49 ülke arasında 42. sırada yer alıyor.

Tablo-2: Global Rekabet İndeksi (1996)

Ülkeleri yer aldıkları coğrafi bölgeler itibariyle değerlendirdiğimizde Hong Kong, Singapur, Lüksemburg ve İsviçre gibi coğrafi açıdan küçük, ancak ekonomisi önemli ölçüde dışa açık olan ülkelerin rekabet gücünün yüksek olduğu dikkat çekiyor. Japonya, Güney Kore, Tayvan, Malezya ve Tayland'dan oluşan ve ekonomisi önemli ölçüde imalata dayalı olan ülkelerde de rekabet gücünün yüksek olduğu görülüyor. İngiltere ve bu ülkeden göç eden insanların yerleştikleri ABD, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada ise araştırmada Anglo - Sakson ülkeleri olarak sınıflandırılıyor. Bu ülkelerin ortalama indeks puanı 1.1. olarak hesaplanmış bulunuyor. Raporda Avrupa Birliği'ne üye 15 ülkenin (Lüksemburg ve İngiltere hariç) rekabet gücünün yüksek olduğu ancak, Asya Pasifik'teki ülkelere ve Anglo - Sakson ülkelere kıyasla rekabet gücünün düşük olduğu belirtiliyor. Reform yolunda gelişmekte olan ülkeler ise uluslararası rekabet gücü düşük olan ülkelere benzer şekilde oluyor. (Bkz: Tablo-3)

Bu açıklamalardan sonra şimdi rekabet gücü ile ekonomik refah arasındaki ilişkiyi inceleyelim. Uluslararası rekabet gücü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Şekil-1'den açık olarak görmemiz mümkün. Şekilden anlaşıldığı üzere rekabet gücü yüksek olan ülkelerin 1992-1995 yılları arasında gerçekleşen kişi başına GSYİH'deki büyüme hızı oldukça yüksektir. Grafikte ülkelerin durumları incelendiğinde rekabet indeksindeki puanı yüksek olan ülkelerde ekonomik büyümenin de yüksek olduğu açık bir şekilde gözlemlenebiliyor.

Tablo-3: Bölgeler İtibarıyla 1996 Global Rekabet İndeksi ve Ekonomik Büyüme (1992-1995)

Ülke Topluluğu	Ekonomik Büyüme % 1992-95	Rekabet İndeksi Puanı	GLOBAL REKABET İNDEKSİ KRİTERLERİ VE PUANLARI									
			Dışa Açıklık	Devletin Ekonomideki Rolü	Finansal Piyasalar	Altyapı	Teknoloji	Yönetim	Emek Piyasası	Sivil Kurumlar		
Küçük ve Oldukça Açık Ekonomiler (1)	4.2	1.7	0.6	0.9	1.0	0.9	0.6	0.8	0.7	1.0		
Anglo - Sakson Ülkeleri (2)	2.4	1.1	0.5	0.3	0.5	0.7	0.5	0.7	0.5	0.8		
Avrupa Birliği Ülkeleri (3)	1.5	0.0	0.2	-0.4	0.0	0.4	0.2	0.1	-0.3	0.2		
Asya Ülkeleri (4)	5.2	0.7	0.0	0.6	0.6	-0.0	0.4	0.4	0.4	0.1		
Reform Yolundaki Gelişmekte Olan Ülkeler (5)	2.1	-0.9	-0.5	-0.1	-0.5	-0.7	-0.6	-0.6	-0.3	-0.7		

(1) Hong Kong, Lüksemburg, Singapur, İsviçre.

(2) İngiltere, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve ABD.

(3) Lüksemburg ve İngiltere hariç 15 Avrupa Birliği ne üye ülkeleri kapsamaktadır.

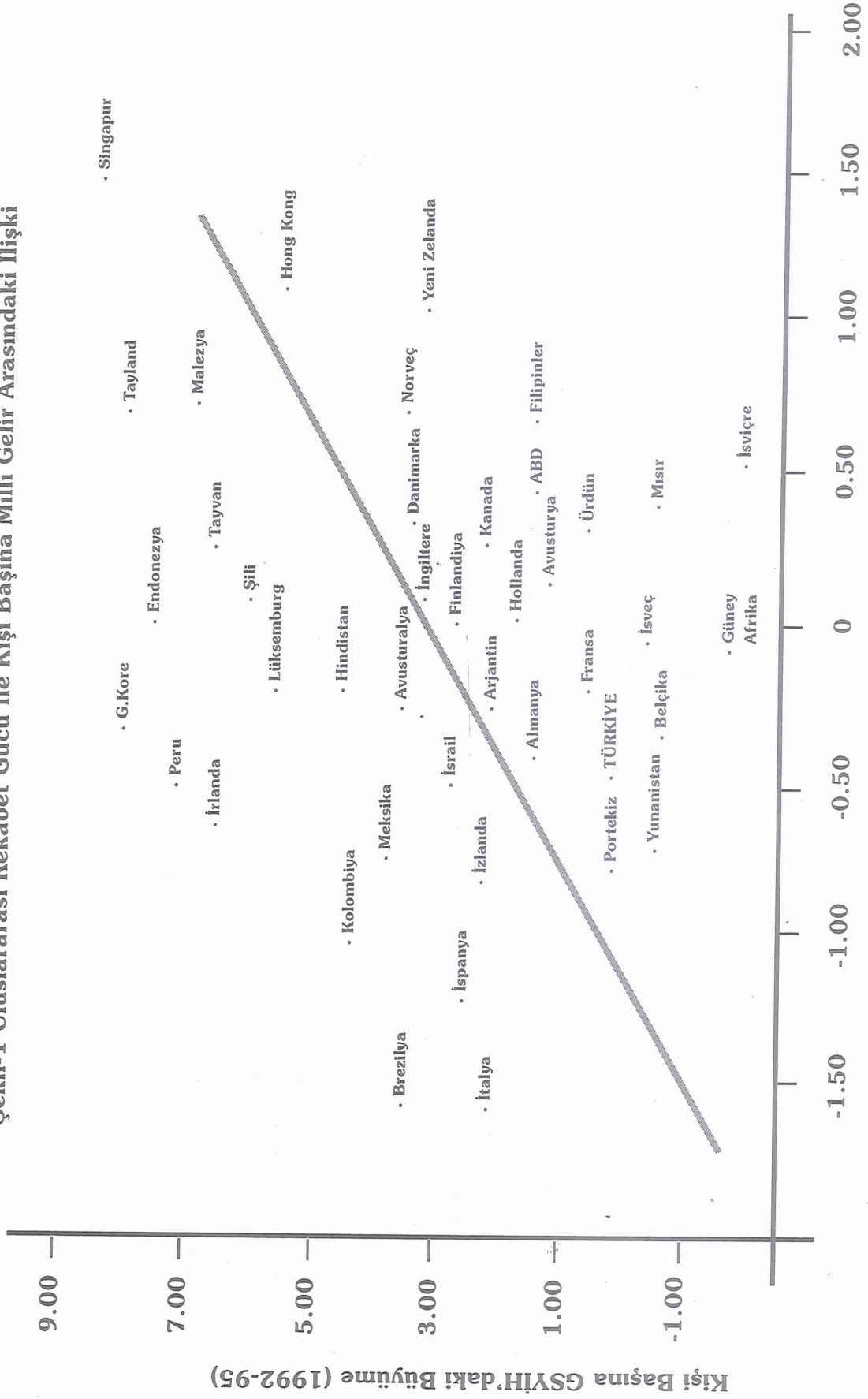
(4) Japonya, Kore, Tayvan, Malezya ve Tayland.

(5) Tüm yeni gelişmekte olan ülkeleri içermektedir.

Not: Global Rekabet İndeksi 0 ila 2 arasında değişen puanlardan oluşuyor.

0, rekabet düzeyinin en düşük olduğu durumu, 2 ise en yüksek olduğu durumu gösteriyor.

Şekil-1 Uluslararası Rekabet Gücü İle Kişi Başına Milli Gelir Arasındaki İlişki

1996 Global Rekabet Raporu'nda Rekabet İndeksi dışında iki ayrı indeks de yer almaktadır. Bunlar, Büyüme İndeksi ve Pazar Büyüme İndeksi'dir. Büyüme indeksi global rekabet indeksi ile ülkelerin kişi başına milli gelir düzeyi dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Ülkelerin mevcut kişi başına milli gelir düzeyleri dikkate alındığında global rekabet indeksindeki sıralama değişmektedir. Büyüme indeksi sıralamasında ilk sırada yine Singapur yer almaktadır. Yeni Zelanda ikinci, Tayland üçüncü, Hong Kong ise dördüncü sırada yer almaktadır. Bu ülkelerin önümüzdeki 5 - 10 yıl içerisinde dünyada en yüksek büyüme hızına sahip ülkeler olacağı tahmin edilmektedir. Büyüme indeksi sıralamasında en altta ise Rusya bulunmakta, bu ülkeyi Venezuela, İtalya, ve Brezilya izlemektedir. Türkiye bu indeks sıralamasında 34. sırada yer almaktadır. (Bkz: Tablo-4)

Büyüme indeksi ile global rekabet indeksinde ülkelerin sıralamalarının değişmesi şu iki nedene bağlanmaktadır:

- Rekabet gücü yüksek olan ülkeler daha hızlı büyüme potansiyeline sahiptirler.
- Az gelişmiş ülkelerin büyüme potansiyeli diğer gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir.

Büyüme indeksi dışında pazar büyüme indeksi ise bir ülkenin dünya ticaretindeki büyümeden alacağı payı göstermektedir. Pazar büyüme indeksi, ekonomik büyüme indeksi ile ülkenin coğrafi yönden büyüklüğü dikkate alınarak hesaplanan bir indekstir. Pazar büyüme indeksi sıralamasında ilk sırada ABD, ikinci sırada Japonya, üçüncü sırada Almanya, dördüncü sırada ise Çin bulunmaktadır. Rekabet ve büyüme indekslerinde birinci sırada bulunan Singapur, pazar büyüme indeksinde 19. sırada yer almaktadır. Bunun nedeni, Singapur'un coğrafi açıdan küçük bir ülke olmasından kaynaklanmaktadır. Singapur, dünyanın en hızlı büyüyen ülkelerinden birisi olmakla birlikte coğrafi sınırları küçük olduğundan bu ülkenin pazar payının önümüzdeki yıllarda diğer ülkelere oranla azalacağı tahmin edilmektedir. (Bkz: Tablo-5)

Tablo-4: Dünyada Önümüzdeki 5-10 Yıl İçerisinde Hızla Büyüyecek Ülkeler Sıralaması

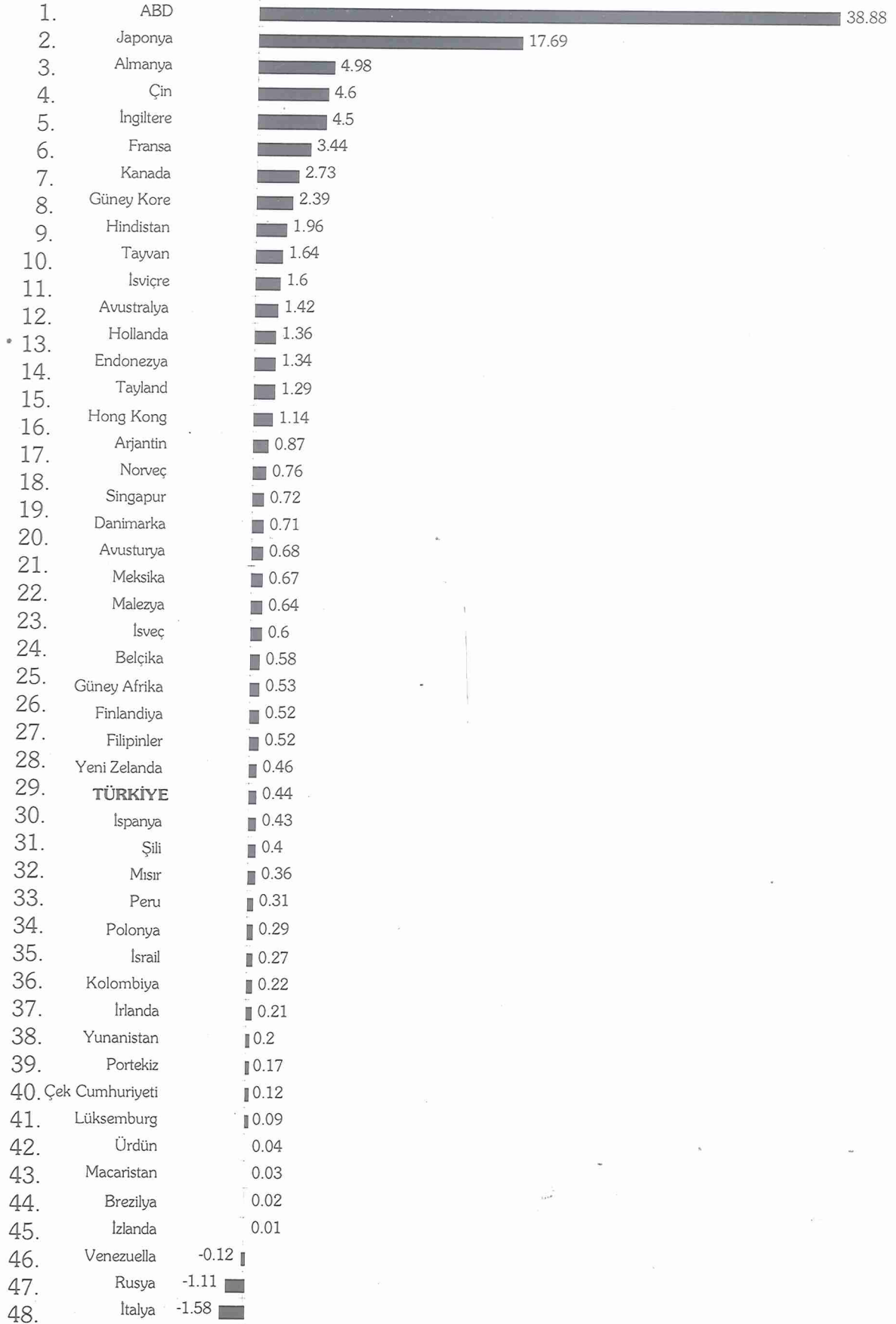
1.	Singapur
2.	Yeni Zelanda
3.	Tayland
4.	Hong Kong
5.	Malezya
6.	Çin
7.	Filipinler
8.	Endonezya
9.	Tayvan
10.	Mısır
11.	Hindistan
12.	Ürdün
13.	Şili
14.	ABD
15.	Peru
16.	Güney Kore
17.	İsviçre
18.	Norveç
19.	Kanada
20.	Lüksemburg
21.	Finlandiya
22.	Avusturalya
23.	Danimarka
24.	İngiltere
25.	Güney Afrika
26.	İrlanda
27.	Japonya
28.	Hollanda
29.	Arjantin
30.	İsrail
31.	Avusturya
32.	Kolombiya
33.	Meksika
34.	TÜRKİYE
35.	Çek Cumhuriyeti
36.	İsveç
37.	Polonya
38.	Fransa
39.	Belçika
40.	Almanya
41.	Yunanistan
42.	Portekiz
43.	İzlanda
44.	İspanya
45.	Macaristan
46.	Brezilya
47.	İtalya
48.	Venezuela
49.	Rusya

Özetle, Global Rekabet İndeksi, Büyüme İndeksi ve Pazar Büyüme İndeksi, dünya ülkelerinin ekonomik büyüme ve dünya ticaretinde pazar payını artırma potansiyellerini hesaplamakta önem taşımaktadırlar.

Buraya kadar yapılan açıklamalar çerçevesinde ekonomik büyümeyi hızlandırmak ve ekonomik refah düzeyini arttırmak için ülkelerin aşağıdaki yapısal reformlara ağırlık vermeleri gerektiğini belirtebiliriz:

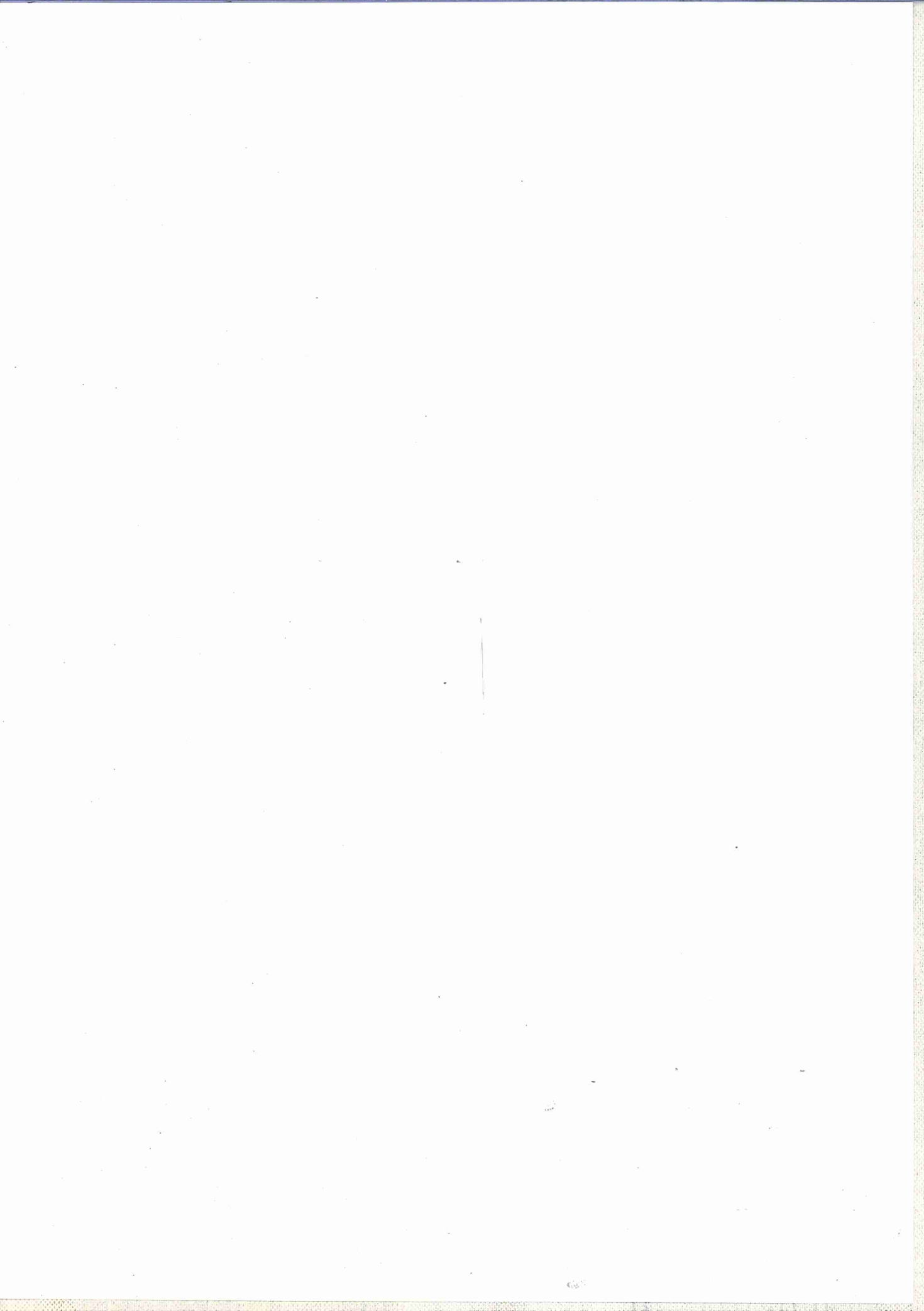
- Ekonomide serbestleşme ve açıklık,
- Devletin ekonomideki rolü ve görevlerinin sınırlandırılması,
- Düşük vergi oranları,
- Esnek işgücü piyasalarının oluşturulması,
- Siyasi istikrarın temini,
- Altyapı yatırımlarına ağırlık verilmesi,
- Teknolojiye gereken önemin verilmesi,
- Yeni yönetim tekniklerinin (toplam kalite yönetimi, Benchmarking, insan kaynaklarının yönetimi vs.) uygulanması.

Tablo-5: Pazar Büyüme İndeksi (1996)

V. BÖLÜM

**DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE
YOLSUZLUKLAR**

Merkezi Almanya'nın Berlin kentinde bulunan Transparency International adlı kuruluş 1995 yılından itibaren her yıl uluslararası bir yolsuzluk indeksi yayınlamaktadır. Söz konusu kuruluşun Almanya'da Göttingen Üniversitesi ile birlikte yaptığı araştırma, uluslararası alanda ticari ilişkileri olan büyük şirket ve holdinglerin üst düzey yöneticileri ile yapılan anket çalışmalarına dayanmaktadır. Uluslararası yolsuzluk indeksi, anket çalışmalarına dayalı olduğundan tamamen objektif bir araştırma olduğu söylenemez. Söz konusu araştırmada iş dünyasından seçilmiş kimselere yöneltilen sorulara verilen cevaplar çerçevesinde her ülkeye bir puan verilmektedir. İndeks 0 ile 10 arasında değişen puanlardan oluşmakta; 0 en az yolsuzluğun olduğu durumu, 10 ise en fazla yolsuzluğu ifade etmektedir.

Transparency International adlı kuruluşun 1996 araştırması 54 ülkeyi kapsamaktadır. 1996 yılı indeks sıralamasına göre 54 ülke arasında dünyada yolsuzlukların en az olduğu ülke Yeni Zelanda'dır. Bu ülkeyi üç İskandinav ülkesi izliyor; Danimarka, İsveç ve Finlandiya. Kanada 5. sırada, Norveç ise 6. sırada bulunuyor. (Bkz: Tablo-1)

Yolsuzluk sıralamasında Türkiye 33. sırada, İspanya ve İtalya arasında yer alıyor. Dünyada 54 ülke arasında Nijerya yolsuzluğun en fazla olduğu ülke olarak belirtiliyor. Yolsuzluğun fazla olduğu diğer ülkeler sırasıyla Pakistan, Kenya, Bangladeş, Çin, Kamerun, Venezuela ve Rusya.

Yolsuzluklar konusundaki bu araştırmayı çeşitli açılardan değerlendirdiğimizde bazı önemli sonuçlara ulaşmaktayız. Bunları maddeler halinde sıralamaya çalışalım:

(1) Yolsuzluklar ile ekonomik sistem arasında yakın bir ilişki söz konusu. Yolsuzluklar, piyasa ekonomisi ağırlıklı ekonomik sistemi uygulayan ülkelerde, kamu ekonomisi ağırlıklı ekonomik sistemi uygulayan ülkelere oranla daha az. Tablo-2'deki veriler bu hipotezi doğruluyor. Dünyada devlet müdahalesinin en az olduğu ülkeler aynı zamanda dünyada yolsuzlukların en az olduğu ülkeler konumunda bulunuyor. Fraser Institute adlı kuruluşun 1996 yılı araştırmasına göre dünyada devlet müdahalesinin en az olduğu ülkeler sıralamasında Hong Kong başta yer alıyor. Bu ülkeyi Singapur ve Yeni Zelanda izliyor. Tablodan anlaşıldığı üzere devlet müdahalesinin en az olduğu tüm ülkelerde yolsuzluk düzeyi de oldukça düşük bulunuyor.

Tablo-1: Dünyada Yolsuzluklar Sıralaması (1996)

Sıra No	Ülke Adı	1996 İndeks Puanı (*)	Sıra No	Ülke Adı	1996 İndeks Puanı (*)
1	Yeni Zelanda	9.43	28	Yunanistan	5.01
2	Danimarka	9.33	29	Tayvan	4.98
3	İsveç	9.08	30	Ürdün	4.89
4	Finlandiya	9.05	31	Macaristan	4.86
5	Kanada	8.96	32	İspanya	4.31
6	Norveç	8.87	33	TÜRKİYE	3.54
7	Singapur	8.80	34	İtalya	3.42
8	İsviçre	8.76	35	Arjantin	3.41
9	Hollanda	8.71	36	Bolivya	3.40
10	Avustralya	8.60	37	Tayland	3.33
11	İrlanda	8.45	38	Meksika	3.30
12	İngiltere	8.44	39	Ekvator	3.19
13	Almanya	8.27	40	Brezilya	2.96
14	İsrail	7.71	41	Mısır	2.84
15	ABD	7.66	42	Kolombiya	2.73
16	Avusturya	7.59	43	Uganda	2.71
17	Japonya	7.05	44	Filipin	2.69
18	Hong Kong	7.01	45	Endonezya	2.65
19	Fransa	6.96	46	Hindistan	2.63
20	Belçika	6.84	47	Rusya	2.58
21	Şili	6.80	48	Venezuela	2.50
22	Portekiz	6.53	49	Kamerun	2.46
23	Güney Afrika	5.68	50	Çin	2.43
24	Polonya	5.57	51	Bangladeş	2.29
25	Çek Cumhuriyeti	5.37	52	Kenya	2.21
26	Malezya	5.32	53	Pakistan	1.00
27	Güney Kore	5.02	54	Nijerya	0.69

Kaynak: Transparency International, International Corruption Perceptions Index, 1996.

*: İndeks 0 ila 10 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. 0, en fazla yolsuzluğu, 10 ise en az yolsuzluğu ifade etmektedir.

Tablo-2: Yolsuzluk ve Devlet Müdahalesi Arasındaki İlişki

Dünyada Devlet Müdahalesinin En Az Olduğu Ülkeler		Dünyada Yolsuzlukların En Az Olduğu Ülkeler	
Sıra	Ülke Adı	Sıra	Ülke Adı
1	Hong Kong (9.2)	1	Yeni Zelanda (9.43)
2	Singapur (8.2)	2	Danimarka (9.43)
3	Yeni Zelanda (8.1)	3	İsveç (9.08)
4	ABD (7.6)	4	Finlandiya (9.05)
5	İsviçre (7.5)	5	Kanada (8.96)
6	Malezya (7.0)	6	Norveç (8.87)
7	İngiltere (7.0)	7	Singapur (8.80)
8	Tayland (7.0)	8	İsviçre (8.76)
9	Kanada (6.9)	9	Hollanda (8.71)
10	Japonya (6.9)	10	Avustralya (8.60)
11	Avustralya (6.8)	11	İrlanda (8.45)
12	Güney Kore (6.7)	12	İngiltere (8.44)
13	İrlanda (6.7)	13	Almanya (8.27)
18	Hollanda (6.4)	15	ABD (7.66)
19	Almanya (6.4)	17	Japonya (7.05)
70	TÜRKİYE (4.2)	18	Hong Kong (7.01)
		26	Malezya (5.32)
		27	Güney Kore (5.02)
		33	TÜRKİYE (3.54)

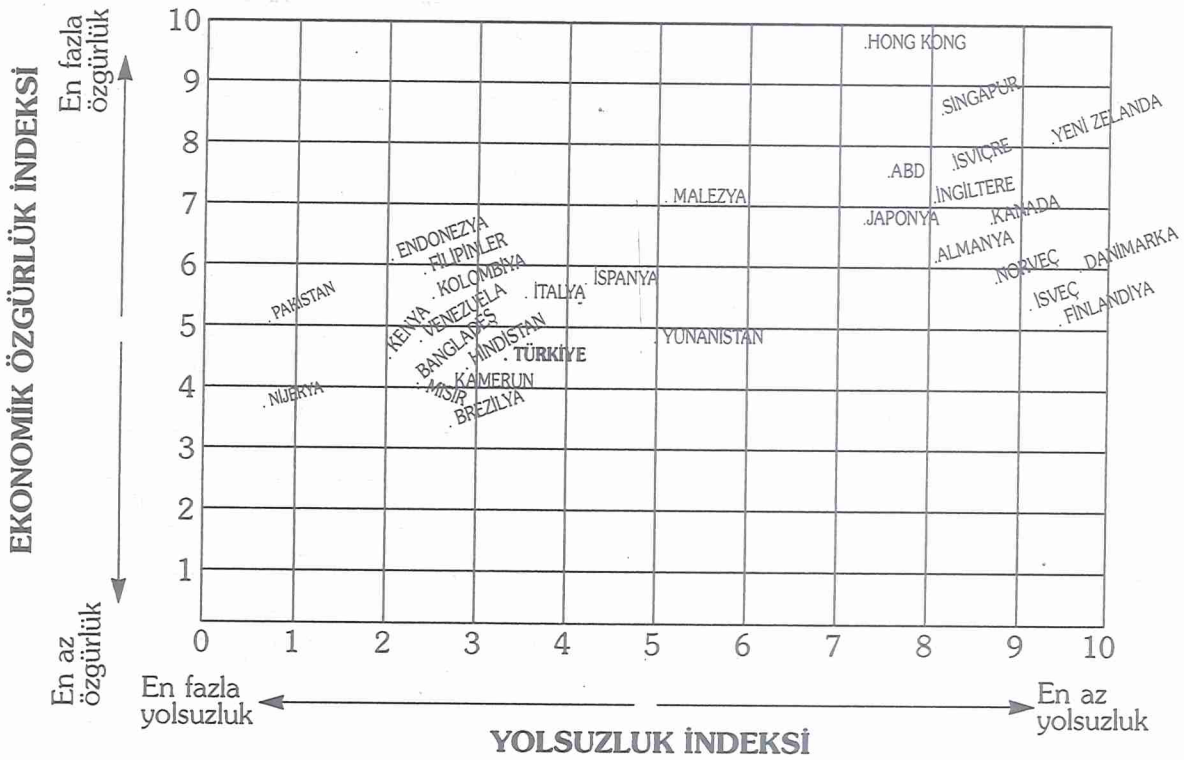
Kaynak : Dünyada devlet müdahalesinin en az olduğu ülkeler Fraser Enstitüsü'nün geliştirdiği bir indeksle ölçülmektedir. Bkz. Fraser Intitute, Economic Freedom of the World, 1975-1995 (James Gwartney, Robert Lawson ve Walter Block, Vancouver: 1996.

Dünyada yolsuzlukların boyutları her yıl Transparency International adlı bir kuruluş tarafından ölçülmektedir. İndeksde 10 en az yolsuzluğu, 0 ise en fazla yolsuzluğu ifade etmektedir. Bkz: Transparency International, 1996 Corruption Perceptions Index.

Not :Tabloda parantez içindeki rakamlar indeks puanlarını göstermektedir.

(2) Piyasa ekonomisi, ekonomik özgürlüklerin mevcut olduğu bir ekonomik düzen modelinin adıdır. Kamu ekonomisi ağırlıklı bir ekonomik düzende ekonomik özgürlükler devlet müdahalesinin düzeyine göre az ya da çok sınırlandırılmıştır. Ekonomik özgürlüklerin az olduğu ülkelerde devlet müdahalesi fazla; ekonomik özgürlüklerin fazla olduğu ülkelerde ise devlet müdahalesi daha azdır. Şekil-1'de ekonomik özgürlükler ile yolsuzluklar arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Şekilden açıkça anlaşıldığı üzere ekonomik özgürlüklerin nisbeten az olduğu ülkelerde yolsuzluklar fazladır. Buna karşın ekonomik özgürlüklerin yeterli ölçüde mevcut olduğu tüm ülkelerde yolsuzluklar yaygın değildir. Türkiye'nin 1996 yılı yolsuzluk puanı 10 üzerinden 3.54'tür. Ülkemizin 1995 yılı ekonomik özgürlük puanı ise 10 üzerinden 4.2'dir. Ülkemizde ekonomik özgürlük düzeyi Hong Kong, Singapur, ABD, Yeni Zelanda, Norveç, Kanada ve İngiltere gibi ülkelere oranla oldukça düşüktür. İtalya, gelişmiş bir ülke olmasına rağmen bu ülkede devletin ekonomideki rolü ve müdahalesi yüksektir. Bu ülkede yolsuzluklar da yaygınlık göstermektedir. Grafikten elde edilecek sonuç şudur: Devletçi ülkelerde yolsuzluk daha yaygın. Serbest piyasa ekonomisi uygulayan ülkelerde ise yolsuzluklar nisbeten daha az. Devletçilik, yolsuzluğun temel kaynaklarından birisidir.

Şekil-1: Yolsuzluk ve Ekonomik Özgürlük Arasındaki İlişki

Kaynak: Transparency International ve Fraser Institute

(3) "Devletçi ülkelerde yolsuzluklar fazla, piyasa ekonomisi uygulayan ülkelerde ise yolsuzluklar azdır" hipotezini Freedom House adlı kuruluşun araştırması da doğruluyor. Freedom House'un 1996 yılı araştırması ile Transparency International'ın Yolsuzluk Araştırması karşılaştırıldığında şu sonuçlar açık bir şekilde görülmektedir: (Bkz: Tablo-3) Dünyada yolsuzlukların en az olduğu 20 ülkenin 18'inde serbest piyasa ekonomisi ileri düzeyde uygulanmaktadır. Freedom House adlı kuruluş Singapur'u ileri düzeyde serbest piyasa ekonomisi uygulayan ülke olarak kabul etmemektedir. Fraser Institute ve Heritage Foundation adlı kuruluşlar ise Singapur'u dünyada piyasa ekonomisini en ileri düzeyde uygulayan ülkeler sıralamasına koymaktadırlar.

Tablo-3: Yolsuzluk ve Piyasa Ekonomisi Arasındaki İlişki

Dünyada Yolsuzlukların En Az Olduğu 20 Ülke	Piyasa Ekonomisi Düzeyi (Liberalleşme Düzeyi)		
	Yüksek (13-16)	Orta (10-12)	Düşük (0-9)
1- Yeni Zelanda	16		
2- Danimarka	16		
3- İsveç	16		
4- Finlandiya	14		
5- Kanada	15		
6- Norveç	15		
7- Singapur		12	
8- İsviçre	14		
9- Hollanda	16		
10- Avustralya	14		
11- İrlanda	15		
12- İngiltere	16		
13- Almanya	15		
14- İsrail		12	
15- ABD	16		
16- Avusturya	15		
17- Japonya	13		
18- Hong Kong*			
19- Fransa	15		
20- Belçika	15		

Kaynak: Yolsuzluklar ile ilgili sıralama Transparency International adlı kuruluşun 1996 yolsuzluk indeksine dayalıdır. Piyasa ekonomisinin oluşma ve kurumsallaşma düzeyi ile ilgili indeks puanları ise Freedom House adlı kuruluşun 1995-1996 Ekonomik Özgürlük Araştırması'ndan alınmıştır.

* Hong Kong, Freedom House'un sözkonusu araştırmasında yer almamaktadır. Ancak, bu ülke Fraser Institute adlı kuruluşun ekonomik özgürlük indeksinde dünyada piyasa ekonomisini en ileri düzeyde uygulayan ülkeler sıralamasında 103 ülke arasında birinci sıradadır. Heritage Foundation adlı kuruluşun araştırmasında da Hong Kong piyasa ekonomisini dünyada en ileri düzeyde uygulayan ülkeler sıralamasında birinci sırada yer almaktadır.

Not : Piyasa ekonomisi düzeyi, ekonomik özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ila 16 arasında değişmektedir.

Dünyada 54 ülke arasında yolsuzlukların en yaygın olduğu 15 ülkedeki ekonomik sistem ise devletçilik ağırlıklı bir modeldir. 15 ülkenin hiç birinde piyasa ekonomisi yeterli ölçüde uygulanmamaktadır. Filipinler, Kolombiya ve Türkiye'de orta düzeyde bir piyasa ekonomisi modeli uygulanmakta, diğer tüm ülkelerde piyasa ekonomisi kuralları ya sözkonusu değildir veya çok sınırlı ölçüde mevcuttur. (Bkz: Tablo-4)'

Tablo-4: Yolsuzluk ve Piyasa Ekonomisi Arasındaki İlişki

Sıra No	Dünyada Yolsuzlukların En Fazla Olduğu 15 Ülke	Piyasa Ekonomisi Düzeyi (Liberalleşme Düzeyi)		
		Yüksek (13-16)	Orta (10-12)	Düşük (0-9)
1	Nijerya			4
2	Pakistan			7
3	Kenya			8
4	Bangladeş			6
5	Çin			2
6	Kamerun*			
7	Venezuela			7
8	Rusya			7
9	Hindistan			8
10	Endonezya			6
11	Filipinler		10	
12	Uganda*			
13	Kolombiya		12	
14	Mısır			7
15	Brezilya			7
22	TÜRKİYE		11	

Kaynak: Transparency International, 1996 Corruption Index ve Freedom House, The World Survey Of Economic Freedom. 1995-1996 araştırmalarından yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

* Kamerun ve Uganda, Freedom House araştırmasında yer almamıştır. Fraser Institute adlı kuruluşun ekonomik özgürlük araştırmasında her iki ülke dünyada piyasa ekonomisini orta düzeyde uygulayan ülkeler olarak sınıflandırılmıştır.

Not: Piyasa ekonomisi düzeyi, ekonomik özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ile 16 arasında değişmektedir.

(4) Yolsuzluklar ile siyasal sistem arasında da yakın bir ilişki mevcuttur. Demokratik ülkelerde yolsuzluklar az, otoriter ve totaliter siyasal rejimlerde ise yolsuzluklar fazladır. Yolsuzlukların en az olduğu 20 ülkenin tamamında (Singapur ve Hong Kong hariç) evrensel ölçüde bir demokrasi uygulaması mevcuttur. Hong Kong ve Singapur ise orta düzeyde demokrasiye sahip ülkeler arasında kabul edilmektedir. (Bkz: Tablo-5)

Tablo-5: Yolsuzluk ve Demokrasi Arasındaki İlişki

Sıra No	Dünyada Yolsuzlukların En Az Olduğu 20 Ülke	Demokratikleşme Düzeyi		
		Yüksek (1 - 3)	Orta (3 - 5.5)	Düşük (5,5 - 7.0)
1	Yeni Zelanda	1.0		
2	Danimarka	1.0		
3	İsvec	1.0		
4	Finlandiya	1.0		
5	Kanada	1.0		
6	Norvec	1.0		
7	Singapur		4.5	
8	İsviçre	1.0		
9	Hollanda	1.0		
10	Avustralya	1.0		
11	İrlanda	1.0		
12	İngiltere	1.0		
13	Almanya	1.5		
14	İsrail	2.0		
15	ABD	1.0		
16	Avusturya	1.0		
17	Japonya	1.5		
18	Hong Kong		3.0	
19	Fransa	1.5		
20	Belçika	1.0		

Kaynak : Transparency International, 1996 Corruption Index ve Freedom House, Freedom in the World, 1995-1996 adlı araştırmalardan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Not : Demokratikleşme düzeyi, siyasal özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ile 7 arasında değişmektedir.

Öte yandan yolsuzlukların dünyada en fazla olduğu 15 ülkenin hiç birinde demokrasi yeterli ölçüde uygulanmamaktadır. 15 ülkenin bir kısmında orta düzeyde demokrasi uygulaması mevcuttur. Diğer bir kısım ülkede ise demokratik kurumlar oldukça zayıf ve sınırlıdır. (Bkz: Tablo-6)

Yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi Şekil-2'den daha net olarak izlemek mümkündür. Demokrasinin mevcut olduğu tüm ülkelerde yolsuzluklar oldukça azdır. Demokrasinin düşük düzeyde olduğu ülkelerde yolsuzluklar fazladır. Nijerya, Çin, Kenya, Endonezya, Kamerun ve Mısır gibi ülkelerde demokratikleşme düzeyi oldukça düşük, dolayısıyla yolsuzluklar fazladır. Demokrasi, Açık Toplum rejimidir. Demokraside yolsuzlukların az olmasının nedeni devlet yönetimindeki şeffaflık, denetimlerin etkin olması, yargının tam bağımsız olması vs. faktörlere bağlıdır.

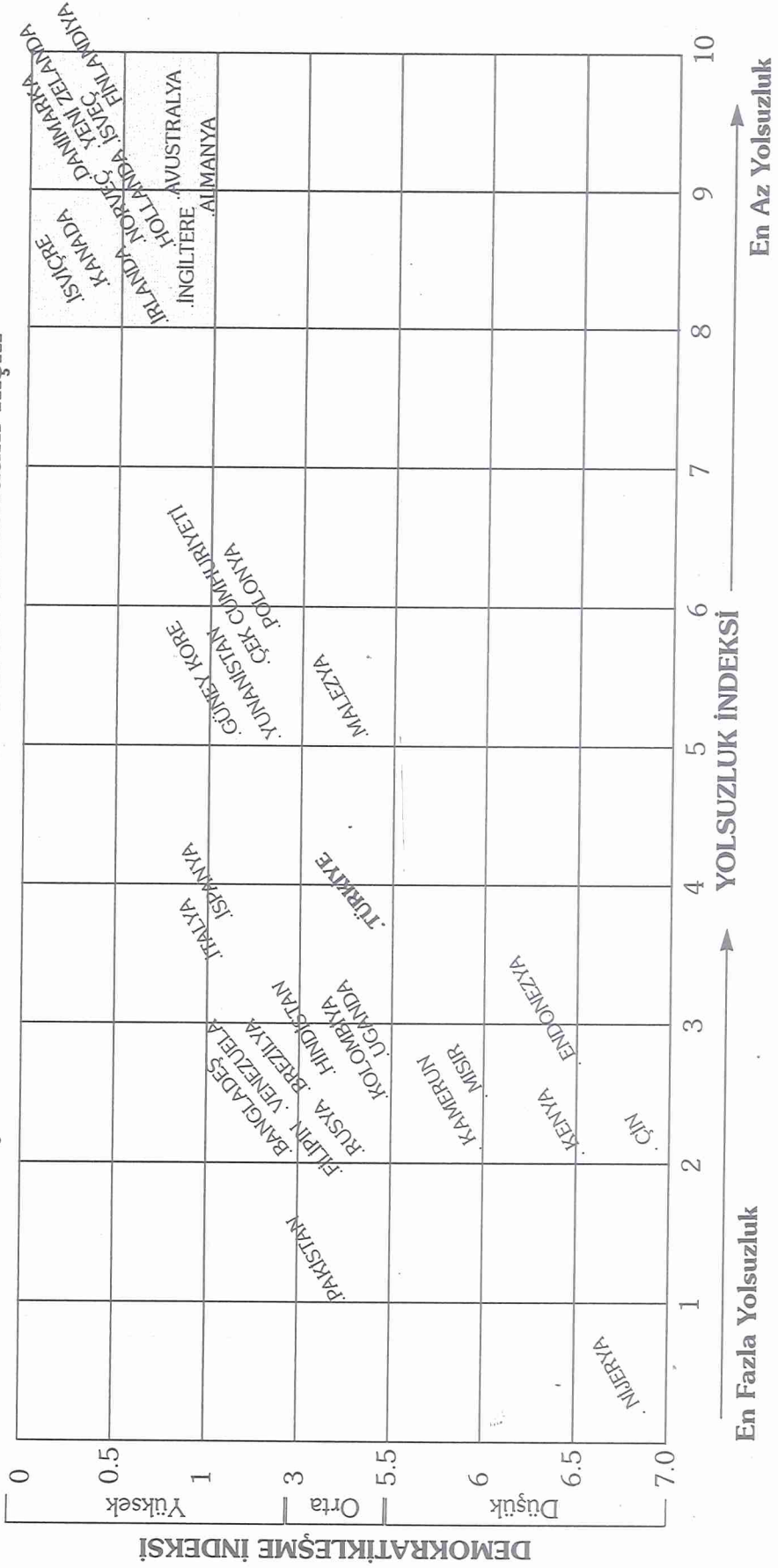
Tablo-6: Yolsuzluk ve Demokrasi Arasındaki İlişki

Sıra No	Dünyada Yolsuzlukların En Fazla Olduğu 15 Ülke	Demokrasi Düzeyi		
		Yüksek (1 - 3)	Orta (3 - 5.5)	Düşük (5.5 - 7.0)
1	Nijerya			7.0
2	Pakistan		4.0	
3	Kenya			6.5
4	Bangladeş		3.5	
5	Çin			7.0
6	Kamerun			6.0
7	Venezuela		3.0	
8	Rusya		3.5	
9	Hindistan		4.0	
10	Endonezya			6.5
11	Filipinler		3.0	
12	Uganda		4.5	
13	Kolombiya		4.0	
14	Mısır			6.0
15	Brezilya		3.0	
22	TÜRKİYE		5.0	

Kaynak : Transparency International, 1996 Corruption Index ve Freedom House, Freedom in the World, 1995-1996 adlı araştırmalardan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Not : Demokratikleşme düzeyi, siyasal özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ila 7 arasında değişmektedir.

Şekil-2: Yolsuzluk ve Demokrasi Arasındaki İlişki

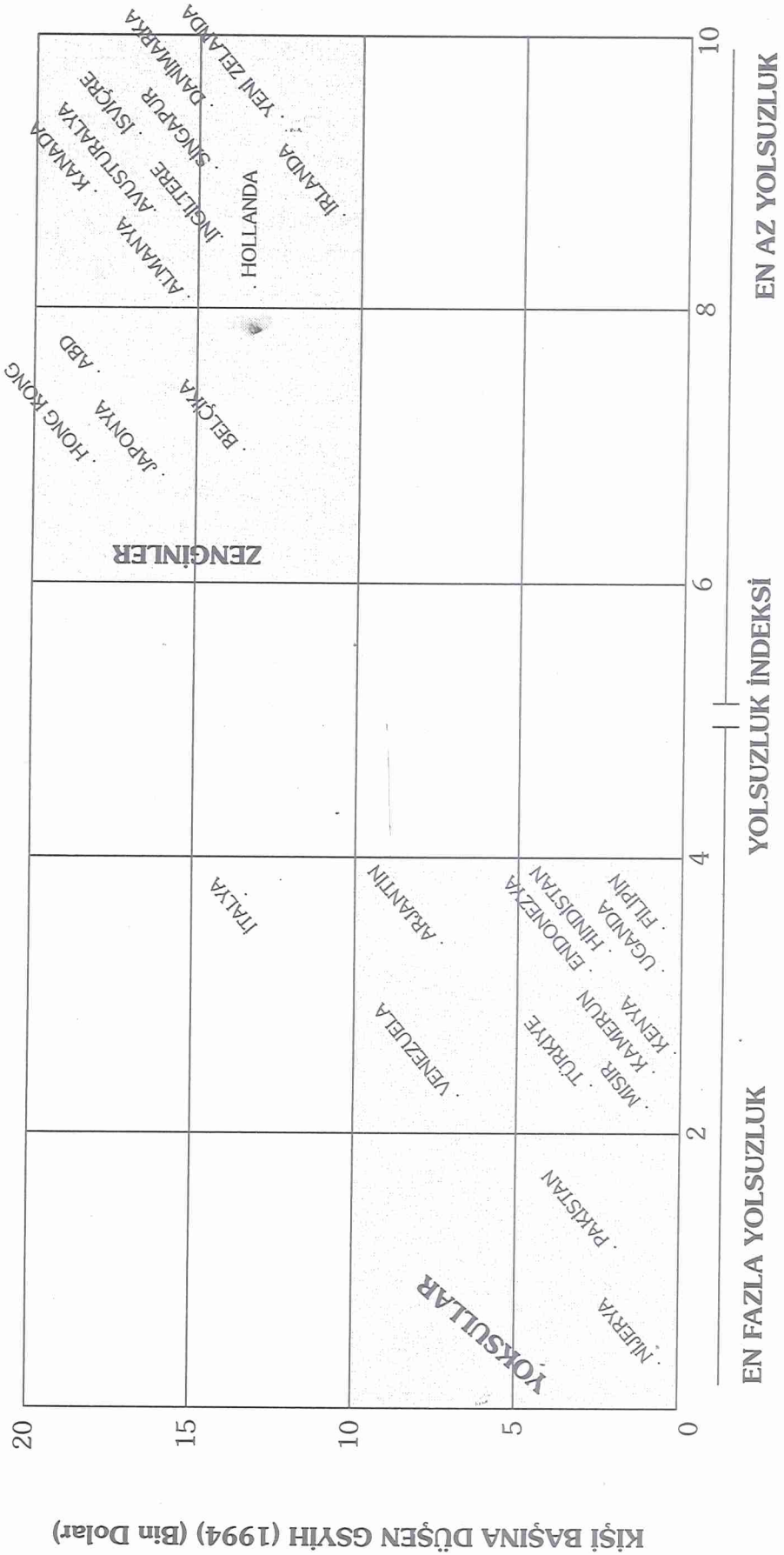

(5) Yolsuzluk ve yoksulluk arasında da yakın bir ilişki mevcuttur. Yoksul ülkelerde zengin ülkelere kıyasla yolsuzluklar çok daha yaygındır. Şekil-3'den anlaşılacağı üzere kişi başına milli geliri 4000 Doların altında olan tüm ülkelerde yolsuzluklar oldukça fazladır. Buna karşın kişi başına GSYİH'nın 10.000 Doların üzerinde olan tüm ülkelerde yolsuzluklar az düzeydedir. Şekilde İtalya tek istisna ülke olarak iki kategori arasında bulunmaktadır. İtalya'da ekonomik refah düzeyi yüksek olmasına karşın, yolsuzluklar bu ülkede oldukça yaygındır.

Niçin zengin ülkelerde yolsuzluklar az, yoksul ülkelerde fazladır? Bu sorunun pek çok cevapları bulunmaktadır. Bir ülkedeki ekonomik refah düzeyini belirleyen en önemli etkenlerden birisi ekonomik düzendir. Daha önce de belirttiğimiz gibi ekonomik özgürlüğün mevcut olduğu ülkelerde (piyasa ekonomisi uygulayan ülkelerde) ekonomik refah düzeyi yüksektir. Yolsuzlukların düzeyini belirleyen asıl önemli faktörler kanaatimizce ekonomik ve siyasal düzendir. Siyasal ve ekonomik özgürlüklere sahip ülkelerde yolsuzluklar önemli ölçüde azalma eğilimindedir.

(6) Kamu yönetiminde açıklık (şeffaflık) ile yolsuzlukların boyutları arasında da yakın bir ilişki mevcuttur. Kamu yönetiminde gizlilik ve örtbasın yaygın olduğu, vatandaşın bilgi edinme hakkı ve özgürlüğünün anayasal ve yasal güvence altında olmadığı ülkelerde yolsuzlukların daha fazla olması pek tabidir. World Economic Forum adlı uluslararası kuruluşun dünyanın çeşitli ülkelerinde 2000 kişi ile yaptığı bir ankete dayalı araştırmaya göre dünyada incelenen 49 ülke arasında devlet yönetiminde şeffaflık düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu araştırmaya göre dünyada en şeffaf devlet yönetiminin Lüksemburg'de olduğu belirtilmektedir. Bu ülkeyi Singapur, Yeni Zelanda, Norveç ve Hong Kong'un izlediği tesbit edilmiştir. Şeffaf yönetimin en az olduğu ülkeler ise sırasıyla Venezuela, Rusya, Macaristan, Kolombiya, İspanya ve Polonya'dır. Türkiye 1996 yılı araştırmasına göre 30. sırada bulunmaktadır. Yine aynı araştırmada yolsuzlukların en az boyutta olduğu ülkeler incelenmiş ve yolsuzluğun en az olduğu ülkelerin sırasıyla Yeni Zelanda, Danimarka, Lüksemburg, Kanada ve İngiltere olduğu tesbit edilmiştir.

Şekil-3: Yolsuzluk ve Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

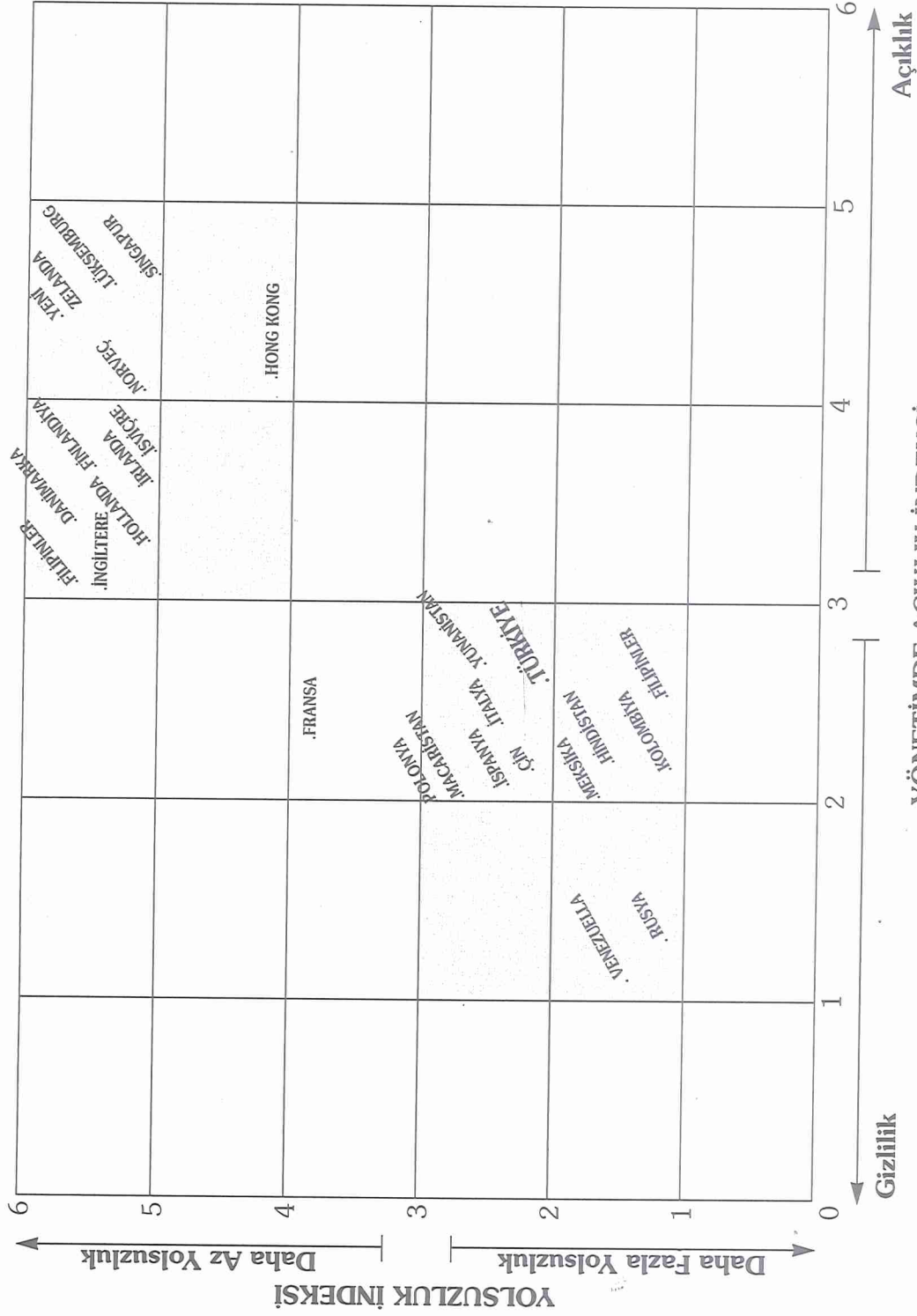
Kaynak: Yolsuzluk İndeksi, Transparency International adlı kuruluşun 1996 araştırmasına dayalıdır. Kişi başına GSYİH rakamları World Bank, World Tables, 1994'ten alınmıştır.

World Economic Forum adlı kuruluşun araştırma sonuçları Şekil-4'de gösterilmiştir. Görüldüğü üzere kamu yönetiminde şeffaflığın sözkonusu olduğu ülkelerde yolsuzluklar daha az düzeydedir. Başka bir ifadeyle, şeffaflık ile yolsuzluk arasında yakın bir bağlantı vardır. Daha şeffaf ülkelerde yolsuzlukların az boyutta olması tesadüf değil, aksine yönetimde açıklığa ilişkin anayasal - yasal - kurumsal güvencelerin mevcut olmasıdır.

(7) Adalet ve yargı sisteminin etkinliği ile yolsuzlukların boyutları arasındaki ilişki bir başka grafikte ele alınmaktadır. World Economic Forum adlı kuruluşun araştırma sonuçlarına göre düzenlediğimiz şekil açık olarak adaletin daha etkin olduğu, yargı kurumlarının bağımsız olarak işlediği ülkelerde yolsuzlukların görece olarak daha az olduğunu ortaya koymaktadır. Adalet ve yargı sisteminin en etkin işlerliğe sahip olduğu ülke Yeni Zelanda'dır. Bu ülkeyi İsviçre, Finlandiya, Norveç, İsrail, Avusturya, Avustralya ve Singapur gibi ülkeler izlemektedir. Bu ülkelerin tümünde yolsuzluklar fazla yaygın değildir. Buna karşın adalet sisteminin işlerliğini ve güvenilirliğini yitirdiği ülkelerde (sırasıyla, Venezuela, Meksika, Rusya, Arjantin, Kolombiya, Filipinler, İtalya, Türkiye ve Suriye) yolsuzluklar oldukça yaygındır.

(8) Son olarak bürokrasi ve kırtasiyecilik ile yolsuzluklar arasındaki ilişki Şekil-6 üzerinde izlenebilir. Bürokrasi ve kırtasiyeciliğin en fazla olduğu ülkelerde yolsuzluklar fazla, buna karşın bürokrasinin fazla yaygın olmadığı ülkelerde ise rüşvet ve yolsuzluklar daha az boyuttadır. Dünya Ekonomik Forumu adlı kuruluşun 49 ülkeyi içeren araştırmasına göre Lüksemburg, Yeni Zelanda, Hong Kong, Singapur, Norveç, Finlandiya, Danimarka, İsveç gibi ülkelerde bürokrasi ve kırtasiyecilik çok az düzeydedir. Venezuela, Çin, Rusya, Meksika, İtalya, Filipin, Ürdün, Hindistan gibi ülkelerde ise kamu yönetiminde bürokrasi ve formaliteler çok fazla düzeydedir. Grafikte çok açık bir şekilde görüleceği üzere rüşvet ve yolsuzluklar, bürokrasinin fazla olduğu ülkelerde daha yaygındır.

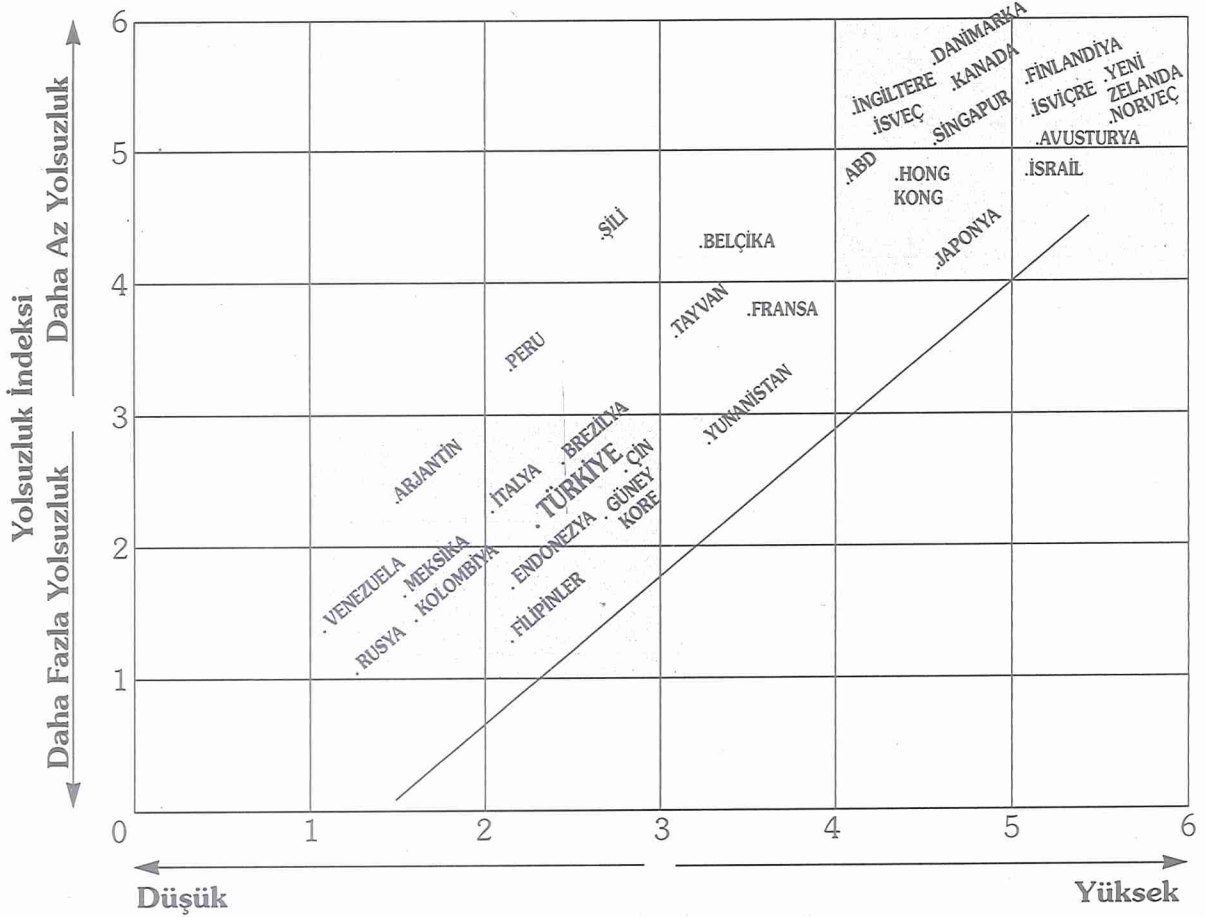
Şekil-4: Kamu Yönetiminde Açıklık (Şeffaflık) ve Yolsuzluk İlişkisi

YÖNETİMDE AÇIKLIK İNDEKSİ

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 1996, s.178-179 ve Transparency International, Corruption Perceptions Index, 1996 dan yaratılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

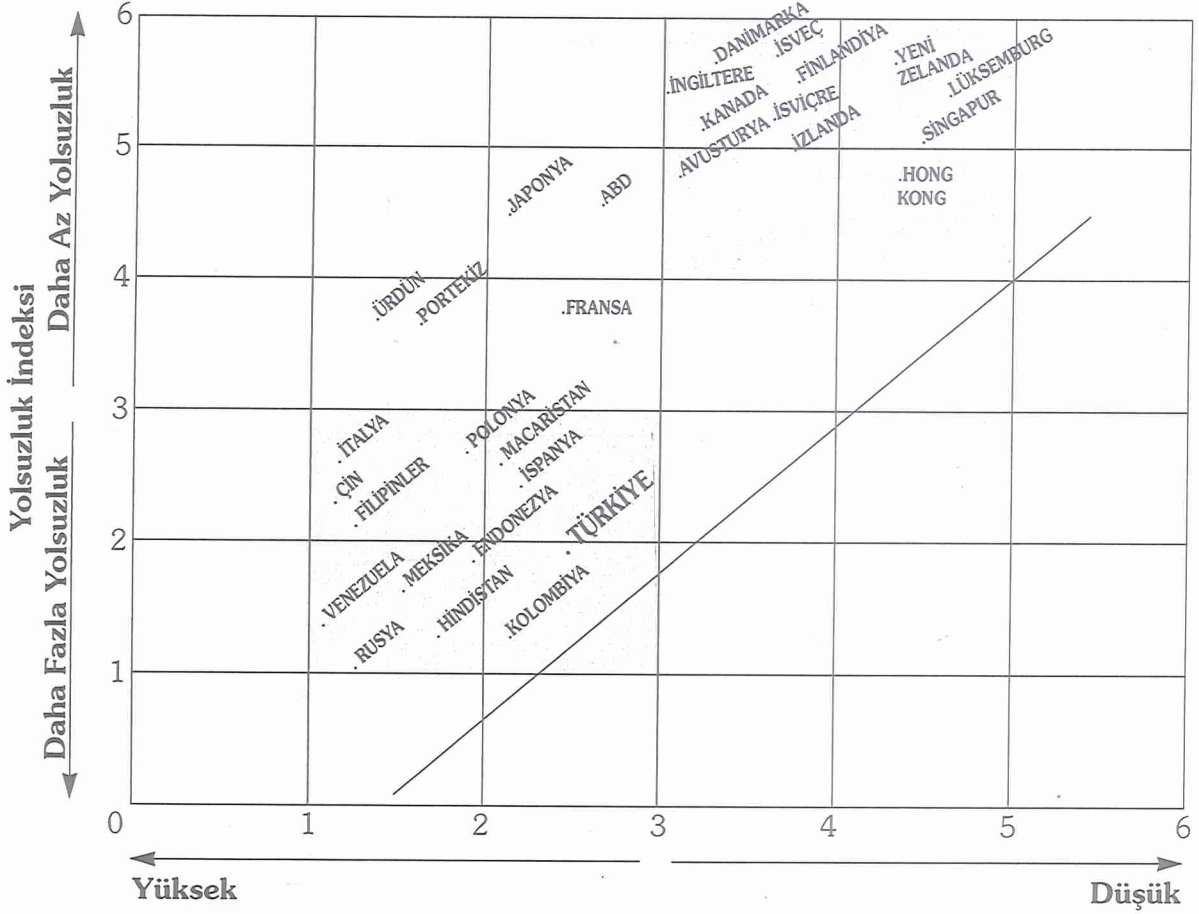
Şekil-5: Adalet ve Yargının Etkinliği ile Yolsuzluk Arasındaki İlişki

Adalet ve Yargı Sisteminin İşlerliği

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 1996. s. 178-243 ve Transparency International, Corruption Perceptions Index, 1996'dan yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Şekil-6: Bürokrasi ve Kırtasiyecilik ile Yolsuzluk Arasındaki İlişki

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 1996. s. 178-179'dan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Tablo-7: Dünyada Kamu Yönetiminde Şeffaflık Sıralaması

1.	Lüksemburg	4.80
2.	Singapur	4.52
3.	Yeni Zelanda	4.44
4.	Norveç	4.31
5.	Hong Kong	4.20
6.	Malezya	4.13
7.	Finlandiya	3.91
8.	İsviçre	3.77
9.	Tayvan	3.63
10.	Danimarka	3.60
11.	Şili	3.48
12.	Hollanda	3.40
13.	İrlanda	3.40
14.	Avustralya	3.38
15.	Güney Afrika	3.38
16.	Kanada	3.38
17.	Peru	3.36
18.	Çek Cumhuriyeti	3.33
19.	İsveç	3.33
20.	İngiltere	3.30
21.	İsrail	3.28
22.	Tayland	3.25
23.	Brezilya	3.21
24.	Güney Kore	3.19
25.	Mısır	3.15
26.	İzlanda	3.00
27.	Ürdün	3.00
28.	ABD	3.00
29.	Portekiz	2.94
30.	TÜRKİYE	2.87
31.	Almanya	2.86
32.	Endonezya	2.82
33.	Arjantin	2.75
34.	Belçika	2.68
35.	Avusturya	2.62
36.	Çin	2.63
37.	İtalya	2.62
38.	Filipinler	2.61
39.	Yunanistan	2.57
40.	Japonya	2.54
41.	Fransa	2.48
42.	Hindistan	2.47
43.	Meksika	2.43
44.	Polonya	2.38
45.	İspanya	2.36
46.	Kolombiya	2.32
47.	Macaristan	2.19
48.	Rusya	1.58
49.	Venezuela	1.46

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report 1996.

Not: İndeks 0 ile 6 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. Şeffaflığın yeterli düzeyde olduğu durum 6, en az olduğu durum ise 0 puanı ile ifade edilmiştir.

Tablo-8: Dünyada Bürokrasi ve Kırtasiyecilikte Ülkelerin Konumları

1.	Lüksemburg	5.00
2.	Yeni Zelanda	4.78
3.	Hong Kong	4.60
4.	Singapur	4.52
5.	Norveç	4.04
6.	Finlandiya	3.95
7.	Danimarka	3.83
8.	İsveç	3.74
9.	İsviçre	3.70
10.	İzlanda	3.56
11.	Avusturya	3.31
12.	İngiltere	3.80
13.	Kanada	3.29
14.	Hollanda	3.26
15.	Tayvan	3.25
16.	Malezya	3.23
17.	İrlanda	3.20
18.	Kolombiya	3.16
19.	Tayland	2.94
20.	Belçika	2.86
21.	ABD	2.79
22.	Almanya	2.61
23.	Çek Cumhuriyeti	2.60
24.	İsrail	2.59
25.	Peru	2.58
26.	Şili	2.58
27.	Mısır	2.54
28.	Arjantin	2.52
29.	Fransa	2.51
30.	Macaristan	2.49
31.	Güney Afrika	2.47
32.	Brezilya	2.43
33.	Güney Kore	2.43
34.	İspanya	2.36
35.	Japonya	2.34
36.	TÜRKİYE	2.33
37.	Avusturya	2.17
38.	Yunanistan	2.14
39.	Endonezya	2.12
40.	Hindistan	2.03
41.	Polonya	2.00
42.	Portekiz	1.88
43.	Ürdün	1.88
44.	Filipinler	1.86
45.	İtalya	1.77
46.	Meksika	1.74
47.	Rusya	1.59
48.	Çin	1.57
49.	Venezuela	1.54

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness 1996, s. 179.

Not: İndeks 0 ila 6 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. Bürokrasi ve kırtasiyeciliğin en fazla olduğu durum 0, en az olduğu durum ise 6 puanı ile ifade edilmiştir.

Tablo-9: Dünyada Adalet ve Yargı Sisteminde Ülkelerin Etkinlik Konumları

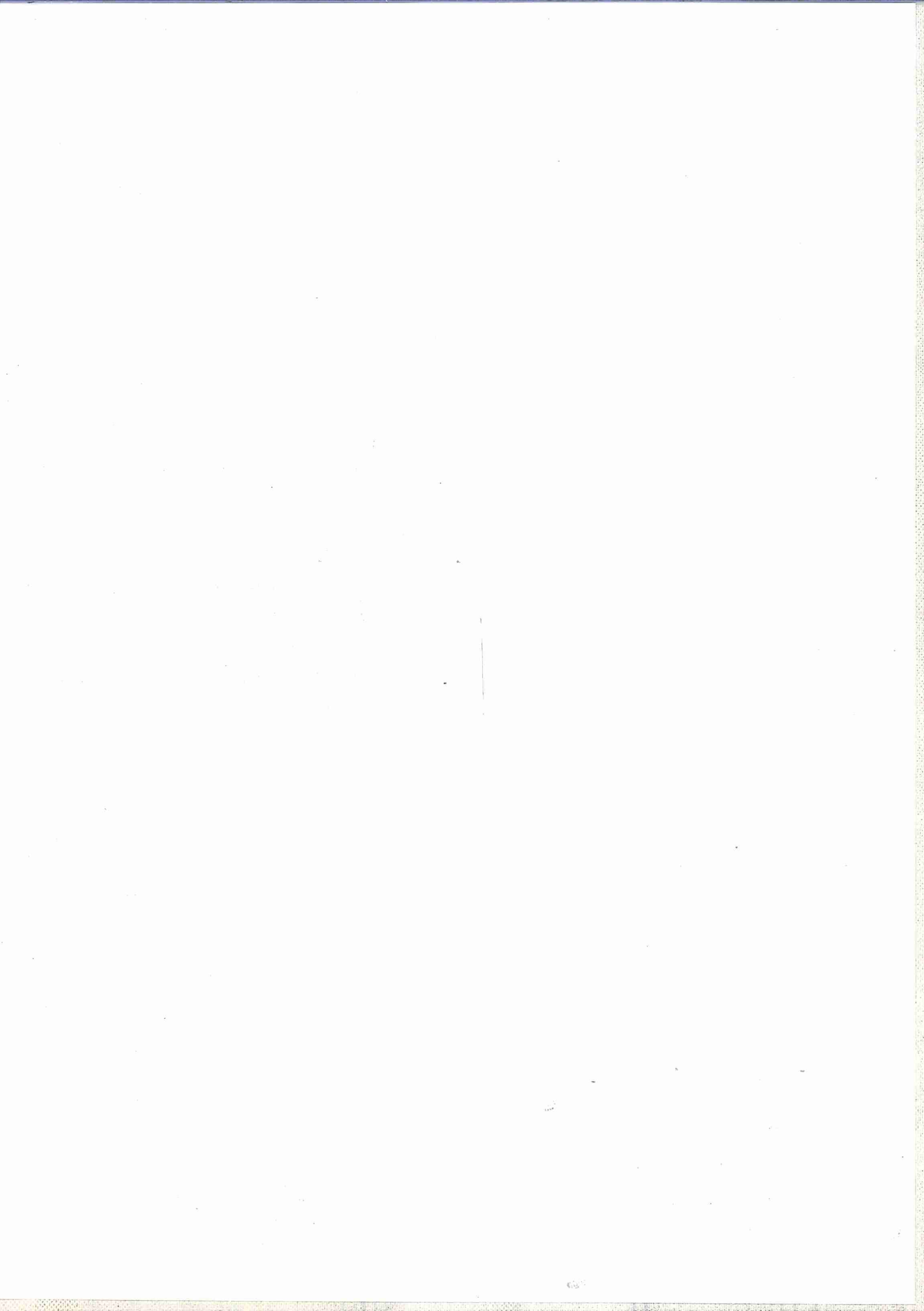
1.	Yeni Zelanda	5.78
2.	İsviçre	5.32
3.	Finlandiya	5.30
4.	Norveç	5.23
5.	İsrail	5.17
6.	Avusturya	5.17
7.	Avustralya	5.12
8.	Singapur	4.91
9.	Kanada	4.90
10.	Danimarka	4.90
11.	İzlanda	4.89
12.	Almanya	4.84
13.	Hong Kong	4.84
14.	Lüksemburg	4.80
15.	İsveç	4.76
16.	İrlanda	4.75
17.	Japonya	4.68
18.	Hollanda	4.65
19.	İngiltere	4.60
20.	Mısır	4.50
21.	Ürdün	4.50
22.	Malezya	4.18
23.	ABD	4.00
24.	Hindistan	3.99
25.	Tayland	3.94
26.	Fransa	3.64
27.	Belçika	3.50
28.	Yunanistan	3.50
29.	Güney Afrika	3.32
30.	Portekiz	3.19
31.	İspanya	3.09
32.	Tayvan	3.09
33.	Güney Kore	3.00
34.	Çek Cumhuriyeti	2.93
35.	Polonya	2.92
36.	Macaristan	2.92
37.	Şili	2.88
38.	Brezilya	2.64
39.	TÜRKİYE	2.60
40.	Çin	2.53
41.	Peru	2.41
42.	İtalya	2.38
43.	Endonezya	2.29
44.	Filipinler	2.14
45.	Kolombiya	1.96
46.	Arjantin	1.93
47.	Rusya	1.77
48.	Meksika	1.76
49.	Venezuela	1.32

Kaynak : World Economic Forum, Global Competitiveness 1996, s. 179.

Not : İndeks 0 ila 6 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. 6, adalet ve yargının en yüksek etkinliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. 0 ise adalet ve yargı sisteminin en kötü olduğu durumu ifade etmektedir.

VI. BÖLÜM

21. YÜZYILA DOĞRU “YENİ” GLOBAL DEĞERLER, VİZYON VE MİSYON

Dünya hızlı bir değişim süreci içerisinde bulunuyor. Eski geleneksel değerler ve ilkeler yerini “yeni” global değerlere bırakıyor. Global değerler, insanlığın üzerinde mutabakata vardığı yeni toplumsal amaçları ifade ediyor. Dünyadaki değişim trendi izlendiğinde başlıca on temel global değer ya da ortak değer giderek önem kazandığını gözlemliyoruz. Bunlar; Özgürlük, Refah, Adalet, Hoşgörü, Uzlaşma, Barış, Düzen, Bilgi, Ahlak ve Kalite’dir.

Özgürlük kavramına bakış açısı eskisinden tamamen farklı. Günümüzde özgürlük deyince bundan iki farklı özgürlüğü anlıyoruz. Birincisi ekonomik özgürlük; ikincisi ise siyasal özgürlüktür. Ekonomik özgürlük, bireylerin teşebbüs özgürlüğü, mübadele özgürlüğü, mülkiyet özgürlüğü, sözleşme özgürlüğü ve tercih özgürlüğüne sahip olmalarını ifade ediyor. Bu özgürlüklerin varolabileceği ekonomik düzen serbest piyasa ekonomisidir. Bu anlamda serbest piyasa ekonomisi global bir değer, toplumsal bir amaçtır.

Özgürlüğün ikinci önemli boyutu siyasal özgürlüktür. Ekonomik özgürlük, bireylerin temel ekonomik hak ve özgürlüklerini, siyasal özgürlük ise bireylerin temel siyasi hak ve özgürlüklerini ifade etmektedir. Siyasal özgürlüklerin en başında düşünce özgürlüğü, bir diğer ifadeyle fikir hürriyeti gelir. Siyasal özgürlükler içerisinde din ve vicdan özgürlüğü, en az düşünce özgürlüğü kadar temel bir siyasal haktır. Seçme ve seçilme hakkı ve özgürlüğü de siyasal özgürlükler arasında yer alır. Bireylerin siyasi hak ve özgürlüklerinin sağlandığı düzenin adı demokrasidir. Demokrasi, bireylerin özgür iradeleriyle kendi yöneticilerini kendilerinin seçmesi demektir.

Bugün dünyada liberalleşme (ekonomik özgürlüklerin sağlanması) ve demokratikleşme (siyasal özgürlüklerin sağlanması) yönündeki eğilimler giderek hızlanmaktadır. Özgürlüğün bir global değer olarak öneminin anlaşılması diğer bir toplumsal amaç olan ekonomik refahın gerçekleşmesine de hizmet etmektedir. Daha açık bir ifadeyle özgürlükleri güvence altına alan bir sosyal düzende ekonomik refah da artmaktadır. Refah, önemli bir toplumsal amaçtır. Sosyalizmin yıkılması ile birlikte milletlerin zenginliğinin temel kaynağının ekonomik özgürlük olduğu daha iyi anlaşılmıştır.

İnsanlığın en eski çağlardan bu yana gerçekleştirmeyi hedeflediği temel toplumsal amaçlardan birisi adalettir. Adalet, insanlığın vazgeçemeyeceği temel global değerlerden birisidir.

Toplumda adaleti sağlamak için sihirli bir formül kesinlikle mevcut değildir. Adaletsizlik doğanın kendisinde vardır. Adaletsizlik sorununu “herkes devlete çalışsın, sonra üretimden herkese eşit pay verilsin” şeklinde bir yaklaşımla çözmek mümkün değildir ve olmamıştır. Devletin, sosyal adaleti sağlamak için ekonomiye yaptığı müdahaleler de fakirliği ve gelir dağılımındaki adaletsizliği ortadan kaldırmaya çare değildir ve olmamıştır. Adalet, insanlığın her zaman bir ideali olacaktır. Ancak, bu idealin devlet tarafından bir takım iktisat politikası araçları kullanılarak gerçekleştirilmesi adaletsizlik sorununu tümünden ortadan kaldırmaya yetmeyecektir. Aksine dozu ve sınırları iyi tesbit edilmemiş devlet müdahaleleri ve sosyal önlemler devlet parasının belirli kesimler tarafından yağmalanmasına, israf edilmesine ve savurganlığa yol açacaktır. Gelir dağılımı sorununu iktisat politikası araçları ile çözmeye kalkışırken bu araçların ve önlemlerin sonuçlarının hiç bir şekilde gözardı edilmemesi gerekir. Bazen ilacın kendisi bizzat hastalıkların yaygınlaşmasına ve kurumsallaşmasına neden olabilmektedir. Bu bakımdan “devlet gelir dağılımı sorununu çözsün” demek yeterli değildir. Devlet bazı sorunların çözümü olduğu kadar, bazı sorunların da bizzat kaynağıdır.

Bununla birlikte adaletsizlik sorununun piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomik düzen içerisinde devlet tarafından bazı önlemler alınmaksızın tamamen çözüme kavuşturulması da mümkün değildir. Devletin bu sorunun çözümü için üstlenebileceği temel fonksiyon ekonomide oyunun kurallarını önceden iyi bir şekilde belirlemesi ve ekonomiye direkt müdahalelerini azaltmasıdır. Devletin ancak toplumda çalışmayacak durumda olan kimsesiz çocuklara, yaşlılara, akıl hastalarına vs. kesimlere karşı bir sorumluluğu vardır. Yoksa devletin fakirlere yardım etmesi şeklindeki bir paternalist anlayış son derece yanlıştır.

Global değerlerden bir diğeri Hoşgörü'dür. 1995 ve 1996 yılları Birleşmiş Milletler tarafından tüm dünyada Hoşgörü yılları olarak ilan edilmiştir. Hoşgörünün olmadığı bir sosyal düzende barışı ve düzeni sağlamak olanaksızdır. İnsanların farklı dinden olanlara, farklı ırklara, farklı dillere, farklı uluslara ve farklı kültürlere karşı hoşgörülü olması gereklidir. Toplumsal yaşamdaki farklılıkların bir zenginlik olduğu asla unutulmamalıdır. Kültürel farklılık bir kültür zenginliğidir. Bir ülkede farklı dilleri konuşmak bulunmaz bir zenginliktir. Tarih boyunca süregelen hoşgörüsüzlükler insanlığa çok şeye mal olmuştur. İnsanlarımız hoşgörüsüzlük kurbanı olmuşlar ve acımasızca katledilmişlerdir.

Hoşgörü kadar temel bir ortak değer Uzlaşma'dır. Konuşma ve diyalog yoluyla uzlaşmak her zaman mümkündür. Hoşgörüsüzlüğün bedeli kadar uzlaşmanın bedeli de çok ağırdır. Consensus, herkesin aynı düşünmesi, fikir birliği içerisinde olması demek değildir. İnsanların konuşma ve diyalogla mevcut sorunlara çözüm bulmak konusunda uzlaşmaları herkesin yararınadır.

Barış ve Düzen insanlığın yüzyıllardır peşinden koştuğu diğer global değerlerdir. İçinde yaşadığımız yüzyılda barış ve düzenin sağlanması için öncelikle demokrasi ve piyasa ekonomisi gibi iki önemli global değerlerin gerçekleştirilmesi gerekir. Özel mülkiyet ve demokrasiye dayalı bir sistem, insanlığı barışa ve düzene daha fazla yaklaştıracaktır.

21. yüzyıla doğru insanlığın yüzyıllardır peşinden koştuğu diğer global değerlerdir. İçinde yaşadığımız yüzyılda barış ve düzenin sağlanması için öncelikle demokrasi ve piyasa ekonomisi gibi iki önemli global değerlerin gerçekleştirilmesi gerekir. Özel mülkiyet ve demokrasiye dayalı bir sistem, insanlığı barışa ve düzene daha fazla yaklaştıracaktır.

Son olarak, giderek daha fazla önem kazanan iki ayrı global değer olarak Ahlak ve Kalite'den söz etmek gerekir. Ahlak, iyi bir sosyal düzenin oluşması için temel kural ve kurumların önemi düzlerinde durur. Ahlak olmadan sadece yazılı anayasal ya da yasal normlarla insanların düzen içerisinde yaşamaları mümkün değildir. İlk çağdan günümüze yaşamış büyük düşünürlerin ilgilendikleri en temel meselelerden birisi ahlak olmuştur. Sokrat, Aristo, Eflatun gibi büyük filozoflar ahlak felsefesinin önemini daha ilk çağda kavramışlardır.

Toplumsal ahlakın tüm boyutlarının gözden uzak tutulmaması büyük önem taşımaktadır. Siyasal ahlak, medya ahlakı, iş ahlakı, eğitim ve bilimsel araştırma ahlakı gibi temel meseleler toplumsal refahı ve adaleti olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bakımdan ahlak, en azından özgürlük, ekonomik refah, adalet kadar temel bir değer olarak kabul edilmelidir.

21. YÜZYIL İÇİN “YENİ” GLOBAL DEĞERLER

Son yıllarda üzerinde en çok konuştuğumuz değerlerden birisi de Kalite'dir. Giderek globalleşen dünyada kalite, global bir değer olarak daha fazla önem kazanmaktadır. Tüm dünya süratle Toplam Kalite adı verilen bir felsefeyi öğrenmeye ve uygulamaya çabalamaktadır. İnsan kalitesi ve sistem kalitesini bir arada gerçekleştirmek suretiyle daha "kaliteli" bir sosyal düzende yaşayabilmemiz mümkündür.

Sonuç olarak, Özgürlük, Refah, Adalet, Barış, Uzlaşma, Hoşgörü, Düzen, Bilgi, Ahlak ve Kalite insanlığın gerçekleştirmek için mücadele etmesi gereken temel global değerlerdir. Türkiye bu yeni yükselen değerleri tanımalı, öğrenmeli ve süratle gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Özgürlüğe, hoşgörüye, uzlaşmaya, ahlaka, bilgiye, insan ve sistem kalitesine, düzene vs. global değerlere önem vermeyen Türkiye bunun bedelini çok ağır ödemektedir. Ünlü Fransız filozof Montaigne'nin dediği gibi "biz insanlara çok pahalıya mal olan şeyler, bizler için en önemli değerlerdir."

Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde başlığını taşıyan bu araştırmamızdan elde edilen bulgular 21. yüzyıl için yukarıda belirtilen on temel global değerin büyük önem taşıdığını ortaya koyuyor. Araştırmamızda ulaşılan sonuçları genel olarak şu şekilde özetleyebiliriz:

● Ekonomik refah için ekonomik özgürlüklerin mevcut olması gerekir. Dünyada ekonomik refah düzeyi yüksek ülkelerde ekonomik özgürlükler etkin bir şekilde güvence altına alınmıştır. Mülkiyet, mübadele, sözleşme, uluslararası ticaret ve tercih özgürlüklerinin bulunmadığı ülkelerde ekonomik refah düzeyi düşüktür.

● Devlet müdahaleleri, ekonomik özgürlüklerin sınırlandırılması neticesini doğurmaktadır. Devletin piyasa ekonomisinin işleyişine doğrudan ve dolaylı müdahalelerde bulunması ekonomik sorunların artmasına neden olmaktadır. Devletin ekonomik alanda temel görevi ekonomik özgürlüklerin etkin bir şekilde anayasal bir yasal güvence altına alınması; piyasa ekonomisinin işlemesi ve kurumsallaşması için gerekli kuralların ve kurumların oluşturulmasıdır. Daha açık bir ifadeyle, devletin temel görevi ekonomik düzenin hukuki çerçevesini oluşturmak, yani oyunun kurallarını düzenlemektir. Devletin "oyuncu" olarak piyasa ekonomisi içinde yer alması piyasa ekonomisinin işleyişini bozmaktadır.

● Serbest piyasa ekonomisi, ekonomik özgürlüklerin mevcut olduğu bir ekonomik düzen modelidir. Piyasa ekonomisi, ekonomik büyüme ve refahın ana kaynağıdır.

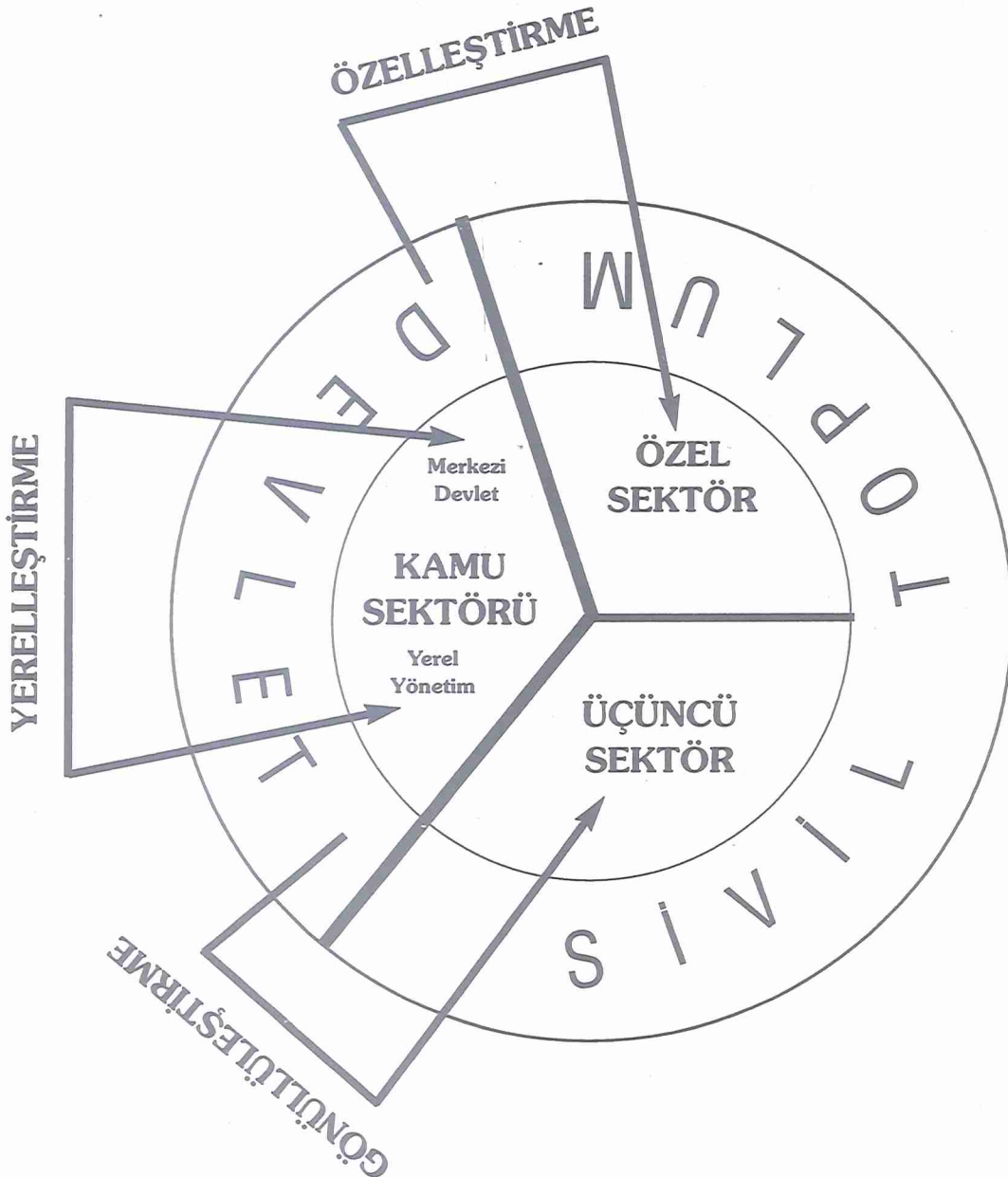
● İyi bir ekonomik düzen modelinde devletin ulusal ekonomi içinde görev ve fonksiyonlarının mümkün olduğu ölçüde sivil topluma aktarılması gerekir. Devletin ekonomideki rolü ve görevleri genişledikçe bireylerin faaliyet alanı ve özgürlükleri daralır. Bu nedenle ideal bir ekonomik düzen için üç önemli reform ile devletin ekonomik gücünün, görev ve fonksiyonlarının sınırlandırılması gerekir. (Bkz. Şekil) Bu üç reform;

- Özelleştirme,
- Yerelleştirme,
- Gönüllüleştirme'dir.

Özelleştirme ile kamu sektörünün görev fonksiyonlarının bir kısmı özel sektöre devredilir. Gönüllüleştirme (Voluntarizm) ile kamu sektörünün bir kısım görevleri üçüncü sektör olarak adlandırılan kar amacı gütmeyen özel kuruluşlara (hayırsever kuruluşlar, vakıflar, vs.) aktarılır. Yerelleştirme ise merkezi devletin gücünü sınırlayan bir diğer önemli reformdur. Yerelleştirme, adem-i merkeziyetçilik (yerinden yönetim) demektir. Yerelleştirme ile yerel yönetimler güçlendirilerek yerel demokrasiye işlerlik kazandırılmış olur. Hemen belirtelim ki, yerelleştirme zaman, mekan ve sosyo - ekonomik şartlar dikkate alınarak zaman içerisinde özelleştirme ve gönüllüleştirme reformuna dönüşmelidir.

Özetle, ideal bir toplum düzeni için hedef, sivil toplumun güçlendirilmesidir. Devletin sınırlandırılması demek devletin güçsüzleştirilmesi demek değildir. Ekonomik düzende, devletin asıl görevi piyasa ekonomisinin işleyişi için gerekli kurulların ve kurumların oluşturulmasıdır.

İDEAL EKONOMİK DÜZEN İÇİN ÜÇ ÖNEMLİ REFORM

● İyi bir sosyal düzen için ekonomik özgürlükler kadar siyasal özgürlüklerin de mevcut olması ve etkin bir şekilde güvence altına alınması büyük önem taşır. Siyasal özgürlüklerin güvence altına alındığı siyasal düzenin adı demokrasidir. Ekonomik özgürlükler ve siyasal özgürlükler birarada yaşayabilir ve varlığını sürdürebilir. Devletin ekonomik alanda güç ve yetkilerinin, görev ve fonksiyonlarının sınırlandırılmadığı bir ülkede demokratik hak ve özgürlükler (siyasal özgürlükler) etkin bir şekilde korunamaz. Zira, bireyin ekonomik alandaki karar ve tercih alanının sınırlandırılması, onu devlete bağımlı bir hale getirir. Devlet ekonomik alanda genişledikçe, bireyin sadece ekonomik özgürlükleri değil, siyasal özgürlükleri de tehlikeye girer. Özetle, ekonomik özgürlükler ve siyasal özgürlükler bir bütündür. Biri olmadan diğeri yaşayamaz ve gelişemez.

● Bu araştırmada elde edilen diğ er önemli bir bulgu da şudur: Ekonomik refah düzeyinin artması kadar, refahın toplum içinde dengeli ve adil dağılımı da önem taşımaktadır. Bir ülkede kişi başına milli gelir düzeyinin artması şüphesiz ulaşılması istenen temel ekonomik ve toplumsal amaçlardan birisidir. Ancak milli gelirin bireyler ve üretim faktörleri arasında, ayrıca coğrafi bölgeler ve sektörler arasında dağılımı da önem taşımaktadır. Kişisel, fonksiyonel, coğrafi ve sektörel gelir dağılımının bozuk olduğu ülkelerde sosyal sorunlar (terör, suçlarının artması, göç vs.) gündeme gelmektedir. Özetle, ekonomik refah amacı dışında adalet amacı da önem taşımaktadır.

● Ekonomik düzende adaletin sağlanması için sosyo-ekonomik gelişmeye ve beşeri kalkınmaya önem verilmelidir. Eğitim, sağlık, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesi (maddi, personel ve hukuki altyapı) için devletin düzenleyici rolüne gerek vardır. Devletin bu alanlarda, "hizmeti sunan" bir görev üstlenmesinden ziyade hizmetin sunulmasını kolaylaştıran bir "katalizör" görevini üstlenmesi gerekir.

● Dünya ekonomisinde küreselleşme ve bölgeselleşme (bölgesel ticaret bloklarının oluşması) dikkat çekmektedir. Dünyada rekabet giderek hızlanmakta, bu da organizasyonları değişime ve yeniden yapılanmaya sevk etmektedir. Uluslararası rekabet gücünün artırılması için Bilgi ve Kalite'ye daha fazla önem verilmesi gereklidir.

● Bu araştırmada ulaşılan bir diğ er sonuç ise yolsuzlukların azaltılması için devletin gücünün, görev ve fonksiyonlarının sınırlandırılması gerektiğ idir. Devlet müdahalesinin fazla olduğu ülkelerde yolsuzluklar gerek nitelik, gerekse nicelik yönünden fazlalaşmaktadır.

KAYNAKLAR

- BLOCK, Walter, (ed.) Economic Freedom : Toward A Theory of Measurement, Vancouver: The Fraser Institute, 1991.
- BHALLA, SURJIT B. "Freedom and Economic Growth: A Virtuous Cycle", in: Axel Hadenius, ed., Democracy, Victory and Crises: Nobel Symposium 1994. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- CLAUDS, Richard, (Ed.) Comparative Human Rights, Baltimore: John Hopkins Press, 1976.
- DAHL, Robert, Polyarch: Participation and Opposition, New Haven: Yale University Press, 1971.
- DİE, 1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi Sonuçları, Gelir Dağılımı, Ankara: DİE, 1990.
- DPT, Gelir Dağılımı Araştırması 1973, Ankara: 1976.
- EASTON, Stephane T., and Michael A Walker (Eds), Rating Global Economic Freedom, Vancouver: The Fraser Institute, 1992.
- FREEDOM House, Freedom in the World, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1995-1996.
- FREEDOM House, The World Survey of Economic Freedom, 1995-1996.
- FRIEDMAN, Milton, Capitalism and Freedom, Chicago: University of Chicago Press, 1962.
- GWARTNEY, James, Robert Lawson and Walter Block, Economic Freedom of the World, 1975-1995, Vancouver; The Fraser Institute, 1996.
- JOHNSON, Bryan T., and Thomas P.Sheehy, 1996 Index of Economic Freedom, Washington D.C.: The Heritage Foundation, 1996.
- KAPANİ- Münci, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1987.
- KAPANİ, Münci, Kamu Hürriyetleri, Ankara: AÜ.HF Yayını, 1981. 6. Baskı.
- KARAMAN, İsmail, "Dünyada ve Türkiye'de Gelir Dağılımı", Yeni Türkiye, Sayı 6, Eylül-Ekim 1995, s. 154-160.
- LAQUEUR, Walter and Barry Rubin, (Eds.) The Human Rights Reader, Ontario: A Meridian Book, 1989.

- MESSICK, Richard E. "Demokrasi, Refah ve Ekonomik Özgürlükler Bütündür", Milliyet, The Wall Street Journal eki, 20 Mayıs, 1996.
- MUSULIN, Janko, Hürriyet Bildirgeleri, İstanbul: Belge Yayınları, 1983.
- NOVAK, Michael, "More Liberty, Better Life", Freedom Review, March-April 1996.
- SCULLY, Gerald W., and Daniel J. Slottje, "Ranking Economic Liberty Accross Countries" Public Choice, Vol. 69, 1991, p. 121-152.
- TEMEL, Adil ve Mehmet Ali Kelleci, "Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımında Gelişmeler (1980-1994), Yeni Türkiye, Sayı 6, Eylül-Ekim 1995, s.172-177.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 1996 Corruption Perceptions Index, Berlin: 1996.
- TUNÇAY, Mete, (Der.) Thomas H.Green: "Siyasal Boyun Eğme Yükümünün İlkeleri Üzerine Derslerden Seçme Parçalar" (Çev.: Oğuz Onaran), 1980.
- UNITED NATIONS Development Programme (UNDP), Human Development Report 1996, New York: Oxford University Press, 1996.
- UNITED NATIONS Development Programme (UNDP), Human Development Report, Turkey, Ankara: 1996.
- WORLD Economic Forum, World Competitiveness Report, Geneva: 1996.
- WALKER, Michael (Ed.) Freedom, Democracy and Economic Welfare, Vancouver: The Fraser Institute, 1988.
- WORLD BANK Trends in Developing Economies. Washington DC:1994.

